

B Y W Y D

Mary A John

MARWOLAETH

his Book
THEOMEMPHTHUS,

O'I

Enedigaeth i'w Fedd.

*Ipse ego nunc miror tantis animique marisque
Fluctibus, ingenium non cecidisse meum.*

Ovid de Tristibus.

Rhyfeddu i'm cof i ddalw wrth feddwl pa sawl ion,
O mewn o maes a redodd yn genhlif tros fy mron.

Gan WILIAM WILFARMS.

Yr AIL ARGRAPHIAD.

ABERHONDDU.

Argraphwyd dros yr AWDWR gan E. E. EVANS.

M.DCC.LXXXI.

Cell-5351.23.28

Duplicate money

2797

R H A G Y M A D R O D D.

NIN yw rhagymadrodh hir i un diben, yn entwedig i'r Cymry nad y'nt yn mawr sylwi arno.— Fe redodd y Llyfr hwn allan o'm byspryd fel dwfr o ffynnon, neu we'r prysf-coppyn o'i fol ei hun. Y mae yn ddarn o waith newydd, nad oes un Platform iddo yn Saefonaeg, Cymraeg, nac yn Lladin a'r w'n I. Fe rododd i fy neall fel y gwelwch; ac wrth feddwl y gall fod yn fuddiol mi a'i printiais. Y llyfrau gorau o'r dull hyn a welais yn desgrifio credadyn yn ei argyhoeddiadau, ofnau, cysuron, a'i demtasiynau, yw Bunyan yn ei Ryfel ysprydol, Taith Cristiana, ac yn entwedig Taith y Pererin; etto nid yw ei saint ef yno yn gallael cyd-redeg yn hollol ag amryw gyfyrâu yr holl seintiau: Y mae amryw fwbwman i athrawiaethau, amryw wrthgiliadau, codiadau, athrawon gau yn denu, cysuron, a themtasiynau ar byd Epistolau Paul, Pedr, Iago, Iudas, yn entwedig saith eglwys Asia, ynghyd a hanes bywyd y brif eglwys, nad oes sawr o'u pictur yn Nhaith y Pererin, er fod yr yspryd rhagorol sydd yn y llyfr hwnnw yn eiriol trws ei ddiffygiadau. Mi feddyliais i mi fyned a Theomemphus trwy brofedigaethau neilltuol, gwrthgiliadau, ofnau, dychrynfau cydwylbod, cwympiadau, codiadau, caethiwd, cysuron, heddwch, rhyfel, llawenydd, gorsoddd, llwybrau gau, llwybrau union, temtasiwnau oddi wrth gyfeillion, gelynion, yr eglwys, a'r byd, gau athrawon, gau athrawiaethau, crefydd y deall, gau ymorphwysfadau, a holl demtasiynau'r serchiadau, sef caru, casau, hyderu, tristau, llawenhau, yn union neu yn gau, ac amryw o ddrwg a da eraill, nad aeth y Bunyan hwnnw fy 'nawr yn y nef a'i Gristion ef. Etto nid yw Theomemphus yn gallael cydredeg â saint y Testament newydd yn y cyfan: ond ceisiais ei olrhain bella gellais. Ni wnaeth na'm profiadau fy hun, na phrosfiadau'r bobl a bolais er's 24 o flynyddau, mewn amryw o sefietis a'i im' fawr gynnorthwy, canys gadewais yn ol fy hun o bwythau, am nad oeddem gyd â'n gilydd mewn drwg na da yn ateb cystal i dderchafu rhad ras a hanesion yr

Ysgrythur lân. Y mae credadyn y Bibl etto wedi myned trwy fwy o ddrysni, a Duw wedi ei ddilyn ymhellach. Ond cymmerwch Theomemphus fel ar ei ffyn baglau, a charwch ef, canys y mae yn tynnu tu a'r bywyd.

Ffarwel.

W. WILIAMS.

Ystyr yr Enwau priodol yn y Llyfr hwn.

Theomemphus,
Boanerges,
Pleno-pax,
Philadelphus,
Mison,
Estus,
Orthocephalus,
Pisteumus,
Emulus,
Fremilus,
Philomede,
Cantatus,
Aletheus,
Theomison,
Seducus,
Fenusta,
Philocritus,
Superbus,
Cacophil,
Schematicus,
Infernus,
Heilarius,
Ridiculus,
Mandela,
Aballs,
Ebrius,

Mary Griffiths iwan

Ymesynwr Duw.
Mab y daran.
Llawyn heddwch.
Caru'r brodyr.
Casineb.
Poethblyd.
Deall uniongred.
Crediniol.
Censigen.
Rhuaadwy.
Caru tryrnasu.
Canu.
Gwirionedd.
Casawr Duw.
Twyllwr.
Glendid.
Caru cynnen.
Balch.
Caru drwg.
{ Glynw wrth un pwngc o
athrawiaeth.
Uffernol.
Llawen.
Digrif.
Caru canu.
Heb seilfaen.
Meddw.

Bywyd

BYWYD a MARWOLAETH

THEOMEMPBUS.

PENNOD I.

Bywyd *Theomempbus* cyn ei argyhoeddi, ei ymdaith, ei bechodau duon, a'i waith yn dyrod i wrando *Boanerges*.

LUC xv. 14, 15, 16.

Ac wedi iddo dyreulio'r cwbl, y cododd netwyn mawr trwy'r wlad honno; ac yntau a ddechreuodd fod mewn eisiau.— Ac esfe a aeth, ac a lynnodd iwrth un o ddinaswyr y wlad honno: ac esfe a'i banfonodd ef i'w faf-ydd i borthi moch.— Ac esfe a chwennychai lenwi ei fod a'r cibau a fwytta'r moch; ac ni roddodd neb iddo.

DUW nertha'm henaid ganu fel amlhaodd gras
Lle yno yr amlhaodd hyd eitha bechod cas;
Fel 'igorrodd hi trugaredd ar ryw funuddau mawr,
O gariad anorphennol i aflan lwch y llawr.

Gwna i mi ofod allan mor agos uffern dân,
Bu *Theomempbus* nefol ryw ddyddiau bach o'r blaen;
Fel daliwyd ef tan *Sinai* gan daran fawr ei grym,
Lle daeth rhagluniaeth ddistaw ag ef heb ddeall dim.

Fel cysgodd, fel dihunodd, fel crwydrodd yma a thra
Fel 'maflodd gau athrawon mor gyfrwys yn ei law
Y creigydd ferth a ddringodd, o dre' i ben ei daith
A'r llynnoedd du heb foddi a nohodd lawer gwaith.

Fath lewod a gongwerodd, fath gewri ga'dd e' lawr,
O mewn o maes mor aml a gwlith y forau wawr.

Nol cwmpo fel y cododd, a'i gwmp yn ennyn tân,
Gwrthgaliad yn ei yrru faith gyntach yn y bla'n.

Wel cod fi Ysryd sanctaidd i fynydd uchel iawn,
Pen *Pisga* neu ben *Nebo* i weld yn eglur lawn,
Pob gorphwys pob ysgogiad, pob cam a rodd ei dra'd,
O diroedd *Nod* lle ganwyd i mewn i'r hyfryd wlad.

Ti fedri'm dysgu ganu yr holl gyfuddiau gadd,
Taranau Boanerges, awelon nef bob gradd;
Ei ofnau a'i amheuan, a nerthoedd mawr ei ffydd,
Mewn llawer brwydyr galed yn hollol gario'r dydd.

Ti fedri ddweud y gortrech a'r frwydr gafodd e',
Cyn torri'r fraich anwyla, cyn tynnu'r llygad de';
Mor anodd ydoedd 'madel â chnawd o'i gnawd ei hun,
Trwy ryw ewynnon dyrus oedd wrth ei gorph ynglŷn.

Wel mi anturia ganu yr ymdaith ryfedd hon,
Mi wasga'r Bibl sanctaidd yn gynnes wrth fy mron;
Myfi ddilyna'r feintiau, trwy oll a glywais son,
O lyfr cynta *Moses* i brophwydoliaeth *Is'n*.

R Yw amser maith aeth heibio, does neb a wyr pa brŷd
Can's anodd iawn yw cyfri yn gywir oesau'r byd;
Bu gwrthrych o ryfeddod rhwng yma a'r dwyrain wawr
Gŵr elwid *Theomison*, *Theomemphus* yw e' nawr.

Yn nhiroedd *Nod* ga's ddechrau, lle addas iddo ef,
Y wlad na thywynnodd arni hyd heddyw haul y nef;
Sy a'i thywyllwch mor ofnadwy, a hwnnw dwedir am
Ei dewder anarferol ym maesydd mawrion *Ham*.

Lle trig y rhai felldithiwyd, lle y preswylia'r dyn,
Sydd gan mil yn ffeiddiach nâ'r 'nifail brwnt ei hun;
Lle ymborth maent ar bechod, y wlad y cafodd *Cain*,
Ymgeledd gymmwys iddo ffeiddiaf un o'r rhai'n.

Affendid oedd ei ddechrau, cenhedlwyd ef mewn blys,
Rhwing *Hitties* ag *Amoriaid* yn groes i'r ddeddf fe wy's;
Esgorwyd arno yn *Tyrus*, fu yn uchel iawn ei hynt,
Yn gwawdio'r hen *Garsalem* yn ei chaethiwed gynt.

Theomemphus pan synnyddodd, (nawr dyna ei enw yw,
Am iddo o ganol tywyllwch i dd'od i 'mosyn Duw)
Yn erbyn nef fe gododd, flyddlonaf un a ga'd,
Y blaenaf a'r gwrolaf o bawb oedd yn y wlad.

Fe deithiodd gylch o gwmpas i bob ardaloedd fydd
Heb weled gwawr na seren, na haul na golau'r dydd;
'Does dinas, tref, nac ynys, lle nad oes ofn Duw,
Na buasai *Theomemphus* ryw amser ynthi'n byw.

Bu yn yr *Aipht* a *Sodom*, a *Sidon*, medd^a efe,
Yr hon yr aeth ei balchder o'r diwedd cuwch a'r ne';
Yn *Ninif*, ac yn *Edom*, ynghanol *Babel* fawr,
Ddinistriodd teiml *Seion* un amser hyd y llawr.

Fe gafodd enw rhyfedd gan luoedd mawrion iawn,
Pawb oedd yn ei glodfori am ei ryfeddol ddawn;
Un ganai am ei synwyr, y ddichell fawr a gas,
I ddodi'r celwydd golau yn loyw wir i ma's.

Rhai agos a'i haddolai am anghydmorol 'sgil
I greu llwon newydd ei hunan hanner mil;
I dyngu'r lleidr euog yn wr gonestaf glân,
A'r llofrudd yn ddiniwaid a laddodd gant o'r blaen.

Fe faeddai fil o ddynion difeddwl ddrwg, dinam,
Mewn dichell a chyfrwystru, a rhagrith, twyll a cham;
Os ennyn tân centigen, os gloddest neu os gwin,
Neu fili o'r un gyffelyb, 'roedd *Theo'n* drech nag un.

Pob ardal bu e'n teithio fe adawodd ynddynt hwy,
Ryw newydd beth a barai i gofio am dano mwy;
Yn nhir y de' a'r gogledd, mae 'nwydau rhai ar dân,
Nes gweled *Theomemphus* na's 'nynnwyd hwy o'r bla'n.

Ni adewid un gorchymmyn a feddai Brenhin nef,
Na's torrwyd hwy'n llyth'rennol ryw amser gantho ef;
Ac fe ymffrostiai yn fynych, os einioes gai ymla'n,
Na chai o'r Bibl fillaf fod heb ei roi yn dân.

O adrodd f'enaid bellach ei feiau cas eu lliw,
Pa ddua'r elo pechod, mwy rhyfedd gras fy Nuw;
Pa nola'r el i uffern bechadur gwael ei lun,
Cant cymmaint dengys cariad fy Nuw yn natur dyn.

Dwed

Dwed am ei elfen wibiog yn crwydro o le i le,
 Rhy dda y wlad bresennol yn waitad iddo fe;
 Ac am ei gynnydd tanllyd, ac am ei nwydau hy',
 Yn creu pob cwmpeini b'ai ef yn uffern ddu.

'Roedd ef ynghanol *Sodom*, y ddinas waetha'n fyw,
 Cyn gwlawio o'r nef y gawod o frwmstan eoch ei liw;
 A phyth rhag y dialedd ni buasai oddi yno'n ffoi,
 Oni buasai'r arfaeth wybod fod heddwch iddo i'w roi.

Fe welodd yr Angylion fel dynion tēg eu dawn,
 Yn d'od i mewn i'r ddinas ar ddifglair hardd brydnhawn
 Chwennychodd ef eu tegwch, edrychodd ar eu llun,
 Ac fe drachwantodd bechod yn *Sodom* gynta un.

'Roedd *Theomemph* pryd hynny yn ninas *Gibea*'n byw,
 Yn un o feibion *Belial*, a'r gwaetha un ei ryw,
 Pan daeth y *Lefiad* heibio a'i ordderch dēg ei gwedd,
 Yn teithio o *Ephrata* i *Seife* Duw mewn hedd.

Pan farw gwraig trwy'i harfer, mewn dull o enbyd farn,
 Arhannu rhwng y llwythau ei chnawd yn ddeuddeg darn
 Yr hyn ennynnodd ryfel anfeidrol iawn ei rym,
 Fel y gwnawd meibion *Benja'* trwy hynny bron yn ddim.

Bu *Theomemph* ryw amser yn nhir oedd *Ham* yn byw,
 Mewn cerbyd harn bu'n ymlid ar ol hen *Israel* Duw;
 Oni buasai i'r arfaeth wybod fod bendith iddo'n 'stor,
 Fe fuasai gyd â *Pharao* yn boddi yn y môr.

Efe oedd un o'r rhei'ny anfonodd *Herod* gas,
 I *Bethlem* yn *Ephrata* i chwilio'r Iesu ma's;
 Fe'n gynta un ymrwymodd i'r gorchwyl dineccad,
 Er holl wylofain *Rachel* i dywallt gwirion wa'd.

Yn nyddiau hen *Belsassar* ef oedd y cyntaf un,
 O lestri temel *Seion* a feddwodd ar y gwin,
 Fe grynodd gyd â'r brenhin, on' buasai'r arfaeth gre',
 Fe fuasai'r *Mene Teel* yn perthyn iddo fe.

Fe chwaddai *Theomemphus* yn fynych gyd â *Cham*,
 Am unrhyw fath o wendid f'ai yn ei dad a'i fam;
 Ni chuddiai 'fe ddim noethni, ni chelai 'fe ddim bai,
 'Run wedd at ei elynion ac at ei anwyl rai.

Fe ddringodd gyd â *Reuben* i wely pur ei dad,
 Fe wnaeth ei hun yn ffaidd gan bobl tre' a gwlad;
 Ymddialodd ar elynion yn waedwyllt yn ei hynt,
 Fel darfu i feibion *Jacob* ar bobl *Sichem* gynt.

Ac fe wnaeth *Theomemphus* rai beiau fwy nâ rhai'n,
 Rhai ffaidd fel rhai *Absol'*, rhai creulon fel rhai *Cain*;
 Melldithiodd gyd â *Simei* rai gwirion a dinam,
 A hwythau mewn cyfyngder heb wneuthur ag ef gam.

Fe ddwedir iddo'n fynych i borthi ei nwydau cas,
 Ynghyd â'r anifeiliaid dirfwm 'rhyd y ma's;
 Ac oni buasai'r arfaeth, fe fuasai barn y nen,
 Yn cwmpo megis taran ddychrynlyd am ei ben.

Fe ddwedir iddo dderbyn nòd mewn rhyw ddirgel le,
 Y fath ry'r diawl i rhei'ny mewn cyngair fydd ag e';
 A rhai a haera iddo i addef hyn ei hun,
 Fod pechod o ddewiniaeth er's dyddiau wrtho 'nglyn.

Fe wnaeth ffaidd-dra enbyd o fan i fan bu'n byw,
 Fe addolodd *Baal* a *Moloc*, gelynyon perffaith Duw;
 Yn *Babel* ac yn *Edom*, a *Phalestina* fawr,
 Ni adawodd ef un eulun nad aeth o'i blaen hi lawr.

Fe gludodd arno ei hunan holl feiau maith y byd,
 Pechodau'r *India* dywyll, ac *Eurôp* falch ynghyd;
 Pob pechod oedd mewn natur, pob bai fy am dano lon,
 O lyfyr cyntaf *Moses*, i lyfyr olaf *Io'n*.

Un pechod ni allai 'i wneuthur ac nid oedd dim ond un,
 Nad oedd wrth *Theomemphus* megis ei gnawd ynglyn,
 Y pechod fydd yn cynnwys pob dychryn, aeth a brow,
 Nad oes maddeuant yma, nac iddo'r byd a ddaw.

Ond fe addfedodd etto yn erbyn dwyfol lid,
 'Fe'i hunan wnaeth y croesbren i Brynwr mawr y byd;
 Ymhlith holl ferched *Seion* efe oedd uwcha ei lef,
 Yn gwaeddi maes *Croeshoelia*, O'nawr *croeshoelia* ef.

Efe estynnodd iddo, cyn iddo grymmu ei ben,
 Y finegr a'r wermwd, a'r buſtſl ar y pren;
 Ac 'fe oedd un fu'n curo yr hoelion llymion main,
 Ac 'fe ei hunan blethodd y goron bigog ddrain.

Ac nid oedd un rhyw falais, cenfigen, brad na llid,
Yn erbyn 'fengyl IESU nad oedd ef yntho gyd ;
Fe'i llenwyd ef gan fatan o bob trachwantau fydd,
A rhai'n yn llafio allan yn gyson nos a dydd.

Ond trwy ei holl bleferau o forau hyd brydnhawn,
Ni's gall fai *Theomemphus* fyth gael ei fol yn llawn ;
Ei 'nwydau afreolus mor nwyfus oedd eu rhoch,
A methodd ef eu llanw â'r cibau fwyttai'r moch.

Fe flinai yma ac accw, i aros yno yn hwy,
Fe chwiliai amryw ardal lle cai bleferau mwy ;
'Doedd man o'r byd na dynion pe buasai honynt gant,
Yn abl dofi ei 'nwydau, yn abl llanw ei chwant.

Ymhob rhyw afradlondeb ni roddodd un mwynhad,
Lonyddwch i'w ei yspryd, ar fôr, mewn tre', na gwlad ;
Er cael pob nwyd ei rhydd-did, pob blys i lanw ar go'dd,
'Doedd *Theomemphus* etto un gronyn wrth ei fodd.

Ond etto trwy bob plefer yn eitha ei rwysg a'i rod,
Fe ofnai fe rai prydiau am amser oedd i dd'od ;
'Roedd angau du dychrynlyd, a Barnwr mawr y ne',
O'i anfodd yn ymlusgo i mewn i'w feddwl e'.

'Roedd fflamiau poeth diwaelod y pydew*dwfn mawr,
I'w gof yn dirgel redeg bryd arall ac yn awr ;
Ond ni's caent aros yno, fe gyrrai hwynt i ma's,
Trwy loddest fawr a medd-dod, a chymdeithafau cas.

Ond pan 'roedd wedi methu cael dim pleferau'n llawn,
Na dim parchad i'r plefer benthyciol fyth yn iawn,
Efe feddylodd unwaith droi ei olwg tu a'r ne',
Heb wybod mai o'r nefoedd 'roedd hynny ynddo fe.

Ond eilwaith fe galedodd, anghofiodd golau'r wawr,
Cafaodd haul yn tywynnu o dragwyddoldeb mawr ;
'Disaru gyd â *Pharao* tan ddyrnod fawr o lid,
Pan laesai'r pla fe erlidia i faint i maes o'r byd.

'Roedd yn y dyddiau hynny ryw dorf aneirif fawr,
A'u bryd am ddringo i'r nefoedd, a gado 'nol y llawr ;
Rhaf o ardaloedd *Gosen*, o *Nod* rhaf ddaeth i ma's,
A llawer o *Gomorrah*, a rhaf o *Sodom* gas.

Yn

Yn hyfryd yn wynebu yn un blaid tu a'r ne',
 O'r rhai'n rhai fu ystyddiau yn ei gyfeillach e';
 Oll wedi cael yn rhyfedd ryw gyfnewidiad mawr,
 Ac anodd i'w cyfeillion eu 'nabod hwynt yn awr.

Eu hiaith fydd oll o newydd, nid geiriau *Babel* ga'th,
 Ond iaith *Caerfalem* uchod, na feder dae'r o'i bath;
 Rhyw ymadroddion hyfryd o foliant ac o glod,
 Mawr fo enw'r OEN fu farw fyth heddyw fel erio'd.

Ac amryw o genhadon bryd arall ac yn awr,
 O entrych nef ddisgynnai i ymweld â rhai'n i lawr;
 Cenhadon rai i'w bygwith am golli'r llwybr cul,
 Ac eraill i'w cysuro ag addewidion fil.

Ond digter *Theomemphus* oedd yn cynnyddu mwy,
 I weld torfeydd o ddynion yn gwaeddi gyd â hwy;
 Ddoe yn gyfeillion cywir, partneriaid iddo ef,
 Ond heddyw er pob gelyn yn ceisio wynebu'r nef.

O'r diwedd fe resolfodd i fod yn flaenaf un,
 (Ond cael ond 'chydig nifer mewn yspryd yn gyttun)
 I fwrddro, i garcharu, a gwneud hyd gallai lid,
 I'w gyrru hwynt yn fint'oedd heb arbed oll o'r byd.

Ond ar ryw un diwrnod, yn hwnnw trodd y rhod,
 Ni welodd *Theomemphus* ddydd tebyg iddo erio'd;
 Pan oedd ef yn y borau yn marchog yn ei lid,
 A mil o weithrediadau cyndeiriog yn ei fryd.

Yn meddwl rhoi mewn carchar bob un a ddwedai air,
 Yn gyhoedd neu yn ddirgel tros Fab y forwyn *Fair*;
 Yn meddwl lladd a llosgi pob un o honynt hwy,
 A ddwedai fod maddeuant trwy rinwedd marwol glwy'.

Ond cyn cael dim o'i feddwl, na dyfod gair o'i ben,
 Fe deimlai'r ddae'r yn crynu, fe welai'n duo'r nen;
 Fe lidiodd y cymmylau, yn un cyndeiriog dân,
 Fe dduodd haul y nesoedd, do ganol dydd o'i fla'n.

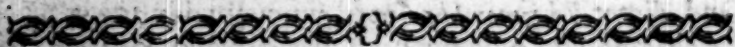
Fe grynodd *Theomemphus*, fe chwariai ei liniau 'nghyd,
 Y funud gynta credodd oedd hon am ddiwedd byd;
 Fe ofnodd fod y felldith haeddiannol wedi d'od,
 Och neidiodd na buasai 'nawr heb ei eni erio'd.

Ond

Ond yn nyfnderoedd ofnau fe godai'i ben i'r lan,
Yn tybiéd fod y Barnwr i ymddangos yn y man;
Fe welai Angel disglair mewn rhwysg a gallu mawr,
Arfwydus iawn yr olwg yn d'od o'r nen i lawr.

Ei enw fe adnabu, wrth ddisgyn o hono o'r nef,
Wel daccw *Boanerges*, gwae fi ei weled ef!
Mi glywais son am dano ryw amser cyn ei dd'od,
Pump cant o weithiau a rhagor melldithiais ef erio'd.

Mi lleddais ef, mi mwrddrais uwchben y cwppan gwin,
Mi geblais fel ynfydrwydd ei eiriau mawr eu rhin;
Nawr ofnau sy'n fy nghalon, ac ofnau fydd yn gwau,
Trwy bob gwithien imi, 'rwy' bron a llwfwrhau.

P E N. II.

Pregeth Boanerges, yr effeithiau gwahanol o honi ar
Theomemphus, Philocritus, Mison, Superbus,
Fremilus, a Chacophil, a'r olwg ddwfn gafodd
Theomemphus ar ei drueni, ei bechod, a'i ymadaw-
iad â Duw, a'i fywyd ar ol hynny; y goleuni newydd
a gafodd ef. Pleno-pax, Fenufta, a Philadelphus yn
cael cyfur yn union. Trwmguwg yn dysod dros yr ardal
yr atdd Theomemphus yn bytu: Yntau yn heppian.

AC yna *Boanerges* agorodd ei enau pur,
Rhwing daear ddudew dywyll a nefoedd oleu glir;
Mili oedd o glustiau'n gwrando, ond *Theomemph* yn un,
Ac ofn yn ei galon, a chryndod yn ei lin.

Uwch coryn mynydd *Sina* yn uchel fynu fry,
Ar aden cwmwl gwibiog, mewn awyr dywyll ddu;
Lle clywai gwlad o ddynion, lle y dadseiniai'r nef,
Mewn eitha godidawgrwydd roedd ei sefyllfa ef.

Ei lais oedd fel taranau amrywiol iawn ynghyd,
Neu fel yr udgorn ola a cilw'r meirw ynghyd;
Yn creu arfwyd ryfedd trwy'r ddaear faith a'r nef,
A miloedd yn llewygu wrth swm ei eiriau ef.

Fel

Fel hyn y gwaeddodd allan, madewch, madewch ar frys
 A phob rhyw hen bleferau, hon ydyw'r olaf wys ;
 Mae'r Brenhin yn eich galw, 'madewch y funud hon,
 'Does fymryn le i oedi ymddangos ger ei fron.

Dihetrwch o'ch pleferau, on'te mi wela'r tân,
 Yn dechreu ennyn eisiws yn difa oll o'i fla'n ;
 'Does eulun tan yr wybr, pe byddai megis cawr,
 Saif fymryn yn ei wyneb fe llysg y tân e' lawr.

Os awr neu arian rhwdlyd, neu ryw drysorau'r byd,
 Neu faefydd mawrion helaeth sydd yn lledraffa'ch bryd,
 Neu falais, neu genfigen, neu ferch at ferch ynghudd,
 Sy a mil o demtasiynau yn hongian ar ei grudd.

Segurdod neu bleferau i rod-di'ch bol yn llawn,
 Difyrnu gyd â'r cwppan o forau hyd brydnhawn ;
 Gogoniant ac anrhydedd, beth bynnag yn y byd,
 Wyt ti yn ei gosleidio yn fwy nâ'r Prynw'r drud.

Yn awr rho ffarwel iddynt, chai gynnys fyth 'nol llaw,
 Heddyw yw dydd yr alwad, ac nid y dydd a ddaw ;
 Bydd hŵr, bydd lân a sylm o'th wadan hyd dy ben,
 'Da mymryn ag sydd arian i mewn i'r nefosde wen.

Rhaid i ti rod-di cyfri am bob rhyw segur air,
 Pob munud fach o'th amser yn llyfr Duw a gair ;
 Rhaid cyfri'r bwyd a fwyttaist, rhaid cyfri'r melus wair,
 I faethrin blys a thrachwant ofodaist wrth dy fair.

Mae'n rhaid dy gael yn sylm, heb gennyt ddim ond Duw
 Heb eulun, heb un plefer, heb degan o un rhyw ;
 A byw os wyt mewn pechod, a phe b'ai hwnnw ond un,
 Ti dorraist bob gorchymryn o eiddo Duw'n gyttun.

Hwn ydyw'r fraich raid dorri, cyn gallech fyn'd i'r nŵ,
 Hwn ydyw'r droed raid dynnu, hwn ydyw'r llygad de ;
 Rhaid i ti golli'th fywyd, ac wrth ei golli cai
 Gant cynmaint ar y ddacar a bywyd i barhau.

Yn awr neu fyth rho'r ergyd, 'nawr gad dy feiau 'nol,
 Coll d'afael mewn munudyn ar d'holl draehwantau ffo
 Bydd fyw heb un rhyw eulun, yn union, oni te
 Fe 'llawia'r tân a'r brwmstan i lawr o ganol ne.

Ffarwel, ffarwel y werin, 'rwy'n 'madael â chwychwl,
Bydd rhai o flaen y Barnwr cyn gwelech bollach fi;
Y geiriau a lefarais mewn dwyfol nerth i'ch clust,
Fydd gyd âch' neu i'ch erbyn mewn oriau byr yn dyst.

Fe areithiodd *Boanerges* fel yma yn y bla'n,
Cleddyfau oedd ei eiriau, a'i lygaid fel y tân;
Fe grynodd *Theomemphus*, fe figlai ei liniau 'nghyd,
Yr oedd ef bron a chredu ei bod hi'n ddiwedd byd.

Ond yr oedd yno amryw yn gwrando'r geiriau gwir,
Fu'n teithio gyd â *Theo'* trwy lawer tywyll dir;
Yn un ag ef mewn plefer, yn un ag ef mewn poen,
Yn un ag ef yn erlid cariadau gwych yr Oen.

Philocritus a *Misoni*, *Superbus* ydoedd un,
Ei ddiofsg oedd e'n haeddu gan falchder fod yn ddyn;
A chyd â brenhin *Babel* ei droi flynyddau ma's,
O blith holl feibion dynion i bori gwelltydd gläs.

Hwy *Fremitus* ac *Estus*, a *Chacophil* fu o'r bla'n,
Yn byw yn nhre' *Gomorra* cyn iddi fyn'd ar dân;
Efe oedd un o'r rhei'ny fu'n teithio yn eu hynt,
O *Salem* i *Ddamascus* i erlyd Iesu gynt.

Ac amryw o rai eraill, rhy faith i'w rhifo gyd,
Na's ofnodd ac na's crynodd o tan y dwyfol lid;
Ond saf'fant oll i fynu, 'doedd *Boanerges* fawr,
Yn amllder ei daranau ddim yn eu torri lawr.

O ran lle na bo arfaeth yn gwneud y peth o'r blaen,
Nid hyfryd swm *Efengyl*, nid bygwith uffern dân,
Nid rhyw ragluniaeth arw, nid clefyd ac nid poen,
Dynn neb i maes o'i bechod, a chredu 'ngwaed yr Oen.

Ond *Theomemph* a waeddodd, a'r dagrau'n cwmpo lawr
Yn ason tros ei fynwes yn llifo hyd y nawr;
'Roedd mil yn ei ryfeddu, Beth f'arno? meddai un,
Fe gynne yn d'od i erlid, 'be arall, Dyma'r dyn.

Gwae fi, gwae fi, i'm geni, mi wela 'nawr i gyd,
Bob ffaidd beth a wnaethum er pan y des i'r byd;
Mae mhechod yn fy wyneb, ac yn fy ngwasgu lawr,
Saith drymmach nâ mynyddau i waelod uffern fawr.

Mae'r fflam yn awr yn addfed, mae'r tân yn codi i'r lan,
 Mae'n rhaid er mor aphawfed fynd iddo yn y man;
 Mae'r brwmstan cas yn sawrio, ei fwg sy'n dod i'm ffroen
 Dyw hynond ffrwyth fy mhechod yn erbyn gwa' dyr Oen
 P'fawl cant, p'fawl mil a dynnais i wared gyd â mi,
 A swynion ffaidd pechod, i lwybrau uffern ddu;
 Cynnifer y'nt eu cyfri, cynnifer poen fydd mwy,
 Mi fydda yn ddamnedigaeth o'u ddamnedigaeth hwy.

Pa le mae'r holl butteiniaid fu gennyf fi o'r bla'n,
 A rhei'ny gyd ond odid gaiff ferwi yn y tân?
 Tân uffern am anlladrwydd, ond cyfion fflam am fflam,
 Wnaiff dýfnder uffern dywyll a *Theomamph* ddim cam.

Mi wela'r bottel bygddu a'r fflagen loyw fawr,
 Fu'n tywallt gwin llysiuog gan waith i'm ceg i lawr;
 Yn awr yn tywallt olew berwedig yn eu grym,
 I laesu tân fy nghylla ac ynte yn laesu dim.

O rŵd yr arian gleiston a geglais I i gyd,
 Yn dyrrau ar y tlodion, sy 'nawr yn berwi 'nghyd;
 Mewn arian byddai'n ochain, yr aur melynwyn syth,
 Toddedig gyd â brwmstan fydd gwely *Theo'* syth.

Pa le mae'r mil o filoedd, a miloedd mwy nâ rhi,
 O wag a segur eiriau erioed a ddwedais i?
 P'fawl llw, p'fawl gair celwyddog a welai nawr yn dyft,
 Yn ennyn yn fy erbyn holl fflamiau uffern drift.

Thal i mi ddim i gelu fy meiau rif y fer,
 'Does un o rhai'n heb elgyn i'r lan i glustiau'm Ner;
 Mae fwn holl ddamnedigaeth yn awr yn gydsein un,
 Yn gryno yn clindarddach yn f'erbyn I fy hun.

O na b'ai ryw ddihangfa! O na allwn fod yn ddim!
 'Does mymry le i wrthsefyll Creawdwr mawr ei rym;
 Mi roddwn ffla fydoedd, a bydoedd fwy nâ rhi,
 Am ddangos gwaredigaeth i'r cyfryw un a mi.

Mae sôn am ryw drugaredd anfeidrol yn y gair,
 I'r penna o bechaduriaid gan Fab y forwyn *Fair*;
 O na chawn wybod hynny! ni cheisiwn wybod mwy,
 Ai posib' yw i *Theo'* gael heddwch yn ei glwy.

O IESU ! pwy wyt IESU ! a oes rhyw ras yn 'fîôr ?
 Mae'n rhaid ei fod os ydyw yn llawer lled nâ'r môr :
 Gras i *Theomemphus* aflan na chlywad son erio'd,
 Neb iddo yn gyffelyb hyd heddyw tan y rhod.

'Rwy'n fodlon i galedi a'r croesau mwya 'nghyd,
 'Rwy'n fodlon cael fy erlyd o gwrr i'r llall i'r byd ;
 'Rwy'n fodlon fy ngharcharu er mwyn ei 'fengyl e',
 A myn'd i ganol-fflamiau, ond im' gael myn'd i'r ne'.

O na-dddeu' *Job* a *Daniel* i waelod daear lās,
 I waeddi cuwch a'r nefoedd i *Theomemph* gael gras ;
 Am ras mi rown y cwbl, 'does dim o fewn y byd,
 I brynu'r mymryn lleia o nefol ras yn ddryd.

Ond ble y trof fy wyneb, ble rhag anfeidrol wg !
 'Does yn fy meddwl ronyn ond ffamiau tân a mwg ;
 Y pryf nid yw yn marw, 'rwy'n teimlo ei fod yn fyw,
 Y tân fydd wedi ennyn, digofaint eitha Duw.

O bechod dyrna'th ddiwedd ! dy blefer drodd yn glwy' !
 Os poeni raid yn uffern ni charai o honot mwy ;
 Ti'm twyllaist, do ti'm twyllaist, o gwae fi erioed yr awt
 Y cerais un rhyw blefer o tan y nefoedd fawr.

Os gras fydd ar ryw ammod i'r fath bechadur mawr,
 Mi chwilia fyth am dano trwy'n rhodio ar y llawr ;
 Ffarwel bob peth a'm temtiodd, pob anwyl chwant yn un
 Nâ chan mil o bleferau mae Duw yn well ei hun.

Nid llai nâ thrugain noswaith, nosweithiau maith eu hyd
 Bu *Theomemph* mewn cyfwng gan ei feddyliau 'nghyd ;
 Anobaith weithiau'n ennill, ac weithiau gobaith gwan
 Yn 'maslyd yn ei enaid, a'i godi'n llefg i'r lan.

Gweddio bu, ac wylo, am dano 'maes 'raeth fôn,
 Chai ei amrantau gyfsgu heb flinder ac heb bo'n ;
 Wrth geisio'r nos anghofio ei ofid mawr a'i wae,
 Pan gynta caei ei lygaid, ond mwya'r amlhai.

Ond pan yr aeth i gerdded y fôn am dano i ma's,
 Fod *Theomemphus* ffaidd 'nawr wedi cassael gras ;
 Daeth atto ei hen gyfeillion i wel'd beth oedd yn bod,
 Pa achos cyfnewidiad o'r hyn ag oedd erio'd.

Ond

Ond geiriau *Theomemphus* oedd oll fel fflamiau tân,
 A chig a gwaed oedd egwan i sefyll fyth o'u blaen;
 Yn clwyfo hyd yr asgwrn, yn gyrru mewn fel faeth,
 Na fu yn eiddo natur er dechrau'r byd o'u bath.

Daeth atto ef *Hilarius* yn llawen fydd o hyd,
Ridiculus a *Rifus*, un ewmpni'ch tri ynghyd;
 Hen *Philogunus* aflan, a benyw gyd ag ef;
 Fe faethodd *Theo* hwnnw ag un o eiriau'r nef.

Rhodd iddo glwyf nas gorfu-tra fu ef yma'n byw,
 Fath archoll oedd a'i tynnodd o'i bechod oll at Dduw;
 A'i gwnaeth i waeddi allan yn erbyn uffern dân,
 Holl nwyfau brwnt anlladrwydd oedd ynddo ef o'r bla'n.

Ond lle bo Duw yn tewi, 'does yno air wna'r tro,
 A geiriau sy'n dycciannol fel ag y mynno fo;
 Am hynny daeth aneirif at *Theomemphus* drist,
 Ac aethant ffwrdd heb duedd i ddilyn IESU GRIST.

Rhai ddwedai ei fod e'n ynfyd i gadw gormod 'stŵr,
 Ynghylch y tân a'r brwmstan, y rhew a'r eira dw'r;
 Nad oedd i uffern dywyll i gael eu cludo'n 'stôr,
 Ond rhyw baganiaid duon yr ochr draw i'r môr.

Ac nad oedd raid dim arall i fyn'd i'r nefoedd glyd,
 Ond 'disarhau'n grist'nogol un awr cyn mynd o'r byd;
 Un bader cyn ymadel, neu ynte air fydd lai,
 Duw dengarhao wrthym, fydd ddigon faddeu bai.

Y dyddiau hyn 'madawodd rhyw dorf aneirif fawr,
 Oedd yn gyfeillion ffyddlon i *Theo* hyd yn awr;
 Aeth *Ebrius* ffwrdd, *Cantatus* 'madawodd ag e'n lân,
 Fu gyd ag ef yn *Sodom* ryw ddyddiau maith o'r bla'n.

Saith waith, a saith waith eilwaith a rhagor yn y dydd,
 Gweddiai *Theomemphus* y dyddiau hynny'n brudd;
 Ei fwyd oedd bara a dwfr, tosturus oedd ei wedd,
 Ei wyneb gynt fu wridog oedd heddy'n ddrych o'r bedd.

Ond yn nyfnderoedd gofid doi 'nawr ac yn y man,
 Ryw obaith llesg y gallai fe ryw bryd dd'od i'r lan;
 Darllenodd, fe fisyriodd, deallodd bethau'n lân,
 Fwy heddyw un diwrnod na blwyddyn faith o'r bla'n.

Can's er 'ddo ryw amserau i ddarllain Bibl llawn,
Ryw weithiau amryw drosto mewn ieithoedd lawer iawn
Roedd eenn dros ei olygon, roedd tARTH a niwl o'i flaen,
Roedd oll o'i fewn yn ddierth i *Theomemph* o'r blaen.

Yr hanes oedd e'n gofio, 'roedd hynny wrtho ynglŷn,
Ond hanes oedd i arall, nid hanes iddo ei hun;
Os *Lladin*, *Groeg*, neu *Hebrew*, neu *Siriatic* hen ynghyd,
Nid oedd i *Theomemphus* ond fŵn a thyna gyd.

A dim ond fŵn oedd credu, a fŵn oedd maddau bai,
Rhyw fŵn oedd geni o newydd, a fŵn oedd 'disarhau;
Rhyw lais, a llais heb sylwedd, oll iddo ef o'r bla'n,
Oedd hyd nod nesoedd euraidd, a phoenau uffern dân.

Ond heddyw oll oedd sylwedd a enwid yn y gair;
Dim sylwedd mwy nâ chredu ym Mab y Forwyn *Fair*;
'Roedd ffydd 'roedd edifeirwch yn llawer mwy o 'rôr,
Ynghalon *Theo* rwan nag feddai tir na môr.

Yn awr yr oedd e'n profi fod aflan ddynol-ryw,
O'r funud y cenhedlwyd oll tan ddigofaint Duw;
Nad oedd na gair na gweithfed na meddwl yn gyttun,
Heb fod mewn cydsain gyngair yn erbyn Duw ei hun.

Fe brofodd y gwirionedd yn awr yn d'od i dre',
A'r felldith drom yn *Eden* yn cwŷmpo arno 'fe;
Fe brofodd ran o'r Bibl, y rhan yn damnio fydd,
Nid yr addewid hyfryd ag fydd yn gwneud yn rhydd.

Fel hyn bu *Theomemphus* hir ddyddiau'n athrist iawn,
Ochneidio o'r hwyr i'r bore, o'r bore hyd brydnawn;
Heb un addewid etto, heb air o'r Bibl mawr,
Sy'n feichiog o drugaredd yn cwmpo arno i lawr.

Er i amrywiol eraill a dorrwyd gyd ag ef,
Pan clywsant *Foanerges* fel taran gadarn gref,
Gael gwared o'u caethiwed a dod o'u rhwydau'n rhydd
Eu geni a'u cenhedlu mewn dim ond yspaid dydd.

Fe *Philopur* llygredig, llygredig oedd o'r bla'n,
Ond nawr pan daeth i gredu, fe eilwir Caru tân;
Sy a rhesod yn ei galon, a'r ffamiau ar ei rudd,
Yn troi'r cystuddiau tywyll yn hyfryd oleu ddydd.

Fu *Plenopax* ei hunan ond hanner awr yn drifft,
 Cyn darfod *Boanerges* fe garodd IESU GRIST;
 Ac yna gwaeddodd allan yn nerthol iawn o rym,
 Fod IESU GRIST ei hunan yn llawer gwell na dim.

Fe gas *Fenusta* anllad, *Fenusta* ddeg ei dawn,
 A dynnodd gant o fechgyn i'w rhwyd yn forau iawn;
 Fe ga's *Fenusta* meddaf adnabod IESU GRIST,
 Cyn iddi ddeg a hanner o oriau fod yn drifft.

Ac mae hi heddyw etto yn gwaeddi maes ar go'dd,
 Fod Tywysog iechydwriaeth yn hollol wrth ei bodd;
 Mae'n neidio gyd â'r bibell, yn meddu heddwch llawn,
 Yn canu ac yn diolch o foreu hyd brydnhawn.

Ni wŷr hi beth yw gofid, ni wŷr hi beth yw gwae,
 Mewn môr o heddwch nefol ma'i fyth yn llawenhau;
 Mae'n nosio tu a'r bywyd mewn ason bur o waed,
 Yn profi'r byd a satan yn hollol tan ei thraed.

Ac fe aeth *Philadelphus* i mewn i deyrnas nef,
 Heb wybod nemawr arall ond am ei gariad ef;
 Fe gredodd ac fe welodd ogoniant IESU pur,
 Fe brofodd yn yr anial rawn fyppiau'r *Ganaan* bur.

Fe redodd tu a'r bywyd tan hyfryd lawenhau,
 Fe deimlodd ymadawiad â'r byd ei wynn a'i wae;
 Uwchlaw y byd fe rodiodd heb deimlo dim o'i boen,
 A'i galon a'i fyfyrddod yngwaed yr addfwyn Oen.

Fu dyddiau ei bererindod o'r pryd y cafodd ras,
 Pr pryd yr aeth i'r bywyd ddim deuddeg lloer i ma's;
 Wrth ganu y dechreuodd, wrth ganu 'raeth o'r byd,
 Nid oedd ei drichant dyddiau ond unrhyw hymn ynghyd

Nid felly *Theomemphus*, rhyw fisoedd maith o'r bron,
 Blynnyddau gyd â misoedd bu ofn tan ei fron;
 Rhodd' *Boanerges* eiriau, nid geiriau dyn, ond Duw,
 Na anghosiodd ef o'honynt tra fu'n y byd yn byw.

Ond ryw amseroedd eilwaith, can's amser didrist mae,
 Yn peri anghosio gofid, yn peri anghosio gwae;
 Ar ol i *Boanerges* i fyn'd i'r lan i'r ne',
 Neu ynteu i ryw le arall gorch'mynwyd iddo fe.

Naill ai i alw'r *Indiaid* tu draw i'r cenfor mawr,
 Neu ynte i'r ynyfoedd fydd yn y dwyrain wawr ;
 I *Arabi* garegog, neu'r *Aipht*, neu *Libia*, fydd
 Yn addfed i'r Efengyl yn eitha gwres y dydd.

Daeth clefyd medd meddygon o annaturiol ryw,
 Fel diluw tros yr ardal 'roedd *Theomemph'* yn byw ;
 Rhyw gwsg ag oedd yn rhwymo'r synhwyrâu mwya cry
 Rhai galwai'n *Somnolentwn*, rhai galwai'n *Lethargy*.

Nes i dorfeudd o ddynion ga's eu dwysbigo o'r bla'n,
 Wrth glywed *Boanerges* yn cyhoeddi uffern dân,
 I hepian heb 'ynt wybod, a'r pla fyn'd yn ddiball,
 Wrth eiriau, neu wrth olwg, ymlaen o un i'r llall.

A'r hepian aeth yn drwmgwsg, nad oent yn clywed gair
 Am uffern nac am nefoedd, na Mab y forwyn *Fair* ;
 Fe ddarfu fwn pob athro, hwy gawfant yn gyttun
 Bawb yn ei le ei hunan bregethu iddo ei hun.

'Doedd yma droed yn symmud, nac un gŵr ai o'i le,
 I 'mosyn bara'r bywyd, na dyfroedd pur y ne' ;
 'Roedd tafod yma'n cysgu, 'doedd yma air o ben,
 Am droedio'r ffordd fy'n arwain o'r byd i *Scion* wen.

A *Theomemphus* yntau a hunodd gyd â hwy,
 Daeth llen tros ei olygon, fe anghosiodd faint ei glwy',
 Fe eisteddodd yn yr anial, heb wybod iddo ei hun,
 Fe dreuliodd amser heibio, fwy nag a ddeall dyn.

Tra fu amrywiol eraill o rai a gafodd ras,
 Yn teithio 'mlaen tan ganu, tu a'r etifeddiaeth frâs ;
 Yn bwyta'r manna peraid, yn yfed dw'r ynghyd,
 O ddisglair Graig y bywyd sy'n llifo maes o hyd.

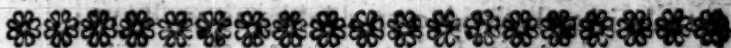
Yn ymladd, ac yn conge'ro, yn gyson yn y gwaed,
 Yn dryllio hen elynion cadarnaf tan eu traed ;
 Yn credu'r fuddugoliaeth, yn gwaeddi maes ar go'dd,
 Fod Tywysog iechydwrïaeth yn hollol wrth eu bodd.

Ond yntau *Theomemphus* tan gyfgu, ambell bryd
 Oedd â tharanau *Sinai* fel breuddwyd yn ei fryd ;
 Fe roi ryw un ochenaid yn awr ac yn y man,
 Ac er ei holl och'neidiau ni chodai fyth i'r lan.

Nes cododd un *Seducus* areithiwr mawr ei ddawn,
A wnaed trwy rym dysgeidiaeth i blethu geiriau'n iawn;
Fe ddysgodd *Logic* gyfrwys, a ieithoedd amryw 'r byd,
I *analeisio* 'r Bibl, ei rannu, a'i ddodi 'nghyd.

Fe wnai efe glustogau, (un dehau oedd y dyn)
I'w rhoi tan benelinau'r sawl f'ai am felus hun;
Ei fwydd ef oedd perfwadio y pererinion dewr,
Wrth deithio yn erbyn tylau i gysgu ambell awr.

Yr awthon se bregethodd, a thyma o'i bregeth ran,
I *Theo* oedd yn cysgu, ond cysgu etto'n wan;
Ei fwn ai mewn i'w glustiau, (nid fel y fwn o'r blaen)
Yn peri ieddo orwedd a chysgu etto 'mlaen.

P E N. III.

*Yn cynnwys pregeth Seducus, ail bregeth Boanerges;
a phrosiadau Theomemphus ar ol ei glywed.*

NA chiredwch *Boanerges*, y daran aethus sawr,
Sy'n gwneud, be se, y bobl bron a ffeiddio'r llawr,
Yn tynnu eu traed a'u dwylo, a'u llygaid pur ynghyd,
A gwneuthur dim o honynt ond clustiau oll i gyd.

Na fyddwch ddim rhy gyfiawn, pa ham y byddai unt,
Trwy ormod o fanyldra i'w ei ddinystrio ei hun?
Mae cnawd yn help i enaid, a hynny sicr yw,
Y lle bo cnawd yn methu, y metha addoliad Duw.

Cyfyngwr yr efengyl ei holl gyfreithiau wnaeth,
Ryw lawer yn fwy trion na chyfraith *Eafes* gaeth;
Mwy helaeth a llai manwl, a mwy tosturiol ynt,
A rhydd did i'r credinwyr fwy nag wrth *Sinai* gynt.

'Does achos ofni pechod ymhob rhyw bethau mân,
Fel tynnu nyth aderyn, a gwisgo llin a gwlan;
Ac nid yw'r 'madrodd hynny, o dynnu'r llygad de',
Ond gado'r hen bechodau fu'n rhwystro ni i'r ne'

Ond

Ond os bydd in' bleferu p'tai hynny ddydd a nos,
Mewn pethau fy gyfreithlon pa fodd mae hyn yn gro's?
Os am y byd chwedlewn, ond yn y byd yr y'n,
Pa ddrwg yw yfed llawer i wr o'i win ei hun?

Cyfreithlon ydyw caru, cyfreithlon yw casau,
Cyfreithlon ennill arian, cyfreithlon codi tai;
Mae chwerthin yn gyfreithlon, a dawnfio ambell bryd
Ac weithiau taslu cerrig, a'u casglu weithiau nghyd.

Athrawiaeth *Boanerges* fydd yn tueddu 'nghyd;
I wneuthur crefydd hyfryd yn faich tr'och yn y byd;
A phe buasai hwnnw yn myn'd a'i gaingc i ma's,
Fe fuasai'n tynnu synwyr cyn iddo blannu gras.

Os byddwch ond gweddio yn unig fore a hwyr,
A thalu i bawb ei eiddo yn ddiddig ac yn llwyr;
A chadw'ch gweinidogion yn gryno ac yn fyw,
Heb wrando dynion poethlyd y'ch sicr iawn o fyw.

Cydwybod dda yw crefydd, gonestrwydd ymhob man
Ymddiffyn y rhai gweddwon, a chynnorthwyo'r gwan,
A chadw eich cymundeb, heb fenn na chwympo ma's,
Heb dyngu fyth na meddwi yw natur nefol ras.

Nid dweud a gwaeddi allan yn erbyn rhwydau'r fall,
A dilyn y pregethwyr o ymyl môr i'r llall;
A chanu salms a hymnau, a rhyw weddio prudd,
Yn ddirgel ac yn gyhoedd amrywiol weithiau'r dydd.

Anghofio plant a theulu a phob gorchwylion gwaith,
Tros achos yr efengyl myn'd ar siwrneion maith;
A dweud, a dweud am IESU, a chanu angau'r gro's,
Ac ymbleferu ynddo o'r borau hyd y nos.

Ond bod yn foefol hyfryd, a gwneuthur da i bob dyn,
Os na fydd hynny'n torri'ch daioni chwi eich hun;
Byw'n dawel mewn cymdogaeth, a llawen ymhob man,
Byw'n ddiddig ac yn onest, yw'r gras a'ch cwyd i'r lan.

Fe gododd amryw eraill o blaid *Seducus* fawr,
Yn erbyn *Boanerges* oedd eitha pell yn awr;
Cyhoeddwyd heddwch, heddwch, a hollol wir iachad,
I bawb a wnai ei orau o gwrr i'r llall i'r wlad.

Ffwrdd

Ffwrdd ffwrdd a chrefydd galed, be pawb yn awr heb ble
 Sy'n creu pob anoesfod o gwr i'r llall i'r ne';
 Yn gyrru dynion benben, yn gwneud anghydfod cas,
 Yn dod i'r waudd a'r chwegr yn union gwympo ma's.

Mae digon o esamplau yn gwneud y peth yn wir,
 Fod amryw iawn o ddynion nawr yn y sanctaidd dir;
 Heb 'madael dim â'r cwbl, fel dwed *Boanerges* flin,
 Sy â'r fflamiau yn ei galon, a'r gwreichion ar ei fin.

Mae amryw fath o bethau bu Seintiau yn fwynhau,
 Er eu bod yn bleferau, nad oeddent ddim yn fai;
 Mae plefer yn gyfreithlon, pam cafodd nwydau eu rhoi,
 Os rhaid oddi wrth wrthddrychiau yn wastad i ni ffoi?

Pwy dduwiol ddyn un amser fu'n rhodio is y ne',
 Heb unrhyw blefer anwyl yn rhywle 'gantho fe?
 Gwraig, plant, tir, tai, a llongau, teganau llai neu fwy,
 Neu ryw gariadau eraill yn myn'd â'u calon hwy.

Pob pregeth i *Seducus*, oni buafai effeithiol ras,
 A wnaethai iddo gyfsgu ei hŷn yn lân i ma's;
 Ond am fod gras yn gweithio yn anarferol rad,
 Ni chafodd *Theomemphus* er huno ddim iachad.

Er hepian 'roedd euogrwydd rai prydiau'n d'od i'w go',
 A phregeth *Boanerges* a'i eiriau tanlyd fo,
 Nes gwel'd nad oedd *Seducus* a'i araith fawr a'i 'stad,
 Ond damnio'r anwybodus a boddio cig a gwa'd.

Ond nid oedd damnedigaeth a phoethder uffern dân,
 Yn swnio yn ei glustiau fel yn y dyddiau o'r bla'n;
 Ac nid oedd cymmaint blinder o fewn i'w yspryd e',
 Am dorri'r droed fai'n rhwystro, a thynnu'r llygad de'.

Nes ar ddiwrnod eilwaith, a hynny maes o law,
 A *Theomemph* mewn myfyr yn chwilio yma a thraw;
 Disgynnodd *Boanerges* yn gymmwys fel o'r bla'n,
 Ond bod ei eiriau'n llymmach a pherchen mwy o dân.

Distewch holl feibion *Belial* be'r angel mawr ei ddawn,
 Mae uffern o wiberod o'r cyfryw y'ch yn llawn;
 Ni allfai'r diawl ei hunan i lusgo y fath lu,
 Heb wisgo cnawd am dano i *Dophet* â chychwi.

Llocustiaid anhrugarog fydd tan anfeidrol wŷ,
Ddaeth o *Gebenna*'n heidiau i fynu gyd â'r mwg;
Cenhadon damnedigaeth, sy a'r cufan ar eich mân,
Yn eich cynffonnau golyn fydd o wenwynol rin.

Eich anfon chwi o'r pydew wnaeth *Belsebub* i'r lan,
Yr amser 'roedd e'n gweled ei deyrnas yma'n wan,
I droi rhai symyl gwirion o'r llwybr cul i ma's,
Ac i berfwadio i orphwys y sawl a gafodd ras.

Pa hyd y ceisioch ddenu y rhai yn ffyddlon gad,
Mewn newyn ac mewn syched sy'n teithio tu a'r wlad;
O cwmped ofn arnoch, mae fwn y dydd a ddaw,
O fewn y cwmml nefa yn tynnu nawr gerllaw.

A chwithau ga's eich twyllo gan y gwiberod hyn,
A'ch harwain tu a destryw yn lle tu a *Seion* fryn;
Distewch ac mewn munudyn g'randewch ar eirwir gainge
'Sgrifenwyd ac a feliwyd yn awr o flaen y fainge.

Run gyfraith fydd yr awrhon rhaid ei chyflawni'n lân,
Bob jota, neu ddioldef tragwyddol uffern dân;
Os CRIST a gewch yn feichiau, nid yw ef feichiau ddim
Er mwyn i chwi gael cadw eich pechod yn ei rym.

Darllenwch eiriau'r IESU ddaeth i egluro'r gwir,
Cewch weled mai ysprydol yw'r gyfraith, ac mai pur;
Ysprydol yw'r llythyren sy'n haeddu parch a braw,
Llythyren hollta'r creigydd yn ddarnau'r dydd a ddaw.

Na ladd, na wna odineb, gorch'mynion hen yw rhai'n,
Fe ddaeth a hwy i'r golau a wisgodd goron ddain;
Na thwng, ac na ladratta, na chwennych wraig, na lle,
Na gweision dy gymmydog, na dim sy'n eiddo 'fe.

Mae yspryd sy'n trywanu trwy'r holl orch'mynion hyn,
Trywanu mewn i'r gwyn, y mer a'r asgwrn gwyn;
Yn chwilio'r dirgel fwriad, yn ffeindio'r aflan fryd,
Yn barnu'r holl ddibenion, a'u tuedd cynta 'nghyd.

Am hynny cadw'th lygad yn syml ymhob man,
I edrych tros wrthddrychau amrywiol liw i'r lan;
Dal dy amrantau'n gywir, mae miloedd yn y tân,
O eisiau cadw eu llygaid crwydredig gynt yn lân.

Os gweli faes cynnyddog a llawnder mawr o yd,
A dweud na ddeu rhagluniaeth a hwn i mi ryw bryd;
Ti ddygaist eiddo arall, ti groesfaist ddeddf y nef,
Dymunaist i' dy hunan yr hyn oedd eiddo ef.

Er i ti gadw'th hunan yn lân fel papur gwyn,
Rhag gweithred o odineb o'r dechrau hyd yn hyn;
Os drychaist draw ar forwyn a llygad cnawd o bell,
Dy enw yw putteinwr, ni chai di enw gwell.

Mae meddwl yn dy galon, os croes i'r gyfraith yw,
Er nid croes i'r llythyren, ond croes i Ysryd Duw,
A'i feithryn ond munudyn, ei hun yn ddigon mawr,
I'th gadw yn dragwydd yn uffern drift i lawr.

Os gelw'th frawd yn ynfyd, yn union hynny bair
I ti fod yn haeddiannol o uffern am y gair;
Rhaid i ti altro'th dymmer, a buan onis gwnai,
Mewn flamiau poeth tragwyddol y byddi'n difarhau.

Mae'r lleiaf radd o falais, mae'r lleiaf radd o lid,
Dymuno drwg neu feddwl i'r gwaethaf ddyn o'r byd;
Un gair o lid neu gynnen, holl fwm y gyfraith yw,
Dy ddamnio yn *Gebenna* tra paro Duw yn Dduw.

Am hynny os dy daro gai ar yr ochr dde,
Yn hytrach nag ymddial tro'r aswy atto fe;
Os dwg un glòg oddi arnat ymdalu 'nol na chais,
Yn hytrach nag ymddial rho hefyd iddo'th bais.

Can's lleiddiad dyn yw'r cwbl mae malais yntho a llid,
A lleiddiad dyn o'r dechrau sy'nawr yn llanw'r byd;
Yn *Eden* lladdwyd gynta, dymunwyd drwg i ddyn,
Dymuno drwg a mwrddrad fydd etto fyth yn un.

Câr dy elynion cyndyn, gwna ddaioni yn ddidrai,
Gweddia dros y rheiny ag sy'n dy wir gafau;
Ymwad a'th hun yn fuan, rhaid i ti godi'th groes,
A dilyn camrau'r gyfraith o'r borau hyd y nos.

Na thwng i'r nef na'r ddacar, nac un creadur byw,
Nid oes mewn dw'r nac awyr ond greodd bysedd Duw;
Dy eiriau boent yn unig, yn ie, neu nag e,
A gair tros ben i hynny a golliff deyrnas ne.

Daw cyfri am bob gair segur a dd'wedo dynol ryw,
 Wrth eiriau a meddyliau ar fyrder barna Duw ;
 Os bydd it' goffa ei enw, gwna hyn o galon bur,
 Dy broffes gaiff ei chwilio bob mymryn cyn bo hir.

Os torri un gorchymmyn, mae geiriau Duw yn ddrud,
 Ti wneft dy hun yn euog o dorri'r lleill i gyd ;
 Os pechod wyt yn gadw, er lleied yw ei faint,
 Mae'r pechod hwnnw'n ddigon dy dorri o fod yn saint,

Os 'drychi ar y mawrion i'w gwawdd hwy i dy dŷ,
 Er mwyn 'ddynt hwy drachefn i ddangos parch i ti ;
 Anrhydedd am anrhydedd yw hynny 'ddynt hwy,
 Mae'r publicanod gwaetha yn gwneuthur llawer mwy.

Os na wneft ddim elusen, neu ddim daioni erio'd,
 Heb ddisgwyl tâl oddi wrtho, attolwg b'le mae'th glod !
 Os benthg roi am wob'r i'r tlawd anghenog gwan,
 Dy arian gaiff dy ferwi yn uffern yn y man.

Mor anodd i'r gwŷr mawrion, er cymmaint yw eu sgil,
 I fynd i deyrnas nefoedd 'rhyd llwybr dyrus cul,
 Ag yw i'r camel fyned trwy grau y nodwydd ddur,
 Am fod pleserau cyfoeth yn hollol groes i'r gwir.

Y cloffion a'r efryddion a'r deillion dwl ynghyd,
 Os y'nt yn wir dduwiolion, yw'th ffryns di yn y byd ;
 Anrhydedd, parch a chyfoeth, esmwythdra, dysg a dawn
 Heb ras sy'n erlyd IESU o forau hyd brydnhawn.

Rhaid i ti arddel crefydd yn nyfnder dw'r a than,
 A thorri trwy bob rhwystrau a ddelo fyth o'th fla'n ;
 Os gwadu'r IESU yma, gwirionedd gloyw yw,
 Fe'th wâd i maes yn groyw o flaen angylion Duw.

Os ceri dad, neu blentyn, neu wraig, neu anwyl ddyn,
 Neu eu hofni hwynt yn rhagor na'r IESU mawr ei hun ;
 Nid wyt ti ddim yn deilwng, ac fyth ni chai di fod
 Yn gyfaill i'r lachawdwr tr'o seren ar y rhod.

Os wyt ti am gael bywyd, wel dere 'nawr yn glau,
 'Does mymryn lle i oedi, mae'n bryd i 'disarhau ;
 Rho ymaith dy bleserau, ar fyrder o bob gradd,
 Ac onis rhoi maent sicr ryw amser i dy ladd.

Yn awr 'rwyf yn dy adael 'rys yn fy ngalw I fry,
 'Hlith miloedd y dydd olaf caf gwrddid a thydi;
 Pob cymmal a lefarais, ar *adament* o ddur
 Maent wedi eu 'sgrifennu o fewn i'r sanctaidd dir.

A hwy gyhoeddir allan pan delo'r angel mawr,
 I wysio'r dorf aneirif sy'n gorwedd yn y llawr;
 Os nad ystyriwch heddyw y 'sgrifen roir o'm llaw,
 Can cymaint fydd eich dychryn ei gweld y dydd a ddaw.

Ac yna *Boanerges* ar ol llefaru hyn,
 Esgynnodd ar i fynu tu a sanctaidd *Seion* fryn;
 Am gennadwri newydd i'w gario 'mlaen o hyd,
 A gwreichion pur yr orsedd i arall ran o'r byd.

Fe gafodd amryw ofn, fe aeth y gair i dre',
 Trwy rai calonnau cyndyn wrth wrando arno fe; [glwy
 Mor llymion oedd ei 'madrodd, mor ddwfn gwnaethant
 Dihunodd rhai o'u pechod fyth na chysgafant mwy.

'N enwedig un *Infernus*, *Pistumus* yw e' 'nawr,
 A ddaliwyd a gyhuddwyd, a gawd yn llofrudd mawr;
 Yr awrhon ar y crogbren fel y lleidr ar y groes,
 Yn medi firwyth ei bechod i ddiodde angau loes.

Ond ar waith *Boanerges* yn disgyn fry o'r nef,
 Y mellit, y tân a'r brwmstan yn fflamio gyd ag ef;
 Y rhâff ag oedd yn hongian *Infernus* wrth y pren,
 A losgodd mellten danbaid yn ulw uwch ei ben.

Ac yntau lawr a gwmpodd cyn mynd o'r anial ffwrdd,
 A'r olaf air o'r bregeth yn union ddaeth i'w gwrdd;
 Fe 'disarhaodd, fe gredodd, ar sicr gadarn sail,
 Fe lawenhaodd, fe neidiodd, yn hir cyn machlud haul.

Gwirionodd *Theomemphus* wrth y fath ciriau hy,
 Pob gair oedd yn arogl o lid y nefoedd fry;
 Goleuni oedd yn cerdded ac awdurdodol ras,
 Ynghyd a phob sillaffyn a ddeu o'i enau ma's.

Beth wyf, beth ddaw o honof, 'be *Theomemph* yn awr?
 Pwy ffordd y gall peth ffaidd i fynd i'r nefoedd fawr?
 I'r fainge a'r hwn fydd arni, lle clywais tyngodd ef,
 Nad ai dim ag fydd aflan i mewn i deyrnas nef.

A minnau ffaidd ydwyf i gyd o'm pen i'm traed,
Yn glwyfau hyd fy nghoryn heb nabod dim iachad;
Pob nwyd, pob dawn, pob tymer, pob aelod i mi fydd
Yn pechu yn erbyn nefoedd bob munud fach o'r dydd.

Y deg gorchymyn auraid a dorrais i o'r bron,
Ac yr wy'n para i'w torri hyd at y funud hon;
'Does genny' feddyg peidio, mae pechod wrthwi'nglyn,
Fy natur yw fe beru tra parwyf fi yn ddyn.

Fe agorodd *Boanerges* y gair sy'n dweud Na ladd,
Mi dorrais fyrdd o weithiau'r gorchymyn ymhob gradd;
Na wna odineb eilwaith, 'does neb wyr tan y nef,
Sawl gwaith, sawl fiordd, sawl ystyr y torrodd *Theo'* ef.

Mi torrais ef â'r llygad, mi torrais ef â'm llaw;
Mi torrais ef â'm meddwl, ymhell oddi yma draw;
Mi torrais gyd â'r wryf, O pwy all gyfri y rhi',
Heb nabod nes ei themtio ddrygioni gennyf fi.

Fath feiau annaturiol, y fath ffeidd-dra maith,
Bu *Theomemphus* euog o hono lawer gwaith;
Mi gludais arnaf bechod a phob rhyw chwant ym un,
Fel buafwn am yn uffern yn ôl fod fy hun i ben i'n.

Fu fra, na thwrf, na chynnwrf, na 'mrfael o unrliyw,
Mewn ffair, a mart, a neithior, yr ardal o'wn yn byw,
Nad oedd fy llaw yn gyrru y gynnen yn y bla'n,
A'm hana'lgwae fi'n omau yn chwythu'r fferol dân.

Rwy'n crynu 'nawr rhag ofn fod rhai yn uffern ddu,
Na buafent ddim mor gynted o'i mewn on' buasai fi;
Nid dyma'r dwrn a laddodd nid *Theo'* bia'r ffon,
Mae mwrddrad du er hynny yn archoll dan fy mron.

Sawl sabbath teg a dreuliais mewn rhyw oferedd blin,
Neu wrth y bêl neu'r cardiau, neu uwch y twpan gwin;
A chyn 'rai'r noswaith heibio yn feddw fot heb rym,
Ynghol y buttain felen yn methu gwneuthur dim.

Sawl rheg gyndeiriog roddais nes doddi aeth a braw
Ar annuwiolion tywyll f'ai'n sefyll im' gerllaw;
Deng mil o weithiau aberthais yr enaid hyn yn lân,
I'w rwyttu gan y diafol, neu ei ferwi yn y tân.

O drachwant

O drachwant cas diddarfod, 'run peth a lledrad yw,
Mewn mil o ffyrdd a rhagor y 'speiliais ddyn a Duw;
Ni feddai un cymmydog un dim o tan y ne',
Na chwantai *Theomemphus* fod hwnnw gantho 'fe.

Ei weision a'i forwynion a'i syddyn tir ynghyd,
Ei ychen a'i asennod dryforwn yn fy mryd;
A'i wraig yn fwy na'r cwbl, ffyddlonaf hawddgar lân,
Pan aeth yn wraig chwennychwn, ni's carwn hi o'r blaen.
P'fawl celwydd, fawl tyftiolaeth, fawl llw a thyngu cam,
A wnes yn erbyn dynion heb wybod arnynt nam;
Gwirionedd oedd yn griddfan, mil oedd yn crynu'n lân,
Rhag ofn *Theomisan* fy enw I o'r blaen.

Nis gwn i'r funud yma pa fodd i dd'od yn rhydd,
Fy meiau fel mynyddau yn pwyso arnai fydd;
Wel nid oes dim ond pechod gylch o gylch i mi 'nglyn,
O nawr hyd at y funud mae *Theomemph* yn ddyn.

O bechod cas ei natur! O afradlondeb du!
Ai dyma beth o'r diwedd yw'r effaith o honot ti?
Rhyw blefer tros funudyn, a rhyw euogrwydd chwith,
Ac uffern yn y diwedd, ac yno poeni byth.

P E N. IV.

*Pregethau Orthocephalus, Schematicus, a bywyd
Athemelion.*

FEL hyn bu *Theomemphus* tan ryw amheuan trist,
Heb glywed sôn, heb nabod un dim am Iesu Grist,
Heb brofi un addewid, na dim ond poen a gwae,
Na'r lleiaf radd o gariad sy'n dodi llawenhau.

Ond griddfan a galaru heb nerth fel baban gwan,
Na dyn ag allfai ei godi o'r pydew du i'r lan;
Pob pregeth, pob rhagluniaeth o'r ddaer i'r nesoedd wen
Oedd yn gorthrymmu ei enaid a pheri crymnu ei ben.

Ac ni ddaeth gŵr o'r nesoedd amserau maith i lawr,
I draethu un gwirionedd yn ol *Boanerges* fawr;

Er bod athrawon lawer o ddoniau amrywiol ryw,
Yn heidiau yn yr ardal 'roedd *Theomemph* yn byw.

A rhai'n yn ceisio denu i'r afwy ac i'r de',
I arwain *Theomemphus* o lwybr pur y ne';
Un yma, arall accw, oll yn cytuno 'nghyd,
Wneud marchnad dda o hwnnw fy'n dringo uwch y byd

Er bostio eu gras a'u doniau, eu cariad pur o'r gwraidd,
Rhaid oedd a'u hunig ddiben i ymborthi ar laeth y praidd;
Ac eraill yn ymofyn am enw gwag di sail,
Difudd i *Theomemphus* y cynta fel yr ail.

Orthocephal yn flaenaf yr hwn a ddwedai'n llyn,
Rhaid credu pyngciau cywir, a chrefydd bur yw hyn;
Mae athrawiaethau'r Bibl fel gŵryd mawr ynghyd,
Mae'n rhaid eu credu'n union, mae'n rhaid eu credu gid

Hwn ydoedd wedi ei ddysgu yn ddyrys ddoniog ddyn,
Fe haerodd nad gwirionedd gan neb ond gantho ei hun;
Ac mai gwybodaeth ydoedd mam crefydd bur trwy'r byd
Ac ar wybodaeth ydoedd ei hadeiladu hi gyd.

Progeth Orthocephalus.

Mae gau athrawon lawer, 'be fe, yn mynd ar lled,
Heb nabod ac heb ddeall mo egwyddorion cred;
Heb ganhynt ffurf na rhewm, ond rhyw gymysgedd
O athrawiaethau anial maent yn ei daslu maes. [cas,

Mae eglwys *Rufain* frodyr er's dyddiau maith o'r bla'n
Chwi wyddoch wedi colli'r efengyl oll yn lân;
Mae eglwys *Groeg* tan dywyllwch, 'rhyd conglau *Myscofi*
Er gwadu eglwys *Rufain*, nid llawer gwell yw hi.

Mae'r *Coptics* a'r *Armeniaid*, ar hyd yr *Aiphtiaid* dir,
Yn ddigon pell yfowaeth oddi wrth derfynau'r gwir;
Mae yma opiniynau o fewn ein gwlad ein hun,
Sydd ddiau yn ddinystriol i iechydwrïaeth dyn.

Mae e'r *Arminian* tywyll yn haeru nerth gan ddyn,
Mewn bywyd neb mwy dinerth pan brofir nag e' ei hun;
Socinus falch ac *Arius* eich dauwedd yr unrhyw,
Sy'n haeru nad yw Iesu yn hollalluog Dduw.

Mae

Mae'r *Antinomian* trwsel yn dweud i maes at go'dd,
Os pechu wna neu beidio y bydd ef wrth ei fodd;
Cyn iddo'n caru'n gyntaf fe wyddai Duw ein bai,
'Rys wedi maddeu'n pechod cyn i ni 'disarhau.

Mae amryw *Galfinistiaid* yn myn'd i maes o'u lle,
Rhy galed maent yn gwaigu'r pwngc ar yr ochr dde;
Y maent yn dala'r ethol a'r gwrthod cas yn un,
Heb gosio llw'r drugaredd a dyngodd Duw ei hun.

Chyttunai ddim a *Baxter* sy'n rhannu'r cyfiawnhâd,
Na *Chriss* sy'n dodîr gyfraith yn hollol tan ei dra'd;
Na *Zinzendorf* a'i drefn, 'dwi'n llyngcu un o'r tri,
Ac ni bydd *Athanasius* yn feistr ffydd i mi.

Ni chaiff articlau *Lloegr* eu credu genni'n lân,
Na rhai wnawd yn *Genefa* ryw flwyddau maith o'r bla'n;
Er pured eglwys *Scotland*, nid purdeb yw hi gyd,
Ni phinnai ddim o'm crefydd ar lawes neb o'r byd.

Drwg enbyd yw yr amser, rhyw athrawiaethau blin,
Mae gau a gwag athrawon er's dyddiau yn ei drin;
Da iawn fod gan weinidog ryw lawer iawn o ddyfsg,
I gyfarwyddo'r bobl y rhodder e' yn eu mysg.

Mi sefais, ac mi sasa, ac nid wy'n ofni dim,
Yn erbyn llif o ddyfroedd er cymmaint yw eu grym;
Mewn llawer brwydr buais, ond am fod genny'r gwir,
Cyn i mi'n lân gongwero, ni chawn fod yno'n hir.

Myfi fydd yn piegethu'r athrawiaeth oleu ryw, [fyw;
A'ch gwna chwi fyth yn happus, a'ch gwna chwi fyth yn
'Does un rhyw gyfeilhornad a glywad ar y donn,
Yn ddirgel neu yn amlwg o fewn terfynau hon.

Rwy'n gosod ffydd yn flaena, rwy'n gosod gwaith yn all
Os annog i fanteiddrwydd rwy'n gosod Crist yn sail;
Pa ddyleds wyddau enwir o forau hyd brydnhawn,
Mae'r cwbl genny'n gryno mewn iechydwrïaeth lawn.

Dwy'n gadel unrhyw gangen o grefydd mewn un man
Ag y mae rhai yn ddamsang nad wy'n ei chodi i'r lan;
'Dwy'n gadel un gosyniad yn y cyfammod gras,
Nad wyf fi ar ryw amser yn eu cyhoeddi maes.

Rwy

Rwy yn derchafu'r Arglwydd, ac yn darostwng dyn,
Yn torri lawr ei haeddiant a'i allu yn gyttun;
Rwy'n curo cyfeiliornad ar aswy ac ar dde',
Rwy' yn cymhwyso mhobl i mewn i deyrnas ne'.

Dewch yma gylich o gwmpas a thyma'r unig fan,
Y cewch eich adeiladu ac y cewch Dduw i'ch rhan;
Chwi ddewch yn hardd Grist'nogion a hynny cyn bo hir
Can's union gred athrawiaeth sy'n gwneud y praid yn
bur.

Pregeth Schematicus.

Schematicus un arall, un gwresog poeth o ddawn,
Un pwngc oedd swm ei bregeth o fore hyd brydnhawn;
Er fod rhyw byngciau eraill with ei bregethau 'nglyn,
Ni 'nyunai ei fêl ef ronyn nes deuai ei bwngc ei hun.

Yr arfaeth oedd ei eulun, ac yna'r arfaeth rad,
Oedd sylfaen ffydd a phurdeb, 'difeirwch, cyfiawnhad;
Olrheiniai ef ei natur, pob cangen yn gyttun,
Oddiwrth un wers o'r Bibl tros drugain Sul ag un.

Efe 'sgrifennodd lyfrau rai meithion iawn eu hyd,
Run pwngc oedd ei athrawiaeth trwy rhei'ny oll i gyd;
Pwy bynnag ŵr nâ chredai anrasol oedd y dyn,
Fel credai fe heb ammau *Schematicus* ei hun.

A'i athrawiaethau haerilyg, o'r diwedd 'nynnodd dân,
Am farn, ac opiniynau, dieithr oent o'r blaen;
Daeth enw yn erbyn enw, fe gai un enw 'nawr,
Ei godi cuwch a'r cwmwl, a'r llall i'w dynnu lawr.

Terfysgwyd pennau'r bobl, fe rannwydd yma a thraw,
Dau biniwn mewn un eglwys, ac weithiau wyth neu naw
Sêl at y pethau lleia yn gweithio yn y dall,
Un pulpud yn fflangellu'r athrawiaeth yn y llall.

Didolwyd, gwrawd partion, o'r bobl oedd gyttun,
Tri'n erbyn pump rai prydiau, neu ddeg yn erbyn un;
Cyhoeddwyd cymmanfaeddd o'r de' i'r dwyrain dir,
I chwilio gwfaidd opiniwn, a gwneud y pwngc yn glir.

Fe lidiwyd, anfodlonwyd, fe dduwyd ar bob llaw,
Fe chwiliwyd am athrawon rai newydd yma a thraw;
Pre-

Pregethwyd, fe 'sgrifenwyd, pawb am ei bwngc ei hun,
Yn gant o ddarnau rhanwyd y Bibl oedd yn un.

Mofynnwyd *Groeg* a *Hebrew* gopiau'r 'Sgrythur lân,
Un copi fe'i goraurid, fe roid y llall i'r tân;
Darllenwyd hen 'sgrifenwyr, rhai eu galw'n gywir ca's,
Rhai'n *Hereticiad* deillion ga'dd eu cyhoeddi maes.

Nes myn'd â llu o bobl fu yn ochr *Sinai* fryn,
Yn gwrando *Boanerges* yn brysur iawn cŷn hyn,
Ar ol rhyw byngciau gweigion a cholli'r yspryd trist,
Drylliedig oedd yn gwaeddi am 'nabod IESU GRIST.

I 'mosyn dw'r a bedydd 'nol gwneuthur proffes lân,
Anghofio bedydd, Yspryd, a bedydd nefol dân;
I bledio yn erbyn gwenwsg a darllen gweddi maes,
Anghofio taerni calon a dirgel riddfan gras.

Gwallt llaes yn bwngc arbenig rhaid cael y pen yn grwn
Gwell rhwygo mil o eglwys nâ cholli'r pwngcyn hwn;
Mae'n rhaid i un gael elgob, oad prespiter i'r llall,
Wel Cwacer Independiad, ddim gwell nâ maby fall.

Gynt pan daeth *Boanerges* i lawr o entrych nef,
Fe gas un *Athemelian*, ac eraill gyd ag ef,
Ei argyhoeddi'n ddwfn, fe welodd uffern dân,
Fel gwelodd *Theomemphus* yn erchyll iawn o'r bla'n.

Fe grynodd wrth y daran, bygwthion mawr y ne'
'Roedd lleistau udgorn *Sinai*, n'ofnadwy iddo, fe;
Fe gyrrai hwn ef gerdded yn ufudd a diball,
I 'mosyn gair y bywyd o ymyl môr i'r llall.

Fe gadwai fe weddiau yn gyngan yn ei dŷ,
Pan gynta codai'r borau fe waeddai fynu fry;
Fe wylai am y beiau a garodd ef o'r bla'n,
Fe ofnai'r farn ac angau a phoethder uffern dân.

A'i enaid fel y rhosyn, pa gwmp'ni bynna b'ai,
Chai dlawd, ni chai gyfoethog fod heb geryddu ei fai;
Ei cirian oedd yn llymion, 'roedd gwreichion ar ei fin,
A'r olwg arno'n danllyd fel *Boanerge*' ei hun.

Nid oedd ei waith ond darllen, myfyrdod synn a son,
 Am fanwl fannau'r Bibl, am farn, ac uffern boen ;
 Myfyrio ar ei ddiwedd beth ddeu o hono 'fe,
 Pan losgai'r ddaear lwythog, a phan ddarfyddai'r ne'.

Ond pan y daeth *Seducus* i foddio cig a gwaed,
 A chwlg fel dwfr diluw i redeg tros y wlad ;
 A huno o *Theomemphus* dderbyniodd fry o'r ne',
 Ryw ddwfn argyhoeddiad 'run oriau ag efe.

Fe hunodd *Athemelion*, fe gyfgodd oriau hir,
 Ac byth ni ail enynnodd o'i fewn ef fflamiau pur ;
 Ond yn ei gwsg fe gododd wrth fwn y daran fawr,
 'Rail dro daeth *Boanerges* o entrych nef i lawr.

A chrwydro wnaeth o ddautu tan siglo yma a thraw,
 Am daslu bant ei ofid a rhedeg ar ryw law,
 A llechu tan ryw gongl diberygl o glwy,
 Taranau *Boanerges* a'i faethau tanlyd mwy.

Am hynny fe 'mosynnodd, fe chwiliodd yma a thraw,
 Ble roedd athrawon esmwyth, nas dodent ef mewn braw
 Efe resolfodd eistedd lawr mewn rhyw waftad le,
 A hwnnw mor agosed ag ailai fyth i dre'.

Gwrandawodd *Orthocephal*, derbyniodd ef yn glau,
 Y gorau welodd e' etto oedd hwn at esmwythau ;
 'Roedd cygu tan ei bulpit ca's hepian yma 'mlaen,
 A iechyd llawn o'r archoll yn *Sinai* gadd o'r blaen.

Ond etto daeth rhagorach i yrru'r gwaith ymla'n,
 A gwneuthur *Athemelion* yn dewyn uffern dân ;
Schematicus a'i byngciau sy'n denu gyd ag ef,
 Ryw fyrdd o gau broffeswyr o hyfryd lwybrau'r nef.

Yr hwn pan gynta y clywodd, curodd ei ddwylo 'nghyd
 Nid oes gyffelyb athro ag ef o fewn y byd ;
 Mi lyna doed a ddelo wrth hwn tra byddwyf byw,
 Mac ei byngciau ef yn sicr o ddwyn i nesoedd Duw.

Ac yna *Aibemelion* a nynnai nawr yn dân,
 Mor boethed os nid poethach nag bu erioed o'r blaen ;
 Ond nid o argyhoeddiad, a th'ranau *Sinai* fryn,
 Ond tros y pwngcyn arall a thros y pwngcyn hyn.

Yn awr fe brynai lyfrau f'ai tros ei bwngc ei hun,
 Am hwnnw gwrthddadleuai os gallai â phob dyn;
 Fe chwiliai am 'Sgrythurau yn ddiwyd iawn bob dydd,
 Bid cam neu iawn i brwfio anwylaf bwngc ei ffydd.

Diffoddodd fêl am burdeb, a fêl am nabod Duw,
 Am deimlo gras maddeuol, a fyched calon frw;
 Fe anghosiodd ofn angau, y farn, ac uffern dân,
 A'r dychryniadau creulon a'i blinodd ef o'r bla'n.

Schematicus a'i 'nillodd, ac fe iachaodd ei glwy',
 A nawr fe aeth ei hunan nâ'i athro mawr yn fwy;
 Ei fêl oedd yn faith cymaint, faith cymaint oedd ei fstr
 O blaid i fedydd yspryd, neu yntau i fedydd dw'r.

Dysgyblaeth bur yw crefydd yn unig ebe 'fe,
 Rheolau i gadw'r eglwys yn wastad yn ei lle;
 'Does dim a wneir heb drefn, a'r drefn orau yw,
 Yr hon a gair yn eglur yn llyfr sanctaidd Duw.

Fel hyn faith yspryd aflan, er geilw rhai hwy'n lân,
 Berch'nogodd *Athemelion*, oedd waeth nâ rhai o'r bla'n,
 Nes gwneuthur ei holl broffes yn gleber segur ffol,
 Digysur i gredadyn i ddilyn fyth o'i hol.

Ac mewn syfrdan ofer, fel mewn rhyw halog faes,
 Y cuddiodd ef ei grefydd, y claddodd ef ei ras;
 Ac mwy ni's adgyfododd, fe ga's un yn ei lle,
 A'i dygodd ef i'r eglwys, ni's dygodd ef i'r ne'.

Ond arall oedd yr effaith ga's y pregethau hyn,
 Ar hwnnw oedd yn teithio i goppa *Seion* fryn;
 Gofidio *Theomemphus* a lladd ei enaid gwan,
 'Roedd eu hareithiau doniog, yn lle ei godi i'r lan.

'Doedd yn eu doniau llydain un cyfur, un lleshad,
 Na nerth i roi un eulun cuddiedig tan ei draed;
Schematicus a'i araith oedd iddo'n mynd yn ddim,
 'Doedd yn ei bulpit olau, 'doedd yn ei bulpit rym.

Ac nid oedd *Orthocephal*, y gwir a'r union gred,
 Sy'n cadw pob athrawiaeth o'r Bibl mawr ar lled,
 Yn cael un gronyn effaith ar *Theomemphus* wan,
 I'w godi o anghrediniaeth, y pydew mawr i'r lan.

Am hynny, byth ond hynny, 'da i yma, ebe' fe,
 Can's dyn sydd yma ei hunan, 'does yma ddim o'r ne;
 'Does yma oll ond ymfroft, wrth geisio diosg dyn,
 Nid y'nt ond diosg eraill, ymwisgo maent eu hun.

'Dyw ddim i mi athrawiaeth fo'n ddisglair yn y pen,
 Un peth fydd eisiau arnaf, a hynny nerth o'r nen;
 'Run peth yw cyfeiliornad i mi a geiriau gras,
 Tra bwy' yn ymdrabaeddu tan draed fy mbechod cas.

O nerth fydd eisiau arnaf, rho'n fydd am hwn pe cawn,
 Mae fatan o oleuni, fel finnau'n ddigon llawn;
 Oni chaf fi air y bywyd ac yntho nerth y ne',
 Mi drengaf ar fy ngliniau yn ddurgel fach yn nhre'.

Pwy les i mi i glywed am dan yr arfaeth fry?
 On' theimla i'n fy nghalon i Dduw fy ethol I!
 Pwy fudd ga'm clust o glywed am iechydwrfaeth rad?
 Os nad yw f'enaid innau yn honno'n cael iachad.

'Does unrhyw air melusach i ddweud na dwyfol friw,
 A'i ddweud fel lladdo'n pechod, a'n codi o farw'n fyw;
 Ond trist yw gwaeddi allan yn fych ryw eiriau bras,
 Heb effaith nac awdurdod i wella'r galon glaf.

Mae'n aeth, mae yn ddychryndod, mae'n ofid i mi'n wir
 O bulpit diawdurdod i glywed geiriau gwir;
 Athrawiaeth iach yn wastad fydd yn terfysgu mwyr,
 Pan na bo effaith ynthi i wella dim o'm clwy'.

Schematicus, pe deuai, pwy bynnag tan y ne',
 I weled ac i gredu yn gymmwys fel efe;
 Heb deimlo yr athrawiaeth, heb brofi dim o'r fraint,
 Cai hwn ei gyfri gantho yn seraph ac yn saint.

Ond O ni thâl i minnau pe gwypwn oll i gyd,
 'Dyw gwybod yn argraphu un gronyn ar fy mryd;
 Prawf wyf am gael o'r cyfan, prawf o faddeuol ras,
 A'm gwna I y dyn dedwydda a rôdiodd daear lân.

Prawf o sancteiddrwydd cywir, a phrawf o gyfiawnhad,
 Prawf o fabwysiad nefol, a iechydwrfaeth rad;
 Prawf o bob rhan o'r Bibl, a'i athrawiaethau gwiw,
 Wna *Theomemph* yn llawen tra cerddo dir y byw.

Os na chaiff brofi o honynt, fydd dyn o tan y ne',
Mwy athrist, mwy di-gylur, mwy unig nag efe;
Mae athrawiaethau synwyr b'ont union gred yn wan,
O ddyfnder ei drueni i'w godi ef i'r lan.

O Ysryd pur nefolaidd, cyn elwi lawr i'm bedd,
Trwy ryw athrawiaeth hyfryd gad i mi brofi'th hedd;
Maddeuant! O maddeuant! maddeuant! cyfan rhad,
Yw'r cyntaf beth wy'n geisio yr awr hon yn dy wa'd.

Claf iawn oedd *Theomemphus*, fel hyn a'i friw yn fwy,
Ac nid oedd neb rodd eli hyd yma wrth ei giwy';
Ei ladd oedd *Boanerges*, *Seducus* am iachau,
Dim ond 'chwanegu ei ofid yn unig oedd y ddau.

Schematicus drachefn, ac *Orthocephal* ffraeth,
Nid o'ent na'i argyhoeddi, na rhoddi iddo faeth;
'Doedd trefn, na doethineb, na dim ond gallu'r ne',
Yn abl symmud mymryn ar *Theomemph*' o'i le.

Digwyddodd wedi hynny, pan oedd e'n athrist brudd,
Tan riddfan am gael myned o'i gadwyn fawr-yn rhydd;
Ac ynteu ar ei siwrneu o wrando un prydnhawn,
Areithiwr gan laweroedd ag oedd yn glodfawr iawn.

Ac un *Arbitrius Liber* ei hun oedd ar y gwaith,
Fe'i gahed cyn *Arminius* a *Morgan* flwyddau maith;
Ac oesoedd hir cyn codi ym *Mamre* fawr y twr,
A gwneuthur arch gan *Noah* i nosio ar y dw'r.

Mae'n bostio ei ddyfsg a'i rinwedd, a'i blefer ef i gyd
Yw ymrefymmu'r cwbl a glywo fe yn y byd;
Ar reiwm mae'n sylfaenu fel sylfaen gref ddifai,
Pan chwilier nid oes nemawr yn meddu rheswm lai.

Mae ef *Arbitrius Liber* yn dala maes heb ball,
I GRIST i dd'od i achub hwn accw fel y llall;
I wneuthur iechydwriaeth yn bosib' i bob dyn;
Credinwyr, anghredinwyr, heb wahan rhwng yr un.

Ac nid i'r Iesu farw fel byddai i dynnu rhai
O'u pechod at gyfiawnder, a bywyd i barhau;
Ond i roi dyn syrthiedig mewn posiblwydd llawn,
Trwy ffydd ac edifeirwch wneud hedd â Duw yn iawn.

A thyma'r fydd medd efo a ellir wneud gan ddyn,
Ni haeddodd CRIST mo'honi, ni's prynodd ef i'r un ;
'Run wedd, 'run ffurf bu'r IESU naill fel y llall ynghyd,
Yn dioddef ar *Galfaria* tros bawb fydd yn y byd.

Ac os bydd un i wneuthur rhyw ddefnydd hyfryd iawn
O'i ddylg, o'i dda, o'i synwyr, o'i rinwedd ac o'i ddawn,
A gwneud ei hun yn deilwng o deyrnas hyfryd ne',
Nid IESU gaiff y diolch, mae'r diolch iddo 'fe.

Arbitrius Liber yn pregethu, a Theomemphus yn gwrando.

Gwrandewch hiliogaeth *Adda*, ebe'r areithiwr mawr,
Nid dim erioed ond cariad wnaeth i chwi droedio'r llawr
Meddyliau da tu ag attoch fydd er creadigaeth byd,
A thraw yn nhragwyddoldeb cyn rhoi'r elfennau 'nhyd.

Eich Crewr yw eich Priod, eich Priod oll o'r bron,
Ewyllysiwr da'n ddiammau i bawb fydd ar y donn ;
Ni syn e' i neb farw, ond am i bawb gael byw,
Os gwir llythrennau'r Bibl, wel hyn gwirionedd yw.

Pa g'nifer gwerfi sy yno pob un yn haeru 'nghyd,
Nad ydyw Duw am ddamnio, yn unig safio'r byd ;
Gwae rhai sy'n cloi trugaredd wrth rai o ddynol-ryw,
Yn haeru rhag-ordeiniad nid rhag-welediad yw.

P'odd gall un perchen rheswm i haeru maes yn lân,
I Dduw bwrpasu dynion ryw rai i uffern dân ;
Mae hyn yn gam anorphen â hanfod mawr yr Ior,
Sydd â'i ddaioni cymmaint a dyfroedd mawr y môr.

Dewch bawb yw geirie'r Arglwydd o bob rhyw gongle'r
Neu glaf neu iach a fyddoch yn union atto 'fe ; [ne',
Ni fuasai'n dweud fath eiriau, pe buafem ni heb rym,
Wrth lysiau, coed, neu gerrig, ni thâl eu dwedyd ddim.

Nid yw dyn heb allu, er iddo fyn'd ar wŷr,
Mae ei ewyllys a'i resymmau heb etto eu llygru'n llwyr ;
Ei ddeall yw ei reswm, fe gadwodd hwn ei le,
Pan collodd ei frenhiniaeth o fewn i deyrnas ne'.

A dyma'm neges innau, cyhoeddi i chwi'r gwir,
A gwneuthur pob dyledswydd, y t'wylla'n oleu clir ;
Wel

Wel pwysfych yn eich meddwl y geiriau yma'n llawn,
A gwnewch eich dyledswyddau o foreu hyd brydnhawn.

Ymdrowch yn eich rhinweddau, ac yno byddwch fyw,
Cyflawni pob gorchymmyn ei gyd yw meddwl Duw ;
Am dorri'r ddeddf mae damnio, fe ddwedodd hyn ar
go'dd,

I'n dorri oll os torrwn orchymyn fyth o'n bodd.

At ddyledswyddau bellach y perlau mwya drud,
Yw dyledswyddau nefol o'r cwbl sy'n y byd ;
Gweddïau ac elusennau, 'does mo'u cyffelyb hwy,
Hwy rent i angau creulon ei hunan farwol glwy.

Rhowch ymaith bob rhyw bechod, o weithred ac o fryd
Pob malais a chensigen, a gormod garu'r byd ;
Ein dyled ni yw ceisio, wrth geisio fe gair gras,
Nid yw e' waith mor anodd i gongcro pechod cas.

A dim ond gwneud y gorau yw'r cwbl sydd gan ddyn,
A Duw sydd siwr o ateb fe dystia'r gair ei hun ;
Mae gras i'w gael ond ceisio, a'r ceisio sy arnom ni,
A'r funud gynta ceisïon, fe rhoddïff Duw e'n ffri.

Ac os parhawn i geisio, a cheisio tra f'om byw,
Ni wnawn ein hun yn addas ar fyrr o deyrnas Dduw ;
Nyni bwrcaſwn fywyd, trwy fywyd sanctaidd pur,
A dyledswyddau'n harwain i mewn i'r nefol dir.

Teilyngdod sy mewn gweithio, fe ddwed y Bibl hyn,
Mae eu gwaith yn canlyn Seintïau i'r lan i Seion fryn ;
Os rhodia gŵr yn union ynghanol India draw,
Ei waith fydd siwr o'i ddwgid i'r nef y dydd a ddaw.

Nid yw'r Efengyl euraidd, a cilw rhai yn rhad,
A'i changau oll yn tyfu i maes o ddwyfol wa'd,
Ond copi o foesoldeb, a phob rhinweddol ddawn,
A ninnau i'w ei ganlyn o forau hyd brydnhawn.

Ar ol y copi yma, os byddwn ninnau byw,
Ein rhinwedd ni sy'n prynu'n sylweddol deyrnas Dduw ;
Rhinweddau ydyw'r ysgol, y gall yr eiddil gwan,
I ddringo o ganol daear i ganol nef i'r lan.

[illegible]

*Yr effaith ar Theomemphus o bregeth Arbitrius Liber;
Ymddangosiad Efangelius uwch ben dinas Theopolis,
ei bregeth, a'r effaith o honi ar Theomemphus.*

Os te wyf ddyn truenus, y truenusa erio'd !
Gwae fi yr awr y'm ganwyd ! gwae fi yr awr ces fod !
Ni ddo fi fyth i haeddu un cwr o'r nefoedd fry,
Os na chaf nef heb haeddu, ffarwel am nef i mi.

Mae yma ryw athrawiaeth sydd yn derchafu dyn,
Cytuno mae â natur, mae cnawd a hithau'n un;
Ond ni all dyn colledig, heb burdeb, dyn heb rym,
Yr hyn sydd lai na haeddu, ei hunan wneuthur dim.

Rwi'n ddall podd gallai gerdded un eam o lwybrau'r ne'
 Heb gael goleuni hollol oddi wrth ei Ysryd e';
 Rwi'n wan ni's gallai weithio, a haeddu erio'd ni cha'd,
 Gan ddyn fu'n llawn o lygredd o'i goryn hyd ei dra'd.

Nid yw *Arbitrius Liber* hyd heddyw ddim o'r dyn,
 Sy'n nabod ei euogwydd a'i wemlid mawr ei hun;
 Ni's teimlodd ef dywyllwch, er mai fynddo mae yn byw,
 A mymryn bach ni's gwelodd erioed o oleu Duw.

Fy north i oll mewn gweddi ac nid yw hynny ond gwan
Yw rhai fy ngliniau i gwmpo, a'm llygaid tu a'r lan;
Dweud geiriau tan ddiffygio, nid nesu at Dduw ond ffoi,
Anghredu'r peth wy'n geisio, anghredu ei allu i'w roi.

Pe meddwn ddyledswyddau fel rhyw fynyddau mawr,
Mynyddau mwya welais draw yn y dwyrain wawr;
Mor hawfed i mi ddringo o ben y rhei'ny i'r nef,
Ac yw i'm dyledswyddau i'm dwgid atto ef.

A dai

A dâl gwneud rhyw elusen a wneir i ddynol-ryw,
Iawn hollol i gyfiawnder anfeidrol perffaith Dduw ;
Does dim am dorri cyfraith y Duw sancteiddiol cun,
Ond taliad fyth na roddir gan y perffeithiaf ddyn.

Rhaid i mi gael y cwbl, rhaid i mi ei gael e'n rhad,
Mae'n rhaid i Dduw heddychu a'r euog yn ei wa'd ;
Rhaid iddo ddod ei hunan yn rhad at *Theo'* wan,
On'te mae'n sicr-ddigon na chod ef byth i'r lan.

O beth wnai dan athrawiaeth, athrawiaeth fâl ei rhyw,
Sy'n dweud i fod mewn natur y peth i gael nad yw ;
Mae'n rhaid i fi gael gallu yn lân o ganol ne',
Ac oni te chanlynai un gronyn arno 'fe.

O haeddiant anherfynol, a gras o nefol ryw,
Raid i mi gael a wnelo fy heddwch llawn â Duw ;
'Dyw gwaith a dyledswyddau, ganmolir trwy'r holl fyd
Yn abal maddeu pechod pe byddent fyrdd ynghyd.

Fel hyn, a *Theomemphus* mewn myfur wrtho ei hun,
Heb gaffael naws cyfrwyddid na chysur gan un dyn ;
A'i drigfan er ysdyddiau o fewn y ddinas wiw,
Theopolis gyfenwir sy a'i phlant yn 'mosyn Duw.

Ond ar ryw un diwrnod y cyntaf un o'r faith,
Pan oedd pawb wedi gorphen gorchwylion bydol waith
Boreuddydd disglair hyfryd, cyn codi'r haulwen lon,
Sy'n gwneud i'r Hysiau chwerthin rhyd wyneb daeargron

A *Theomemph* yn athrist yn rhodio wrtho ei hun,
Heb wybod ble cai bregeth a'r Bibl fai'n gyttun ;
Yn edrych weithiau i'r nefoedd, i lawr i uffern drist,
Yn meddwl wrtho ei hunan, pa fath oedd Iesu Grift.

Fe welai gwmmwl disglair yn dod o'r dwyrain draw,
A'i olau yn tywyllu yr haulwen maes o law ;
Fe welai'r haul fel lleuad yn ehang pell y nef,
A'r cwmmwl golcu'n hedeg tu ag at ei ddinas ef.

Fe welai Angel cadarn, nid Angel oedd, ond dyn,
Yn nefu yn agofach bob munud atto ei hun ;
A'i wyneb fel y wawr-ddydd, yn creu math o hedd,
Ynghalon *Theomemphus* wrth edrych ar ei weidd.

Fe *Efangelius* ydoedd, yn wastad mae e'n dwyn
Newyddion tēg a hyfryd, nefolaidd, tawel, mwyn ;
Newyddion o lawenydd i rhei'ny sydd yn drift,
Newyddion rhad i ddynion trwy angau Iesu Grift.

Fe gasglodd *Theopolis* ei phlant o'r bron i gyd,
I wrando y newyddion seilfaenwyd cyn y byd ;
Er lled y dorf ancirif, prin iawn oedd yno un,
Am glywed gair o heddwch fel *Theomemph* ei hun.

Ac yna fe ddatfeiniodd, fel udgorn aur i ma's,
Ogoniant bryn *Calfaria*, holl egwyddorion gras ;
A thorf o gwmpas iddo tu afwy a thu de,
Angylion, Arch-angylion disgleiria yn y ne'.

Chwi glywsoch *Foanerges*, be fe, nid Prophwyd gau,
Yn gwaeddi damnedigaeth i bawb ni difarhau ;
Yn 'mofyn am rasufau, rhinweddau mawr eu bri,
Ac oll wedi eu hargraphu a delw'r nefoedd fry.

Nawr fe'm danfonwyd innau oddiwrth yr orsedd wen,
Nid i wrth-ddwedyd mymryn o'r geiriau ddaeth o'i ben,
Ond i gyhoeddi rhydd-did i'r gwr briwedig ca'th,
A jubil gwaredigaeth na chlywad am ei bath.

Mae dyn chwi glywsoch eisioes yn gorwedd tan ei fai,
Nas gall er mil o fydoedd fyth fythoedd 'difarhau ;
Lawr yn y dyfnder tywyll tan gadwyn gadarn gref,
Heb allu codi llygad i synu tu a'r nef.

Gwrandewch am hynny newydd tragwyddol ei barliad
A feiliwyd ac a feliwyd mewn dwyfol ddynol wa'd ;
Trugaredd fel y moroedd o galon Duw ei hun,
Yn llifo yn anherfynol at wael syrthiedig ddyn.

Newyddion o lawenydd orchmynwyd roi ar lled,
Can gwynfyd ar ol gwynfyd sydd fyth i'r sawl a'u cred,
Newyddion rhad i ddynion, i Dduw newyddion drud,
Myfyrdod hen y Duwdod cyn gosod seilfaen byd.

Disgwyliad Patriarchiaid o'r diwedd ddaeth i ben,
Y mwyaf bwngc o'r arfaeth dragwyddol uwch y nen ;
Fe brynwyd dyn syrthiedig ag anfesurol bris,
Gwaed calon Duw ei hunan, wasnaethai dim yn is.

Rwyf finnau nawr yn gennad oddiwrth frenhinllys Nér
Yr orfedd sydd filiynau fesurau uwch y ser ;
I alw'r nef a'r ddacar yn dyst maddeuant rhad,
Maddeuant diammmodol i gredo yn y gwa'd.

Mae'r addfwyn Oen fu farw er's tro ar *Seion* fryn,
Trwy'r eglwys fawr gatholic nawr am egluro hyn ;
Fod ynddo ef gyfiawnder, doethineb mawr a grym,
Na's tal i'r nef nac uffern byth i'w gwrthsefyll ddim.

Cyfiawnder wisg yr euog, cyfiawnder olch bob stain,
Pe duai fel y porphor fod fel y lliain main ;
Cyfiawnder wna'r *Ethopiaid* y duaf cas ei ryw,
Fu'n olrhain pob rhyw bechod fel eira gwyn ei liw.

'Dys dim yn gofyn ammod, i rhei'ny fod ei gael,
Yn unig ond ei dderbyn o law'r *Messiah* hael ;
Efe sy'n rhoddi'r derbyn, a fe sy'n rhoddi'r llaw,
A fe sy'n rhoddi'r cwbl yn gyfan trwyddo draw.

Mae ynddo nerth di derfyn, doethineb mawr yn rhad,
Deng miliwn o rinweddau yn rhagor yn y gwa'd ;
Mae ynddo bob rhyw angen sydd ar bechadur gwan,
Tan filoedd o amheuron i godi ei ben e' i'r lan.

Mae mil o addewidion o fewn y llyfr mawr,
Oll yn diferu Manna a hyfryd Fyrr i lawr ;
Y maent hwy'n perthyn itti, y maent hwy oll yn rhad
Eu feilfaen a'u cyflawniad sydd yn y dwyfol wa'd.

'R efengyl wy'n bregethu, nid yw hi ddim ond hyn,
Mynegu'r weithred ryfedd wnawd ar *Galfaria* fryn ;
Cyhoeddi'r addewidion, cyhoeddi'r marwol glwy,
A diwedd llygredigaeth i'r sawl a gredo mwy.

O cred, O cred cai gymmorth i dynnu'th lygad de',
O cred, O cred cai allu i dorri'th fraich o'i lle ;
Cred yn yr Oen fu farw fry ar *Galfaria* fryn,
Y funud gynta y credost cai lawer fwy nâ hyn.

Trwy gredu ti gai allu i fyn'd trwy ddw'r a thân,
Trwy gredu ti gai gongwest o'th seiau mawr a mân ;
Trwy gredu ti orchfygu elynion rif y gwllith,
Cred yn yr Oen yn unig a'th wna di'n happus byth.

Mae

Mae torf o addewidion yn agor i ti 'nawr,
 Ac ymhob un addewid mae rhyw drysorau mawr;
 Maent oll yn perthyn i ti does le it' ammau dim,
 Mor gynted yr amheuaist tydi a golli'th rym.

Nac edrych ar ammodau, fyth fyth o'th fewn dy hun,
 Trwy gredu daw ammodau mae gras wrth gredu 'nglyn
 Y funud gynta y credost yw'r funud byddi byw,
 Wrth gredu y Nghrist yn unig cai weld gogoniant Duw.

Nid credu yw fod gennyt ryw drugain nod ac un,
 Amrywiol o rasufau rhagorol ynot d' hun;
 Ond credu yw dy weled yn eisiau oll i gyd,
 A'th eisiau yn peri it' bwyso ar Brynwr mawr y byd.

Dy eisiau yn peri it' redeg at yr addewid râd,
 Dy eisiau yn peri it' olchi dy enaid yn y gwa'd;
 Dy dlodi anherfynol yn peri it' fyn'd yn hy',
 A does hi fel y delo o flaen yr orfedd fry.

Na oeda'r mymryn lleia, mae'r amser yn hwyrhau,
 Fe rwystra'th anghrediniaeth di lawer o fwynhau;
 Gelynion yw'th resymmau sy'n curo yma a thraw,
 Yn cadw pren y bywyd a'u cleddau yn eu llaw.

Fe haera un am ammod o galon dyner friw,
 Fe ddwed y llall rhaid fyched cyn yfed dyfroedd byw;
 Wrth geisio cael y rhei'ny yn eglur ddi naccad,
 Yr wyt ti'n ofni 'maflyd yn yr addewid rad.

Yn ddwl, yn ddall, yn dywyll, yn aflan oll i gyd,
 Ffieiddiaf un genhedlwyd erioed o fewn y byd;
 Dwed wrth y Brenin addfwyn, O gwna drugaredd llaw
 I aflan ddyn heb ammod, i aflan ddyn heb ddawn.

Cai'r cwbl fel y mynnost y funud caffost ffydd,
 Y tywyllwch ddod hi'n olau, gwna ganol nos yn ddydd;
 Hi ysgafnha dy feichiau, er bod hwy'n feichiau mawr,
 Hi sugna bob cysuron o ganol nef i lawr.

Hi ddena yn ddirgelaidd i ganol nef dy fryd,
 Hi wna i ti 'mado'n ddiddig â'r cyfan yn y byd;
 Hi wna it' weddio'n fynych, can's wrth weddio cai,
 Y cyfan f'oll yn ofyn yn union ei fwynhau.

Pan delost ti i gredu a'th galon yn y gwaed,
 Fe gwymp dy holl eulunod yn chwilfrw tan dy draed;
 Dy ffydd a ddengys itti yn glir *Galfaria* fryn,
 Pob eulun fydd yn cwympto yn y goleuni hyn.

Ni faif dim arian rhwdlyd gyferbyn angau'r groes,
 Ni phwysa dim trysorau is nen â marwol loes;
 Dyw llong a thir ac enw a gwedd rhyw wyneb gwyn,
 Ond gwagedd wrth fyfyrto am ben *Calfaria* fryn.

Sancteiddrwydd efangylaidd a rhyfedd fanol fydd,
 Fel trysor yn guddiedig yn egwyddorion ffydd;
 Fel credost byddi sanctaidd, os â dy ffydd yn wan,
 Fe dderfydd dy gafineb i bechod yn y man.

Mae caru yn un â chredu, ac y mae caru'n ras,
 Sydd yn ffeiddio'n wastad holl gangau pechod cas;
 A gredodd, hwnnw garodd, a garodd sy'n casau,
 Pob plefer anghyfreithlon, can's arall mae'n fwynhau.

Efangelius yn pregethu gogoniant CRIST a'i gyfammod.--
Rhyfeddod dynion, ac angylion, a difyrwrch Duw
dragwyddoldeb i dragwyddoldeb.

O iechydwriaeth gyflawn, anfeidrol led a hyd,
 Mae'n fwy nâ'r nef ei hunan, mae'n llawer fwy nâ'r byd
 Mae'n drysor anchwiliadwy o berlau drud o'r bron,
 'Does dim yn gymmar iddi fydd ar y ddaear hon.

Mae dechreu ei llawenydd ac y mae dechreu ei hedd,
 O fewn y rhai crediniol yr ochr yma i'r bedd;
 Ond draw y cair ei hyfed a thraw y mae ei grym,
 Pan byddo'r byd a'i drysor oll wedi myn'd yn ddim.

O enw ardderchoccaf yw enw marwol glwy!
 Caniadau Arch-angylion a fydd fath enw mwy!
 Bydd yr anfeidrol ddyfais o brynedigaeth dyn,
 Gan raddau filoedd yno yn cael ei chanu yn un.

Fe ddaeth i wella archoll trwy gym'ryd clwyf ei hun,
 Etifedd nef yn marw, i wella'r marwol ddyn;
 Yn sugno maes y gwenwyn a rodd y farph i ni,
 Ac wrth y gwenwyn hynny yn marw ar *Galfari*.

O angau'r

O angau'r groes ti haeddit ryw lawer fwy o glod,
 Nag allodd tafod dynion i rod-di i ti erio'd!
 O gariad anchwiliadwy! O anorchfygol ras?
 Hwn ydyw'r lle 'mddangosaist ti gynta erioed i ma's.

Deg drull ar hugain arian, fy Iesu oedd dy bris,
 A allfai ddim o'r arfaeth i'th werthu'n uwch neu'n is?
 Anfeidrol ddiystyrwch! fe dalfai Mhrynwr mawr,
 Y nefoedd fil o weithiau, a mil o weithiau'r llawr.

Fy Nuw a fynnai ei ddryllio, i ofod seilfaen rad,
 O iechydwrïaeth gyflawn ddigonol yn ei wa'd;
 Am hynny deffro gleddyf a tharo'r Bugail cun,
 Ac aed y praidd ar wasgar boed yno ond ei hun.

Bechadur gwel e'n sefyll yn llonydd ar y groes,
 Clyw'r griddfan sy'n ei enaid tan ddyfnder angau loes;
 O gwrando ar ei riddfan, mae pob ochenaid ddrud,
 Yn ddigon mawr o haeddiant ei hun i brynu byd.

Gwel ar y croesbren accw gyfiawnder mawr y ne',
 Doethineb a thrugaredd yn gorwedd mewn un lle;
 A chariad anfesurrol yn awr ei gyd yn un,
 Fel asen fawr lifeiriol yn rhedeg at y dyn.

Ni chafodd ond y buſt i yfed ar y groes,
 Y finegr a chwerfwd pan tan y chwerwas loes;
 Fe gaiff y sawl a gredo y llo pasgedig rhad,
 Ac yfed gwin puredig o fewn i dŷ eu Tad.

Cynhefin iawn â dolur, gofidus iawn a fu,
 Fel deu tangnefedd rhyfedd a iechyd llawn i ni;
 Fe ddugodd ein doluriau a'n clwyfau bob yr un,
 Trwy rym tragwyddol gariad o fewn ei gorph ei hun.

Fe faeddwyd, fe gystuddiwyd o'i iengŷtyd idd i'w gro's,
 Nis cas ond gwradyddiadau o'r boreu hyd y nos;
 Fel Oen yr aeth i'r lladdfa, yn ddiddig ac yn fwyn,
 Heb rwgnach na gwrthddweddyd un cymal er ein mwyn.

Tywalltodd ei enaid allan, i ergyd marwol friw,
 Fel byddai ei had crediniol fyth fythoedd i gael byw;
 Aeth tan y baich anorphen ei hunan ar y pren,
 I'w dynnu oddi ar ysgwyddau rhai gerddent tu a'r nen.

Ac yna adgyfododd yn ogoneddus iawn,
 Daeth borau teg a hyfryd 'nol stormus ddu brydnhawn;
 Y gadwyn fawr fe dorrodd ar wawr y trydydd dydd,
 Fe gongcrodd angau'i hunan o'r carchar daeth yn rhydd.

I fynu daeth o *Edom*, a'i wisg yn goch ei lliw,
 Ni's gallfai un creadur mewn cadwyn gadw Duw;
 Fe dorrodd rym yr angau, fe agorodd ddrysau'r bedd,
 Palmentodd ffordd o'r ddaear yn awr i ganol hedd.

Y mae ef heddyw'n eistedd ar orsedd ddisglair fawr,
 Yn gweled gylch o gwmpas y cyfan ar y llawr;
 Ei hun yn llywodraethu *Gebenna* fawr a'r nef,
 A therfyn eitha'r ddaear sy tan ei ofal ef.

Dewch bellach bechaduriaid na's gwelodd olau'r dydd,
 Mewn carchar tywyll pygddu rai etto sydd ynghudd;
 Fe gododd haul o'r diwedd hi gododd y prydnhawn,
 A egyr eich amrantau i wel'd yn ddisglair iawn.

Crynowch eich holl achwynion, y mwya sydd i'w gael,
 Cewch yma ddigon digon i'ch hatteb chwi yn hael;
 'Does dim ond edrych yma, mae edrych yn iachau,
 Mae edrych yn sancteiddio, mae edrych yn mwynhau.

Mae edrych ond ei hunan i ben *Calfarīa* fryn,
 Yn tynnu ymaith ofn, yn gwneud y du yn wyn;
 Mae gwel'd y drain plethedig, y dur a'r waywffon,
 Yn creu rhyw dangnefedd di-gymmar tan fy mron.

Mae tynnu blew o gernau Iachawdwr mawr y byd,
 Ei wawdio, a'i ddiystyru, a phlygu iddo 'nghyd,
 A phoeri yn ei wyneb, dweud henffych wele 'fe,
 Yn fwy na'r holl aberthau fu erioed o tan y ne'.

Mae'r ffynnon yn agored dewch edifeiriol rai,
 Dewch chwithau yr un ffunud sy'n meddu 'disarhau;
 Dewch gafodd galon newydd dewch chwithhe na chas un
 I olchi pob budreddi yn haeddiant Mab y Dyn.

Wel dyma'r ddamnedigaeth yr awrhon sydd yn bod,
 Sef peidio derbyn Meddyg, y Meddyg gorau erio'd;
 Ofnadwy ydyw edrych ar ddyfais nef yn fach,
 Ffieiddio'r unig blahtar sy'n gwneud y clwyf yn iach.

O ie-

O iechydwrïaeth gadarn, O iechydwrïaeth glir !
 Fu ddyfais o'th gyffelyb erioed ar fôr na thir ;
 Mae yma ryw ddîngelion rhy ddyrus ynt i ddyn,
 Ac nid oes all eu dadrus ond Duwdod mawr ei hun.

Eich dyled chwi gredinwyr, os dyled gelwir ef,
 Yw caru bob munudyn Greawdwr mawr y nef ;
 Mae carïad yn cyflawni'r gorchymmyn yn ddiball,
 A charïad fydd yn parchu gorchymmyn fel y llall.

Grym carïad yn y duwdod oedd gwisgo nattur dyn,
 A charïada ddiodeffodd ei loesau bob yr un ;
 A charïad anorchfygol yn wenfflam gadarn gref,
 Sy'n anfon pob rhyw roddion i'w ei gariadau ef.

Eich bywyd chwithau bellach ei sylwedd carïad yw,
 Dibenion pob dyledswydd fydd carïad at eich Duw ;
 Oes fechan tu yma i angau o garu'ch Prynwr drud,
 Ac yna tragwyddoldeb 'dyw hwnnw ond caru gyd.

Mewn carïad mae gweddio ei gyd o hyn i ma's,
 Mewn carïad y mae derbyn holl egwyddoriôn gras ;
 Mewn carïad mae rhoi cyngor, cyfrannu hefyd ddawn,
 Caiff carïad bellach faeddu o forau hyd brydnhawn.

A thyma'r unig achos gadawodd Brenhin ne',
 I rieni meibion dynion fyn'd gynta erioed o'u lle ;
 I fwytta'r pren waharddwyd, fel pan y caent iâchad,
 Y gallo carïad nosio byth bellach yn y gwa'd.

Nid oes un peth a ennyn y fflam angherddol gref,
 Addewid neu orchymmyn, fel ei ddioddefaint ef ;
 Pan rhodd ei fywyd drofom, pa beth a ball ef mwy ?
 Mae myrdd o drugareddau difesur yn ei glwy.

A charïad ennyn gariad, hen reol yw erio'd,
 Ond hwnnw gynta garodd, ydyw y mwy a ei glod ;
 Yn Nuw ei hun ennynnodd yn gynta'r tân didrai,
 Ac ynddo bydd y danllwyth fyth fythol sy'n parhau.

Nid baich yw credu yntho, y pleser penna'n fyw,
 Nid baich yw taer weddio, wrth gredu gwrendu Duw ;
 Nid baich yw gweithio trosto, nid baich yw canu ei glod
 Can's carïad gwna fe'n blefer hyfryda fu erio'd.

Ffwrdd

Ffwrdd athrawiaethau'n fuan sy'n erbyn gras barhau,
 Sy'n torri'r hen briodas rhwng Duw a dyn yn ddau;
 Sy'n doddi dyn i weithio heb gariad ac heb rym,
 Ac ar ol gwneud y cwbl ni thal ei waith ef ddim.

O ras didrange diderfyn tragwyddol ei barhad,
 Ynghlwyfau'r Oen fu farw yn unig mae iachad;
 Iachad oddiwrth euogrwydd, iachad o ofnau'r hedd,
 A chariad wedi ei wreiddio ar sail tragwyddol hedd.

Nol traethu'r athrawiaethau hyfrydaf hyn yn nghyd,
 A llawer iawn yn rhagor nag ellir gofio gyd;
 Gorphennodd *Efangelius*, ac yna'r nef o'i bron
 Dywynnodd ei hwynebpryd yn ddisglair ac yn llon.

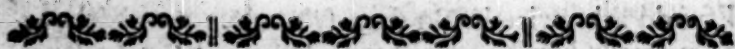
Ac yntau a ddechreuodd ynghyd a'i nefol lu,
 Ei siwrnau mewn munudyn trwy'r awyr ddisglair fry;
 Angylion a Cherubiaid mewn un soniarus dôn,
 Yn canu'r Anthem hyfryd-am gongwest gwaed yr O'n.

Telynau aur yn datfain eu hyfryd fwn i ma's,
 A'u hecco yn ehedeg trwy'r awyr denau lās;
 Nes cyrraedd eu camadau o entrych eitha'r ne',
 Mewn anghynnefin blefer o gwr i gwr i'r dre'.

Yn wyl fe gadwyd heddyw, gwyl o anghynnefin flas,
 Yn goffadwriaeth hyfryd o wa:edigol ras;
 Fel gwlith fe gwmpodd bywyd ar ol y bregeth hon,
 Nes darfu i blant y ddinas i ganu oll o'r bron.

Ond *Theomemph* oedd etto heb gael ei lwyr ryddhau;
 Yn methu cym'ryd cylur, yn methu llawenhau;
 Er iddo gael awelon rhyw brawf o nefol dân,
 Na chafodd ef eu tebyg hwy etto erioed o'r blaen.

Er hynny gyd ni's credodd y iechydwrriaeth rad,
 Ac ni's cadd ef un olwg yn eglur ar y gwa'd;
 Ond fe ga'dd ryw oleuni o'i gyflwr yn fwy clir,
 A rhwystrau fydd yn gorwedd rhwng *Alpht* a *Chanaan*
 dir.

P E N. VI.

*Myfyrddodau Theomemphus ar ol clywed Efangelius.--
yn rhodio mewn coedwig, ac yn gweddio.---Awel yn
figlo'r goedwig, yn cael cyfur ac yn gorfoleddu yn yr
Arglwydd.*

Mi wela olwg arall ar boenau uffern dân,
Mi wela nef yn eglur na's gwelais i o'r blaen;
Mi wela lawn ddihangfa mewn iechydwrïaeth rad,
Mi wela heddwch cyflawn mewn dynol ddwyfol wa'd.

Mi wela nad yw uffern gyndeiriog fawr ei phoen;
I neb ond rhai na chredo yn iawn yngwaed yr Oen;
Ac mai nid torri'r gyfraith a ddamnia neb ryw ddydd,
A glywodd fwn Efengyl, ond eisïau gras o ffydd.

Mi wela anghrediniaeth ddifail yn fwy ei rym,
Anhawfach yn fy natur i'w chongcro nawr nâ dim;
O'r holl bechodau duon fy o gwmpas tan y ne',
Does un a dyfnach gwreiddau o honynt nag efe.

Mae'n hawfach fil o weithiau i'r eiddil mwya gwan,
I godi â blaen ei fysedd y mynydd mawr i'r lan;
Nag iddo fe gondemnwyd gan fwn y gyfraith drist,
I dd'od o hono ei hunan i gredu yn IESU GRIST.

A hawfach yw i hwnnw i fentro ei hun i lawr,
Erioed na fedrai nosio i ganol tognau mawr;
Nag i gydwybod euog fy'n ofnau oll i gyd,
I fentro ei hun i'w hachub i gol lachawdwr byd.

O na chawn ras i gredu, pe credu ngwnai yn rhydd,
'Does dim a'm cod i fynu o'r pydew mawr ond ffydd;
Ffydd dynn euogrwydd ymaith, ffydd unig lafa mhoen
Ffydd yloch *The'memphus* arian yn wyn yngwaed yr Oen.

Datguddiodd mynydd *Sina* ryw fil o chwantau yn un,
Y rhai o'r blaen na weles oedd yn fy nghnawd ynglyn;
Mae'n fyw y penana o honynt, fy anghrediniaeth cas,
Nid oes ond ffydd yn IESU a dafn hwn i ma's.

A he-

A heddyw yw'r diwrnod, truenus yw y nòd,
Y gwelais anghrediniaeth o mewn im' gynta erio'd;
Mi welais fil o feiau tan *Foanerges* fawr,
Rwy'n gweld nad oes ond credu a'u tyr hwy oll i lawr.

Mi ges oleuni newydd yn awr o ganol nef,
Duw im' trwy *Efangelius* oedd a'i datguddiodd ef;
Mi welais ddamnedigaeth rwy'n gweld yn awr y ddau,
Y ffordd o waredigaeth, ond methu a'i mwynhau.

Mi wela feiau newydd na welais I o'r blaen,
Rhaid nad yw'r byd yn weled yn haeddu uffern dân;
Dwy'n credu dim yn Iesu, dwy'n caru dim o Dduw,
A thyna wreiddau pechod amrywiol iawn eu rhyw.

Tro ofn yn fy nghalon, p'odd gallai lawenhau,
Amhosibl i mi garu heb i mi erioed fwynhau;
A gwnelwyf hynny wnelwyf, does dim fodlona'r Tad,
Nes mynd i maes o'm hunan a chredu yn y gwa'd.

Am fod y gwreiddyn yma sef anghrediniaeth cas,
Mae yma'r holl ganghennau er nid yn torri ma's;
Pob gwŷn, a chwant, a thrachwant ddiffoddodd uffern
Sydd yma yn guddiedig oedd ynof fi o'r bla'n. [dân,

Mae mraich a'm llygad dehau yn union yn eu lle,
Ni thorrowyd un hyd heddyw gan 'fengyl Brenhin ne';
O na ddeu air y bywyd yn awr o entych nen,
A mwrddro'm hanghrediniaeth mewn munud yn ei ben.

Fel gallwn innau deimlo o flas y maddeuant pur,
A pheth o ffrwyth pereiddiaf hyfrydaf *Canaan* dir;
A chodi ar fy enaid y wawr ddisgleirwen fy'n
Datguddio rhan o degwch y nefol ddwyfol ddyn.

O dere hyfryd forau, gad im' gael dy fwynhau,
Rho i minnau yn y diwedd i adnabod llawenhau;
Mae mil o fewn dy eglwys yn ysgafn y pryd hyn,
Yn canu i'r Oen fu farw ar ben *Calvaria* fryn.

A minnau yn fy nhristwch fel dyn heb weld y dydd,
Tra fyddo rhai'n moliannu, fy nghalon innau'n brudd;
O iechydwrïaeth rafol! O iechydwrïaeth fawr!
Fe allai os wyf hapus mai agos wyt yn awr.

Ond ar ryw un diwrnod, dedwyddaf ddydd erio'd;
 Oedd hwn i *Theomemphus* er pan y cafodd fod;
 Ag ef yn rhodio'n ddistaw mewn myfyr wrtho ei hun,
 Mewn coedwig ar lan afon heb yn ei weled ddyn.

Fe waeddodd ar ei liniau, fel yma tu a'r ne,
 Ochenaid 'nol ochenaid yn codi ynddo 'fe';
 Fel ton 'nol ton yn dyfod o'i galon drom i ma's,
 Anghredu yn gorchguddio holl egwyddorion gras.

Nes gwasgu o gyfyngderau ei enaid lleſg i'r llawr,
 Mor ddwsn pe bai posib ei hun ag uffern fawr;
 Na's gall'fai godi i fynu, na gronyn fyn'd o'r man,
 Mor gryf yw anghrediniaeth yn maeddu yspryd gwan!

Ond pan na's gall'fai ddiodde, diodde dim yn hwy,
 Gan wres a phoen digymmar ei argyhoeddiadol glwy';
 Danfonwyd gair i wared, fe dâl ei goſio ef, [nef.
 Gair oedd yn fwy nâ'r ddaear, gair oedd yn well nâ'r

Rhaid oedd ei gael neu farw, hwn oedd y gair mewn pryd
Ha fab mae'th holl aſſendid nawr wedi eu maddeu i gyd,
Mae aberth wedi ei ſſeindio, ſe gafwyd perſſaith iawn,
Am bob rhyw ſai ſu ynnat ſe roddwyd taliad llawn.

Fe glywai awel beraidd cyn i'r addewid dd'od,
 Yn yſgog ar y goedwig, yn chwarae brig y co'd;
 Yr aer yn ymgynhyrfu, a rhyw nefolaidd 'ſtwr
 Yn cyffro'n dawel hyfryd ar wyneb glâs y dw'r.

Ac yna daeth tawelwch o'i fewn o nefol ryw,
 'Be *Theomemph* rhyw arwydd o'r nef yw hyn gan Dduw;
 Fe ddaw, o daw gobeithio, 'mhen 'chydig bach ſe ddaw
 Wrth hyn ddeſgynnodd arnaf mi wn ei fod gerllaw.

Ac erbyn a llafaru daeth nerthoedd neſoedd fawr,
 Fel afon lawn lifeiriol i'w galon ef i lawr;
 Ni ddeallodd ac ni's clywodd erioed o'r blaen gan ddyn
 Yr hyn a ga's ei deimlo yr awrhon ynddo ei hun.

Ac yna i'r lan ſe neidiodd, yn yſgafn oedd ei droed,
 Trwy broſi'r hyn na's profodd efe o'r blaen erioed;
 I'r nef ſe godai ei lygaid, ſef hen drigfannau llid,
 Ond moroedd mawr o gariad oedd yno nawr i gyd.

Fe synnodd, fe ryfeddodd, (be fe) fe drodd y rhôd,
Trodd ofnau yn gysuron pereiddiaf fu erio'd;
Ymhlith pob rhyfeddodau hwn yw yr uwcha ei ryw,
Caiff *Theomemphus* aflan feddiannu nesoedd Duw.

Fy Nuw! fy Nhad! fy Iesu! boed clod i'th enw byth,
Boed dynion i dy foli fel rhif y borau wlith;
O na b'ei wellt y ddaear oll yn delynau aur,
Lganu i'r hwn a anwyd ym *Methle'm* gynt o *Fair*.

O na allwn innau waeddi i gwmmwl uwcha'r nef,
Ne's clywo'r *Indiaid* duon trwy'r awyr lās fy llef;
A gyfru swn maddeuant, swa sechydwrïaeth ddryd,
O wynt i wynt i'r nesoedd, o bôl i bôl i'r byd.

O na bai fil o fydoedd a rhagor yma ynghyd,
A myrdd o'r bobl waetha aflana yn y byd!
Myfi gyhoeddwn iddynt, myfi ffeiddiaf ddyn,
Fod gwaed y groes yn abal i faddeu i bob yr un.

O ddedwydd awr y'm ganwyd, yr awr ddedwydda eriod
Oedd honno yr arfaethwyd i *Theomemph* gael bod;
Neu yntau'r funud honno tywyllodd haul y nen,
Pan gwaeddodd fy lachawdwr yn uchel ar y pren.

I'm rhan y daeth dedwyddweh a'i natur nefol yw,
Ni's cair mewn un creadur ag fydd tan nesoedd Duw;
Maddeuant rhad o bechod, pob rhyw bechodau 'nghyd,
Rhaf ffaidd mwya aflan a glywad yn y byd.

O *Theomemphus* hapus, mi gefais hynny nawr, [llawr,
Sydd fil mwy gwerthfawroccach na'r ddaear lās na'r
Mi gefais fwy mewn munud gan fy lachawdwr hael,
Nag oeddwn i yn ei feddwl fod yntho ryth i'w gael.

Ymgwsglwech fer y nesoedd a dewch yn gyngan iawn,
Dechreuwch gân y borau cynheliwch hi hyd brydnawn
A bloeddiwch trwy yr hîrnôs y gaingc nefolaidd wiw,
I'r Brenhin mawr fu tarw tros feiau dynol-ryw.

Na thawed haul na lleud nac un o wellt y maes,
Heb feinio clod yn rhywfodd i'w waredigol ras;
Gras fydd yn gwneud yr aflan ffeiddiaf ddyn yn lân,
Gras fâfiodd *Theomemphus* i maes o uffern dân.

O Iesu pwy all beidio dy ganmol ddydd a nos ?
 A phwy all beidio cofio dy farwol ddwyfol lo's ?
 A phwy all beidio canu am iachawdwriaeth rad ?
 Ag fydd yn teimlo gronyn o rinwedd pur dy wa'd.

O Arglwydd rho im' dafod na's tawo ddydd na nos,
 Ond dweud wrth bob creadur am rinwedd gwaed y gro's
 Na ddelo gair o'm genau yn ddirgel neu ar go'dd,
 Ond am fod Iesu anwyl yn wastad wrth fy modd.

Mae *Theonimphus* etto yn cofio am y lle,
 'Ranadlodd ar ei enaid dawelaf wynt y ne';
 Ac byth nid â ef heibio i'r glas-lwyn hyn o go'd,
 Heb feddwl am y funud a rhoddi i'w Arglwydd glod.

Ac enw newydd gantho nawr ar y weirloedd fydd,
 Hon yw *Jehosab-jireh* man tynnodd Duw fi'n rhydd;
 Ym mynydd Duw y gwelir (pan-elo hi'n gyfyng iawn,
 A moddion wedi pallu) y waredigaeth lawn.

Mewn cyfiwr fael heb obaith, heb neb i roi iachad,
 Fel eiddil newydd eni yn gorwedd yn ei wa'd;
 Nghariadau wedi'm gadael, pob dim ar hyn o bryd,
 Mewn cyngair na baent roddi dim cyfur i mi gyd.

Mae'n dweud tr'o ar y ddaear y cofia am yr awr,
 Daeth nerth y nef i wared i dorri ei gadwyn fawr;
 Ni red fyth o'i feddyliau pa beth yw enw'r dydd,
 Nof blwyddde maith o garchar y rhowd ei draed yn rhydd

Y cyfnewidiad gafodd sy'n peri iddo 'fe,
 Igaru'r man o'r wybr 'roedd haulwen fawr y ne';
 Mae'n caru'r gwynt a'r awel, mae'n caru'r afon ddw'r,
 Feddylodd fod mewn cynnwrf pan clywodd ef y 'fwr.

Ond mae amrywiol eraill nad yw yn cofio'r dydd,
 Y flwyddyn na'r amserau y tynnwyd hwynt yn rhydd;
 O radd i radd y daethant o ddwylo ofnau ma's,
 O radd i radd profasant heddi a maddeuol ras.

Y gwynt sy' mlaen yn chwythu, ni welwyd ef erioed,
 Wyr neb i ble mae'n myned, wyr neb o ble mae'n dod;
 Mae'n ddigon profi effaith y waredigaeth fawr,
 Er na allwn rifo'r oriau y daeth hi o'r nen i lawr.

Un peth wŷr *Philadelphus* ei fod ef gynt yn ddall,
 A'i fod e' nawr yn gweled o'i gylch bob peth heb ball;
 Gwŷr fod y gras a gafodd o anorchfygol rym,
 Ond am y ffordd y cafodd ni's gwŷr ef braint i ddim.

Wel dyma'r modd y gwnaethpwyd i holl ddaioni Duw
 Fyn'd heibio o flaen wnechpwyd y gwaelaf ddyn yn fyw;
 Fel hyn cyhoeddwyd enw'r Jehovah mawr a'i Grist,
 Enwocaf enw'r nefoedd i *Theomemphus* drist.

Mi drugarha wrth hwnnw 'be Crewr mawr y nef,
 Wrth hwnnw y cymmerwyf drugaredd arno ef;
 Tosturiaf wrth bechadur, pechadur fo arnai chwant,
 A'i feiau er mor amled mi blotta oll i bant.

A Duw ei hun aeth heibio, aeth heibio nawr o'i flaen,
 Mil mwy gogoneddusach nag welodd ef o'r blaen;
Jeho, Jeho, Jehosab, yw fy enw ebe 'fe,
 Trugarog Dduw a grallawn o eitha'r ddae'r i'r ne'.

Hwyrfrydig ei ddigofaint at rai sydd lawn o fai,
 Ac aml ei wirionedd, a pharod drugarhau;
 Mae'n cadw rhad drugaredd at filoedd maith a mwy,
 Ac er ei glod yn maddeu eu haneirif feiau hwy.

Dwy waith yr aeth yr haulwen trwy radde'r *cliptic* mawr
 Cyn i'r awelon laelu na'r gwynt i fynd i lawr;
 Yr awel bur o gariad a heddweh mawr ei rin,
 Ar Ysryd *Theomemphus* anadlodd Duw ei hun.

A thra fu'r yspryd yma yn aros ynddo fe,
 N'doedd neb a rhagor firwythau i weled tan y ne';
 Os haul y dydd dywynna yn fynych ar yr ardd,
 A'r gawod yn amgylchu, y blodau maes a dardd.

Nawr cymmaint y gwahaniaeth rhwng canu'r nefoedd
 A'r wylo trist a'r rhingcian yngwaelod uffern fy; [fry,
 Ac ydoedd heddyw i'w weled trwy rin ysprydol wynt,
 Rhwng bywyd *Theomemphus* ac yn y dyddiau gynt.

Nid chydig gwahan eilwaith rhwng firwythau nefor dan
 A firwythau ofn uffern oedd yntho ef o'r bla'n;
 Pur gariad Duw yn maddau yw gwreiddyn un heb ball,
 Euogrwydd du ag ofnau ynt wreiddyn llwyr y llall.

Nid

Nid etto pawb ga's deimlo ysprydol nefol dân,
 A ddaeth fel *Theomemphus* trwy'r anial dir ymla'n;
 Fe brofodd rhai awelon, bron fel ei awel e',
 Ac eilwaith a gasafant hyfrydaf lwybrau'r ne'.

Mary

P E N. VII.

Hanes Abasis, a diwedd ei Grefydd.

AC *Efangelius* nefol yn traethu'r gwir i ma's,
 Yn fenniio i fyrdd o ddynion rad egwyddorion gras
 Yn ninas *Theopolis*, yr effaith aeth ymla'n,
 A thrwy serchiadau miloedd ennynwyd fflam o dân.

'Roedd yno un *Abasis*, a daeth yr awel gref,
 Pereiddiaf wynt yr Yspryd yn gadarn atto ef;
 Ennynwyd ynddo awydd, fe grewyd ynddo 'stwr,
 A sel i ddilyn Iesu trwy ddyfnder tân a dw'r.

Fe welodd sfordd y bywyd yn hyfryd ddeg ei grân,
 A Duw yn maddau beiau rai mawrion fel rhai mân;
 Fe brofodd flâs gwrefogrwydd, blâs yr hyfrydaf fraint,
 Y gwleddoedd gwych pereiddiaf gyfrennir ar y Saint.

Mewn munud fe 'madawodd o'i fywyd ac o'i fryd,
 A sfordd ffuantus aflan yr halogedig tyd;
 Efe adnabu'r Iesu, a'i hyfryd ddawn mor bell,
 Na'i holl blêserau mwyaf fel gwelodd ef e'n well.

Fe lynodd wrth yr eglwys, fe welodd hynny'n fraint,
 I gadw pur gymdeithas y gwaelaf un o'r Saint;
 Fe'u carai, fe amddiffynnai, fe arodelai hwynt ar go'dd,
 'Doedd ar y ddaear bobl rai eraill wrth ei fodd.

Fe gadd ryw gryf dystiolaeth ddiammau, meddai 'fe,
 O heddwch pur a ffair Tywysog mawr y ne';
 'Doedd arno ofn angau cyndeiriog unrhyw bryd,
 Nac unrhyw hiraeth madael a dim oedd yn y byd.

Tân ydoedd yn ei eiriau ymhob cwmpeini yn un,
 Fe chwythodd gwynt y nesoedd i maes bob ofn dyn;

Yr

Yr awel gref alluog a'i gwnaeth ef forau a nawn,
Heb ofn ac heb arfwyd yn orfoleddus iawn.

Fe deithiodd gyd â'r gwyntoedd yn gadarn yn ei rym,
Nid ofnai rwydau satan na drwg ei galon ddim;
Heb feddwl am wrthgilio, fe gredodd 'r ai ymla'n,
Beth bynnag fai'r cyfluddiau, dyfnderoedd dw'r a than.

Nis troi ef fyth o'i olwg i'w galon ddu i lawr,
Mwy nag yr edrych ofnus i waelod pydew mawr;
Ond credu i'w eu maddeu beth bynnag oedd y pla,
A bod o'i fewn, oddi allan bob peth yn awr yn dda.

Fel hyn tros dro fe hedodd tan awel nefol ras,
(Fel 'deryn ar ei aden trwy'r awyr loyw lās);
Heb rwystr, heb wrthnebiad, na themtasynau chiwaith
Ond hwylus, wastad, lyfyn, a gorfoleddus daith.

Yn canu ar ei siwrneu, yn canu ddydd a nos,
Heb wybod am ddim beichiau, na dim am gario'r gro's;
Y ddraig yn cysgu'n csmwyth tra' roedd e'n mynd ym-
Yn disgwyl am ei weled y man y bu o'r blaen.

Holl uffern bron yn gwybod, ryw ddydd y deu e' lawr,
Ac yna byddai ei gwdwm o uwchder eitha mawr;
Ei fod e'nawr mewn balchder yn hedeg uwch y byd,
Ysrydol falchder hefyd y gwaetha un i gyd.

Heb nabod mo hono ei hunan, heb nabod cyfraith Duw
Heb nabod temtasynau na rhwydau o unrhyw;
Heb weled ac heb brofi un dawn, un pwngc, un gras,
Ond cael ymhethau'r nefoedd ryw hyfryd newydd ias.

Ac heddyw yn marchogaeth ar gefn awel gref,
Mewn eitha rhwyfsg a rhyfig (heb ammeu) tu a'r nef;
Yn ddjeithr i alar, yn ddieithr i ffydd,
A'r grasau maith-i'w rhifo o fewn y Bibl fydd.

Heb gael un prawf o'ofid, heb gael un prawf o wae,
Er pan y cafodd gynta o'i fewn i lawenhau;
Heb nabod argyhoeddiad, na tharanau Sina fryn,
Nac unrhyw gystudd yspryd o'r dechrau hyd yn hyn.

Gweld hwnnw yn druenus, a phell o deyrnas nef,
Na chafodd yr awelon hyfrydaf gafodd ef;

A gweld

A gweld ei ffordd ei hunan y sicraf un i gyd,
Ac oedd i arwain enaid o'r ddaë'r i'r nefol fydd.

Ond cyn cael dim cystuddiau, na chroesau o unrhyw,
Y rhai sy'n rhwyfstro miloedd yn gywir ganlyn Duw;
Fe nynnodd ei lserchiadau (serch oedd ei grefydd gre')
At *Phania* 'r ferch hawddgara i'w dyb oedd is y ne'.

Hon hithau gododd broffes, hyfrydaf broffes cân,
A thôn, a hymn, ac anthem, a fêl, a gwres, a tân;
'Run pryd y cas hi'r awel o tan y bregeth fawr,
Wrth wrando *Efangelius* pan ddaeth o'r nen i lawr.

Abafis a felydlodd ar *Phania* oll ei fryd,
Cymmerodd hi yn wrthddrych yn lle lachawdwr byd;
Os crefydd fydd yn unig mewn hwydau poeth yn llawn,
I'r cyfryw newid gwrthddrych nid yw ef anodd iawn.

Abafis yna oerodd, fe laesodd gwynt y de',
Awelon pur y nesoedd oedd ar ei yspryd e';
Fe wnaeth ei holl fyfyrdd yn llawn ar degwch grudd,
A mynwes gyflawn *Phania* o ddechreu nos i ddydd.

A'r fflam fwy fwy enynodd nes mynd yn danllwyth gref
A soddi fel mewn moroedd ei holl synhwyrau ef;
A'i gnawd am gael ei chwante, ei gnawd am gario'r dydd
Heb attal, ac heb geisio ei attal nos na dydd.

Nawr 'roedd e'n gweld ei alwad yn oleu, loyw, glir,
I gym'ryd *Phania* nefol yn briod sanctaidd bur;
Pan cai e' hi yn ei freichiau, bryd hynny byddai byw,
Ac y dilynai'n gywir holl gamrau 'Fengyl Duw.

Ac heddyw fe rodd modrwy gwmpasog ar ei bys;
Hen arwydd cariad perffaith, diddiwedd maith fe wy's;
Fe gafodd wraig o'r diwedd, ei grefydd rodd e' bant,
Ac enw gŵr ddaeth arno, fe gollodd enw sant.

Wrth gael un wraig fe ysgarodd a'r hon a fedde o'r bla'n
Ei grefydd fawr hyderus, ei grefydd lawn o dân;
Diffoddodd fêl ar unwaith, fe hedodd cariad fiwrdd,
Ni ddaeth na fêl na chariad hyd heddy ddydd i'w gwrdd

Yn awr daeth yspryd difraw (fel ar lan ason fawr
Pererin yn yr *India* a rydd ei glyn i lawr);

A bar-

A barodd iddo orphwys, a haerodd yn ddible,
Fod ganddo hen brofiadau a'i dygai ef i'r ne'.

Yn awrfaith yspryd aflan a gludodd iddo 'nghyd,
Bob trafferth maith, pob gosid a fedd daearol fyd;
Pob celwydd, llid a malais, yr awydd cas a chwant,
Nes iddo fe anghosio yr enw pur o fant.

Fe hwyliodd tu ag uffern a *Phania* gyd ag ef,
Bob dydd, bob awr ymhellach oddi wrth derfynau'r nef;
Eich dau'n cyttuno'n gywir i fod yn berffaith gro's,
Tr canu a'r gweddio a'r canmol ddydd a nos.

Yn ol ni ddaeth *Abafis* tra fu ar y ddae'r yn byw,
Ond oerodd hyd y diwedd at bur *Efengyl Duw*;
Ei le fe wnaeth yn ddyfnach trwy'r broffes fer o'r bla'n,
A'i sêl tros 'Fengyl Iesu yn fflamiau uffern dân.

Ond gras mwy awdurdodol gadd *Theomemphus* drist,
A chariad mwy sylweddol at berson Iesu Grist;
A ffydd oedd well ei gwreiddyn, a sicrach y mwynhâd,
A golwg mwy rhinweddol ar nefol ddwyfol wa'd.

A rhagor gas ei drafod ymlaen o fan i fan,
Ei daslu weithiau i'r dyfnder, a'i godi weithiau i'r lan;
O boen i boen yn griddfan nes iddo gael rhyddhâd,
A theimlo myrdd o ofnau 'run funud tan ei draed.

Ac yna cael ei godi, ac yn cael gwella ei loes,
Gan fysedd fu tan hoelion brydnhawngwaith ar y groes;
Cael sylwedd yn ei enaid, ac allai roi yn glir
Attebion i'r rhai hynny ofynnai am y gwir.

P E N. VIII.

Dr. Aletheius yn catecifo Theomemphus am ei ffydd newydd, a'i waredigaeth o'i ofnau, a'r effeithiau o hynny.

Dr. ALETHEIUS.

DWed *Theomemphus* ofnus, p'odd de'ft i lawenhau?
Ai sicr mai o'r nesoedd y cefaisst dy ryddhau?
Rwi'n

Rwi'n rhwym dy gateciso, ai dwysol yw dy ras ?
Os te fe dyrr yn beraidd mewn hardd effeithiau ma's.

Mae nattur wyllt yn hedeg rai prydiau ymhell i'r lan,
Ond trwsfogl mae hi'n deisgyn i'r ddaear yn y man ;
Mae'n tynnu mil i wro heb wybod iddynt hwy,
Ac hyd y gallo hi hefyd yn rhoddi i grefydd glwy'.

Mae'n eglur nid pob tymmer feddianne yspryd dyn,
At grefydd, er mor wrefog sy o Yspryd Duw ei hun ;
Mae fêl nad yw sylweddol, mae tân nad yw o'r nef,
Gobeithio'rwyf nid hwnnw ce'ft afael arno ef.

Theomemphus.

Nage, fy nhad *Alath'ius*, ond gallu'r nefoedd fawr
Wna i anghredadyn gredu mewn llai na munud awr ;
Duw wenodd ar *Theomemphus*, Duw oedd yn yfol dân,
Yn bygwth i fy namnio ychydig bach o'r bla'n.

Ond nawr ofe'm harweiniodd o daranau *Sina* ddu,
At hyfryd lais canïadau ym mynydd *Sion* sy ;
Ac at Gyfryngwr hyfryd cyfammod newydd drud,
Sy'n maddeu i'r pechaduriaid ffeiddiaf yn y byd.

Feddïaeth a mi o'r diwedd 'nol profi chwerw loes,
At aberth yr aberthau fu'n hongian ar y groes ;
Ac at y gwaed daenellwyd, sy'n llefain pethau gwell
Nâ gwaed yr *Abel* hwnnw o fewn yr oesoedd pell.

Mi wela'm Iesu o'r diwedd, a'm Iesu i yw ef,
Yn Frenhin ar y ddaear, yn Frenhin yn y nef ;
Mi wela ei ogoniant aneidrol ar y pren,
Yn llanw o uffern dywyll i bellder eitha'r nen.

Mi wela ei haeddiant ehang a'i anherfynol ras,
Fel diluw yn ymchwyllo rhyd wyneb daear lân ;
Mi wela'r dyn fu farw ar *Galfari* yn Dduw,
A theccach yw ei wyneb nâ neb o ddynol-ryw.

Ac'rwyf yn ymhyfrydu i feddwl y gall ef,
Sy'n burach nag gall edrych ar bechod is y nef,
Heb gam lag un briodoedd na gwadu mo hono ei hun,
I gyniawnhau'r annuwiol wir anhaeddiannol ddyn.

A'i fod e'n berffaith gyflawn, pan byddo'n cyflawnhau
 'Ranghyflawn anhaeddiannol, 'rannuwiol llawn o fai ;
 'Ranghyflawn ag a gredo, heb gantho ddim o'r bla'n,
 Dyn addfed fel *Theomemphus* i ddyfnder uffern dân.

Dr. *Aletheius*.

Ond pwy effeithiau newydd yn rhagor gyd â rhai'n,
 Wnaeth golwg ar yr Iesu yn gwisgo coron ddrain ?
 Pwy egwyddorion grasol? pwy byngciau o'r fengyl fawr?
 Ddatguddiwyd i dy yspryd o hynny hyd yn awr?

Theomemphus.

Un o'r effeithiau darddodd o fynydd *Calvari*,
 Sef gwel'd fy Iesu'n hongian ar groesbren trosof fi ;
 Oedd teimlo bod y drefn sefydlwyd gynt yn rhodd,
 I achub pechaduriaid yn hollol wrth fy modd.

Rwi'n darllen wedi hynny yn wastad ynw'i fy hun,
 Mai'r ffordd hyfryda ei dyfais yw iechydwrïaeth dyn ;
 Ac na all'fai llu'r angylion fyth fythoedd ffeindio ma's
 Fath *scheme* anfeidrol hyfryd o waredigol ras.

Podd cawfai'm Duw ogoniant? podd gallid cadw dyn?
 Yn well nag i'r *Jehosab* i wisgo cnawd ei hun ;
 A diodde gwawd a gwradwydd, o'r diwedd angeu loes,
 A marw dros bechadur yn bechod ar y groes.

Rwi'n gwaled fod fy Arglwydd yn awr yn cael ei glod,
 Oddi with y ddyfais benna fu yn y nef erio'd ;
 Doethineb a thrugaredd, cyflawnder cryf ei hun,
 A chariad a gwirionedd yn ymgoffeidio yn un.

Am hynny 'rwy'n ymddiried yn enw mawr fy Nuw,
 A Iesu yw ei enw, yn ei enw byddai byw ;
 Pob rhan o'r iechydwrïaeth sy'n gyflawn ac yn ffri,
 Heb ddim yn eisiau ynddi fydd eisiau arnaf fi.

Cyflawnder mawr o haeddiant, cyflawnder mawr o hedd
 Cyflawnder o bob bendith tu yma a thraw i'r bedd ;
 Cyflawnder i bechadur o haeddiant ac o rym,
 I *Theomemphus* ddigon, o'r blaen na feddai ddim.

Wedi gondeimno ganwaith gan udgorn *Sina* fy
 Yn gyrru'r euog tywyll i waelod uffern ddu ;

A gurwyd o bob noddfa a glywyd etto fôn,
Nawr yn yr hwyr gas noddfa yngwaed yr addfwyn O'n.

Rwi'n credu yn y ddyfais o wared dynol-ryw,
Fel un sy'n ateb pwrpas anfeidrol faith-fy Nŵw;
Ac yn gwneud pechaduriaid, rai gwanna oll yn llawn
O heddwch, nerth a bywyd, a phob rhinweddol ddawn.

Dr. Aletheius.

A ydyw hyn yn para? wyt ddim yn gweld ryw bryd,
Mai gwan yw ffordd o obaith trwy'r Iesu i brynu'r byd!
Ond ydwyt ar rai troion yn gorphwys am iachad,
Mewn dyledswyddau hyfryd yn fwy nag yn y gwa'd!

A ydwyt ddim rai prydiau yn c'rwydro yma a thraw,
At ryw eulunod eraill yn 'maflyd yn eu llaw?
Yn 'mofyn heddwch yno a chysur llawn yn un,
Oddi wrth ryw ddyledswyddau a wneloch di dy hun!

Theomemphus.

Nag é nid yw'm cydseiniad â dyfais dwyfol waed,
Ryw avel ferr drangedig, ond greddf o faith barhad;
Sy tan bob temtasiynau ynghadw i forau a hwyr,
O dywyllwch ac anghredu rhag i mi fynd ar wyr.

O mewn im' mae egwyddor i gredu hyn o wir,
I Dduw roi i mi fywyd tragwyddol perffaith-pur;
A bod y bywyd hwnnw a roddodd ef ei hun,
Nawr wedi ei roddi 'nghadw i gyd ym Mab y dyn.

Pan byddwyf tan demtasiwn i g'rwydro i ryw le,
A 'mofyn am gysuron mewn rhyw beth hebddo 'fe;
Ymhob rhyw fath ddeniadau a themtasiynau trist,
Ces etto nerth i'w gwrthod a phwyso ar Iesu Grist.

Neu os fy nheimlad hyfryd a laesa ambell bryd;
A methu o'm ffydd weld tegwch lachawdwr mawr y byd
Pa beth wnaï ag eulunod? pryd hynny yw fy nghri,
Pa le'r â i 'mofyn bywyd fy Iesu ond attat ti?

Dr. Aletheius.

Beth os euogrwydd pechod a ddaw mewn gallu mawr,
Gan guro dy enaid eiddil tan donnau maith i lawr;

A. thi

A thi heb deimlo'r awel bereiddiaf hysryd gref,
A wyt ti ddim yn rhedeg i un lle ond atto ef?

Theomemphus.

Os bydd euogrwydd pechod yn dysod yn ei hynt,
Neu awel o ryw ofnau temhestlog megis gynt;
Rwi'n cyfri pob peth arall yn golled is y nen,
Ac am ddatguddiad newydd o'r hwn fu ar y pren.

Neu os bydd angau creulon, neu ynte'r farn a fydd,
Yn curo ar holl rannau fy heddwch a fy ffydd;
'Does genny' ddim diogelwch, 'rwi'n agor i bob un,
Ond liaeddiant a chyfiawnder fy Nuw yn natur dyn.

Dr. Altheius.

Beth wna datguddiad newydd, yr amser cassost ef,
O ogoniant a hawddgarwch Creawdwr mawr y nef?
Pwy effaith a phwy rinwedd ar ol rhyw dywyll nos,
Sydd yn diliso allan o chwerw angau lo's?

Theomemphus.

Pan casswi ryw ddatguddiad o newydd o hono ef,
Yr hyn yw'r peth melusa wy'n brofi is y nef;
Beth bynna fo'm cyfyngder gwna hyn fi'n dawel iawn,
Fe laefa, fe oitega'r llifogydd mwya llawn.

Fe ddadrus fil o ofnau, se dyrr bob cadwyn fawr,
A llyfetheiriau haiarn sydd yn fy nghadw i lawr;
Fe wna i euogrwydd beidio, er cyndrwg fyddo ei wedd,
Fe wna i gariad nofio mewn moroedd pur o hedd.

Fe wna i mi fyn'd yn eon o flaen yr orfedd wen,
Gan gredu'm Iesu hoelio fy mhechod ar y pren;
A gorfoleddu'n unig yn ei gyflawnder mawr,
Heb ddim derfysgu'm hyspryd o'r nefoedd faith i'r llawr.

Pan b'wyf yn cyfeiliorni, a myn'd i maes o'm lle,
Mi wn 'does a'm cyweiria i ond golwg arno 'fe;
A hyn tan bob rhyw gwmmwl yw fy nymuniad gwiw,
Och fi na allwn wybod yn awr ble mae fy Nuw.

Ac er gwna ef fy mhechod yn chwerw iawn ei flas,
Mae'n rhaid i'r gwenwyn melus o'r diwedd droi yn gas;

Fe ry datguddiad o hono er wylo dagrau drud,
I mi ryw flas a phlefer i lawenhau ynghyd.

Am hynny ni's boddlonai mewn cyflwr o unrhyw,
Nes bwyf yn gorphwys yno ar ddyfais 'Fengyl Duw;
Wedi'm gwaccu o'm hunan, rhyfeddu'r drefn fy,
Yn achub pechaduriaid trwy angau *Calfari*.

Dr. Aletheius.

Fa egwyddorion newydd, mynegwch im' ymlaen,
A weithiwyd yn eich natur na phrof' soch chwi o'r blaen!
Mae d'od i fynydd *Seion*, gwirionedd pur yw hyn,
Yn gweithio rhyw rasfau na weithia *Sina* fryn.

Theomemphus.

Pe weithiodd mynydd *Seion* ryw hyfryd nefol dân,
Na's gwelais i, na's profais o'i natur ef o'r bla'n;
Gwnaeth ynwi fwy gysnewid, do'fwy nâ hwnnw fydd,
Rhwyng y tywyllwch neithiwr a heddyw olau ddydd.

A dyma'r funud gynta, a dedwydd funud yw,
Daeth *Theomemph* i edrych dim am ogoniant Duw;
Dihengu rhag marwolaeth a phoenau uffern dân,
Oedd fy egwyddorion pennaf a'm diben i o'r bla'n.

Nawr mae yma lygad symyl, at un peth ddydd a nos,
Sef gogoneddu'm Iesu fu'n hongian ar y gro's;
Ac y mae ei ogoniant yn wastad yn gyttun,
A iechydwriaeth rasol fy enaid i fy hun.

A thyma'r bur egwyddor mewn ymgyrch wastad fy,
A'r ddelw fawr o hunan sy'n llechu ynof fi;
Yr hon fydd am deyrnasu ac am gael dwyn y clod,
Ond Iesu er pan credais ei hunan sy'n cael bod.

Rwi'n gweld pob cwilydd wyneb, ac etto ddaw, neu fu
A phob rhyw warthrudd pechod yn perthyn i myfi;
Ond am bob mawl ac enw o'r ddaear hyd y ne',
Erioed mae rhai'n yn gyfiawn yn perthyn iddo fe.

Rwi'n gwel'd fy nghalon gyndyn yn ceilio torri ma's,
Fel cronfa dw'r llifeiriol fo'n mynd i'r cefnfor glâs;
Yn 'mosn lle i ymffrostio yn 'mosyn dyrcha'r dyn,
A minnau etto'n maeddu trwy ddyrcha'm Duw ei hun.

A phan

A phan y bo hi'n chwyddo yn uchel iawn i'r lan,
 A minnau i wrthsefyll ei hymgyrch hi yn wan;
 Rwi'n gwaeddi'n groch yn erbyn ei hymffroft ffaidd cas
 Y clod fyth a'r gogoniant fo i'th nefol ddwyfol ras.

A thyma'r gelyn mwya wi'n deimlo i mi nawr,
 Rhaid yw o fewn fy ngolwg i'w gadw e' bob yr awr;
 Bryd bynna yr ymddangoso, hyn yma yw fy nghri,
I'th enw bo'r gogoniant, nid Arglwydd i myfi.

Ac nid oes genni gongwest sy'n dwyn fath yspail faith,
 A chongwest arnaf fy hunan un amser ar fy nhaith;
 Ac nid oes genni gysur o'm iechydwriaeth iad,
 Nes bwyf yn teimlo hunan mewn graddau tan fy nhra'd

Dr. Aletheius.

A oes dim ambell gwmawl yn d'od o uffern ddu,
 Yn cuddio'r haul a'r lleuad, a fer y nesoedd fry?
 Natll ai trwy i bechodau ryw awr i gario'r dydd,
 A gwaflu o euogrwydd yn galed ar dy ffydd?

Neu ynteu i Dduw i guddio ei wyneb hyfryd gwir,
 Ac yna i tithau ofni dy iechydwriaeth bur;
 Os ar amserau stormllyd dy brofiad felly yw,
 A wyt ti'n edrych yna am ogoneddu Duw?

Theomemphus.

Gwir yw yr amser hynny mewn rhyw derfysgoedd mawr
 Bod ofnau o bob natur yn cadw mhen i'lawr;
 Ac na allai mewn llifogydd cyndeiriog iawn eu grym,
 I nabod mo'm synhwyrâu na'm graffau braint i ddum.

Mae ton nol ton yn dyfod, yn codi o hyd i'r lan,
 Yn d'ryfu pob rhinweddau ro'wd yn fy enaid gwan;
 Rwi'n methu chwilio f'hunan, rwi'n methu gwybod ble
 Rwi'n mynd, neu beth wi'n neuthur, neu sut mae yn ync
 Un peth pryd hyn wi'n feddwl, ac nid un peth ond un,
 A hwnnw leuaf fy enaid heb arall ond ei hun;
 Myfyrio i mi fyned o fynwes Duw i ma's,
 A gwaeddi'n daer a chrio am ei arferol ras.

Yna fy niogelwch sydd fwya yn fy nghof,
 Fy ngweddi yw, *O Arglwydd, pa bryd yn ol y dos?*

'Dwi'n gallu dim golygu ei ogoniant y pryd hyn;
 Am nad wi'n cael datguddiad o'i wyneb gwridog gwyn.
 Ac etto mi gaf weled pryd cynta delo'r awr,
 Datguddio Duw ei wyneb yn lle'r temhestloedd mawr;
 Na feddai unrhyw blefer, mewn un peth is y ne',
 Nac awydd i dderchafu dim mwy na'i enw E'.

Dr. Aletheus.

Pa dueddiadau newydd o'ch mewn chwi wnaeth y gwir,
 At holl gyfreithiau'r Arglwydd fy'n sanctaidd ac yn bur?
 A yw ei ddeddfau'n anwyl, fel anwyl waed y gro's?
 A ydynt yn hyfrydwch i'ch calon ddydd a nos?

Theocephus.

Iau oedd ei holl orchmynion rhy galed imi eu dwyn,
 Cyn iddo ddangos i mi i'w farw ef er fy mwyn;
 Yn awr mae pob gorchymyn, pob gair o'i enau'nghyd
 Fel c'nifer perl dymunol, pob un yn well na'r byd.

Ac mae'r egwyddor yma o garu deddf fy Nuw,
 Fel argraph ar fy nghalon p'odd bynna gallwi fyw;
 Ac nid oes profedigaeth o'r dwyrain doed neu'r de',
 Yn hollol ail ddiwreiddio y ddeddf a blannodd E'.

Er im' gael temtasiynau, do deintasiynau mawr,
 I'r unrhyw beth a'm taffodd I lawer gwaith i lawr;
 Pryd hyn pan bwyf yn griddfan yn iel tan y pla,
 Rwi'n gweld y ddeddf yn sanctaidd yn gyfiawn ac yn dd
 A phan bwi'n teimlo terfys gan bechod o bob rhyw,
 Yn rhuo am gael torri gorchymynion pennaf Duw;
 Mae ynniwi greadur, un newydd ydyw 'fe,
 Sy'n canmawl ac yn caru oll ddwedodd Brenhin ne'.

Yn gweled fod y cwbl draddododd dwysol ddawn,
 Yn ddwyfol, yn ysprydol, yn bur, yn chang iawn;
 Gan deimlo plefer hyfryd fod geiriau pur fy Ner,
 Yn cyrraedd at wahaniad yr afgwyn gwyn a'r mer.
 Rwi'n gweled tegwch iagor ymhob gorchymyn fy
 Yn croesi'r nwydau cryfa gwrthwynepa ynnof fi;
 Gorchymyn a fo'n gwaeddi yn erbyn delw fawr,
 Rhyw bechod wedi gwreiddio fo am fy nghael i lawr.

Y bai fo am fy nifa a'm digalonni yn llwyr,
Yn cym'ryd ei fanteision i'm herbyn foreu a hŵyr;
Oddiwrth fy amgylchiadau yn rhoi ergydion llawn,
Gan ddyblu temtaliynau fel hynny forau a nawn.

A'r gair fo'n 'sgrifenedig mi deimlais hyn mi gwn,
Yn erbyn, yn gwrth'nebu y pechod atgas hwn,
Yw'r gair wyf fi'n ei garu, ac yn cael pleier mwy
Oddiwrth ei loefon chwerw nag wyf yn gael o glwy.

Dr. Aletheius.

Mynega air yn rhagor, mae'n nod o nefol ddawn
Os fe dy bechod cryfa yw'r casa o lawer iawn;
Os hwnnw i' am orchfygu yw dy ffeiddiaf un,
Os dyna d' elyn penna fydd wrthyt fwya ynglyn.

'Does wybod p'fawl proffeswr fydd heddyw is y ne,
Heb dorri'r fraich anwyla, heb dynnu'r llygad de;
Yn ffeiddio beiau eraill er lleied fyddont hwy,
Ond caru eu beiau eu hunain pe byddent lawer mwy.

Theomemphus.

'Does unrhyw bechod genny'n gasach nat oes un,
Na'r hwn fydd wrth fy nattur lygredig fwya 'nglyn;
Nid wi'n casau fy hunan yr awrhon fwy am ddim
Nag am y pechod hwnnw fydd ynnwi fwya ei rym.

Mae ynnwi fil o feiau, ac etto nid oes un
Ac wyf fi'n gynt am gongro na'r bai fydd fwya 'nglyn;
Rwi'n gwaeddi mwy i'w erbyn, ac y mae hiraeth mwy
Am weled congwest hwnnw nag un o honynt hwy.

Fy *Agar* oedd cyn credu, ei 'mddiffyn own bob gradd,
Myf oedd am ei arbed, ac arall ni chai ei ladd;
Yr awr hon rwi'n dyfeisio pwy'm helpa i fyned trwy,
Diwreiddio mai anwyla na welwi ni hono mwy.

Pe heddyw cawn fy newis gan Ddlu am dynnu hant,
Neu ado'r pur orchymyn sy'n credu i'm cryfa chwant;
Myf gadewn hwy aros, ni fyddai deddf fy Nuw,
Mor hyfryd, ac mor berffaith wrth ado mai yn fyw.

Mae'm deheulaw a'm llygad yn feichiau i mi nawr,
Ac fe fy nghryfaf bechod yw un o'm beichiau mawr;

Yn ddiwedd y caneuon hon mae'r awdur yn nodi ym 1791

Y iau ag oedd yn bleſer wi'n ffeindio nawr yn drom,
Y pethau gynt oedd elw a drodd im' heddyw'n dŏm.

Dr. Aletheius.

P'odd mae ar *Theomemphus* os rhua pechod cas ?
A grym y chwant yn maeddu egwyddor nefol ras ?
A wyt ti'n caru'r gyfraith fydd yn dy ladd di'n lân ?
Ac yn condemno'r euog i waelod uffern dân ?

Theomemphus.

Pan byddo'm cŵawd bron ennill, a minnau'n crynu gyd
Rhag ofn fy neſtrywio gan bechod cas ryw bryd,
Trwy derfysg fy nhrachwantau, a'u llym wrthnebiad cry
Y ddeddf a rowd i fywyd yn troi yn angau i mi.

A'r beiau duon hynny y cwypais i iddynt hwy,
I'm herbyn yn byddino am roi drachefn glwy' ;
Euogrwydd ynteu am ennyn ei fflam gyndeiriog gref,
Am henaïd gwan yn ofni iŵn ei daranau ef.

O tan fath donnau mawrion yn pwyſo arnai yn un,
Nid addas wyf i farnu, 'dwi'n nabod dim o'm hun ;
Mae grym terfysgodd pechod fel dyfroedd mawr ynghyd
Yn dryſu fy ſynhwyrâu ac yn eu tywyllu gyd.

Ond etto tan fath liaws o gymmylau duon iawn,
Fath awyr dew gymyſglyd, fath ſtormus ddu brydnhawn
Gwn hyn, ſef bod fy enaid wrth gyfraith Ieſu ynglyn,
A greddf ſy'n caru ei eiriau caletta bob yr un.

Ond O hapuſaf forau, 'rwi'n griddfan am y dydd !
Gael mynd o holl gadwynau fy natur wyllt yn rhydd ;
Na's torwi un gorchymyn hyd at y lleia ei ryw,
Ond para hyd y diwedd at hyfryd ddeddf fy Nuw.

O neſoedd hi ddaw ryw bryd, y bur ddedwyddaf le,
Lle caſ fi'm llwyr fodloni â i berffaith ddelw E',
Hyn yw fy holl drueni, hyn yw fy mherffaith boen,
Sef eiſiau gallael rhodio at ddeddfau'r addſwyn Oen.

Dr. Aletheius.

Pa fath yw d'edifeirwch ? a phwy wahaniaeth fy
Rhwing'galar mynydd Sina, a galar Seion fry ?
'Run olwg fydd ar bechod a chennyt oedd o'r bla'n ?
Ai 'run yw pen *Calſaria* a phoenau uffern dân ?

Theomemphus.

Nag ê, digofaint dwyfol am bechod fydd yn d'od,
Oedd gwraidd pob galar chwerw o'r blân oedd yn wi'n bod
Yr awr hon gwel'd im' bechu yw ngofid a fy nghri,
Im' bechu yn erbyn Iesu fu farw tros of fi.

Rwi nawr yn hŷ yn edrych, yn edrych arno 'fe
Goronwyd, a gernodiwyd, drywanwyd yn fy lle;
Ac yn galaru am dano fel y galara un,
Am gyntaf wrth ei enaid anedig fyddo ynglyn.

Hwnnw oedd'n gweithio ange, mae hwn'n gweithio byw
Hwnnw oedd yn gwir ddieithrio fy enaid i â Daw;
'Ngwanhau at bob dyledswydd, yn magu aeth a braw,
Rhag ryw bryd im' ddiodde'r tragwyddol lid a ddaw.

Yn awr rwi' yn galaru o gariad perffaith pur,
Yn cwympto heb ddim dychryn o flaen yr orsedd glir;
Yn ewn fel yr afradlon yn gweled tŷ fy Nhad,
Er maint fy anheilyngdod yn llawn o wleddoedd rhad.

Gweld gwisg yn d'od i'm cwrddid fy'n peri im' dristau,
Ac etto yn fy ngalar yn rhagor llawenhau;
Llais y telynau auraid, y llo, a'r melus win,
Sy'n cymmysg dagrau chwerthin a dagrau wylo'n un.

Fy ngalar deddfol cynta, fy maich oedd ef o hyd,
Rhyw ofid trwm humanol am achub f'enaid drud;
Hwn yma yw fy mhlefer, ag wi'n ei brofi nawr,
Ag fy'n melusu'r cwbl wi'n gwrddid ar y llawr.

Rhyw blefer anrhaethadwy fy hedyw'n dod yn lli',
Wrth weld i'm Duw ddatguddio ei hun i'r fath â mi;
Ac fel y bwi'n cael gallu i wridio am fy mai,
Cant cymaint yw fy mhlefer, cant cymaint wi'n fwynhau.

A thyma'r galar hyfryd, hon yw'r egwyddor lân,
Sydd yn melusu gweithio, fy'n gyrru gwaith ymla'n;
Pereiddio dyledswyddau, yn creu bywyd llawn,
Wrth bob rhyw waith y byddwyf o fore hyd brydnawn.

Fy malchder gynt ni fynnai a'm hyspyrd styfnig cry',
Er pechu ddwyn un cerydd oddi obry, neu o fry;
Ond fy 'difeirwch heddyw fydd yn gaffattu'r loes,
A mi yn diodde'n dawel, heb yngan gair yn groes.

Dr. *Altheius*.

A wyt ti'n gyflawn sicr yn awr o'th gyflawnhad?

Yn sicr it' gael golchi dy enaid yn y gwa'd?

A oes unrhyw amheuaeth nes teithi mwy i dre?

Nac ammau na chai feddu o'r diwedd deyrnas he?

Yn sicr o dy alwad? yn sicr o'th barhad?

Yn sicr i dy ethol i'r hyfryd nefol wlad?

Yn sicr er rhyw filbedd o lwybrau dyrus gau,

A theintafynau ragor y byddi i barhau?

Theomemphus.

Mae gennyf obaith cadarn, crediniaeth hyfryd-yw,

Fod i mi iechydwriaeth yn awr yngwaed fy Nuw;

A'm cred fydd yn wrolach, neu ynteu yn llai cref,

Ar ol y datguddiaethau f'wy'n gael o hono ef.

Os'n oleu clir heb gwmmwl datguddia Duw ei hun,

Y mac hi tyfiolaeth innau mor oleu a'r haul ei hun;

Os cwmmwl fydd yn cuddio ei wyneb hyfryd ef,

Mae mwy o dath a thwillwch rhwng *Theomemphus* a'r nef.

Greddf ydyw'r ffydd rowd i mi, ac yn ei natur mae

Tystiolaeth na fynn golli, tystiolaeth fynn barhau;

Gafaelu mae am fywyd, a chredu fod y gwa'd

Daenellwyd ar fy enaid a'i fail o faith barhad.

Mi wn mai cadarn noddfa ydyw'r effeithiol ras,

Bwrcafwyd ar *Galfaria* i'r gwaethaf ddyn i ma's;

Mi bwylais f'enaid arno, mi wn mai Craig yw ef,

Rwi etto'n methu ammeu na's dwgiff hwn fi i'r nef.

Dr. *Altheius*.

P'odd ydwyt at y Seintiau? sych oedditi o'r bla'n,

Yn barnu fel dy hunan ryw fyrdd i uffern dan;

Yn ddiethr i gariad, heb brofi unrhyw ddawn,

Ond darllain dy drueni o foreu hyd brydnawn.

Theomemphus.

Yn awr rwy'n caru'r Seintiau, bob enwau a phob gradd

A throstynt pe b'ei bolib', goddefwn bron fy lladd;

Er na b'ont yn cyttuno mewn pyngciau llai eu bri,

Ac na b'ont mewn tymmerau yn gwbl fel myfi.

Rwi

Rwi yn eu caru'n hollol tu draw i'r moroedd maith;
Yn cofio myrdd o honynt mewn gweddi lawer gwaith;
Yn thimlo eu doluriau, yn griddfan tan eu loes,
A'u gweld hwy fel f'aelodau yn hyfryd waed y groes.

Yn fyrr fy nhad *Aletheius*, rwi'n un â'r Bibl mawr,
Yn un â'r holl ffyddloniaid o gwmpas daear lawr;
Yn un â chyfraith *Sina*, yn un â'r addewid rad,
A hyn a weithiwyd ynnwyf wrth wel'd maddeuol wa'd.

P E N. IX.

Cyngor Dr. *Aletheius* i *Theomemphus*, a'i gyflwr ef
dro ar ol hyn: gelynyon ysprydol yn codi, ac yn peri i
Dduw ymguddio.

O Ddedwydd *Theomemphus*, a gawd gan arfaeth rad!
Yr euog un a gannwyd o'r diwedd yn y gwa'd!
Y tlawd a gafodd drysor, y marw ddaeth yn fyw,
Pentewyn uffern dywyll yn hardd offeiriad Duw.

Y dall, y ffol, yr ynfyd, gwrthnysig ddyn o'r blaen,
Ddiwreiddiwyd, ddiseillfaenwyd heb adael maen ar faen;
O newydd adeiladwyd â meini gwych eu rhyw,
Sy nawr yn harddaf demel i'r bendigedig Dduw.

Di gest y perl dymunol, mae'n eglur iawn dy fod,
Er clod i ras tragwyddol tan gadwedigol nod;
Mae dy brofiadau'n tyftio yn gydsain hardd gytun,
Fod *Theomemphus* heddyw a Iesu Grist yn un.

Ond cofia hyn cyn 'madel, fod it' elynion fil,
A'r llwybr wyt yn gerdded yn llwybr dyrus cul;
Fod tylau gennyt ddringo, afonydd o dy flaen,
A Satan mor gyndeiriog yn awr ag oedd o'r blaen.

Holl uffern sy'n ei harfau, piccellau tanllyd cry',
Fel cenllysg gan mor amled yn lesio attat ti;
Y grechwen hyll ofnadwy a lanwai'r pydew mawr,
Pe galle rym neu ddichell gael *Theomemph* i lawr.

Bydd

Bydd maglau fil heb rifo, tu dwyrain a thu de',
Yn ddyrus ac yn aml am gael ei rwydo 'fe ;
Un cyfarwyddwr abal a all dy ddal i'r lan,
Er hardded dy rasufau nid ydwyt ti ond gwan.

A harddwch mwy sydd ynddynt nag etto yw eu grym,
Ni thâl dy fêl a'th gariad mewn rhyfel braint i ddim ;
Fe glwyfwyd *Peder* rasol pan oedd ef fwya ei dân,
A chariad yn ei yrru'n ddiofn yn y bla'n.

Na feddwl byth y peru dy nefol hyfryd wledd,
Mae terfyn i awelon o gariad pur a hedd ;
Pe gwnait ti yma babell gyd â'r digybllion gynt,
Yn fuan hi symmudid, fe dry'r awelon gwynt.

Dy fynydd sydd yn aros i'th dyb yn gadarn iawn,
Dy fwrdd sy'n basgedigion, dy ffiol sydd yn llawn ;
Ar fyrr fe dry'r amseroedd, fe guddia Duw ei hedd,
Pryd hyn darllenir cystudd a helbul ar dy wedd.

Nid wyt ti yn myfyrio dim am y rhyfel mwy,
Ond credu i'r *Aiphthiaid* soddi, a *Pharao* gyd â hwy ;
Ond ti gai er dy ofid i brofi maes o law,
Fod *Pharao* a'i lu i'th gwrddid yn gryf yr ochr draw.

Mae gennyt dir i gerdded sy'n ddyrus ac yn faith,
Gant cymaint ag meddyliait cyn mynd i ben dy daith ;
Nid yw yr awel hyfryd a gefaist ti o ras,
Ond dw'r a theisen ddyblyg cyn taro i'r daith i ma's.

Bydd dynion am dy gwympo, llu sy'n hiraethu'n fawr
O bur elynion Iesu weld *Theomemph* i lawr ;
Dy ddrygu onis gallant, hwy g'nigant wneud it' loes,
Cyhuddant ti o anwir yn ddiwyd ddydd a nos.

Mae myrdd ag sy'n proffesu athrawiaeth bur y gwaed,
Ddymunai i dy lygredd i'th gael di tan eu traed ;
Mae'r tân sydd yn dy galon, a hyfryd fân y ne',
Yn galed i broffeswyr gydsynio'n lân ag e'.

Ond mwy nag oll yw hyanny, mae ynnot ti ynghudd,
Elynion heb eu congero, er i ti gario'r dydd ;
Rhyw nwydau croes i'w gilydd ond nwydau sydd gyttun
I glymma *Theomemphus* a'r ddaear etto'n un.

Mae mynydd i ti ddringo na's gwelaisf ti erioed,
 Rhaid cael ei goryn uwchaf ryw amser tan dy droed;
 Y balchder sy'n dy yspryd cuddiedig yw e'n awr,
 Fe dyrr i maes ryw amier, fe weithia draha mawr.

Er fod y nef ei hunan a'i holl awelon pur,
 Yn hwylio 'mlaen dy yspryd tu a'r baradwysaidd dir,
 Mae hunan-dyb a rhyfig yn cydymnyddu ynghudd,
 Fel 'dafedd anweledig a holl ganghennau'th ffydd.

Tystiolaeth bur rowd itti o'th hawl mewn dwyfol wa'd,
 Datguddiwyd it' ei rinwedd, ei effaith a'i barhad;
 Ce'st weld mae i'r hwn a ddamniwyd heb fymryn yn y
 Mae iechydwrïaeth Iesu yn perthyn oll i gyd. [byd.

Ti wyddost hynny heddyw mae hyfryd ras o ffydd,
 Gras tlawd na fêdd mo'r hatling yn derbyn Iesu fydd;
 Gras sy'n ymwadu â'r cwbl, ac wrth ymwadu mae
 Yn 'maflyd mewn cyflawnder tragwyddol i barhau.

Ond nid oes fwy un pechod na balchder tan y nef,
 Yn erbyn dyfais hyfryd ei iechydwrïaeth ef;
 Mae hunan-dyb a chyfoeth ysprydol o bob rhyw,
 Yn groes i'r ffordd bereiddiaf o fywyd drefnodd Duw

Rhai'n ddadrus dy dystiolaeth fel rhyw uffernol bla,
 Rhai'n bair i Dduw i gilio, y rhai'n a'th llyr wanhâ,
 Carn ladron dy rasufau, yspeilwyr uffern ddu,
 Wrth swydd sy'n ceisio dadrus holl waith y nefoedd fry.

Ac os dy Dduw dynn ymaith oddi wrthyt hwyl ynen,
 Fe gôd pob farch wenwynlled f'o'th fewn yn awr ei phen
 Daw chwantau yn eu gallu, locustiaid uffern dân,
 Mor gryfed hyd y't eitha ag teimlaist hwynt o'r bla'n.

Fe gafodd *Lot*, a *Noa*, a *Dafydd* erchyll friw,
 Gan nwydau cryf eu natur pan ciliodd Yspryd Duw;
 'Run pethau sy ynnot tithau, 'run nwydau cryfion cas,
 Nid oes dim a'u cadwyna ond anorchfygol ras.

Mae eirth, mae llewod creulon yn sefyll ar bob llaw,
 Ofnadwy ydyw gwyro tu yma neu tu draw;
 Os cedwi yn rhy agos ond â't yr ochr dde',
 Mae lle it gyfelliorni tan awel boeth y ne'.

Os ar yr ochr aswy, mae yno dywyll nos,
 At aswy lwybrau'r nefoedd mae uffern fawr yn glos ;
 Ffordd bynnag cyfeillorzech, ar aswy neu ar dde',
 Peryglus wyt o golli hyfrydwch mawr y ne'.

A gochel am dy fywyd anturio yn dy nerth,
 Heb ofn ac heb arfwyd i ddringo creigydd ferth ;
 Mae llawer lle it' gwympo, mae mil o rwydau mân,
 Nad oes ond ofn duwiol a'u gwêl wrth fynd ymlaen.

Mae fêl heb ddim gwybodaeth, er ymddangosiad mawr
 Yn torri ei pherchennog yn ddrylliau mân i lawr ;
 Mae gwres heb weld goleuni, er cymmaint yw ei rym,
 Yn 'speilio mil o bobol heb adael iddynt ddim.

Os byddi llwfr eilwaith, ti golli mhell dy le,
 Peryglus bod yn ola ar hyfryd lwybrau'r ne' ;
 Cha's gras ond a ymdrechodd, er nid am ymdrech mae
 Nac o hono ef sy'n rhedeg, ond Duw sy'n trugarhau.

Am hyn na chymmer a' wyro, ond gad y g'lofn dân,
 I wneud y nos yn ddisglair fel canol dydd o'th fla'n ;
 Na chydgam symmud troedfedd ymlaen neu 'nol o'th le
 Nes bech ti tan adenydd Cyfryngwr mawr y ne'.

Cais *Amalec* dy gongcro, cais *Midian* dy wanhau,
 Mae *Herod* fawr a *Philat* yn erbyn Crist ill dau ;
 Cais *Pharao* dy orthrymmu, er cymmaint yw dy 'stor,
 A'th yrru rhwng y creigydd i waelod eitha'r môr.

Mae gennyt frodyr eilwaith a'th werthai di ar frys,
 I'r *Ismaeliad* creulon am 'chydig iawn o bris ;
 Goddefodd rhai cyn heddyw o ffyddlon blant dy fam,
 Gan wraig i steward *Pharao* ryw anfefurol gam.

Wel dal y ffrwyn yn gadarn a'i hawen yn dy law,
 Mae nwydau'th gnawd am wyro tu yma neu tu draw ;
 Os troedfedd ai o'r llwybr, ti syrthi i diroedd fy
 Yn perthyn i dywyfog ofnadwy uffern ddu.

Un tu mae anghrediniaeth, yn ellyll creulon iawn,
 Yn disgwyl ei fanteision o forau hyd brydnhawn ;
 Os sengi ei gyffiniau, ni ddoi oddi yno i'r lan,
 Nes talu'r hatling eitha a feddi yn dy ran.

Tu arall y mae rhyfing yn uchel iawn ei ben,
Yn dweud nad ofna uffern, yn dweud fe bia'r nen;
Os troedi ei gynteddau, fe'th dynn i'r pydew mawr,
Dihattru ef di o'th arfau, fe'th edy yno lawr.

Ac fyth ni ddoi o ddwylo gelynion fo'n gyttun,
Heb dalu yn ddauddyblyg o leia i bob yr un;
Cai glwyfau, cai sigeuon, cai drallod, ti gai boen,
Nad oes is nen a'u gwella ond gwaed yr addfwyn Oen.

Mae'n hawdd it' fynd i wared, ond anodd dod i'r lan,
Dy naturr sydd yn gadarn, dy ras nid yw ond gwan;
Mae'n hawfach it' gael dolur, nag i ti gael iachad,
'Run bris maddeuant pechod a cholli dwyfol waed.

Mae'n anodd ffeindio milwr heb arno unrhyw glwy,
A milwr yw dy enw, bydd fodlon iddo mwy;
Wel hwyr a borau disgwyl ar afwy ac ar dde,
Mae myrddiwn am dy rwyfstro i mewn i deyrnas ne'.

Mae seirph erioed mewn anial, trwy anial mae dy daith,
Un sarph sydd yma'n ddisglair, un arall accw'n fraith;
Mae'r scorpion fach yn fynych yn rhoddi cymaint clwy
A'r wiber goch hedegog, ac weithiau lawer mwy.

Mae ser ag oedd yn ddisglair, rai wedi eu tynnu lawr,
O ganol y ffurfafen trwy dwyll y wiber fawr;
Dal arnat *Theomemphus*, yn isel mae dy le,
Cyfanu traed ac wylo, yngwleddoedd Brenhin ne'.

Dechreuaiſt ag anialwch, 'does Angel nac un Saint,
All rifo'th demtasiynau, eu lled, eu hŷd a'u maint;
Cyn gwelost fi ond hynny, cai weld fod uffern lawn,
Yn llawer mwy ei dyfais nag credaiſt lawer iawn.

Dr. Aletheius yn ymadael.

Bu *Theomemphus* eilwaith 'nol 'madael hono ef,
Yn hir yn cael awelon pereiddlon pur y nef;
Yn hedeg mewn gorfoledd ar ysgafn aden ffydd,
Yn caru, ac yn canu trwy gydol faith y dydd.

Yn hwylio trwy'r ehangder, yn curo ar bob llaw,
Elynion o bob enwau yr ochr yma a thraw;

Y nwydau cryfa'n gorfod darostwng tan ei draed,
A themtasiynati'n cwympto i gongwest dwyfol waed.

Y gwynt o blaid ei eiriau, awdurdod yn ei wedd,
A adliad dwyfol Ysryd, awelon tawel hedd;
Y nesoedd fawr ei hunan yn ei pherffeithiaf lun,
Erioed a welodd daear yn trigo yn y dyn.

Wedi anghosio heddyw fod flwyddau hir yn brudd,
Anghosio'r oriau cyfyng heb obaith ac heb ffydd;
Yn gweld yn awr ei feiau oll wedi eu blotto ma's,
A'i enaid wedi ei gannu ymhur iachusol ras.

Yn credu cai ef gongwest ar bob rhyw ddirgel fai,
Yn teimlo yn ei galon ryw fôr o 'disarhau;
Yn credu deu'r addewid bob cymmal bach i ben,
Yn credu'n llwyr cai ddringo ryw bryd i'r nesoedd wen.

Yn credu cai ddoethineb, yn credu cai ef ras,
I sefyll ymhob brwydyr fyth fyth o hyn i ma's;
Heb arlwyd, heb amheuaeth, ond teithio yn ei rod,
A chariad yn darostwng pob ofn tan ei dro'd.

Ond O ragluniaeth ddyrus ar ol tawelwch hir,
Daw gwyntoedd oer a rhewllyd o fôr y gogledd dir;
Nol gwres fe ddaw cawodydd, nol llawnder haf daw traî
Nol mynydd mawr o ymffrost, daw môr o 'disarhau.

Fel hyn yr hin newidiodd, rhewogydd ddaeth i le
Gorphwysodd tras flynyddau wrefogrwydd haul y ne',
Gelynlion ym dangoelodd, gelynlion mawr eu grym,
Rhaf na feddyliodd *Theo'* am danynt etto ddiin.

Hwy'n llechu yn ei galon mewn dirgel fannau ynghudd,
Ynghonglau bach adenydd ei gariad ef a'i ffydd;
Ac nid oedd yn ei feddiant un o rasufau'r nef,
Nad oedd rhyw gymmysg natur yn glynu wrtho ef.

'Roedd yn ei sêl wrefoccaf ef hunan-dyb ynghudd,
A rhyfig wedi ymgymmysg â holl ganghennau ei ffydd;
A hunan gas gyfiawnder yn un â'i 'disarhau,
A balchder â'i brofiadau yn ddistaw wedi eu gwau.

'Nenwedig hyder gnawdol hiliogaeth uffern dân,
Sy'n gyrru gwag-broffeswyr yn ddrosau mawr o'i fla'n;
Wnaeth

Wnaeth i Apostol unwaith trwy gas hunanol iost,
I gwmpo fyth na's codfai nes wylo'n chwerw dost.

Y rhai'n a gyttunafant mewn cyngrair gadarn gref,
I ddenu *Theomemphus* lawr a derfynau'r nef;
Ac i arferyd moddion fai o amrywiol ryw, [Duw,
Wnetid ysgar (os oedd posibil) rhwng sanctaidd ddyn a
Gwnaeth hunan-dyb e'i feddwl nad oedd ei fath yn bod,
Mewn sêl, a gwres, a bywyd, yn un lle is y rhod;
Dangosodd iddo ei synwyr, a'i ddoniau ehang mawr,
A nerthoedd ei weddïau yn tynnu nef i lawr.

Fe ddwedodd wrtho'n fynych nad oedd o fewn ei wlad
A gafodd brawf mor olau o'r iechydwrïaeth rad;
Ac anodd trwy *Europa*, 'be fe, i ffeindio ma's,
Neb megis ti all ostrain pur egwyddorion gras.

Mae mil yn dy ryfeddu, 'does fawr yn dy gashau,
A myrdd yn gweld dy rinwedd, braidd un yn gweld dy fai
Mae pawb yn rhedeg attat, a phawb yn teimlo rhin'
Oddi wrth y geiriau hyfryd ddifero oddi ar dy fin.

Mae'r egwari yn dy gelfio, tan ofn uffern fawr,
Yn ymbil help dy weddi i dorri eu hofnau lawr;
Pawb fy'n dy weld yn blaenu, ymlaen tu a'r nefol fyd,
Mae plant dy fam yn 'maffyd ynghwr dy odrau 'nghyd.

Mae'th brofiad yn bur sicr, *Alatheius* fawr ei hun,
Sy'n gweld gonestrwydd golau trwy'th holl rasusau'n un
Mae cydsain rhwng pob rhinwedd, mae'r Bibl mawr ei fri
O *Genes* i'r *Datguddiad* yn tyftio gyd â thi.

Fe hunan-dyb areithiodd fel yma forau a nawn,
A *Theomemph* yn blafu ei eiriau'n hyfryd iawn;
O ran pob rhan o'r araith â natur oedd gyttun,
Yn canmawl ac yn bostio'r tysterau yn y dyn.

Ac yna rhyfig gadarn yn union ddaeth ymla'n,
Sy'n ennyn fflamiau balchder fel fflamiau uffern dan;
Sy'n credu am dano ei hunan bob da ag allai fod,
Crediniaeth heb un seilfaen, addewid, nac un nòd.

Cred *Theomemph* be rhyfig fod ynot nerth a gras,
Yr hyn a-gurodd lygredd o'th galon bur i ma's;

Cred na ddaw un o'th nwydau i roddi i ti glwy',
Pan lleddir pechod unwaith ni chyfyd hwnnw mwy.

Pan gaffo un dystiolaeth aed hwnnw i'r man yr el,
A deued i'w gyfarfod y drygau maith a ddel,
Gall fod yn bur gysurus, er na bo llawn ei 'stên,
Dyw sicrwydd pur un gronyn yn waeth o fod yn hen.

Wel dyma'r fraint a gefaist yn awr trwy union ffydd,
Na ddaw dim ofnau i'th gw'rddid o ddechre nos i ddydd
Os wryfi ar y gefaist, ti gefaist ddigon mawr,
I gludo pob rhyw ofnau a'th flinodd gynt i lawr.

Na anghreda unrhyw brofiad bid hwnnw cryf neu wan
Mae'r hen os na bydd newydd yn ddife i'th ddal i'r lan;
Ac os bydd neb yn ammau dim ag fech ti'n fwynhau,
Na chymmer dy geryddu gan ddynion neb yn frau.

Dy fath pa ham cwestiynir i ti wyddost lawer mwy,
Ti brofaist ac a welaiſt laweroedd fwy na hwy;
Ti fuost gynt tan *Sinai*, ce'ſt ddamnedigol lo's,
Ceſt weld y cwmwl tywyll sy'n gwneud y dydd yn nos.

Ce'ſt uffern yn dy glustiau, ce'ſt fŵn y daran fawr,
Nes tan pob rhyw obaith o fynd i'r nef i lawr;
Dy liniau nghyd a gw'nodd, yn fyr ti gefaist fwy
Dy hun o ddychrynadu na myrdd o honynt hwy.

Ti gefaist hefyd glywed y geiriau hyfryd gwiw,
Pur leisiau udgyrn arian mynyddau sanctaidd Duw;
Ce'ſt heddwch ar fin uffern, ce'ſt nefoedd wrth y bedd
Ce'ſt fela itti'n sicr holl addewidion hedd.

Efw'rdd bellach ac anhyder, bydd lawen tra fech byw,
Pan cafo'n sicr unwaith, fe beru cariad Duw;
'Rwyf yn yr arfaeth gadarn, ac nid â neb i ma's,
Ag fydd â'u henw yno, craig yw cyfammod gras.

Nac ammau fyth, nac ofna, ac fyth na lwfwrha,
Y beiau mwya trymion dy ddamnio byth ni wna;
Ti ddest i fyd o hawddfyd, bydd lawen byth trech byw
Gad alar a chystuddiau i rai heb nabod Duw.

Bydd iach, bydd hy, bydd wrol, i ddweud dy eiriau ma's
Myn'yr eisteddfod flaenaf, pan blaenaf wyt mewn gras;
Myn

Myn wybod hyn pwy ydwyf, 'does rhaid dy fod yn ol,
Pan cest gan Dywylog bywyd i'th gym'ryd yn ei go'l.

Deddfoldeb yw galaru, deddfoldeb 'disarhau,
Pan byddo Duw'n ymguddio a thithau heb fwynhau,
Deddfoldeb yw gofidio, ac nid egwyddor ffydd,
Os pechod ar ryw brydiau a fydd yn cario'r dydd.

Oni wyddai Duw ein pechod cyn rhoddi i ni ras,
Ond yw e'n caru maddeu 'n fwy nag yw'n beiau cas;
'Does poen, na gwae, na gofid, a enw dyn yn fyw,
A ddylai wasgu gronyn ar gafodd ffafir Duw.

Fel hyn bu rhyfig dwyllgar yn gwau rhyw gadwyn fawr
I ddrysu *Theomemphus*, a'i daslu o'r nef i lawr;
Ac yntau mewn *Paradwys*, heb wybod sylml ddyn,
Y maglau oedd gan elyn yn llechu ynddo ei hun.

Ac yntau hyder gnawdol wedi ei arfogi nawr,
Trwy hunan-dyb a rhyfig gael *Theomemph* i lawr;
Arweiniodd ef yn gyfrwys o lwybrau nefol ras,
I gerdded tir felldithiwyd rhyw anial dyrys cas.

Arweiniodd e' ef i garu rhyw rai euluned glân,
Na's mynai'u gweld na'u nabod ystyddiau byr o'r bla'n;
Arweiniodd e' i edrych yn wibig yma a thraw,
Ac at amrywiol blefer yn ddifflaw i estyn llaw.

Fe a'i denodd ef i siarad am bethau oedd o'r bla'n,
Mor enbyd ganddo eu cwrddid a chw'rddid uffern dân,
Pan nad oedd gair o'i enau un pryd yn d'od i ina's,
Ond geiriau o ryfeddu tragwyddol nefol ras.

Fe a'i denodd ef i farnu yn galed blant ei fam,
A barnu weithiau'n union, a barnu weithiau'n gam;
Y *Cretiaid* boliau gorddiog, 'be fe am ambell un,
Heb feddwl, heb ystyried, pa fath oedd ef ei hun.

Fe ddysgodd hyder gnawdol i *Theomemphus* fyw,
Yn segur ac yn foethus, yn wag o ofn Duw;
Fe'i dysgodd ef i garu'r hyn gynt oddi wrtho ffôdd,
A meithrin pob rhyw nwydau ag ydoedd wrth ei fodd.

Fe'i dysgodd i lawenydd, llawenydd heb fwynhau,
Os rhaid oedd i alaru, nid galar 'disarhau;

I e'i dyfgoedd i ymfroftio na feddai ofn ddin;
A haeru eongwest pechod, a phechod yn ei rym.

Gwnaeth iddo ef anturio rai prydiau 'mlaen yn hy',
I gwmpni heb un galwad o'r ddae'r na'r nefoedd fry;
Gwnaeth iddo ddweud a threfnu achosion o bob rhyw,
Heb godi golwg unwaith i deml sanctaidd Duw.

Gwnaeth iddo beidio ofni un gorchwyl fai o'i fla'n,
Ond rhuthro trwy bob gorchwyl yn anystyriel lân;
Cenhedlodd ef egwyddor fod oll a wna'i ei hun,
Yn uwch; yn well, yn burach nag y wna'i arall ddyn.

P E N. X.

*Yr anrhaith a wnaeth rhyfig, hunan-dyb a hyder gnawdol
ynghalwn Theomemphus, ac fel y daeth y byd a'r enaid
a llusedd o elynion eraill i gael goresgyn ei holl enaid;
Duw yntau yn ei groesi ond heb ffynnu.*

OND och yn awr fe lafodd awelon purly ne',
Ac yspryd oer artrefodd yn hollol yn eu lle;
Symmudodd y SIECINA sy'n aros lle mae gras,
Trwy ei fynych aflonyddu o'i deml bur i ma's.

Fe daflodd hyder gnawdol a'i rith rhagrithiol cas,
Hyfrydaf fel y nefoedd o'i lloches hur i ma's;
Fe wnaeth i awydd nefol, dymuniad pur a chwant,
I lwyddiant yr Efengyl yn fuan fynd i bant.

Efe ddiffoddodd gariad y fflam angierddol gref,
A gadwodd Theomemphus o'r blaen wrth borth y nef;
Fe ddifeillaenodd heddwch, hen berl y nefoedd lân,
A heddwch gau a drigodd lle trigodd ef o'r bla'n.

Fe gludodd hyder gnawdol, a rhyfig gas ill dau,
I yspryd Theomemphus, ryw long o rasau gau;
Gau fel, gau flydd, gau hyder, gau oftyngeiderwydd ffl
Gau heddwch a sancteiddrwydd yn cerdded ar eu hol.

Nes gwneud yr orfodd hynny reisteddodd Duw o'r bla'n
Y galon gywir symyl oedd lawn o nefol dan.

Yn ddiffaith, yn anial, yn nyth (trist oedd y bod)
I bob aderyn aflan a enwir is y rhod.

Cas y dulluanod aros a'r fultur gas ei rhyw,
A'r estrus oer ddigariad y man y trigodd Duw;
Cas nwydau a thrachwantau trwy hyder gnawdol le,
Yn yr ewyllys hyfryd y trigodd Brenhin ne'.

Cas feirph uffernol wibio, a thafu eu gwenwyn cas,
Trwy bob rhyw ran o'r galon unwaith a gafodd ras;
Ca's uffern i deyrnafu drachefn yn y lle
Un amser iddo ei hunan gongcwerodd Brenhin ne'.

Anghosfodd *Theomemphus* y gwleddoedd gwyth yn awr
Ddanfonodd Brenhin *Seion* o ddydd i ddydd i lawr;
Danteithion ar ddanteithion; a'r gloyw felus win,
Na wyr trigolion daear un gronyn bach o'i rin.

Rhyw dymer fych ddi-ffaith nawr oedd ei gwmpni ef
Heb weddi nac ochenaidd o'i yspryd tu a'r nef;
Dieithrwch yn teyrnafu; ffrwyth hyder gnawdol yw,
A chwmwl du ar gwmwl rhwng *Theomemph* a Duw.

A balchder mawr yn eistedd nawr ar orseddfa ffydd,
Ac anystyriaeth berffaith yn hollol gario'r dydd;
A thrachwant cryf am fwrddro moesoldeb yn ei hynt,
Ac yfed pob rhyw blefer yn gymmwys megis gynt.

Cyn i hunan-dyb a rhyfig, ellyllon 'does o'u bath,
A hyder gnawdol hefyd ddwyn *Theomemph* yn ga'th,
Fe deithiai fryn a dyffryn, anialwch o bob rhyw,
Trwy newyn mawr a fyched i gael cyfarfod Duw.

Ai heibio i *Ddan* a *Bethel*, heb flino at *Salem* fŵr,
Lle b'ai Efengyl Iesu'n cael ei phregethu'n bar;
Roedd fŵn y gair fel moroedd yn dwyn tryforau hedd,
Yn codi *Theomemphus* i'r lan o waelod bedd.

Ei awen heddyw laefodd, nid oedd mo'r nefol dan
Yn llosgi yn ei galon fel llosgodd ef o'r bla'n;
A llawer gwaith bu'r Brenhin yn eistedd ar ei fwrdd,
Diogodd *Theomemphus* i fyned yno i'w gwrdd.

Yn fynych iawn i'r dirgel i'w ddisgwyf gynt fe ffoi,
A'i Arglwydd i'w gyfarfod yn fuan yno ddoi;

Ond heddyw nid ai yno nes gorfod mynd ar goedd,
Ac nid i gwrdd â'i Frenhin 'rhwn yno nawr nid oedd.

O'r blaen os peidiai ei Arglwydd gyfarfod ag efe,
Fe wylai, fe alarai, ac nid ai ffwrdd o'r lle;
Fe ruai, ac fe weddiai, fe ymprydiai ddydd a nos,
Nes llenwid ef o'r nesoedd, 'doedd dim a laesai'r lo's.

Ond heddyw nid oedd arno un gofid yn y byd,
Er cuddio o Dduw trwy'r fwyddyn ei hyfryd wynebpryd
Yn iach fe ai i'r eglwys, yn iach i maes fe ddoi,
'Doedd dim o tan yr wybr wnai i *Theomeniph* dristau.

Gwnaeth rhyfig ef yn llawen, ond nid yr un y fydd
Lawenydd fath gan ryfig, a hwnnw fydd gan ffydd;
Can's yn y peth mae rhyfig a chnawd yn llawenhau,
Y rhei'ny fydd yn doddi crediniaeth wir dristau.

Fe ddysgodd rhyfig iddo fod arfaeth Duw'n gyttun,
Ac nad oedd lle i gollu o'r etholedig un;
Na's gallai diawl nac uffern na phechod o unrhyw,
I ddwyn i maes o'i gorlan y wanna o ddefaid Duw.

Am hyn y cyntaf lwybr ofodai yn ei fryd,
'Rhyd hwn heb ammau ei alwad fe gerddai malaen o hyd
Heb geisio gofyn cyngor oddi wrth, neu i ba le
Yr oedd y llwybr hwnnw fyth yn ei arwain e.

Fe wyddai ei hun y cwbl, fe wyddai ei le a'i waith,
Pob tro, pob cam, pob dalfa o'r dechrau i ben y daith;
Trwy hunan-dyb a rhyfig cyrhaeddidd wnaeth i ddawn,
Nad oedd e' dlawd un amser o forau hyd brydnhau.

Nes daeth rhyw genllif ddiluw o nwydau megis tân,
Y rhai na chas e'u profi er's amser hir o'r bla'n;
Llosgasant, clindarddasant, fel fflam gyndeiriog gref,
Heb un attalfa iddynt o fewn ei yspryd ef.

Fel y bwystfilod rheipus fy'n llechu 'rhyd y dydd,
O fewn ogfeydd, a thyllau, a chreigydd serth ynghudd;
Pan del y nos a ruant, a wibiant yma a thraw,
A gym'rant yn ysglyfaeth yr hyn a fo gerllaw.

Can's gyrrodd hyder gnawdol a balchder ca' yn un,
Ei ddeall a'i synhwyrâu i gysgu yn gyttun;

Ei ewyllys a'i serchiadau, fe dynnwyd ffwrdd eu grym,
Cydwylbod ro'wyd i hepiant yr hyn oedd waeth na dim.

Ond ambell waedd gyndeiriog fel temestl o fŵg,
O ganol pair cauedig yn berwi o chwantau drwg ;
A roi o rym euogrwydd yn sgrech ystormus fawr,
Ac eilwaith hi gai ei chaudiad tan rwymau syth i lawr.

Ond *Theomemph* er hynny wnai fyddai yn ei fryd,
Ni chwympai unrhyw ofid am ddim a wnaethai 'nghyd;
Ca's ealon iach deyrnasu, a hunan-dyb ei rôd,
Nes damfang ofn duwiol yn hollol tan ei dro'd.

Fe ffodd hunan ymholiad cyweiria maes o'i le,
Yr hwn oedd yn cyfrwyddo pob cam o lwybrau'r ne';
Fe ffodd prysurdeb duwiol, a hirzaeth pur ill dau,
Sy'n tarddu yn ochneidiau bob munud am fwynhau.

Fe ffodd y gras nefolaidd, ag fydd yn 'disarhau
Pan gwelo ei droed yn llithro i'r cyntaf lleiaf fai;
Ac fe ddaeth calon gyfan gelynes fawr y ne',
A hi rodd geiriau segur i lanw ei orsedd e'.

Hyn a wnaeth cwsg a hepiant i'r gwir dduwiolaf ddyn,
Pan ca'dd ef unwaith fyned i deml Dduw ei hun;
Gwnaeth elyn o bob cyfaill, fe wnaeth bob ffrynd yn gas
Fe yrrodd nef bereiddiaf yn ddirgel iawn i ma's.

Y lluoedd o elynion ddaeth i oresgyn calon Theomemphus.

Pan cafwyd *Theomemphus* fel hyn oddi wrth ei Dduw,
Daeth heidiau o elynion erioed eu harfer yw ;
Y cnawd, y byd, y cythraul, yn gydsain gang gyttun,
A Duw ymhell oddi wrtho, yn caro arno yn un.

Y cyntaf un ymdrwsiodd oedd e'r ardderchog fyd,
Sy a'i swynion fyrdd yn barod i sugno gwaminal fryd;
Fe dynnodd ef rai cedyrn, fe gwypodd gewri mawr,
Gynt draian ser y nefoedd o uwchder nen i lawr.

Fe wnaeth i *Lot* dduwiolaf i ddewis coelbren ffol,
Fe dynnodd calon *Demas* yn hollol ar ei ol;
Fe wnaeth i *Selys* unwaith ryfeddu ei ogoniant e',
A chasglu i *Salem* arian fel cerrig yn y dre'.

Fe wnaeth i *Balaam* farchog yn union yn ei hynt,
I geilio rhegu *Israel* y bobl anwyl gynt;
'Chai asen yn llefaru i'w rwystro e' ddim ymla'n,
Mae gwobrau'r byd a hynny mor llawn o uffern dân.

Fe gwympodd gynta ar *Theo'* yn ei ardderchog fri,
Cais diroedd, cais feddiannau, wna hyn ddim drwg i ti;
Cais aur, cais arian gloyw, cais gyfoeth llawn, nid yw
Groes i egwyddor crefydd, na chroes i feddwl Duw.

Bydd ddiwyd a bydd gynil, gwna'n fawr o'th amfer drud
Mewn henaint da fod gennyt ryw 'chydig 'stor o fyd;
Segurdod sy'n dwyn tlodi, a thlodi etto erioed,
Sy'n gwneuthur i'w berchennog alaru'n drugain oed.

Mae miloedd yn dymuno sy'n treulio eu dyddiau'n ffôr
Pe caent hwy ugain mlynedd o ddechrau etto yn ol;
Fe ellir byw yn brinnach cyn gwynnu barf yr ên,
Ond hyfryd yw rhyw drysor pan elo gŵr yn hen.

Bu *Abrâ'm*, *Jôb*, a *Noa*, yn wŷr cyfoethog iawn,
O ddynion a 'nifeiliaid amrywiol rai yn llawn;
Rhai mwya'u ffydd a'u henw heb feiur gafodd fyd,
Pa ham bydd *Theomemphus* heb ddim o hyn i gyd.

Fel hyn y gwisgodd daear ei gwisgoedd mwya glân,
Nes chwythu i *Theomemphus* uffernol fydol dân;
Daeth blys a chwant am gyfoeth, ac awydd nos a dydd
Nid oedd a dynnai'r meddwl o'i yspryd ef yn rhôdd.

Ac yna cnawd gwenieithus fy fyth yn un â'r byd,
Gyttunodd ag e'n fuan am gael eu rhwyfsg ynghyd;
Gan haeru fod pleferau fydd o amrywiol ryw,
Yn perthyn i'r credinwyr yn glir ym Mibl Duw.

Ac yna'r fflam ennynedd, y fflam gyndeiriog gref,
Sy'n mwgu o bob gewyn i'r lân i entych nef;
Blys bwydydd, blys diodydd, segurdod a phob chwant,
Locustiaid uffern dywyll i'w rhifo lawer cant.

Ac ynteu hen anliadrwydd a gysgodd amfer hir,
Er pan daeth *Theomemphus* i adnabod dim o'r gwir;
Yn awr a adgyfocodd, a neidiodd i'w hen le,
Gan bledio o blaid ei chwantau yn erbyn deddf y nef.

Fe lanwodd y meddyliau o bob rhyw anllad wŷn,
 Eich dau yn erbyn nesoedd, y byd ac yntau'n un ;
 Eich dau am gael y congwest, eich dau am gael y bla'n
 A churo maes o'i galon rinweddau'r nef yn lân.

A *Theomemph* tan angen fel hyn o fod yn was,
 Oll wedi cael ei gongcro gan rym ei bechod cas ;
 Mynd at y ddelw yma, a mynd oddi wrthi bant,
 Ac oll o'r mynd a'r 'madel yn gorphwys ar y chwant.

'Be 'fe, myfi anturia, doed ddel o hyn i ma's,
 I 'mosyn im' gymares fo'n berchen gtonyn gras ; [stor,
 Ond nid heb gael meddiannau, beth wnair a merch heb
 Pe byddai ei gras hi cymaint a dyfroedd mawr y môr.

Mi chwilia'r de' a'r gogledd, pwy ŵyr na ddaw i'm rhan
 Ymgeledd gymmwys addas o ryw le yn y man ?
 Fo'n berchen aur heb rifo, ac hefyd ffafr Duw,
 A hyn wna *Theomemphus* yn ddedwydd tra fo byw.

Mi gafgla beth fy hunan, mae synwyr yn fy mhen,
 'Run sut at bethau'r ddaear ac yw at bethau'r nen ;
 Mi fydda cynnil yma, mi fydda cynnil draw,
 A chredu 'rwyf bendithia yr Arglwydd waith fy llaw.

Ac yna *Theomemphus* anghosiodd mai y nef,
 Oedd weithie'n rhoi, ac weithie yn tynnu oddi wrtho ef
 Fe'i dysgodd hunan gredu e' (er gwadu gallu dyn)
 Fod pob rhyw ddawn a gallu yn trigo yntho ei hun.

Nawr *Theomemph* oedd farw i bethau'r byd o'r bla'n,
 Am bethau'r-byd oedd heddyw ei fwrtais gas a'i gân ;
 Y dyn fu er's 'chydig amser a'i feddwl yn y ne',
 Oedd heddyw wrth yr allor a'i feddwl cas yn nhre'.

Efe ddechreuodd gafglu o bedwar gwynt y byd,
 Trysorau tir y dwyrain, trysorau'r de' ynghyd ;
 Meddylodd y parhausent, ond Duw oedd fwy nag ef,
 Y coelbren roir i'r arffed, ei drefniad sydd o'r nef.

Ac arfaeth ni's gall gyŷgu, er cyŷgu'n drwm o ddyn,
 Saif wrth ei hegwyddorion, yr arfaeth bur ynglyn ;
 Hi syn a garo'r Arglwydd, er pob rhyw elyn cas,
 A gwrthgilladau filoedd o'u gwrthgiliadau ma's.

Ni chaiff y defaid gwirion, er crwydro o'r gorlan bur,
 A rhedeg heb arweinydd trwy ddyrus anial dir,
 Er mynd i loches llewod, ac i wiberaidd nyth,
 Ddim gael eu lladd na'u briwo, nac aros yno fyth.

Maerhaff dair cainge gordeddog am sodlau pawb o'i wŷn
 Na chaffo byd, nac uffern, na phechod cās eu dwyn;
 Maent mewn cyfamod cadarn, mae'n rhaid eu galw nghyd
 Pe crwydrent *Aipht* a *Babel*, a chyrrau eitha'r byd.

Yr Yspryd sy'n eu harwain, ond mae 'fe ambell bryd,
 Yn gadael ei rai anwyl i g'rwydro dyrus fyd;
 Oddi wrth eu holl gyrwydriad, oddi wrth eu ffiiaidd glwy
 Ni's cyll ef ei ogoniant ble bynna'r elont hwy.

Fe gân y pererinion ar ol eu cwympto i lawr,
 Ganiadau mwy melusach i Frenhin nesoedd fawr;
 Caniadau gwaredigaeth sy'n dygid mwy o glod
 I'r hwn sydd fyw, fu farw, sy nawr, ac oedd erioed.

Gwaredu'r Saint o uffern a phechod drwg ei ryw,
 O safn y bedd ac angau, a'u dwyn i fynwes Duw;
 A'u harwain dros fynyddau, a drysni anial lyth,
 A grea nef y nesoedd yn gân heb ddiwedd byth.

Am hynny cyn cael meddiant, a chyn cael oll ynghyd,
 A'r filfed ran cyn meddu o'r peth oedd yn ei fryd,
 Fe ddaeth y gwynt i groesi, fe ddaeth y 'storom fawr,
 Hi gwmpodd ar ei adeilad, hi taflodd ef i lawr.

Cyn cael yr holl feddiannau, cyn cael y llanges wen,
 Fe ddaeth y 'storom danbaid fel diluw ar ei ben;
 Hi trawodd yn ddisymmwth fel rhyw angheuol lo's,
 Hi wnaeth ei win yn chwerw, hi drodd ei ddydd yn nos.

Fel yngwlad *Us* ryw oesoedd, yn nhir y dwyrain draw,
 Pan caniattawyd i Satan at *Job* i estyn llaw;
 Pan daeth y mell, a'r daran, a'r *Syriaid* yn eu grym,
 A chwympo ar a feddai, heb adael iddo ddim.

Neu fel y gwnaed â brenhin duwiolaf *Salem* gynt,
 'Nol rhifo llwythau *Israel* mewn rhyw hunanol hynt;
 Pla gwmpodd ar ei bobl, a hyn am bechod un,
 Ond O drugaredd ryfedd fe'i cadwyd ef ei hun.

ŵyn
yn;
ghyd
1.

yd,
lwy'

ed.

hyd,

fawr,

draw,

t,
hynt

Fe

Ni's cawfai unrhyw elyn a enwir is y nef,
 O'r ddaear nac o uffern gyfarfod fyth ag ef;
 Ni chawfai croes na gofid, na chyftudd idd i'w gwrdd,
 Gyrraswn ei elynion yn heidiau'n fuan ffwrdd.

Fe gawfai fy nirgelion, a nghwnsfel oll i gyd,
 Chadwaswn ddim oddiwrtho tra fuaswn yn ei fryd;
 Arweinswn ef trwy'r anial, awn fy hunan yn ei fla'n,
 Y dydd yn gwmmwl golau, y nos yn golofn dân.

Cadwaswn e' ymhob brwydr, fi yw'r Jehofah mawr,
 Mi wnaethwn *Fidian* gadarn o'i flaen i gwympo lawr,
 Ni chawfai sarph i'w frathu nes d'od yn lân i ma's,
 Heb archoll ac heb ofn, o'r tiroedd anial cras.

Ond heddyw fe 'madawod, ymadael wnæth â'i Dduw,
 Fe syrthiodd, do, ar unwaith i ofid o bob rhyw;
 I lawr i bydew erchyll, bererin tywyll gwan,
 Ddaw *Theomemph* ei hunan o hono fyth i'r lan.

Fy mherfedd sydd yn rhuo am dano ddydd a nos,
 'Rwi'n teimlo wrth ei golli ail chwerw angau lo's;
 Mae'n rhaid im' gael fy eiddo, mae'n rhaid ei gael i dre'
 Os *Theomemph* a gollir, fe dyr cyfreithiau'r ne'.

Beth ddaw o arfaeth gadarn, beth ddaw o ddwyfol waed?
 Os Satan gaiff o'm defaid l'r wanna tan ei draed;
 Na chaiff, mi a'i holaf adre', mi ddygaf bob yr un,
 Pe baent rhwng myrdd o ddiaflaid ar fysgwydd gre' fy hun

Fe orfoleddodd uffern pan bwy'twyd ffrwyth y pren,
 Ochneidiodd pan ddioddefais unwaith rhwng daer a nen
 Bydd crechwen fawr drachefn trwy fflamiau tywyll dân,
 Os collaf *Theomemphus* ennillais I o'r blaen.

Fe wêl *Gehennah* ei gwynfyd ar effaith marwol glwy',
 Os un bum farw trosto â i'w perch'nogaeth hwy;
 Os hoeliwyd fi ar groes-bren tros seiau mwya *The'*
 A phoeni *omemphus* etto, ffarwel cyfreithiau'r ne'.

Fe gaiff y llu annuwiol fy enw I tan droed,
 Y rhai sy'n caru damfang fy ngwirion waed erioed;
 Gofynnant, Ble mae rhinwedd y marwol ddwyfol glwy
 Os *Theomemph* i uffern a redeg gyd â hwy?

Ni cha'i un gronyn gwradwydd er cymaint fydd y cri,
 I *Theomemphus* 'madael ryw flwyddau a myfi;
 Mi wnaſ ei holl wrthgiliad a'i bechod cas i fod
 Yn fendith iddo ei hunan, a dwyn i minnau glod.

O golli *Theomemphus* 'does neb gaiff lawenhau,
 Wrth wel'd ei 'mofyn adre' caiff miloedd i dristau;
 Gwae fydd i'r sawl a chwarddo ei weld yn mynd tan draed
 Un alwodd sanctaidd Ysryd, un brynodd dwyfol waed.

Fy mhraidd os ant i g'rwydro rhyw ddyrus anial dir,
 Gwae'r sawl a'u gyrru mhollach oddiwrth borfeydd pur;
 Plant uffern oll yw rhei'ny, o ddiabol mae eu gwraidd,
 A chwardd am ben y ddafad fo'n chware o flaen y blaidd

Mae'r amſer yn addfedu, fo ddaeth terfynau gras,
 I 'mofyn *Theomemphus* o'i holl bleſerau ma's;
 Mi chwilia'r anial garw, mi chwilia'r dyrus dir,
 Mi a'i mynna er gwaetha uffern i'm corlan cyn bo hir.

Ac fe gaiff ganu'n beraidd pan gwelo ddyfnder gras,
 Yn dod i'w hol mor hyfryd o'i wrthgiliadau ma's;
 Gweld maddau iddo ganwaith y fyrthiodd i'r un bai,
 Wna iddo ganu'n hyfryd pan byddo'n 'disarhau.

Daw ſſrwyth o'i wrthgiliadau y ſſrwyth pereiddia'n fyw
 Mae'r dommen yn dwyn gwenith y gwenith gorau yw;
 Daw llw o rafau'n rhagor ar ol ei bechod cas;
 Lle'r amlhaodd pechod tra amlhaodd gras.

Fe mag ei wrthgiliadau ſe'n oſtyngedig iawn,
 Fe amheua ei hunan bellach o forau hyd brydnhawn;
 Fe ofna'r cam a gerddo. ei ofn deil e' i'r lan,
 Ac ynnwi ſe ymaſael, ſe wſyr nad yw ond gwan.

Tyb falch, a hyder gnawdol a'i taſlodd ef i lawr,
 Frydd fywiol eglur olau a'i cyfyd ef yn awr;
 Ac ofn duwiol unig a'i ceidw e' ar ei dra'd,
 Nes delo i ſwytta gwleddoedd hyfrydaf tŷ fy Nhad.

Fel hyn meddyliodd Duwdod anſeidrol ynddo ei hun,
 I gadw gair ei enau, er torri o hwnnw ddyng;
 A gwneuthur ei gyſammod fydd o anſeidrol ſtor,
 Mor gadarn, mor ddiſigil a'r creigydd yn y môr.

A'r dyddiau nawr yn addfed a bron a tharo'r awr,
 I esgor ar bwrpafon carueiddia'r nesoedd fawr ;
 Naill ai o'i fodd neu anfodd, neu ynte'r ddau yn un,
 Rhaid oedd i alw *Theo* o'r *Aipht* at Dduw ei hun.

Ond pob peth a arferwyd, y moddion mwya eu grym,
 O'r ddae'r i'r nef oleuddeg, ond etto'n mynd yn ddim ;
 'Doedd nerth mewn croes na dolur, na'r holl gyftuddiau
 'n un,

I dd'od â *Theomemphus* o'r rhwydau 'roedd e' 'nglyn.

Yn y cyfamfer yntau yn gwibio yma a thraw,
 Yn methu p'odd i dreulio ei amser trwyddo draw ;
 Un rhan yn 'mosyn plefer beth bynna fyddai ei ryw,
 Y llall mewn poen a gofud, llym oedd ceryddon Duw.

Doi arswyd heddyw'r borau, doi plefer y prydnhawn,
 Wnai plefer fyth gan arswyd ei galon wag yn llawn ;
 Dau ynddo oedd yn maslyd, ond gradd o'r nesoedd fry
 Sydd lawer fwy ei hegri na'r holl uffernol lu.

Ac nid oes dim a attal, ac nid yw uffern nes,
 Lle 'maslo Duw se 'masael, a'i asael sydd fel pres ;
 'Dyw dannedd llew ond soff, a'i rym fel gwelltyn glâs,
 Os delier un a brynwyd, un gair a'i tyn e' ma's.

Ond pechod sy ag awdurdod i wneud y call yn ffol,
 A ddenodd *Theomemphus* hyd heddyw ar ei ol ;
 Doedd croes, na gwyn, na chystudd, na blinder tan y nef
 Yn abl dadrys *Theo* oddi wrth ei blefer e'.

Ond ar ryw un diwrnod, hapusaf ddedwydd ddydd,
 Anfonodd gras arfaethol am *Theomemphus* yn rhydd ;
 Ac nid oes tan y nesoedd un pechod er ei rym,
 A saif o flaen yr arfaeth y mymryn lleia ddim.

Hi hyllt y meini caled, yr adamant a'r dur,
 A gadwodd byrth y galon yn gaead ddyddiau hir,
 Hi dyrr y pres caletta, mae'n ledio'r ffordd i ras,
 Yn tynnu myrdd myrddiynau o faglau'r diawl i ma's.

Hi wnaeth i *Saul* erlidiwr o'r diwedd fynd tu a'r nef,
 Er cyndeiriocced gelyn i deyrnas Dduw oedd ef ;
 Hi wna er mwyn gwaftotti ffordd i effeithiol ras,
 I'r brenhin uwcha ei goryn i bori gwellt y ma's.

Hi adawodd *Theomemphus* pryd yma fel o'r blaen,
 I ddwyn ei chwaint anwyla yn ddiddig iawn ymlaen!
 Amser, a hanner amser, wrth fodd ei galon fyw,
 Fel gallai ryw bryd ganmawl didrange amynedd Duw.

O'r diwedd gwasgodd arno, daeth Yspryd Duw o'r nef
 Ac mae awdurdod ddwyfol yn wastad gyd ag ef;
 Mae gwres tan ei adenydd, mae congwest yn ei wedd,
 Mae'n hongian wrth ei wregys *Gehenna* fawr a'r bedd.

I wared fe ddesgynnodd y Glommen nefol sydd
 Yn symmud ffwrdd dywyllwch, yn troi y nos yn ddydd;
 Cydwybod *Theomemphus* yw'r man gorphwysodd Duw
 Ac yno gwnaeth ei drigfan, a honno aeth yn fyw.

Pan darfu i'r gwyntoedd oerion i ddiffodd nefol dân,
 Pob dawn, pob nwyd o'i enaid fu farw oll yn lân;
 Doedd gras, na nerth, na bywyd, na goleu o un rhyw,
 Na dim ond tywyllwch dudew rhwng *Theomemph* a Duw.

Ond cynta bryd cymmerodd yr Yspryd sanctaidd le,
 Ynghalon *Theomemphus*, goleuni yw efe;
 Goleuni sydd yn gyrru'r tywyllwch du i ffoi,
 Goleuni sydd yn rhannu cymmylau'r nos yn ddau.

Goleuni sy'n datguddio pob aflan ffaidd fai,
 Yn dangos i'r pererin yn eglur fan y mae;
 Goleuni wna'r bwystilod cyndefiriog rheipus cas,
 I'mofyn am eu ffauau, a gado'r gwaftad faes.

Fel hyn gwnaeth Yspryd Iesu pan daeth fel nefol dân,
 I onaid *Theomemphus* oedd oer a du o'r bla'n;
 Fe oleuodd bob rhyw gornel, fe chwilioedd bob rhyw gell
 Yr hwn oedd gynneu'n dywyll a welai nawr ymbell.

Wrth olau haul dangoswyd yn eglur iddo ef,
 Mai uffern ddu oedd yno lle er's dyddiau fach bu'r nef;
 Fod pechod wedi congcro, a chwedi cael tan dra'd,
 Yr hwn unwaith fu a'i wyneb at baradwysfaidd wlad.

Fod melldith wedi cwmpo o fewn terfynau gras,
 A delw'r nef i soddi ymhlefer pechod cas;
 Fod mawl, a chân, a chariad, ac ymbiliadau mwyn,
 Gan hen ellyllon uffern yr awr hon wedi eu dwyn.

Dan-

Dangosodd Duw yn olau fod llwybr cul y nef,
Yr awr hon wedi ei golli yn hollol ganddo ef;
Ac nad oedd heddyw'n troedio un mymryn yn y bla'n
Ond ffordd ag oedd yn arwain i ddyfnder uffern dân.

Fe welai nawr mai hunan oedd hwnnw gafodd le,
A rhyfig cas a balchder o fewn ei fynwes e';
A'i trodd o'r llwybr union, a'i trodd o'r gwleddoedd brás
A brofodd ef yn helaeth pan cafodd gynta ras.

Ac heddyw fe derfysgwyd fel tonnau'r moroedd mawr,
Ei rwyfsg a'i ffydd a dafwyd yn ddrylliau mân i lawr;
Diffoddodd mewn un funud ei chwantau o bob rhyw,
Am ita's gall chwant artrefu y man gartrefo Duw.

Fe ffodd pob rhyw bleferau, ni's gall pleferau'r byd,
Pe b'ai o honynt filoedd mewn cyngair tyn ynghyd,
I sefyll dwyfol ddigter, ei ddigter fy mor fawr
Ag briwai fil o fydoedd mewn llai nâ munud awr.

Hwy ffoifant gan mor danbaid oedd y goleuni pur,
I ryw gornelau tywyll, fel gallent cyn bo hir,
Pan gwelent le cyfaddas neb yn eu disgwyl hwy,
I dd'od i maes drachefn a gwneuthur anrhaith mwy.

Fe hunan-dyb a lechodd 'does neb o wŷr pa le,
Fe wyddis hyn na laddwyd yn hollol mo hono fe;
A rhyfig a ymguddiodd ymhell rhag Brenhin nen,
A balchder orfu llechu heb feiddio codi ei ben.

Fe orfu ar hyder gnawdol, ac anystyriaeth dall,
Ac yntau hunan haeddiant, tri hynaf fab y fall;
Byd, ac ysgafnder yspryd, gelymion dua'r ne',
Fyn'd i'r cornelau tywylla oedd yn ei galon e'.

Ac yntau hen anlladrwydd a gafodd farwol friw,
Pob afgwrn iddo ddrylliwyd gan sanctaidd Yspryd Duw;
Rhagfarn, a charu cnawdol, a rhyw fyrddiynau mwy
O fyddin fawr *Gehenna* a gadd pryd hynny glwy'.

Can's heddyw 'do'dd ond cynnwrf rhyfeloedd mawrion
iawn.

Ynghlustiau *Theomimphus* o forau hyd brydnhawn;
Ac ofnau cryf 'nol ofsau yn dirwyn yn y bla'n,
Yn ennyn ei gydwybod fel ffamiau uffern dân.

Rai prydiau yn ceisio credu gynt gael o hono ras,
 Rai prydiau'n credu'n hollol mai dim ond twyll a gas;
 Yn gwaeddi'n fynych, gwynsyd a fyddai felly 'nawr;
 Rai prydiau'n credu'n hollol na welai fyth mo'r awr.

Fel hyn fe dorrodd allan, yn methu attal mwy,
 Mor chwerw oedd ei loeson, mor ddwfn oedd ei glwy';
 "Beth wna! beth ddaw o honof! fu neb o'm bath eriod!
 Gwae'r awr i *Theomemphus* y rho'dd y nesoedd fôd.

B'le syrthiais! b'le yr aethum! ynfyttaf ddyn yn fyw!
 Fu gynt flynyddau hirion yn llechu ym mynwes Duw;
 Pwy farn a gwypodd arnaf? pwy ddyfroedd dyfnion
 mawr

Sy'n hedeg dros fy nghoryn yn genllif coch yn awr!
 Pwy' denodd i'r fath gyflwr? p'odd dof o hono ma's?
 Rhov' doedd fyrdd yr awrhon am brofi nefol ras;
 Mi wela i mymryn lleia o heddwch yn fwy drud
 Na'r ddacar fawr gwmpasog, pe meddwn arni gyd.

I b'le'r â i 'mofyn pleser? pwy bleser i mi fyw?
 Rwi'n wâg o bob hapusrwydd tra fyddwyf wâg o Dduw;
 Rwi'n teimlo fy nghamsynied yn awr fel uffern dân,
 O na bawn yno heddyw lle buais I o'r bla'n!

Fy hunan-dyb a'm denodd, fe balchder ngh'as i lawr,
 Oni buasai rhai'n buafwn pryd hyn yn gongrwr mawr;
 Twyllasant fi i bleser, mewn pleser ni's ce's fudd,
 Yn awr rwi'n gweld yr effaith, pan aeth hi'n olau ddydd
 Gwyn ei fyd a safodd, nawr rwi'n eu gweled hwy,
 Heb nabod mell't na tharan tan gysgod dwyfol glwy';
 Rwi'n gweld eu cyflwr dedwydd, ond proff uffern dân,
 Am immi roi i'm 'nwydau eu hollol rwyfsg ymla'n.

Rwi heddyw yn edifar, ond ofnau mawrion fy,
 Rhag nad yw'm hedifeirwch yn boddio'r nesoedd fry;
 Tra paro calon galed, ac ofnau yn eu grym,
 Fel edifeirwch *Judas*, thal edifeirwch ddim.

B'le bellach troi fy wyneb? ble ceisias wir iachâd?
 Pwy aberth fy dros hwnnw ddamsangodd ddwyfol wa'd?
 Amhosib' yw os pechu ar ol cael prawf o'r ne'.
 Os pechu wnawn o'n gwirfodd, gael ffafr ganddo e'.

Dangosodd Duw yn olau fod llwybr cul y nef,
Yr awr hon wedi ei golli yn hollol ganddo ef;
Ac nad oedd heddyw'n troedio un mymryn yn y bla'n
Ond ffordd ag oedd yn arwain i ddyfnder uffern dân.

Fe welai nawr mai human oedd hwnnw gafodd le,
A rhyfig cas a balchder o fewn ei fynwes e';
A'i trodd o'r llwybr union, a'i trodd o'r gwleddoedd brás
A brofodd ef yn helaeth pan cafodd gynta ras.

Ac heddyw fe derfysgwyd fel tonnau'r moroedd mawr,
Ei rwyfsg a'i ffydd a dafwyd yn ddrylliau mân i lawr;
Diffoddodd mewn un funud ei chwantau o bob rhyw,
Am ita's gall chwant artrefu y man gartrefo Duw.

Fe ffodd pob rhyw bleferau, ni's gall pleferau'r byd,
Pe b'ai o honynt filoedd mewn cyngair tyn ynghyd,
I sefyll dwyfol ddigter, ei ddigter sy mor fawr
Ag briwai fil o dydoedd mewn llai nâ munud awr.

Hwy ffoifant gan mor danbaid oedd y goleuni pur,
I ryw gornelau tywyll, fel gallent cyn bo hir,
Pan gwelent le cyfaddas neb yn eu disgwyl hwy,
I dd'od i maes drachefn a gwneuthur anrhaith mwy.

Fe hunan-dyb a lechodd 'does neb o wŷr pa le,
Fe wyddis hyn na laddwyd yn hollol mo hono fe;
A rhyfig a ymguddiodd ymhell rhag Brenhin nen,
A balchder orfu llechu heb feiddio codi ei ben.

Fe orfu ar hyder gnawdol, ac anystyriaeth dall,
Ac yntau human haeddiant, tri hynaf fab y fall;
Byd, ac ysgafnder yspryd, gelysion dua'r ne',
Fyn'd i'r corneliau tywylla oedd yn ei galon e'.

Ac yntau hen anlladrwydd a gafodd farwol friw,
Pob afgwrn iddo ddrylliwyd gan sanctaidd Yspryd Duw;
Rhagfarn, a charu cnawdol, a rhyw fyrddiynau mwy
O fyddin fawr *Gebenna* a gadd pryd hynny glwy'.

Can's heddyw 'do'dd ond cynnwrf rhyfeloedd mawrion
iawn.

Ynghlustiau *Theomemphus* o forau hyd brydnhawn;
Ac ofnau cryf 'nol ofnau yn dirwyn yn y bla'n,
Yn ennyn ei gydwybod iel ffamiaiu uffern dân.

Rai prydiau yn ceisio credu gynt gael o hono ras,
 Rai prydiau'n credu'n hollol mai dim ond twyll a gas:
 Yn gwaeddi'n fynych, gwynsyd a fyddai felly 'nawr;
 Rai prydiau'n credu'n hollol na welai fyth mo'r awr.

Fel hyn fe dorrodd allan, yn methu attal mwy,
 Mor chwerw oedd ei loeson, mor ddwfn oedd ei glwy';
 "Beth wna! beth ddaw o honof! fu neb o'r bath eriod!
 Gwae'r awr i *Theomemphus* y rho'dd y nesoedd fôd.

B'le syrthiais! b'le yr aethum! ynfyttaf ddyn yn fyw!
 Fu gynt flynyddau hirion yn llechu ym mynwes Duw;
 Pwy farn a gwypodd arnaf? pwy ddyfroedd dyfnion
 mawr

Sy'n rhedeg dros fy nghoryn yn genllif coch yn awr!
 Pwy'm denodd i'r fath gyflwr? p'odd dof o hono ma's?
 Rhown fydoedd fyrdd yr awrhon am brofi nefol ras;
 Mi wela'r mymryn lleia o heddwch yn fwy drud
 Na'r ddacae fawr gwmpasog, pe meddwn arni gyd.

I b'le'r â i 'mofyn pleser? pwy bleser i mi fyw?
 Rwi'n wâg o bob hapusrwydd tra fyddwyf wâg o Dduw;
 Rwi'n teimlo fy nghamsynied yn awr fel uffern dân,
 O na bawn yno heddyw lle buais I o'r bla'n!

Fy hunan-dyb a'm denodd, fê balchder ngh'as i lawr,
 Oni buasai rhai'n buafwn pryd hyn yn gongrwr mawr;
 Twyllasant fi i bleser, mewn pleser ni's ce's fudd,
 Yn awr rwi'n gweld yr effaith, pan aeth hi'n olau ddydd

Gwyn ei fyd a safodd, nawr rwi'n eu gweled hwy,
 Heb nabod mell't na tharan tan gysgod dwyfol glwy';
 Rwi'n gweld eu cyflwr dedwydd, ond profi uffern dân,
 Am immi roi i'm 'nwydau eu hollol rwyfsg ymla'n.

Rwi heddyw yn edifar, ond ofnau mawrion fy,
 Rhag nad yw'm hedifeirwch yn boddio'r nesoedd fwy;
 Tra paro calon galed, ac ofnau yn eu grym,
 Fel edifeirwch *Judas*, thal edifeirwch ddim.

B'le bellach troi fy wyneb? ble ceisaf wir iachâd?
 Pwy aberth fy dros hwnnw ddamfangudd ddwyfol wa'd?
 Amhosib' yw os pechu ar ol cael prawf o'r ne'.
 Os pechu wnawn o'n gwirfodd, gael ffafr ganddo e'.

Myfi ddamsangais aberth, mi sethrais waed fe wis,
Oedd lawer fwy nâ daear, na nesoedd fawr ei brîs;
Mi dynnais wawd a gwatwor ar hyfryd waed y gro's,
Mi rois yr Iesu ddiodde drachefn angau loes.

Gwnes grefydd bŵr yn ffaidd, dianrhydeddais ras,
Hyd gallodd *Theomemphus* gwnaeth 'fengyl Duw yn gas;
Mi softiais o faddeuant, ac yna pechais fwy,
Mi rois i Frenhin nesoedd ail farwol ddwyfol glwy'.

Yn awr mae grym euogrwydd bob munud bron fy lladd
Bob dydd, bob awr yn gwasgu yn drymach radd i radd;
Nis gwn pa beth i wneuthur, nis gwn pa le y trof,
Nis gwn at bwy i appelio, nag i ba le y fïof.

Mae'r nef yn danllwyth fflamlyd, digofaint oll yw Duw
Mae uffern yn agored i wrthgilwyr o bob rhyw;
Mae dyn yn fy ffeiddio, nid oes o tan y rhod,
Nag yw'r gwrthgiliwr ynfyd ddim casach dyn yn bod.

Mi wela yn fy nghalon ryw dommen fawr o bla,
Mor eglur ag wi'n gweled yr haul ganolddydd ha';
Mi wela fy holl nwydau 'nawr yn gwrth'nebu'n dynn,
Yn erbyn deddfau *Sina*, a 'fengyl *Seion* fryn.

Mi wela air y bywyd yn union yn ei le,
Mi wela'r man 'madewais, ystruan ddyn! ag e';
Mi wela y rhyfig enbyd im' barodd lawenhau,
Yr amser y dylaswn ofidio a thristau.

Rwi'n teimlo'r geiriau segur yn fyddin fawr o'u bron,
Yn gwasgu ar fy yspryd yn drwm y funud hon;
Rwi'n teimlo'r llygad gwibiog fu'n syllu ar fenyw lân,
Yn ennyn rhyw euogrwydd fel fflamiau uffern dân.

O fyd! O gnawd! O hunan! O chwantau aml ri'
Fi wnaethum dduw o'm bola, a hyn a'ch maethodd chwi
Yn awr 'rwi'n edifaru, thal fy edifeirwech ddim,
Digofaint Duw a seriad cydwybod yw ei rym.

Rwi yn ffeiddio'm hymffrost a'm geiriau mawrion hy,
Ffydd, sicrwydd, addewidion, heb ddeall un o'r tri;
Mi blediais fy nhystiolaeth pan nad oedd dawn na gras,
Ond geiriau sychion rhyfig yn tarddu o honi ma's.

Mi wela'r breintiau mawrion a fostiais i ryw bryd,
 Un amfer wrth yr eglwys, bryd arall wrth y byd;
 O ran i mi roi rhydd-did i'm pechod mawr eu grym,
 I achub fy enaid euog, yn awr yn myn'd yn ddim.

Gwae fi yr awr a'r funud dechreuais grwydro o dre?
 Y pryd ca's balchder yspryd a hunan-dyb eu lle;
 O'r funud hynny allan mi es o hyd ar wŷr,
 Ac i ba le y syrthiais, 'does neb ond Duw a wŷr.

O Arglwydd pa'm gadewaist un gwan i fynd mor bell?
 Pa'm rhoddaiſt i mi brofi unwaith drysorau gwell?
 Pa'm ces fwynhad o'th gariad? ac yna maes o law
 Cyrwydro'r anial dyrus ffordd yma a ffordd draw.

Ai dyna pa'm derchafwyd fy enaid lleſg i'r lan?
 Fel cawn i gwympto i bydew dychrynallyd yn y man;
 Rhy ysgafn o bechodau oedd *Theomemph* o'r bla'n?
 Oedd rhaid cael gras i'w bwyſo fe-lawr i uffern dân?

Mae'm gofid yn fy mhwyſo yn llawer is nâ'r bedd,
 P'fawl byd a rown i'r awrhon am ronyn bach o hedd?
 Mae marw yn well nâ bywyd, os dyma beth yw byw,
 Heb weled trwy fy nyddiau un gradd o wyneb Duw.

Gwae fi y dydd y'm ganed, boed hwnnw'n dywyll nos,
 Na chawſwn yn lle ngeni i ddiodde angau loes!
 Fy ngeni wnaed mae'n debyg i gael rhyw brawf o'r ne';
 A charu fy nhrachwantau drachefn yn ei le.

O ddydd annedwydd garw! mae'n ddiau bod rhyw nŷd
 Yn gorwedd arno o felldith cyn gofod fer y rhod;
 Gwynfyd a gawſai lechu yn ddirgel yn y pridd,
 Awr cyn i'r llygaid yma i weled golau'r dydd.

Edrychſwn arna f'hunan o rhyw hapuſaf ddyn,
 Pe'r *India* a ngenafai, a rhoi im' fedd yn un;
 Lle na buafai'r 'Fengyl yn golcuo yn ei grym,
 A lle na ddaethai euogrwydd i gwrdd â *Theo* ddim.

Lle cawſwn gyd â rhei'ny am Dduw na chlywodd ſôn,
 I orwedd mewn tywyllwch di bleſer a di boe'n;
 Heb ofid, heb ochenaid, heb ddychryn ac heb wae,
 Na chabledd du ofnadwy fel hyn i'm llwſwrhau.

O felt-

O felltigidig funud y ca's creadur fyw,
A'i enw *Theomemphus* fu gynt yn 'mofyn Duw ;
Dydd heb fod arno enw, yn garchar tywyll boed,
A gwyl i bob cystuddiau a glywodd dyn erioed.

Na thywynned arno olau haul, lloer na ser y nen,
Ac na foed un disgleirdeb mewn awyr laes uwch ben ;
Yn fellt boed yn daranau, yn wban trwyddo o'r bron,
Am yrru gŵr heb obaith pryd hynny i'r ddaear hon.

Un waith mi gefais galon i garu Duw yn gu,
A chredu iddo farw yn fier tröfod fi ;
Mae nghalon heddyw'n galed, fel dŵr caletta ei ryw,
'Dwy'n toimlo, nid wy'n credu un jot o eiriau Duw.

Mi rown yr haul a'r lleuad, pe meddwn hwynt yn awr
Am garu Iesu grafol ond llai na hanner awr ;
Pe cawn ond calon dyner, fel profais i ryw ddydd,
Mi 'mafiwn yn yr Iesu, nis cai E' fyn'd yn rhydd.

O dere lor tragwyddol, mae ynnot ti dy hun
Fwy moroedd o drugaredd nag y feddylodd dyn ;
Os deui at *Theomemphus*, a'i godi ef i'r lan,
Ei galon gaiff a'i dafod dy ganmol yn y fan.

Ni's trustai im' fy hunan, ni thruftai ddim i'm dawn,
'Does ond dy ras a'm cynnal o forau gläs i nawn ;
Yn isel wrth dy orfedd, pryd hynny gwnaf fy lle,
Gadawaf i'm hamddiffyn Greawdwr mawr y ne'."

P E N XII.

*Theomemphus tan demtasiynau cabledl ac ofnau o'r
pechod ansafdeuol, yn gorfod ymado o tan bregeth
Orthodoxus.— Ei ffyrddodau ofnadwy wrtho ei hun,
ond wrth ddymuno caru CRIST yn cael awel o gariad
Duw, a'i holl ofnau a'i gabledl yn ffoi.— Ei oleuni
newydd odai wrth ei gystudd, a'i ffyrddodau cysurus ar
ol hyn : a'i fywyd nefol dros hir amser wed'yn ; —
ynghyd a'i fuddioldeb yn yr Eglwys.*

PAN ydoedd *Orthodoxus*, areithiws mawr ei ddawn,
Am hacddiant Iesu'n datgan o'i bulpit un prydawn,
A *The*

A *Theomemphus* yno, y tristaf waelaf ddyn,
Yn meddu mil o ofnau'n terfysgu ynddo ei hun.

A satan hen yn gyfrwys yn nabod ei iawn le,
Mai'r funud orau i demtio pan bwn tan wg y ne';
A'r gorau man roi magl yw'r nefaf at y ffos,
A'r amser gorau i faglu pan byddo'n dywyll nos.

Yn awr ofododd allan oedd gantho ef o 'sgil,
I gwmpo *Theomemphus* ar lwybr oedd mor gul;
Pob mantais oedd o'i ochr, a'r fwyaf un o ryw,
A hynny wyddai'n berffaith, sef absennoldeb Duw.

Am hyn gosododd arno, a'i saethau gyd yn dân,
Mewn dull na's darfu ei gynnyg gan satan hen o'r bla'n;
Nid at bleierau pechod, ni thycia pleier fawr,
Tan fil o ddychryniadau fel ydoedd ef yn awr.

Ond chwythu wnaeth ei ofnau fel gwrychion tân i'r lan,
Ar fedr glân ei soddi tan ofnau yn y man;
A gwneud ei ddychryniadau yn rhyw gyndeiriog dân,
I losgi pob crediniaeth fu ynddo ef o'r bla'n.

Gwneud iddo anobeithio, can's gwyddai satan gas,
Fel anghred, fod anobaith yn cae o'r nef i ma's;
Ac i fod cabledd creulon yn rhoi achlysur llawn,
A seilfaen o anobaith yn Iesu a'i nefol ddawn.

Am hynny fe fyddinodd i'w erbyn yn gyttun,
Lu o amheuan tanbaid gwrthnyfig bob yr un;
Nad oedd unrhyw addewid na phrosiad ga'dd o'r bla'n,
Yn unrhyw gysur iddo, ond ennyn mwy o dân.

A geiriau *Orthodoxus*, er mai athrawiaeth nef,
Nid oe'nt un feddyginiaeth, ond tân i'w archoll ef;
Nid geiriau dynion wella, pe dynion gorau'r byd,
Gydwybod ag bo uffern yn rhuo ynddi o hyd.

Can's *Theomemph* oedd yno yn diodde poenau mawr,
Rhyw ran o ddamnedigaeth oedd ynddo ei hun, a awr;
A chabledd ar ol cabledd yn diwyn yn ei hynt,
Fel mellst, taranau, cenllysg, a phoeth ystormus wynt.

Nes prin y gallai attal rhag gwaeddi'n groch i ma's,
Ryw sgrech yn erbyn Iesu, ryw sgrech yn erbyn gras.

Ei law rodd ar ei enau i rwystro'r cabledd trist,
Gymmellodd satan arno, fel *Bunian* werthu Crist.

O oriau profedigaeth, rhy galed yw i un,
I ddiodde pwys rhyw fyddin o elynion yn gyttun;
'Dyw dyn ond eiddil egwan tan bwyfau lleia eu maint,
A'r un heb allu'r nefoedd yw'r aflan ddyn a'r faint.

Yn awr 'roedd lluoedd uffern, yn awr 'roedd gwg y nef,
Yn awr 'roedd gallu'r tywyllwch yn gwasgu arno ef;
Wel dyma ddydd y frwydr a thyma gyfyng awr,
'Doedd neb a'i daliai fynu, ond hwnnw rhodd e' lawr.

Ffarwel pob swm o bulpit ('be fe) gan fynd i ma's,
Fe ddarfu'r awr o obaith, mi wela derfyn'gras;
Does bellach ddim ond disgwyl y tân a'r brwmstan chwith
Ac ymgaledu beunydd i ferwi ynddo byth.

Ble rwyf ti'n trigo *Judas*? a fethaist difarhau?
'Run man bydd *Theomemphus*, 'run mesur oedd ei fai;
Bydd *Sodom* a *Gomorra*, y llosgodd tân eu lle,
Yn llai eu damnedigaeth yn uffern nag ese.

Ac yna fe aeth i goedwig i dreulio'r oriau ma's,
Heb unrhyw fath o bleier ar wyneb daear lân;
Myfyrio damnedigaeth, myfyrio uffern boen,
Yn methu codi ei olwg at waed yr addfwyn Oen.

Y ddaear yn ei erlyd, y nef yn pallu ei llaw,
Llu uffern yn ei gornio tu yma a thu draw;
Yr eglwys wedi ei adael, ei fynwes fel y tân,
Yn dannod iddo werthu 'rhyn gafodd ef o'r bla'n.

Ffarwel 'bo fe i'r nefoedd, ffarwel 'be fe i Dduw,
Ffarwel i *Theomemphus* un cyfur tra fo byw;
Ar fyrr mi gaf gwmpeini, 'rwi'n addas iddynt hwy,
Fel finnau sydd elynion i farwol ddwyfol glwy'.

O Dduw yn lle ffieiddio, ble bynna byddo'r lle,
Rho ryw funudau o garu Gwardwr mawr y ne';
Y dyfnaf boen a gefais, erioed y ddyfnaf loes,
Er wyf yn nabod oriau yw cablu gwaed y groes.

O na chawn funud fechan, 'dyw honno ond byr ei hyd
Yn fwy ei phris cyfrifwn na'r ddaear faith i gyd;

O brofi

O brofi'r heddwch cynta, a'r cariad melus iawn,
At Iesu'r hwn fu farw ar *Galfari* brydnhawn:

A'r gair ond ar ei wesus, fe drôdd y nefol rod,
Fe dorrwyd grym y storon fu gyndeiriocca erio'd ;
Fe stopwyd rhwyfsg marwolaeth, daeth ateb gweddi
lawr,

Cadwynwyd mil o ellyllon mewn llai nâ munud awr.

Trugaredd fawr y nesoedd ni's gallai ddala'n hŵy,
Cyfiawnder a fodlonwyd, rhaid oedd distewi mwy ;
Cas *Theomemphus* gerydd creulona yn y byd,
Fe yfodd fustl chwerw a'r wermwd gas ynghyd.

Fe yfodd yn ddäuddyblyg o law Creawdwr nen,
Y cwppan du fe'i cododd i synu ar ei ben ;
Rhaid dweud wrth fodd ei galon, rhaid i'w gysuro mwy
Pan torro Duw i'r asgwrn mae'n dechreu gwella'r clwy'.

Am hynny fe attaliodd yspydion mawr eu grym,
Fe'u rhwymwyd mewn cadwyne na allent ddrygu dim ;
Fe drodd y nef o'i wyneb, distewodd uffern 'ftrw,
Fe gododd gwawr felusaf ar druenusaf ŵr.

Fe deimlai'r cabledd creulon a'r dychryniadau o'r bron
Yn hyfryd yn diflannu i gyd y funud hon,
Fel niwl o flaen y corwynt, niwl ag yn dallu sydd,
Yn drysu'r anghyfarwydd, yn attal golau'r dydd.

Neu fŵg o sawyr ddifffraith, en maint ei rwyfsg a'i rym,
O flaen y gwyntoedd iachus ni saif ef funud ddim ;
Ni safodd dyohryniadau yr ofnau mwya eu rhyw,
Yn yspryd *Theomemphus* pan gwawriodd wyneb Duw.

Dair gwaith yr haul dramwyodd trwy yr arwyddion
mawr, [lawr ;

Dair gwaith rhows fantell wyrddlas ar wyneb ddear
Er pan oas *Theomemphus* o'r blaen i brofi blâs
Awe'on pur o gariad sy nghwmpni dwyfol ras.

Yr Yspryd a ofododd y funud hon o'i flaen,
Ryw bethau oedd guddiedig i'w feddwl ef o'r blaen ;
Fe agorwyd heddyw ei lygaid yn llettach nag erio'd,
Ca's weled gwirioneddau na wyddai ef eu bod.

Fe deimlodd ras y bywyd yn ason genllif fawr,
 Fel ffrydiau oer pereiddiaf yn cwmpo arno lawr;
 Yn dosi holl wynegau y damniol danllyd glwy',
 Ac yn rhoi pob rhyw rasau yn eu gartrefle hwy.

Fe ffodd pob ofnau creulon, ffodd dychryniadau ffwrdd
 'Ddeu 'nawr nac aeth, na dychryn, na chabledde du i'w
 Ond cariad pur drachefn pereiddiaf ddaeth i'w le, [gwrdd
 Ag iafodd *Theomemphus* ddiobaith wrth y ne'.

Fe welai 'nawr yn eglur fod cariad Duw'n parhau,
 Na's gallfai ddim ei dorri, nac uffern, nes na bai;
 Mai nid mewn dyn roedd feilfaen ei iechydwrïaeth rad,
 Ond ar addewid feliwyd gan Iesu pur â'i waed.

Fe welai mai dibenion sylweddol maith y nef,
 Oedd nid ei rwystro i'r bywyd, ond i'w geryddu ef;
 A bod ei Dad yn maddeu ei seiau uwch y nen,
 Pan oedd e'n gadael uffern yn lluoedd ar ei ben.

Fe welai nawr ffyddlondeb, ffyddlondeb uwcha ei ryw,
 Yn unig yn gartrefu ynghalon sanctaidd Duw;
 Ac nad oedd heddyw feilfaen na'r gobaith lleia'r un,
 O gyfur na dedwyddwch ynghalon aflan ddyn.

Fe welai na thâl trusto i addunedau ddim,
 Adduned dyn a'i fwriad sydd dlotta peth o rym;
 Nad oes ond gras effeithiol yn tynnu neb o'r tân,
 Ac unig ras effeithiol all arwain neb ymla'n.

Am hynny *Theomemphus* yn awr yn meddu heddi,
 Yn drech nag uffern gadarn, ac angau glâs a'r bedd;
 Yn gweld o tan yr wybren mai fe'r hapusaf ddyn,
 Mewn eitha blâs fel yma lefarodd wrtho ei hun.

"O ddedwydd *Theomemphus*! os dyn yn ddedwydd fy
 A gafodd dd'od i flafr â Brenhin nesoedd fry;
 Mi ddes, mi ddes o'r diwedd, ar ol rhoi heibio'n lân
 Bob gobaith o artrefle ond gwaelod uffern dân.

Ni fu mo'r fath drugaredd, ni welodd dae'r erioed,
 Er dydd ei genedigaeth fath beth a hyn yn bod;
 Dyn gynneu'n gweld ond uffern, yn gweld ond dwyfol
 Yn awr o'i fewn yn profi grasusau'r nef i gyd.

[lid,
 Ce's

Ce's wel'd yr hen faddeuant, yr hen faddeuant rhâd,
Yn uffern drift ce's deimlo rhinweddau pur y gwa'd;
Fy haeddiant ni rowd i mi, rhowd i mi haeddiant mwy,
Does neb a wŷr ond brofodd, pwy brîs yw dwyfol glwy.

'Ddeallais I hyd yma mo bwrpas f' Arglwydd mwyn,
Roi arnaf faich mor llwythog na's gallwn syth ei ddwyn;
Baich wafgodd fel mynyddau fy enaid hyd y llawr;
A 'chydig cyn fy ngwared oedd annioddefol awr.

Yn awr mi wela'r pwrpas, y pwrpas hyfryd fydd,
I garu a rhyfeddu yr hwn a'm gwnaeth yn rhydd;
I ddyfgu im' brisio heddwch, rhag i mi werthu yn is,
Nâ 'chydig bach o bechu yr hyn sy o anfeidrol brîs.

Mi wela pam gadewodd fy Nhad fi i gwympe lawr,
I ddyfnder o dywyllwch a themtasynau mawr,
Fel na bawn bellach drusto fy hunan tra fw'i byw,
A chadw fyth fy nhrigfan wrth orfedd-bur fy Nuw.

Mi ymddiriedais ormod i'm doniau a fy ffydd,
Heb ddeall bod gelynyon o mewn fy hun ynghudd;
Y rhai pan ddioddefodd y nef 'ynt dorri ma's,
Ruthrafant yn aruthr ar rannau gwan fy ngras.

Fy hyder wag, fy rhyfig, fy malchder yn gyttun,
Tri gelyn fydd wahanol, tri gelyn fydd yn un,
Gymmerodd fantais arnaf pan daeth yr awr i ben,
A'm den'fant bob yn ronyn oddi wrth Dywysog nen.

A'm Harglwydd innau giliodd, gwae fi fu'r awr erio'd,
Gadewodd fi'n ymddifad o'r gorau beth fy'n bod,
Ei bresennoldeb hyfryd, pwy bynnâ fy hebddo 'fe,
Mae'n trigo mewn anialwch mae'n mynd ni s gwyr pale

Mae'r g'lynyon hwythau'n disgwyl y funud fach o'r dydd
Bo Duw i ryw ddibenion i ollwng fant yn rhôdd;
Yn gwibio am eu 'sglysaeth, fel lladron f'ai gyttun,
Yn gwlled bryd 'rai'r bugail i gym'ryd melus hun.

A minnau ga'wd pryd hynny pan y'm gadewodd ef,
Yn noeth heb i'm hamddiffyn un dim o tan y nef;
Daeth ymffrost i deyrnasu y gelyn gwaetha'n fyw,
A'i orfedd e' fy'n wastad yn abennoldeb Duw.

Ac yma y'm denwyd allan, 'doedd raid ond chydig sgil,
O lwybr pur y bywyd gyfenwir *Llwybr cul*,
I ffocsydd yr anialwch, heb le i roddi nhro'd,
Heb lewyrch haul, na lleuad, na feren ynddo'n bod.

Fe'm dryswyd, ac fe'm maeddwyd, trwy dywyll faith y
Heb allu teimlo mymryn o rinwedd gwaed y gro's; [nos
Dangoiswyd im' bleserau, cennynnwyd ynnof wŷn,
Rhodd mil o'm blaen ar unwaith, wrthodais innau'r un

Ond p'odd des yma o'r diwedd? y man y trigaf m Dow!
I brofi heddwch etto, anwylaf ras ei ryw;
'Nol profi dychryniadau rhan o'r uffernol wae,
Cant rhyfedd yw mod heddyw yn gallu llawenhau.

Na 'mffroftia f'enaid bellach, na 'mddiried yn dy rym,
'Dyw gras o hono ei hunan dy ddal di'n abl ddim;
Nid oes ond gallu'n nesoedd, nid oes ond rhin y gwaed,
Yn erbyn llu o elynion a th ddal di ar dy draed.

Yn awr 'rwy'n ofni ngallu, yn awr 'rwi'n ofni m ffydd,
'Rwi'n ofni pob grasulau o fewn i'm benaid fydd;
Rhad ras rhaid iddo nghynnal tan demtasiynau mawr,
Ac oni te, m'fyrthia bob munnid fach i lawr.

Fel yma rhoddwyd iddo trwy ras y nef a'i grym,
Gyflawnder mawr o'r tryfwr na feddar gynnen ddim;
Newidiodd gwaed ei wyneb, fe alrodd camrau ei dra'd,
Llawenydd cawd ac yspryd yw cael maddeuant rhad.

A pharodd *Theomemphus* fel hyn yn hyfryd iawn,
O gariad a llawenydd ac ofn par yn llawn;
Yn gwlilio ar ei gamrau, yn gwlilio ar bob gair,
Neu cennyn gras neu bechod mewn eraill geiriau bair.

Arweinwyd ef gan Iesu yn hyfryd yn ei law,
Fe caddodd ef rhag gwyrô tu yma a thu draw;
'Chas ymffroft fawr a rhyfig ddim bellach roi 'ddo glwy
Can's rhodio 'roedd tan ofn gwaftadol o honyn't hwy.

Fe faeddodd ei athrawon, fe welodd uffern dân,
Yn awr ddwy waith yn eiddyn yn wenfilam gref o'i la'n;
Ddau dro dan ddychryniadau, ddau dro y cadd ryddhad
Ddau dro yn well na'r nesoedd cas deimlo rhin y gwaed.

Yn awr ddwy waith yn eiddyn yn wenfilam gref o'i la'n;

Fe

Fe wyddai nawr am uffern, fe wyddai am y nef,
 Na da, na drwg, ni chuddiwyd, oddi wrth ei lygaid ef;
 Fe deimlodd yn ei galon fwy nag a deimlodd mil,
 Lawn gystal wrth gyrwydro, a chadw'r llwybr cul.

Hyn a'i gwnaeth ef yn fuddiol, yn adeiliadol iawn,
 Hyn llanwodd ef o brofiad, hyn llanwodd ef o ddawn;
 Hyn gludodd i'w drysorau fwy lawer nag o'r blaen,
 A hyn a'i gwnaeth e'n feistr ar filoedd oedd o'i flaen.

Fe fedrai nawr geryddu, gyd â thosturi mawr,
 A galw'r balch hunanol o'i uwchder ffroen i lawr;
 A llusgo'r hen wrthgiliwr o'r pydew du i'r lan,
 Cyfrwyddo'r anghyfarwydd, ac ymgeleddu'r gwan.

Fe fedrai borthi'r defaid, os bendith roi y ne',
 A dwyn yr hon gyrwydrodd ar ei ysgwydd tu a thre;
 A helpu'r gloff, a'r nasus, cynhesu'r gwirion wyn,
 A'u harwain tros y creigydd yn dirion ac yn swyn.

Fe gwnaeth ei demtasiynau lluosog ef yn llawn,
 O bob rhyw feder nefol, o bob eglwysig ddawn;
 Yn gyfur i'r amheus, yn rhwysg i'r tlawd heb ball,
 Yn draed i'r cloffion cerydd, yn llygaid llawn i'r dall.

Mil o weddïau guddiodd, a donïau i roi lle,
 I rai oedd lawer fyrnach, a iangach nag oedd e;
 Fe barchai'r eiddil gwanna, tan obaith doi ryw ddydd,
 Trwy rym awelon nefol o'i gadwyn gref yn rhydd.

Disgleiriodd yn ei ardal, (gwlad dywyll arian iawn,
 Heb haul efengyl arni) fel lleuad wen yn llawn;
 Fe ddygai ei dyfiolaeth yn loyw bur i ma's,
 O flaen y rhai ardderchog tros gadwedigol ras.

Ei hun fe safai allan rhag cydsain dim a'r byd,
 Ymhlith myrddiynau feddwodd o'i gariad ef ynghyd;
 Er dyfais annuwiolion, ac yntau yn eu mysg,
 Yr amser hyn fe fynnodd bob dydd ddihalog wisg.

Awelon pur y bywyd, y gloyw ddw'r didrai,
 Fel gwin i'r lleisg o galon oedd yn ei lawenhau;
 Rhyw wledodoedd hyfryd tawel o rasan pur cytun,
 Fy yn ei lenwi'n hyfryd tros drugain lloer ac ün.

Ae yntau'n dyfgu beunydd ddirgelion mawrion nef,
 Rhyw wers bob awr, bob munud, ddatguddid iddo ef,
 Goleuni yn tywynnu yn hyfryd iawn heb ball,
 O decst i decst i'r Bibl, o addewid bur i'r llall.

P E N XIII.

Galluoedd uffern yn cadw cyngor er mwyn ffeindio rhyw
 ddyfais i demtio Theomemphus; pob un yn dweud ei
 ddyfais; ond eiddo satan yn sefyll; sef, i'w demtio ef
 i gysgu; natur cwsf a'i effeithiau; a'r gelynion a
 fywhaodd yn ei galon ef — ac ymblith eraill serchiadau
 natur — ei gariad ef at Philomela — ei rym a'i aw-
 durdod ar ei feddyliau. — Dr. Aletheius yn ei boli, ac
 yn dangos natur gwir gariad priodafol, ac yn rhoddi
 ei farn mai serchiadau natur ydoedd, ac yn ei gyngbori
 ef i ymadael â hi.

PRyd hyn fe benderfynwyd gan uffern ddwfn fawr,
 I gwynpo Theomemphus os posib' etto i lawr;
 Y cyngor yn fyrddiynau o elylllon duon o'dd,
 Oll yn cytuno i faglu, ond gwybod neb pa fodd.

Ynghanol y ffurfafen, fesurau uwch y byd,
 Y gelwid pendefigion gehenna fawr ynghyd;
 Saith haenen o dywyllweh, cymmylau duon llawn,
 Er cuddio holl ddirgelion y pydew du yn iawn.

Roedd Satan hen, a Belial, a Mammon yno 'nghyd,
 Yr hwn a fynnai ei lethu â phwysau elw'r byd;
 A Belzebub, a Dagon, a Moloc hen, a mwy,
 Apolyon, ac Abbaddon, a myrddiwn gyd â hwy.

Ffordd benna sydd i'w demtio, 'be Mammon rhaid
 gwneud brys,

Can's rhedeg tu a'r bywyd mae Theomemph fe w'is;
 Trwy rym thal inni gynnig, ond maglau wedi eu gwau,
 A phob yn gant ei ddryfu, neu'n hytrach bob yn ddau.

Fe fynnai un i'w demtio i garu wyneb glân,
 Fel temtiwyd rhyw fyrddiynau o'i frodyr ef o'r bla'n;
 Gan haeru hyfryd langces o angylaidd wynebpryd,
 Yn gryfach profedigaeth nag un ag fedd y byd.

Ac mae 'be *Asmodeus* rhai hyfryd tēg o'r rhai'n,
 A'u gruddiau fel y rhoses, a'u bronau'n lliain main;
 Yn llawn o drouon anllad, llawn o gariadus dân,
 Addfettach nâ'r *Moabieſau* yn *Arabi* o'r bla'n.

A chan y fath wrthddrychau mae rhyw ryfeddol ddawn
 I ddenu, i ledratta meddyliau cedyrn iawn;
 I feddalhau, i ddoſi, tymmeru, a ſugno bryd,
 Rhai o rhai calla, doetha, gwrola yn y byd.

Fe ddwedai *Mammon* yntau (yr yſpryd c'letta gyd,)
 Mai elw, a thryſorau, oedd benna i dynnu bryd;
 Anrhydedd, clod, a golud, a rhwyſg, ac enw brâs,
 Y creigydd gwympodd arnynt y rhai cadarna eu gras.

Hwy arian ddwg y galon, yn fuan gwnant eu lle,
 Nid oes nad yw'n eu caru braidd dlyn o tan y ne';
 Ac fel cynhuddo rhei'ny, cynhydda awydd mwy,
 Nol gradd chwanegiad arian, chwanega eu cariad hwy.

Ac mi roſ iddo ddigon, fy eiddo I yw'r byd,
 Mwy gloddiau maith *Potoſi*, a'r *India* bell ynghyd;
 A thiroedd, tai, a thryſor, ac elw o bob rhyw,
 Mi dynnais til o bobl o fynwes gynnes Duw.

Fe haerai *Belial* yntef, cyndynna un a gad,
 A'r cynta genfigennodd wrth iechydwrïaeth rad,
 Yr hwn a chwythodd ſalchder ym mrenhin *Babel* fawr
 Nes gorſu ſaith o ſlwyddau i bori gwellt y llawr.

Mae balchder ebe'r ellyll, yn dân cyndeiriog llym,
 I gwympo dyn o ddoniau yn nerthol iawn o rym;
 Mi leddais mewn un tridiau ſaith deng mil iawn a mwy,
 Ag ef pan dwyllais *Ddaſydd* gynt idd i'w rhifo hwy.

Mae heddyw lawer mwrddiwn o ſewn y pydew prudd,
 Oni buafai balchder tarrug na chawſwn fyth y dydd;
 Hon ydyw 'rhwyd a'u daliodd, pan methodd wynebpryd
 A chyfoeth cryf, ac elw, a phleſer cſawd ynghyd.

Fe ddwedai ellyll arall, yn uniongyrch yn gro's,
 Mai dyma'r pechod eisioes a'i taffladd ef i'r ffos ;
 A *Theomemph* lle llosgwyd ni fang ef ar y tân,
 Ni's rhodia uwch y dibin y cwmpodd ef o'r bla'n.

Cynghorai rhai i'w ddenu i gwmpni mawrion byd,
 Ac eraill mai oferedd y ddyfais hynny gyd ;
 Am na fydd cwmpni'r mawrion, eu blys, a'u llawenhau
 Ond bufl gyd â wermwd i enaid sy'n mwynhau.

Ni's gall eu chwerthin tarrug fod ddim o hyfryd flâs,
 Clindarddach drain tan grochan i ddwyfol nefol ras ;
 N's gall eu gau bleferau i fod o ronyn budd,
 I *Theomemph* sy'n bwytta danteithion melus ffydd.

Esmwythder, a segurdod, (be un) a bola llawn,
 Fe yrrodd hyn o'r llwybr eneidiau lawer iawn ;
 Nid *Theomemph*, 'be arall, â nol i'r man y bu,
 Ac wedi chwdu unwaith ei fwytta fel y ci.

At falais neu genfigen pa ham na's temtid ef ?
 Fe dynnodd hynny filoedd o wyddfod Brenhin nef ;
 Mae'n anodd temtio hwnnw, 'be arall fyth i lid,
 Sy'n gweled Duw yn maddau ei feiau ei hun i gyd.

Fel hyn pob rhwyd a enwyd a feddai uffern fawr,
 Er mwyn cael *Theomemphus* nefolaidd ddyn i lawr ;
 Holl uffern fawr mewn cyngair, pob ellyll yn gytun,
 Yn ewyllysio ei gwympo, ond methu o'r ffordd yr un.

Nes iddo *Satan* gyfrwys, tywyfog tân a mwg,
 Mwy llawn o lid a malais, cenfigen a phob drwg ;
 Pen blaenor pob bradwriaeth, areithiodd yno'n llyn,
 Mi eb efe a demtiais fyrddiynau maith cyn hyn.

Rhowch glust dywyfogion duon, perffaith elynion nef,
 Gwnowch fel y parwyf i chwi, etto mi temtiaf ef ;
 'Nthal eich cynghorion ronyn, mae *Theomemph* yn dân,
 'Does un o'ch temtasynau a'i congrea fel o'r bla'n.

Ei ddeall a'i gydwybod, a'i nwydau nawr sy'n fyw,
 Ac ynddynt mae'n gartrefu sancteiddiaf Ysryd Duw ;
 Mae'n ofer tra fo hwnnw o fewn fath werthfawr le,
 At un o'r fath bleferau yn glau i'w demtio 'fe.

A thyna

A thyna'r ffordd er's dyddiau y rhoisom iddo friw,
Pan darfu hyder gnawdol ysgaru rhyngtho â'i Dduw;
A phan dychwelodd adre, wrth weld ei golled mawr,
Mae'n ofni'r llwybr hynny hyd heddyw lithro i lawr.

A thra fo argyhoeddiad yn fywiog yn ei rym,
Thal bri, a pharch, a merched, a blys y bola ddim;
Holl demtasiynau plefer wedi cordeddu'n un,
'Does ganthyn ddim awdurdod ar enaid fo'n ddihun.

Rhaid cym'ryd pwyll i'w demtio, os ceisio ei demtio
wnawn,

Mae pwyll yn dwyn oddautu ryw bethau mawrion iawn;
Mae amser yn lladd nwydau, fe ddedrys amser lid,
Ac fe dynera amser y galon g'letta yd.

Pwyll a dichellion gongcrodd ~~Gael-droia~~ gadarn gref,
Ac f'allai wrth gym'ryd amser gellir ei gongero ef;
Fe laefa ei sêl ryw ddyddiau, er cymmaint yw eu grym,
O'i flaen mae temtasiynau na ddeil hi tanynt ddim.

Er cymmaint a drafaelodd o olau dydd a nos,
Nid yw ei ddydd ond iengctyd, di brofiad yw ei oes;
Fe flina ar yr un peth, 'run ffordd anhyfryd yw,
Pe byddai hynny'n ganu a chanmawl gras ei Dduw.

Am hynny ni lareiddiwn o'n temtasiynau tân,
I'w ddenu yn ddisymwth at blefer fel o'r bla'n;
Rhy anodd i'w ortrech, aroswn wrth ei glŷn,
A cheisio wnawn i'w ganu i hyfryd felus hŷn.

Fe gaisff ei fyd yn ddiddig, ni a'i parchwn ddydd a nos,
Chaisff gerydd na gwrth'nebiad na chymal bach yn gro's,
Chaisff un ragluniaeth chwerw, na chyftudd idd i'w gwrdd
Ni dafwn bob maen rhwystr o'i lwybr gwresog ffwrdd.

Caiff ddweud, a byw, a gwneuthur fel byddo yn ei fryd,
Heb ddechrynfa, nag ofnau, na gwaigfa yn y byd;
Heb deimlo mellu na tharan, na chlywed storm na gwynt
A thrwy lonyddwch lawer, fe hebian megis gynt.

Ac yno pan y cyfgo ni denwn yn ein llaw,
Heb ddadl na gwrthddwedyd yr ochr hyn a thraw;
Chwi gewch yr hwn sy'n cyfgo, ei deimlo ef a'i drin,
'Does gwrychyn ar ei dalcen, na bustl ar ei fin.

Fel hyn y cadwyd cyngor gan uffern ddwfn ddu,
 A *Theomemph* heb wybod un gronyn am y fu ;
 Yn ddieithr i'r ddyfais oedd yn y cwmml mawr,
 Yn tannu gwely iddo i ddodi ei ben i lawr.

Ond Duw sydd ar yr orfedd yn gweld rhwng ser y ne',
 A wyddai am bob magl ddyfeisiwyd iddo fe ;
 A'i cuddiodd ef ynghysgod ei gadarn nerthol law,
 Fel etto na chas wyro tu yma na thu draw.

Ond am ryw bur ddibenion gair weld mewn nefol dir,
 Y Priod-tab a oedodd i ddyfod amser hir ;
 Fe lafodd grym yr awel, fe dorrodd nerth y chwant,
 Fe giliodd *Theomemphus* ryw radd o'r nef i bant.

Trwy naill ai rhwydau Satan yn ddirgel wedi eu gwau
 Neu swm y byd a'i ddwndwr neu bob un ynte o'r ddau
 Ei fel ryw faint a oerodd, a hepiant wnaeth e' nawr,
 Heb wybod mai temtasiwn oedd hyn o uffern fawr.

Ei gwsg ddaeth yn ddiwybod, dim ond wrth ddiolfalhau
 Daw hepiant o segurdod, daw cysgu o drymhau ;
 Pan y darfyddo gofid ac ymdrech maith y dydd,
 Y farwaidd nos yn arwain i gwsg didrafferth sydd.

A chwsg sydd yn teyrnasu pan gorefgynno ddyn,
 Yn rhwymo'r corph a'r enaid yn ei gadwynau ei hun ;
 Yn cloi yr holl resymmau â chadwyn gadarn gref,
 Y cof, a phob rhyw synwyr yn gaethion tano ef.

Efe gadwyna'r 'wyllys, fe gaea ar bob dawns,
 Fe wthia'r deall golau i bydew dwfn iawn ;
 Fe wnai'r gydwybod orwedd mewn lloches gynnes glyd,
 Heb roddi gwaedd o rybudd pe'n ulw'r elai'r byd.

Mae heddwch trwy bob cangen o'r ardal mae e'n byw,
 Does newyn, nid oes syched am 'fengyl nac am Dduw ;
 'Does grwgnach, na chenfigen, na gofid, na farhâd,
 Nac ond gobeithio'r gorau o gwrr i'r llall i'w wlad.

Bodlondeb, a llonyddwch, a chredu yn dda am ddyn,
 Ydyw arglwyddi ei deyrnas, a'i geraint mwya cun ;
 Llefaru yn erbyn bywyd, a gwres, a fel y nef,
 Ydyw difyrrwch penna ei ddeiliaid gorau ef.

A than

A than y brenhin yma nawr *Theomemphus* aeth,
 Heb wybod iddo ei hunan yn ddiſtaw iawn yn gaeth;
 Nes iddo ef oedd gynneu yn nerthol iawn o rym,
 Gan gwsg gael ei yspeilio heb adael iddo ddim.

Rhwn oedd yn fyw, yn cerdded, yn ymorchestu 'mla'n,
 Yn llosgi'r ffordd y cerddai fel tanllyd ſſlam o dân;
 Oedd heddyw'n eſmwyth lonydd, eisteddodd arno ei hun.
 Fel gŵr ar ol ei orchwyl yn rhoddi i lawr ei glŷn.

Fe lafodd awch i weddi, y peraidd hyfryd ras,
 Sy'n mwrddro mil ar unwaith o elynion gwaetha ma's;
 Y gras fy'n tynnu'r neſoedd fel wrth ryw gadwyn fawr
 Ac yn daroftwng cannoedd o nwydau croes i lawr.

Ni's teithiodd ef mor fynych i wleddoedd *Seion* fryn,
 Lle cawſai ganwaith bleſer na fu o'i fath cyn hyn;
 Y gair ag fu yn fywyd oedd heddyw leſg a gwan,
 Yn methu codi ei enaid fel gwnai e' gynt i'r lan.

Gwaſnaethai *Dan a Bethel* rai prydiau nawr yn lle
 Y *Salem* bur ſancteiddiol y trigai Brenhin ne'; [rynt,
 Does gwa'n rhwng bwyd na'u gilydd i'r eiddil gwan di-
 Na wna ond edrych arno heb allael bwytta dim.

Bu gynt yn argyhoeddi, ceryddu yn ddi-drai,
 Y doeth 'run wedd a'r annoeth ble bynna gwelai fai;
 Deddf Duw oedd ar ei enau, deddf Duw oedd yn ei fryd,
 Tàn oedd cyfreithiau'r neſoedd bob cymal bach i gyd.

Yn awr y ſſlam a lafodd, a heddyw diodde wnai,
 Heb archoll ar ei yspryd i weld a chlywed bai;
 Ar holl gyfreithiau'r neſoedd fe gollodd *Theo* ei flâs,
 Bwyttaodd hepiant bleſer pob neſol ddwyfol ras.

Y cariad fu'n ei galon, ſſlam o angherddol dân,
 Yr heddwch, a'r llawenydd, a'r gobaith pur o'r bla'n,
 Ddihang'ſant, neu waſgarwyd na wyddis dim pa ſe,
 Ond am ei golled dirfawr, hyn nid yſtyriodd e'.

Fe gaeodd cwsg ei lygaid, fe attaliodd cwsg ei law,
 Fe ſtopiodd cwsg ei glustiau rhag clywed pethau ddaw;
 Fe rhwyſtrodd cwsg ei deimlo, fe dynnodd ſſwrdd y blâs
 O bob rhyw ordinhadau, o bob rhyw foddion gras.

Fe ddaeth â *Theomemphus* yn araf dawel iawn,
 Fe'i gwnaeth o ryw ddisfrawder, a gobaith da yn llawn;
 Heb derfysg, heb euogrwydd, heb ofni'r hyn sy i'w bod
 Na chosio'r hyn aeth heibio, fel buasai ddim yn llosg.

Yn ddiddig ar ei wely fe roddodd hyfryd hûn,
 Nid hyfryd gan y nesoedd, ond hyfryd ganddo ei hun;
 O flaen y Barnwr cyfiawn does bai yn drymach fydd,
 A'r haul yn galw i weithio nâ chysgu ganol dydd.

Y milwr dewr yn ymladd yn erbyn cnawd a byd,
 Holl ddyfais uffern dywyll, malais y ddraig a'i llid;
 Y saint yn ymorcheitu â'r g'lynion uwcha eu rhyw,
 A *Theomemph* yn cysgu, fe anfonodd Duw.

Fe adawodd etto unwaith hen Satan ddig yn rhydd;
 A'i nwydau ffol ei hunan y g'lynion gwaetha fydd;
 Yn un y cyttunasant, mae cnawd yn un ag ef,
 I wro pob credadyn o lwybrau pur y nef.

Ac yna pan gollyngwyd llu uffern yn eu grym,
 Nid oedd gan *Theomemphus* i'w eu gwrthsefyll ddim;
 'Roedd ynddo nwydau etto nas gwyddai ddim eu bod,
 A bywyd yn eu hesgyll na welodd ef erio'd.

'Roedd caru wyneb siriol, a charu gruddiau glân,
 Heb etto eu diwreiddio o'i galon ef yn lân;
 'Roedd hen anlladrwydd tanllyd, a charu cnawd yn un,
 Dybygodd ef fu farw, a'i gladdu; yno 'nglyn.

'Roedd caru'r byd, ac arian, y rhai oedd wedi ffoi,
 Fel nad oedd awydd ynddo i gadw na chrynhoi;
 Am dd'od yn ol drachefn i gadw eu hastan ffau,
 Nawr ag oedd wedi ei 'sgubo ac wedi ei llwyr lanhau.

'Roedd malais hen a grwnach, a digter cas a llid,
 Y diaflaid gwaetha eu natur a welwyd yn y byd;
 Yn awr pan aeth i gysgu yn 'mosyn am gael lle,
 I artrefu un diwrnod o fewn i'w fynwes e'.

Ond cyntaf beth bresentiodd hen Satan faith o'i fla'n,*
 Oedd pingcen sanctaidd dduwiol o fenyw hyfryd lân;
 Tacluf-

* Fel y mae'r cyfan yn ddiethr yn y llyfr hwn, i ddim
 a 'sgri-

Taclufwyd hi â doniau gan mwya fry o'r nef,
 A hi oedd wrthddrych cymmwys i ddwyn ei galon ef.

K 2

Philomel

a sgrifenydd o'r blaen, etto mae ymdrechadau serchiadau natur a gras yn Theomemphus yn fwy neilltuol felly; se ofyn rhyw esnuch na fu erioed yn ymladd â'r nwydau hyn, na'i demtio ragor i garu dyn, nag y ca'dd un o drigolion America ei demtio i garu Spaniard, pa achos y gosodais hyn yma mor helaeth, ond fy niben oedd, am i gynifer o seintiau o oes i oes i gyfeiliorni yn nwydau cariad natur, nid oes braidd un peth a hudodd fwy ar dduwiolion i maes o'r ffordd nâ hwn: Natur yn ymlwio fel gras; tân cnawd yn galw ei hun yn golofn niwl a thân, ac yn cymmeryd arno arwain Saint i ddedwydd wlad, ond ei arwain i ffosydd, a chorfydd geirwon, lle cânt gyrwydra tra font byw, yn anghysurus ac ar ddiro. Pa dorfydd a ymadawodd â Duw yu y cynfyd, trwy serchiadau natur, cwmpodd meibion Duw i edrych glendid merched dynion, ac a genhedlasant y cewri, dynion nid yn unig nerthol o gyrph, ond cenedl ymddialgar, faleisus, orthrymus, a gormesgar; awyddus i ladd, lladratta, a llywodraethu ar y lleill o'u cydgreaduraid; y rhai ennynodd ddigofaint Duw i ddyfod â diluwr i ddinystrio'r byd. — Pa sawl mil a laddwyd o feibion Israel, yn yr anialwch, am chwennych tegwch, a chwympo mewn serchiadau cnawdol â'r Moabiefau? Pa effeithiau ofnadiwyddaeth o bechod Salomon? y calla o'i oes, o roi ei galon i fenywod, un o ba rai a'i hudodd i adeiliadu teml i Atoreth duwies y Sidoniaid gyferbyn a theml yr Arglwydd. Pa chwerwder a gasodd Samson oddi wrth ei serchiadau at ddiwy wraig o wlad y Philistiaid? tynnu ei lygaid, eillio ei ben, nes ydoedd heb nerth, am dorri'r llw Nazareaid, ei roi i falu mewn melin, a cholli ei fywyd, &c. Ac nid yw yr eglwys o tan y Testament Newydd rydd oddi wrth y temtasynau hyn, gan fod Paul, ac eraill o'r Apostolion yn eu rhybuddio bwynt mor fynych yn erbyn pob ymddangosiad o serchiadau, a nwydau natur, megis 2a Cor. xii. 21. Jud. 4. Eph. iv. 19, 20. Ac etto er hyn

Philomel oedd ei henw, hi ganai'n hyfryd iawn,
Hi sugnai ddyn i'r nefoedd ag oedd o feiau'n llawn,
Os nefoedd ydoedd hynny, cael yspryd yn gytun
Ag yspryd *Philomela* pan byddai hi wrth ei glŷn.

Mewn ffordd ledradaidd ryfedd ennynodd ynddo'r tân,
Nid felly congcrodd cariad e' brydiau rai o'r bla'n ;
Gras oedd e' gyd yn feddwl i ennill arno'r dydd,
Ac nid caethiwed galwodd, yn hytrach yspryd rhŷdd.

Fy chwaer 'be *Theomemphus*, anwylaf yn y byd,
Sydd yn fy llwyr fodloni yr awrhon trwyddi gyd ;
Ni all fod rhagor undeb rhwng neb rhyw ddynion fyth,
Fe bery tra fo *Theo* a *Philo* yn berchen chwyth.

Nid cig a gwaed wy'n garu, ond fel mae cig a gwa'd,
O ddautu'r enaid hwnnw sydd anwyl gan fy Nhad ;
Mae Duw yn trigo yn *Philo*, a'r graig gadarnaf hon,
Yw seilfaen gref y cariad sy'n llechu tan fy mron.

Mae ei gras hi fel y gwydr, a'i chariad fel y tân,
Ni welais mo'i chyffelyb o fewn y byd o'r bla'n ;

Mae'n

byn i gyd, ni fuafwn cyhyd yn dilyn *Theomemphus* yn
y brofedigaeth hon, oni buasai gwybod fod y fath dorf
fawr o bobl ieuaingc yng Nghymru, yn argoli troedio
ffordd y bywyd, a lliaws o honynt etto yn weddauon, ac
mewn perygl mawr o gyfeiliorni, naill ai yn eu cyfeill-
ach, neu eu priodasau, gan dybied gyd â *Theomemphus*
fod pob cariad maent yn ei brofi at ddyn o ras a doniau,
bydded wrryw neu fenyw, yn dyfod yn ddigyfrwng i
lawr o'r nef. Ac fel byn rhai yn gwneud serchiadau,
nattur yn wraidd priodas, ac eraill i gyfeillgarweb, ac
undeb, mwy anysgrythurel, a'r ddau yn dyfod i'r golau
wedi yr el yn rhy ddiweddar.—Mae rhai ben ddifinydd-
ion yn dweud na chamsyniodd eglwys Dduw erioed mewn
dim yn fwy nag mewn priodi.—Da yw i ni garu a
phriodi fel nad edifarhaom byth.—Bydded y twyll a
gasodd *Theomemphus* yn ei serchiadau fod yn rhybudd
i bawb na ront ormod coel i dân gwammal twyllodrus
nwydau natur.

Mac'n olau yn ei henaidd, yn gymmwys fel y wawr,
Ddaw gair i maes o'i genau heb ryw nefolaidd fawr.

Mae'n fammaeth gref i'r eglwys, hi haeddai gael ei lle,
Os caiff hi 'rbyn fydd eiddo caiff eiste'r ochr dde;
Mae'n droed i'r weinidogaeth, mae'n llygad ac yn llaw,
Rwi'n ofni nad oes nemawr yn gweld hi trwyddi draw.

Mae yspryd *Philomela* yn ledio fynu fry,
Yn sugno yr awelon pereiddia lawr i ni;
Mae edrych yn ei llygaid yn mynd â mi i'r lan,
A'i chofio 'mhell oddi wrthi yn nerth i'm hyspyrd gwan.

Does unrhyw gnawd yn cwrddid â'r cariad hyfryd fy,
Ynghalon *Theomemphus* ffyddlonaf atti hi;
Ond hyn pe rhoddid imi, hyn geiswn dyna gyd,
Im' gael bod yn ei chwmpni tra parwi yn yn y byd.

Does imi boen i wrando, pe gwrahdor gair bob dydd,
Os *Philomela* hyfryd o tan y bregeth fydd;
Ond os hi fydd absennol, y bregeth orau mae
'Run peth i *Theomemphus* a'i rwymo yn y ffau.

Fe'i rhwymwyd hi'n fy nghalon, 'dw'i a hithau ond un,
Pan byddo hi 'mhell oddi wrthyf ma'i yno wrth fynghlun
Atsein ei geiriau hyfryd o bellder ffordd y fydd,
Yn seinio yn fy nghlustiau bob munud fach o'r dydd.

'Rwi nawr yn llawer nefach i dir y bywyd gwir,
Er pan des i gyfeillach â'r forwyn nefol bur;
Mae gweld yr yspryd sy ynddi, a'i chalon ddrylliog friw,
Yn ennyn awen newydd i 'mofyn mwy am Dduw.

'Rwi'n brefu am odfeun, 'rwi 'nawr yn canu mwy,
Wrth gosio *Philomela* fu'n canu ynddynt hwy;
Cadernid yw i'm breichiau, annogaeth yw i'm gras,
Ni chredai fod fath fenyw ar wyneb daear lân.

Ni's gwyddai *Theomemphus* un dim ar hyn o bryd,
Mai tân o drysor natur oedd hyn oedd yn ei fryd;
Meddyliodd na's gallasai gael gafael arno ef,
Yn y fath rym gorchfygol, oni buasai fod o'r nef.

Amrywiol oedd fwy duwiol, amrywiol oedd fwy pur,
Nag ydoedd *Philomela*, pe credasai *Theo*'r gwir;

Ond cariad fydd yn dallu, ni ellir barnu'n iawn,
Mae gryn y nwydau'n gwyro, lle byddo ef yn llawn.

Mae llen tros wedd yr wyneb, un hardd yw falw nôd,
Pryd cynta caffo cariad feilfaenu'n iawn ei dro'd ;
Mae tegwch anghydmorol mewn melyn wynebpryd,
Y dyn unwaith yn gynnes y rhedo arno'n bryd.

Fel hynny *Theomemphus*, 'doedd heddyw is y rhôd,
Greadur yn gyffelyb i *Philomela*'n bod ;
Doedd ynddi ddim yn eisiau ag oedd ar berffaith ddyn,
Ac nid oedd ef yn happus nes byddai hi wrth ei glûn.

Fel hyn 'raeth amser heibio, a chariad yn y bla'n,
Yn ennyn, ac yn llosgi, fel fflam o ddisglair dân ;
A *Theomemph* heb wybodd 'nawr iddo golli ei le,
A bod y ddraig ddichellgar â'i hewin ynddo fe.

Ond d'ryfu 'roedd ef fwy fwy, ac fwy fwy wrthi nglyn,
Dau enaid a gymmysgwyd gan gariad cryf yn un ;
Tân fflamillyd anorchfygol debygid tra faent byw,
Ond tân ennyno uffern a ddiffydd anadl Duw.

Nid llai 'roedd *Philomela* yn caru'r nefol ddyn,
Ymglymmodd yn ei enaid, a'i henaid hi yn un ;
A gwres wrth wres gysylltodd, ymaffodd tân am dân,
Pwy bellach luddias fodrwy i natur fyn'd ymla'n.

*Dr. Aletheius yn ei boli ef am natur ei gariad, ac yn
ei gael yn serchiadau natur.*

Clyw *Theomemph* ble'r ydwyf? ble heddyw mae dy fryd?
Ai'r nefoedd bia'th galon? neu wrthrych gwael o'r byd?
Beth ydyw'r hyn a glywais? ai geirwir, gan ryw rai?
Fod *Philomel* a thithau yn myned tan y iau?

Sylweddol yw priodas, y cwlwm penna'n fyw,
Sydd ymhlith meibion dynion, yr hwn ddyfeisiodd Duw;
Ac nid oes gras, na llygredd (ond un, mor ddyrys mae),
A ddadrys waith y nefoedd nes marw un o'r ddau.

Mae gwraig yn asgwrn cymmwys, yn gnawd i ti dy hun,
Mae'n nes na'i gweld, na'i theimlo, na gorwedd wrth
dy glûn ;

I'th gnawd a'i chnawd ymgymmysg, nid dyna'th benna
Ond i dy enaid gymmysg â'i henaïd nefol hi. [fri,

A bod yr Iesu'n gwneuthur dy afgwrn di yn fyw,
A dwedyd cymmer honna, rhodd unig gan dy Dduw;
Ymgeledd gymmwys, hollol, cynhorthwy ar bob pryd,
O'r awr y rhoddir hi i ti nes myn'd i maes o'r byd.

Theomemphus.

Mi deithiais hir flynyddau yn unig wrthyf f' hun,
Heb geisio unrhyw gymmar i fod â mi yn un;
Dyn unig er pan gredais, heb allu ffeindio ma's,
Neb ag aeth i'm hysprydoedd, er pan y cefais ras.

Ond wrth gyrwydro meddwl, ffordd yma a ffordd draw
Myfyrio beth aeth heibio, ac etto beth a ddaw;
Mi welais eisiau cymmar, ymgeledd gymmwys bur,
Cydymmaith pererindod o'r byd i'r nefol dir.

Fel gallwn ddweud fy ngofid, neu'm dirgel fai ar go'dd,
Wrth honno ymhob ystyr a fyddai wrth fy modd;
A thaflu o waelodion fy myfyrdodau ma's,
Ddirgelion dyfnion uffern, a llwybrau nefol ras.

Ac mi ges gariad atti, fwy nag y cerais ddyn,
Mae ei hyspryd hi a minnau er's dyddiau nawr yn un;
Fe glymmodd nef mewn cadwyd, (mae gwaith y nef
yn lân)

Ddau fant, ddau etholedig, ddieithr bell o'r bla'n.

Mae'n hundeb yn ysprydol, mae'n henaïd ni heb ball,
Yn llechu, yn gartrefu, fel un o fewn i'r llall;
Run gras o'u mewn sy'n gweithio, 'run elfen, a'r un fai,
'Run pryd 'rym yn galaru, 'run pryd yn llawenhau.

'Run sect, yr un athrawiaeth, 'run bedydd, a'r un ffydd,
Os heddyw caeth fydd *Philo*, fydd *Theo* ddim yn rhydd;
Fe glymmodd cariad ddoniau, a grasau gant ynghyd,
Ac fe gwnaeth hi a minnau, bob mymryn o'r un fryd.

Ond ti fy nhad *Aletheius*, os oes rhyw ddirgel bla,
Neu dwyll o fewn fy nghalon, neu ryw beth nad yw dda,
Mae groeso i ti'm holi, am gael y gwir 'rwi ma's,
'Does dim a ddeil y brwmistan, onid effeithiol ras.

Dr. *Aletheius.*

O *Theomemph* mae natur yn fynych yn cael lle,
 Ac hefyd yn cael enwau rhai o rasfau'r ne';
 Mae twyll yn cael ei wisgo mor hardded lawer pryd;
 A'r pennaf ras a fedda credadyn yn y byd.

Fe elwir ffydd yn rhyfig, er hyn nid rhyfig yw,
 Sêl heb wybodaeth weithiau, y gelwir cariad Duw;
 Fe elwir cariad cnawdol, a'i dolach gyd ag ef,
 Ond caffael gras i'w liwio, yn gariad pur y nef.

Fe ddywaid merch mai galwad a gadd hi fry o'r nen,
 I roddi ffwrdd ei gwedd-dod, a chym'ryd gŵr yn ben;
 Pan nad oedd mewn gwirionedd, ond cariad fel y tân,
 Ennynnodd yn ei chalon at ryw fachgennyn glân.

Am hynny chwilia'n fanwl, na adael fan ynghudd,
 O'th-galon heb ei mynnu i maes i olau'r dydd;
 'Nenwedig dy ferchiadau, mae miloedd maith a mwy,
 O gamfyniadau dirgel yn llechu ynddynt hwy.

Cnawd yw fy'n arwain tolach, a tholach nid yw bur,
 Mae'n feichiog o anlladrwydd, fe esgor cyn bo hir;
 A chwant pan yr esgoro, tân ffamllyd yw efe,
 A ennyn grym euogrwydd yn ffamiau cuwch a'r ne'.

Nid digon it' fod natur a'i nwydau yn eu grym,
 A chariad fel y moroedd nad oes a'i fycha ddim;
 Yn meddwl pe b'ai filoedd o ferched wrth ei chlûn,
 Na cherit ac na 'drychit fyth ar y lana ei llun.

Rhaid it', os hi yw'r cymmar ro'dd Iesu i ti fyw,
 Rhaid it' roi iddi gariad yn natur dyn nad yw;
 'Run cariad pur nesolaidd ag oedd gan Frenhin ne',
 Ar groesbren wrth ei hoelio at ei briodferch e'.

Rhaid i ti ei phriodi at gyfudding a gwae,
 At ddwyn ei chroes, a marw, fel at gael ei mwynhau;
 Rhaid i ti gydymdeimlo â'i gofid, ac â'i chur,
 Ac f'allai dyna'r gwaddol gai gyd â hi cyn bo hir.

Theomemphus.

O flys i flys mi redais, ac mi ge's brofi'n hael,
 Bob plefer tan yr wybr dybygais oedd i'w gael;

Ond

Ond ni ches yn fy nghalon, ni 'nynnodd tan fy mron,
Fath north mewn tân a brofais, a charu'r *Philo* hon.

O'r holl gynhyrriad nwydau a brofais i o'r bla'n,
Mi congcrwn trwy ryw foddion, can's gwanach oedd eu
Ond cyfan wyf ddi allu i gongero tegweh pryd, [tan;
Pan rhoddwyd ef ar ruddiau fy *Philo*'n gryno 'nghyd.

Naill ai gadawodd natur o honof fi ryw ran,
I syllu ar fath wrthddrych digymmar yn rhy wan;
Neu cym'rwyd mwy o ddefnydd o'm hochr afwy ma's
Nag roddwyd i mi wed'yn i'w bwyso ef o ras.

Mor berffaith yw ei hymddygiad, mor gryno yw ei dawn
Ei nwydau a'i synhwyrâu sy o nefol ras yn llawn;
Y cyfan oll a wnelo, neu ddelo idd i'w bryd,
Neu ddwedo, sydd synhwyroi a grasol iawn i gyd.

Fy nysg, a fy ngwybodaeth, a'm rheswm mwya ei rym,
A'm doniau fydd yn myned yn ei chwmpeni'n ddim;
Y celfyddydau doetha, a'r pyngciau uwcha eu bri,
O'm bodd wi yn anghosio pan byddwi gyd â hi.

Hi bia'r dweud a'r gwneuthur, a dwyn ei phwngc ym-
l'm tyb ynfydrwydd hollol fy nyfais i o'r blaen; [laen;
Hi wna yr ymadroddion distadla yn y byd,
Fil yn fwy hyfryd immi nâ'r celfyddydau gyd.

Rhyw hardd firioldeb nefol ac ardderchowgrwydd sydd
Ddau ddawn o waith y nesoedd yn eistedd ar ei grudd;
Pereiddiaf fiodau natur, ffrwythau'r baradwys bur,
Mewn rhai yn creu eiddigedd, mewn llawer gariad pur.

Dr. Aletbeius.

Na ofod un creadur yn uwch nag dylai fod,
'Nenwedig un ofodwyd yn is nâ gwrryw erio'd;
Beth sy ynthi sy ryfeddol, beth sy ynthi aeth â'th fryd,
O mewn? o maes? mae'n rhyfedd? neu ynte'r ddau
ynghyd?

Mae benyw'n ddeg oddi allan, 'does neb yn ammau llai,
A theilwng yw o'i pherchi, ei charu, a'i mawrhau;
Mae yn ei lle'n gydymmaith (os cym'rir) gorau'n fyw,
A'r pennaf rodd is nesoedd erioed a greodd Duw.

Fe dododd ef hi berthyn i wryw'n agos iawn,
Ac er ei ymgeleddu ca's amryw gymmwys ddawn;
Mae'n dwymach, mae'n gareiddach, i'r llesg, y claf,
a'r gwan,

Caiff bwyso arni wrth farw, hi ddeil ei ben i'r lan.

Mewn hospitals am hynny yn cael ei dewis ma'i,
Yn fammaeth gan phyfygwyr i drin cystuddiol rai;
Mae'n well i'r gwan di-swccwr nâ neb fydd ar y dda'r,
Chaiff eisiau fod na diffyg ar hwnnw fyth a'i car.

A phan Tywyfog bywyd yn teithio ein dyrus fyd,
O bawb careiddiaf dynion oedd gwagedd iddo gyd;
Gan weini at ei angen, o gariad pur heb ball,
O *Galil'* i *Judea*, o derfyn gwlad i'r llall.

A hwy ddaeth gynta'r borau at fedd Tywyfog nef,
Hwy ddygodd beraroglau idd i'w enneinio ef;
Hwy gafodd weld angylion mewn gwisgoedd gwyn eu
A *Magdalen* yn gyntaf gas weld ein Iesu'n fyw. [lliw,

A diau fod amrywiol a honynt gafodd ras,
Mewn sêl, ac mewn haelioni yn curo gwŷr i ma's;
Ac f'allai bydd myrddiynau o'r rhai'n er maint eu bai,
O fewn i deyrnas nefoedd fwy nag feddylia rhai.

Ond etto cymmer ofal, er maint wnant o lesad,
Rhag gwneud â hwy gyfeillach fydd uwch nâ chaniatad;
Mae tân o fewn i nattur, os cymynysg wna y fflam,
Fe dry y forwya serchog cyn deuddeg lloer yn fam.

Am hynny na fydd gaethwas, ac na ro serch dy fryd,
Na addola, na ryfedda ei chnawd, a'i hwynebpryd;
Fe wywa ei mynwes gyflawn, fe baid rhygyngfa ei thro'd
Melyna croen ei hwyneb mewn dyddiau byrr fy'n d'od.

Pwyfa dy hun a hithau ynghlorian rheswm gwir,
Cai weld p'un ga's blaenoriaeth gynt gan y Prynwr pur;
Gŵr gafodd fwya o'i ddelw ymhob rhyw ddawn a gras,
O mewn, mewn rheswm dwyfol, ac yn ei gorph o ma's.

A fwya fofst yn wybod o'r doniau ge'ft uwch nen,
Mwy fydd (os hi dy briod) yn d'addef di yn ben;
Fe gwymp ei mddangosiadau a'i swynion gweigion hi,
I'r sylwedd a'r doethineb a welo hi ynot ti.

N'ad i ddiogelaidd deimlad a rowd yn nattur dyn,
 Tu ag at genhedlu miloedd 'run nattur ag ei hun,
 Fod it' yn blefer mwya, fe roddwyd hwn erio'd
 I bob rhyw fath greadur sy'n trigo is y rhod.

Pob bwyfstil, pob anifail, pob hediad yn gyttun,
 Yn hynny sy'n cael plefer yn gymmwys megis dyn;
 Yr hyn i'r hil ddireswm, ni roisai fyth mo'r nef,
 Pe buasai'n blefer teilwng o ddwyn ei galon ef.

Am hynny dyrcha'th feddwl tu ag at y farn a fydd,
 Pan darfo cnawd, a theimlad, a'r nwydau heddyw fydd;
 Lle na bydd gwreicca mwyach, na 'nabod achau gwa'd,
 Ond gwleda yn wastadol yn sanctaidd dy ein Tad.

Câr holl ddaioni honno roir itti'n help i fyw,
 Mae caru yn dda, ac addas, ond tanllyd serch nid yw;
 Ac nid yw cariad cywir, erioed er maint ei rym,
 Mewn cnawdol serch, a nwyfiant, yn gynnwyfedig ddim.

Ond cariad pur sy'n codi'r meddyliau llefg i'r lan,
 Cryfhau, a phuro'r yspryd, ag a wnaeth serch yn wan;
 Mewn rheswm da yn llechu, a barnu mae yn iawn,
 Heb gym'ryd fyth un wob'r gan lendid dysg a dawn.

Y cariad hwn sy'n tynnu at gariad pur y nef,
 A hwn sy'n dilyn camrau ei hyfryd gariad ef;
 A hwn nid yw'n gwneud delw o firiol wyneb glân,
 Nag fyth yn cym'ryd plefer mewn pethau na pharhan'.

Theomemphus.

Nid y tu allan iddi, sef gwedd ei hwynebpryd,
 Na dim mewn blys cenhedliad ro'wd i'r anifail mud;
 Ag wyf yn blasu arno, fel mil o ddoniau mân,
 A throion digyffelyb i'm golwg i o'r bla'n.

Y rhai fydd fel yr ason, o hyd yn llifo i ma's,
 Oddi wrth bob gair ac awgrym, pob golwg a phob gras;
 Yn ufuddhau, yn cwymbo, mewn cydsain serchog rydd
 A chariad yn ymgymmysg trwy gydol faith y dydd.

Cyttundeb pur diddadl, cysondeb perffaith wiw,
 Un meddwl, neu un galon, neu enaid un wnaeth Duw;
 A phrin y gallai gredu fod neb a fu'n mwynhau,
 Fath flas mewn cariad syml ag brof'som ni ein dau.

Dr. *Aletheius.*

O *Theomemph* gweddia, mae gweddi'n fawr ei 'sgil,
'Rwi'n tybied, bron 'rwy'n credu it' golli'r llwybr cul;
Mae cnawd yn gwisgo dillad perffeithiaf ras y nef,
Fe dwyllodd fil i wyro, attolwg gochel ef.

Yn ddistaw fe ledrattodd dy feddwl a dy fryd, [fud;
Fe'th wnaeth i'r cnawd yn gyfaill, fe'th wnaeth i Dduw yn
Fe'th lanwodd o ryw fwrtais, meddylgar wyt a phrudd,
Am *Philo*'r wyt yn meddwl o ddechrau nos i ddydd.

Hyhi wyt yn ei disgwyl, bid yma, neu bid draw,
Ynghorph yr eglwys sanctaidd rhaid it' ei chael gerllaw;
Ei pherson wyt yn weled, mae yn dy serch-fath rym,
Mae hi yno yn bresennol pan na bo hi yno ddim.

Mae'n gwmwl dudew tywyll nawr thyngot ti a'r nef,
Yn attal cariad Iesu a'i heddwch hyfryd ef;
Mae'n cloi dy holl-synhwyrâu, ac yn eu clymmu'n un,
A chadwyn adamentaidd ddirgelaidd wrthi ei hun.

Mor ddwfn wrth ei charu y rhedodd arni'th fryd,
Fel yr anghofiaist garu y lleill o'r seintiau gyd;
Hi ddygodd dy arennau, dy amser a dy ddawn,
Ynghwmpni *Philomela* wyt sora'u a phrydnhawn.

Hi drodd dy rasau pennaf a'th ddoniau yn gyttun,
A geiriau doeth dy enau yn hollol iddi ei hun;
Hi wnaeth dy holl gyfeillach heb effaith ac heb fri,
Ti oeraist at yr eglwys pan dwymaist atti hi.

Rhy bell aeth dy serchiadau, dy gariad fydd o ryw
Yn uwch nag y dylasai; yn pwyso cariad Duw;
Tebygu 'rwyf ei ganfod, a marn i fydd yr un.
Mai greddf o natur ydyw sy'n caru cnawd a dyn.

Am hynny braich raid dorri yn fuan yw efe,
A llygad fydd raid dynnu, cyn gallech fynd i'r ne';
Gwell mynd yn un llygeidiog at Iesu clywaist son,
Na meddu'th holl aelodau yn nyfnder uffern bo'n.

Am hynny dyro ergyd, na attal ddim o'th law,
Trywana'th anwyl bechod yn fuan trwyddo draw;
A gad i arch yr Arglwydd dragwyddol i gael lle,
A chwympe *Philomela* lawr ar ei drothwy fe.

Os hi fu ar fynydd *Sina*, os hi fu ar *Seion* Iryn,
Nid colled, ond rhyw ennill digymmar iddi yw hyn;
Wrth golli cariad *Theo*, a *Theo* i'w mawrhau,
Cael gweld yr Oen fu farw yn wastad a'i fwynhau.

A thithau ond rhoi heibio dy nwydau o ffamlyd dân,
Na ddoi cyn i ti hepian i'r man yr oe't o'r bla'n;
Ac fe ddaw ofn duwiol bereiddiaf ras y ne',
A hunan glos ymholiad drachefn idd i'w lle.

Ac fe ddaw hiraeth nefol, a'r fyched fy am fwynhau,
Ac yspryd o alaru, fydd un â llawenhau;
Chwant helpu'r cloff i gerdded, a chyfarwyddo'r dall,
A hyfryd adeiladu y saint o wlad i'r Hall.

A thi gai'r deg can cymmaint o fewn y byd a ddaw,
O wobr uwch y poenau o dorri'r droed a'r llaw;
Cai lawer ar y ddaear, o ran mai uwch ei fri,
Yw awr o garu'r Iesu, nag oes i'w charu hi.

P E N XIV.

*Myfyrdodau Theomemphus ynghylch ei Gariad, a'i an-
hawfara i ymadael. — Ei Gân cariad ef, — Ei argy-
hoeddiadau o'i fod yn gnawdol--ei ymdrech i'w gongro:
Duw yn ei dorri ymaith â gwers o'r Bibl yn ei gwsg.
---Ei Gân ymadawiad ef â Philomela.*

OND dyma lle bu ymdrech, ble cair ei fath e' ma's?
Rhwyng hen serchiadau cnawdol ac argyhoedd-
iadau gras;

Pob un am gael y congwest, pob un am gael ei le,
Ond yn y diwedd cariodd effeithiol ras y ne'.

Hir iawn bu ymdrechiadau a churo o bob tu,
A chnawd unwaith ennillodd ar ras y nesoedd fry;
Ond gwir yw gair *Jehovah*, effeithiol yw ei rym,
Pan byddo'r enaid egwan yn methu gwneuthur dim.

Tristaodd *Theomemphus*, ac aeth yn rhyfedd synn,
I glywed hen *Aleth'ius* yn traethu'r geiriau hyn;

O ran na's daeth i'w feddwl fod dim yn fwy o'r nef,
Na'r ferch at *Philomela* oedd yn ei galon ef.

Beth wnei, fynhad *Aleth'ius*? be fe, mewn tristwch mawr
Gan gwmpo ar ei ddwyfron ar dwyn o bridd i lawr;
I ba le trof fy wyneb, dadryfaf fi pa fodd,
A'r fenyw tan y nefoedd fydd benna wrth fy modd?

Ai cnawd oedd i mi ei charu yn fwy nâ dynol-ryw?
Mi cerais megis gwyrif ddiweirias un yn fyw;
Ein calon gas ei rhoddi y naill i'r llall ein dau,
A gwyrif mi a'i gadewais, ni cheisiais mo'i mwynhau.

Mae'n galed i mi 'madael a rhoddi maes o'm bryd,
Yr hon a gerais fwy o bob peth yn y byd;
Mewn myfyrdodau cariad mi dreuliais amser maith,
A raid im' etto ddattod pob mymryn bach o'm gwaith.

Och fi 'rwy'n methu 'mado â'r dawel ddeg ei phryd,
Mae'n hawfach i mi 'mado â'r cwbl yn y byd;
Rhown arian wrth y miloedd, a doed hi fel y del,
I maes o fy ferchiadau cyn rhown I *Philomel*'.

Hi aeth yn rhy ddiweddar, ni gymmysgafom fwy,
Nag ellir fyth ein dadrys heb roi i'n synhwyrâu glwy';
Dau ddyn yn ddiau gollir wrth ddiffodd y fath dân,
Neu nid oes dim ond muriau a'n ceidw ar wahan.

Nid y mynyddau meithion, na'r '*Tlantic* mawr ei hun,
Wahana ein hysprydoedd fy nawr ill dau yn un;
Pe fi f'ai yn y dwyrain, a hithau yn y de',
Mewn llai nâ hanner munud y cwrddai *Philo*' a *The*'.

Myfyriwn ar ei pherson o gylch pob graddau mân,
Myfyriwn y gyfeillach fu rhyngom ni o'r bla'n;
Myfyriwn ar ei geiriau, ac wrth fyfyrion clywn
Ei hyfryd lais yn goglais fy yspryd oddi mewn.

O beth a wna? mi ddryfais, mae yn fy yspryd dân,
Mae *Theomemph* mewn carchar mwy dwfn nag o'r bla'n;
Mae cadwyn am fy enaid fel pres neu haiarn fydd,
Pe gwelwn ffordd i ddiangc ni's gallwn fynd yn rhydd.

Fy ewyllys fydd yn peidio, mae fy 'wyllys fel y dur,
Fe dyrr yn lân cyn plygu, i ufuddhau os gwir;

Ni's myn, ni's gall, ni anturia, er seraph, nac er fant,
Er colli nef a daear roi *Philamel*' i bant.

Mi ymddigia hyd at farw, a da ymddigio yw,
Wrth ddyn sy'n fy ngheryddu, na foed im' ddigio Duw;
Nawr wedi adeiladu rhyw dwr o gariad mawr,
Mae'n gant trueni eilwaith i dynnu hwnnw i lawr.

O'r holl anhawstra gefais, y wers anhawfa im';
Yw dysgu anghosio caru, ni fedra i honi ddim;
O na allwn buro allan o hono yr hyn sy fai,
A chariad a chymdeithas fyth fythol i barhau.

Ac etto gyd er cryfed, a hened bedd efe,
Fe saethodd argyhoeddiadau *Aleth*' ius ddewr e' i dre';
Un tro am gongwest arno, un tro iddo am barhau,
Fe och'neidiodd, fe sychedodd, fe frefodd am y ddau.

Ac er mwyn boddi ei ofid, fe ganodd wrtho ei hun;
Dwy ason fawr o'i lygaid yn rhedeg tros ei fin;
Ei gân oedd gân o hiraeth, a gosid trwm ynghyd,
Gras a ferchiadau'n ymladd i gael y congwest drud.

Cân Theomemphus.

BRyd Arglywydd tyrr y rhwydau, y tyrr y gadwyn fawr?
Yr haiarn llyfetheiriog sydd yn fy nghadw i lawr?
O hyfryd forau gwawria! os galla i weld fath ddydd,
Pan casso serch ei friwio gan ras yn gandryll rydd.

Pam gwnaethpwyd *Philamela* mor hawddgar wynebpryd
A pham rhowd iddi ddonian all temtio pawb o'r byd?
I ddangos gallu'r Crewr? neu demtio eiddil gwan?
Oedd eifioes tan ryw feichiau, yn methu dal i'r lan.

Feddyliais I cyn heddyw fod cariad y fath dân,
Ond tybiais fod pleserau oedd lawer pell o'i fla'n;
Tân yw mi wela heddyw o fewn i natur dyn,
Nad oes ymhlith y nwydau gyffelyb iddo ei hun.

Eiddigedd sy'n ei gwmpni, fel duwies fawr ei grym,
Sy'n difa ei pherchennog heb adael iddo ddim;
Cariad esgorodd arni, a chariad gwnaeth hi'n gref,
A hithau sy'n ymborthi ar ei 'mysgaroedd ef.

Ni's gallwn i deyrnasu ar ynys *Brydain fawr*,
 A chael o bob pleserau rifedi gwellt y llawr;
 Un gogd bach yr olwg, a'u llyngcai hwynt yn un,
 Gweld i fod, yno'n eisiau fy *Philomel* ei hun.

O na boed un gorchymmyn yn f'erbyn i'w mwynhau,
 Amhosib' i mi ddiffodd fath fflamiau o dân didrai!
 Ai cyfraith Duw, neu ddynion, dwed imi f'enaïd p'un?
 Sy'n attal cymdeithasu rhwng c'lonnau fyddo'n un.

O na allwn beidio porthi serch o'r fath rwyfsg a grym!
 Ac elfen raid o bosib' fynd cyn bo hir yn ddim;
 Oferedd im' hiraethu, bugeilia, a gwiho yd,
 Na ddyru'r nefoedd gennad i'w brofi trwi'n y byd.

Fel hyn mewn cyfyng gyngor a thristwch dwfn iawn,
 O'r cyfnos hyd y borau, o'r borau hyd brydnhawn
 'Roedd ef; un pryd mewn ymdrech am roddi *Philo* bant,
 Ond cariad poeth drachefn yn ennyn cnawdol chwant.

Y gwyntoedd poeth temestlog, a'r storm gyndeiriog gref
 Ac weithiau ar ei natur, ac ar ei synwyr ef;
 Yn awr ar ei rasusau, bryd arall ar ei sail,
 Yn curo yn ddi-drugaredd yn ddiwyd bob yn ail.

Nes daeth i lawr, o'r diwedd y gennad fawr o'r nef,
 A mil o argyhoeddiadau yn gryno gyd ag ef;
 Nes i *Theomemphus* gredu, mai cnawd ei serch a'i fryd,
 O'r dechrau hyd yn yma at *Philomel* ei gyd.

Ac yna daeth o newydd, ofidiau maith yn lli,
 Pa fodd y gallai 'madael yn hollol a' hithi;
 Pa fodd y gallai ddadrys fath glymmau cyrus cudd,
 Pa fodd y gallai ddiangc o gadwyn harn yn rhydd.

O Ior, 'be se, sy'n doddi y moroedd gadw eu lle,
 A'r haul a'r lloer at fymryn eu troion yn y ne';
 Pob tymmor yn ei drefn, pob creadur yn ei fan,
 O cadw *Theomemphus*, 'dyw *Theomemph* ond gwan.

Help fi rwi nawr mewn gosid, gwan wyf, a'r lleiaf fant,
 Help fi rwi bron resolfo rhoi *Philomel* i bant;
 Mi ro ffarwel yn union i'r cyfaa is y ne',
 Ond i mi'th gael dy hunan fy Iesu yn eu lle.

Ti fynni'r cnawd, a'r esgyrn, a'r galon yn gyttun,
 Rhaid itti gael y cyfan, neu yntau ddim o'r dyn;
 'Does dim fod is yr wybren, mewn cariad, ac mewn bri,
 O fewn i'r serch na'r galon i daflo â thydi.

Rhaid rhoi ffarwel i arian, rhaid rhoi ffarwel i aur,
 I *Phebe* wen a *Martha*, i *Magdalen*, a *Mair*;
 Rhaid rhoi ffarwel mae'n debyg, i'r eulun fawr ei grym,
 Neu roi ffarwel i'r nefoedd, can's ni chytunant ddim.

Ffarwel anwylaf faesydd, rhaid i chwi 'mado gyd,
 Mi'ch cerais, mi'ch hwsmonais, mi'ch trefnais yn fy mryd
 Mi gollais wrth eich trefnu, a'ch cym'ryd yn fy nghol,
 Fwy nag ddwg llongau'r *India* hyd ddiwedd byd yn ol.

Ffarwel ddanteithion melus, a'r gloyw hyfryd win,
 Yn nyddiau fy ngwrthgiliad rois ormod wrth fy min;
 Ffarwel y palas hyfryd, a'r gerddi têt eu llw,
 Gwaharddwyd im' bleferu mewn dim is nen ond Duw.

Mae'n rhaid llabyddio *Agag*, er cymmaint yw ei barch,
 Mae'n rhaid i *Ddagon* gwynpo i lawr o flaen yr arch;
 Rhaid 'madael â *Dalila*, a'i hwyneb têt heb ball,
 On'te mae'n rhaid i *Samson* i deithio'r byd yn ddall.

Rhaid croesi'r chwant anwyla, rhaid croesi'r tuedd cryf,
 Sy'n rhedeg yn fy natur, i wared fel y llif;
 Rhaid rhoi *Diana*'n wenfflam, sy â'i henw trwy'r holl fyd
 Er cymmaint yw yr elw sy'n d'od oddi wrthi 'nghyd.

Mi golla wrth 'mado â *Philo* fy holl bleferau o'u bron,
 Aed ffwrdd bob plefer arall, os rhaid anghosio hon;
 Bydd ynwi wag le wed'yn, ac nid oes tan y nef
 Ond hoeliwyd ar y croesbren ei hun a'i lleinw ef.

Am hynny dere Arglwydd, a dere lawr yn frau,
 A *Theonemph* ddiodde er godde ei hollri'n ddau;
 'D â i 'mofyn am un meddyg i dynnu'm llygad de',
 Ond ti fu farw trofw rhwng daear fawr a ne'.

Os pechu 'rown fy Arglwydd, nid own yn gwybod dim,
 Mwy twyll mewn serch mae'n debyg sy pan fo fwya ei
 Feddyliais i nad oeddwn yn hollol yn fy lle, [rym;
 A *Philomel* a minnau ym mynwes wen y ne'.

Ond heddyw 'rwyf yn canfod rhyw ddiffyg ar fy ngras,
Fod ofn cyfeiliorni wedi dihengu ma's ;
Fod gwiliadwriaeth nefol, hunan-ymholiad fynn,
A galar wedi ei golli, a flawer gyd â hyn.

Mi wela nawr yn eglur, fy ngofid hynny yw,
Fod *Philo*'n cael o'm calon ddeg cymaint ag oedd Duw ;
Mewn pedair awr ar hugain, daw'r haul â'i thro i ben,
Prin un o rhei'ny a roddwn i Frenhin nefoedd wen.

Pum munud ar fy ngliniau wrth borth y nefoedd fry,
Chwech awrac weithiau ddeuddeg yn cadw ei chwmpni hi
A'r deuddeg hynny'n pafod gyd â'r fath gnawdol flas,
Dymunsw'n fod yr ola yn para blwyddyn lân.

Fu sacrament, na gweddi, na mawl, na chanu clod,
Er gwelais *Philomela*, na phregeth bur erio'd ;
Na chwmpni'r faint gwresocca, na dim o'r nefoedd fry,
Mor felus a'i chyfeillach (i'm tyb) nefolaidd hi.

Rwi'n gweld yn awr im' golli, anfeidrol golled yw,
Roi'r cariad hynny i langces, berthynai oll i'm Duw ;
Mae yma'r pechod mwya is nefoedd glywyd son,
A thorriad pob gorchymmyn o fewn i Fibl Ion.

Mae yma ddelw-addoliad, sef caru wyneb hardd,
Yn fwy nâ'r wyneb chwyfodd yn *Gethsemane* ardd ;
Putteindra fy yma hefyd, ffeiddia erioed ei ryw,
Rhoi'r galon honno i *Philo*, sy'n deml bur i Dduw.

Rhoi'm hyspyd i greadur, yr yspyd hynny fy
Tan rwy'm ammodau cadarn a Thywysog nefoedd fry ;
Cofleidio yn fy mynwes, mawrhau, a bod ynglyn
Wrth berfon greodd Iesu, ac nid wrth Iesu ei hun.

Mae yma hefyd ledrad, y lledrad gwaetha ei ryw,
Lledratta calon *Philo*, ag oedd ym meddiant Duw ;
A dwyn ei gras a'i synwyr, a'i doniau maith yn un,
A chanol-bwynt o honynt, fy ngwneuthur i fy hun.

Na ladd yw un gorchymmyn, mi a'i torrais tan ei nôd,
Mi fwrddrais, ac a leddais, a gerais fwya erio'd ;
Yn lle ei hadeiladu, ei fwcero, a'i chryfhau,
Ni wnaethum ond ei denu i wared a'i gwanhau.

Fy Nuw, fel hyn rwi'n gweled, O dere â'r ddedwydd awr
 I mi gael delw-addoliad o'm calon gas i lawr ;
 Rho i mi nerth i gongero'r hyn heddy' wi'n weld yn fai,
 Mewn tywyllwch 'rown yn caru, mewn gole'n difarhau.

Braich dde' wi'n fethu ei thorri, a dehau lygad yw,
 'Does neb a'i tyrr, a'i ddadrys, o'r ddae'r i'r nef ond Duw;
 Tydi gaiff rhoddi'r ergyd, o torr y fraich a'r llaw,
 Dydd chwerw fydd i *Theo*, ond daioni iddo ddaw.

'Nawr ar ryw noswaith hyfryd pan ar ei wely clÿd,
 A chariad, a 'madewiad yn berwi yn ei fryd ;
 Ac weithiau argyhoeddiadau yn troi y clorian mawr,
 Ac weithiau cariad yntau yn pwyso'r bêrn i lawr.

Pan gaeodd ei amrantaau, ac yntau yn ei hûn,
 Un gair a ddaeth o'r nesoedd, oedd fwy nâ geiriau dyn;
 Trywanodd trwy ei arennau, llymach un cleddyf fydd,
 Yr hwn mewn heirn oedd gynne fy'r funud yma'n rhydd

Yr Arglwydd dy Dduw a geri, be allu mawr y nef,
 Ni fu, ni ddaw, 'does heddyw, neb well i ti nag ef ;
 'Dyw deng mil o gariadau, pe baent i gyd yn un,
 Ond graian ymhen mynydd mewn clorian wrth ei glûn.

Câr ef â dy holl enaid, a'th holl synhwyrâu gyd,
 Pob nwyd, pob dawn, pob aelod, pob rhan yn gryno
 'nghyd ;

Câr ef yn well nâ'th olud, câr ef yn fwy nâ'th fri,
 A châr e'n well nâ *Philo*, er tecced merch yw hi.

A chynta daeth y geiriau i lawr o ganol nef,
 Fe redodd yn eu cwmpru ryw awel hyfryd gref ;
 Nid ffamiau hen *Elias*, nid gwynt a daear-gryn,
 Ond rhyw effeithiau melus, fy'n toddi calon dyn.

Nes iddo pan dihunodd i golli maes o'i fryd,
 Un o'r creaduriaid penna a garodd e'n y byd ;
 Daeth Iesu mewn i eistedd ar orfedd nefol ras,
 Ac fe drowd *Philomela* o'i lloches glÿd i ma's.

Ac yna gwynt y nesoedd a chwythodd yn ei rym,
 Ni thalai cnawd, a nattur fod yn ei erbyn ddim ;
 Fe ddaeth y gwleddoedd hyfryd yr awr hon idd i'w lle,
 A *Theomemph* i fwytta danteithion pur y ne'.

Ac nid oedd *Philomela*, rodd iddo ganwaith glwy',
 Ddim heddyw yn y clorian nag arall sant yn fwy;
 Diflannodd serch cyndeiriog, ca's cariad pur barhau,
 Rhwng nef a dae'r nid rhagor gwahan nâ rhwng y ddau.

Cân ymadawiad THEOMEMPHUS.

1 **N**I'S gall swynion *Philomela*,
 Ddim i demtio'm henaid mwy;

Ac nid ofnai wedd yr wyneb

Ganwaith roddodd i mi glwy' :

Ce's o'r diwedd fuddugoliaeth,

Buddugoliaeth werthfawr lawn ;

Hi ddechreuodd yn y borau,

Hi berffeithiwyd y prydnhawn.

2 Buost gwmmwl dudew tywyll,

Ganwaith rhyngof fi a'r ne',

'Nawr ce's wrthddrych fil o weithiau,

Sydd hawddgarach yn dy le ;

Duw a thithau fu yn y glorian,

Gynt yn taslo, ond yn awr,

Enw hyfryd fy lachawdwr,

Sydd yn pwyso hyd y llawr.

3 A'i gwmpeni ef yn unig,

Yw fy nhryfor heddyw gyd,

Ac a bwyfa fil o weithiau,

Gwmp'ni merched glana'r byd ;

Gwel'd ei wedd ond tros funudyn,

Teimlo ei gariad lai nag awr,

Bwyfa gariad *Philomela*,

Oesoedd yn y glorian fawr.

4 *Philo!* mi ymborthais arnat,

Ac mi wnaethum wleddoedd llawn,

O ddechreu-nos hyd y borau,

Ac o'r borau hyd brydnhawn ;

India'r dwyrain a'r gorllewin,

Gynt pe buafent yn fy rhan,

Am dy gwmpni mi 'madewfwn

A hwy yn union yn y fan.

- 5 'Nawr pe bai'r gorllewin helaeth,
Affric, ac *Europa* ynghyd,
 A thryforau tir y dwyrain,
 Yn fy meddiant oll i gyd;
 Gyd â chyfoeth mawr y moroedd,
 A'r mynyddau erioed ni cha'd,
 Mi 'madewn â hwy mewn munud,
 Am y iechydwniaeth rad.
- 6 Ni wna'th degwch mwy im' niwaid,
 Os oes tegwch yn dy wedd,
 Rwyf yn portreïadu'th wyneb
 Fel bydd obry yn y bedd;
 D'enaïd gwerthfawr yw fy nghyfaill,
 Lle mae gras, y trysor drud,
 Mi gaf gwmp'ni hwnnw filiwn
 O fefurau uwch y byd.
- 7 Bydd di briod, bydd di weddw,
 Bydd yn briod yn y man;
 A boed faith o wŷr nol ynol,
 Gael dy degwch bryd i'w rhan:
 Mi ni fyddaf un o honynt,
 Ni fydd arnaf chwant i fod,
 Tan awdurdod y fath bleſer
 Tra fo seren ar y rhod.
- 8 Tyred bellach *Philomela*,
 Nid oes niwaid i mi fod,
 Yn dy gwmpni bob amserau,
 Ges fy mhectod tan fy nhro'd;
 Rho dy law a thyred allan,
 Rhodiwn yn ddiniwaid iawn,
 Rhwng y beddau tan fyfyrïo,
 O foreu-ddydd hyd brydnhawn.
- 9 Ni eisteddwn ar y meirw,
 Ni chwedleuwn am yr awr,
 Byddwn ninnau yno'n gorwedd
 Rhwng y graian mân i lawr;
 Canwn hymn i Dywysog heddwch,
 Soniwn am ei farwol glwy;

Ni 'madewn heb natur gofid,
P'un ai caffom gwrddid mwy.

- 10 Ni newidiwn ganiad ddynol,
I ganiadau *Seion* fryn,
Darfu amiser demtio eu gilydd,
Gormod garu ydoedd hyn;
Fe fydd llwybrau temtasiynau,
Yn llwybrau iechydwrïaeth rad,
Ac ymddiddan am serch natur,
Yn ymddiddan am y gwa'd.

- 11 Ffarwel bellach *Philomela*,
Darfu cariad wynebpryd,
Gwreicca, gwra, cnawd a natur,
Nid oes yn y nefol fydd:
Mi 'sgrifenais hyn ar bapur,
Fe ddarllenir gan ryw un,
Ac ymddryfodd mewn creadur,
Fel ymddryfais i fy hun.

Diwedd y Gân ymadawïad.

P E N. XV.

Theomemphus yn mwynhau Duw. --- Antinomïaeth, tan enw Jezebel, fel Dat. ii. yn cael ei chyflawn ddisgrifo, o ddyddiau Cain i ddyddiau yr Apostolion, at ymlaen, fel dull o othrawiaeth yspryd a bywyd llwyr groes i air Duw, a gelynol i bob sancteiddrwydd bywyd. --- Yr Apostolion yn ei gwrthwynebu hi. --- Ei chadair freiniol yn Rhufain, lle mae yn teyrnasu yn ei gogoniant, ac er pob ceryddon yn dwyn ei ffordd ymlaen.

WEL dyma wyliau etto, nid 'chydig eu parhad,
Ca's *Theomemphus* fwytta pereiddiaf ffrwythau'r
wlad;

Fe gliriwyd ei olygon, fe dynnwyd ffwrdd y llen,
Ca's edrych yn gyfurus tu ag entrych nefoedd wen.

Dislannodd y cymylau, fe ddaeth y gwyntoedd glân,
Fe yrrodd niwlydd sawrll yn dagon pell o'i fla'n;

Fe ddaeth aroglau hyfryd y gwin pereiddlân pur,
Can' gwell nâ gwm yr *India*, o'r baradwysfaidd dir.

Nes ydoedd *Theomemphus* drachefn ddydd a nos,
Yn hyfryd orfoleddu yngwaed y ddwyfol gro's ;
A grafau y cyfammod holl berlau pur y ne',
Yn gryno yn teyrnasu, ac ynddo yn cadw eu lle.

Fe ofn duwiol hyfryd, hiliogaeth cadarn ffydd,
A gwiliadwriaeth nefol yn gyfaill iddo sydd ;
Llawenydd pur a heddwch, mwynhâd, a llawer mwy,
A charid sy'n eu swcro, ac yn eu meithrin hwy.

A *Theomemph* fel yma yn congcro oll yn dân,
Heb ddim ag allai ei rwystro i gerdded yn y bla'n ;
Nawr wedi magu profiad, nawr wedi ennill hedd,
Yn ewn yn gallu edrych yn wyneb angau a'r bedd.

Ond nid uwch saethau satan, a'i faglau etto i gyd,
Nac 'chwaith i maes o rwydau a themtasiynau'r byd ;
Ond ar y môr o wydr yn morio yn y bla'n,
Ond gwydr a gymmysgwyd oedd ef â fflamllyd dân.

Am hyn nid oedd i ddisgwyl tra f'ai ef ar y llawr,
Ond profiad ar ol profiad o rym gehenna fawr ;
A phiccell ar ol piccell, gwenwynig llymion syth,
Gaiff saethu at galon *Theo*, tro *Theo*'n berchen chwyth.

Am hynny mi anturia i ddweud 'rhyn ddarfu'r nef,
I ddiodde nesa i ddyfod i demtio ei yspryd ef ;
I geisio ei ddenu ymaith i groes-ffyrdd dyrus cas,
A ffoesydd duon dyfnion gwrthwyneb nefol ras.

O Arglwydd cod fi i fynu i ddisgwyl ar y mur,
I weld ble mae bradwriaeth yn dod i'r sanctaidd dir ;
I wibio'm llygaid weithiau i'r dwyrain weithiau i'r de',
Ond cadw'n dynn fy ngafael ar wirioneddau'r ne'.

Mi sasa ar yr hwylbren i edrych draw o bell,
Pwy newydd pur a hyfryd sy'n dod o'r gwledydd gwell ;
Pwy 'storom sy'n y gwyntoedd, pwy rwyd sy'n cael ei
A phwy elynion creulon sydd rwan yn nesa. [gwau,

Mi wela fil o faglau wedi cordeddu yn un,
Yn erbyn *Theomemphus* nesaidd ffyddlon ddyn ;

Ac yntau heb adnabod a meddwl etto erioed,
Bob awr fod llu o ddiafliaid am iddo lithro ei droed.

Can's satan fydd yn gwibio yn danbaid yma a thraw,
Am larpio yr ysglyfaeth yn ddarniau gynta ddaw ;
Ac weithiau yn yr anial, ac weithiau yn y ffau,
Yn awr yn tannu ei rwydau, bryd arall yn eu gwau.

*Antinomiaeth, neu gresydd benrydd, tan enw Jezebel,
fel gelwir hi yn Dat. ii. yn cael ei datguddio.*

Hi Jezebel yw'r nefa ddyfeisiodd uffern fawr,
Fel magl gyfrwys ddyrus gael *Theomemph* i lawr ;
O'r ddraig y cas ei dechrau, a thros y ddraig y mae,†
A'r ddraig fydd yn ei dysgu bob magl fach i wau.

Mae

† Mae llawer o 'stwr am Antinomiaeth gan bob gradd
o ddygnion, a rhan fwy heb ddeall mwy pa beth yw, nag
y gwyddant pa beth yw Tangent mewn Trigonometry,
Satelite mewn Astronomy, na Longitude a Latitude
mewn Morwriaeth. A phrin y gall yr hanesiwr mwya
cywraint ei disgrifio hi yn llawn.---Canys mae'r athraw-
iaeth hon, os gellir ei galw hi yn athrawiaeth, yn cyf-
newid ei hegwyddorion, ei dalladau, a'i moesau amryw
weithiau mewn un oes. Mae hi megis dyn f'oi am ym-
ddangos ymhob gwlad, ar ol ffasiwn, arferion, iaith,
a dygiad y wlad honno y bo ynddi. Nid yr un yn gyfan
oedd egwyddorion yr Antinomiaid yn nyddiau Cromwel
ag yn awr ; mwy nag y mae Arminiaeth felly : ac nid
yr un 'chwaith ymhob man yn yr un oes : Canys fel y mae
pob celfyddyd, yn newid rhyw beth, mewn llai nag oes,
er harddwch, a chysondeb ; felly gau athrawiaethau
hwythau, fydd yn ymbincio, yn ymdrawsio, ac yn gwaft-
adbau amryw gwynau. ag oedd ynadynt o'r blaen, ac yna
yn cymmeryd ffurf newydd, tan enw y giwr bwn, neu
arall, yr hwn a'u tacclufodd hwynt felly, ag amryw i
resymmau meithion, fel cyknifer tlws gwerthfawr, yng-
hyd â thorseydd o esponiadau newyddion a blasus.---Ond
os edrychir i'r gwraidd, cair gweled fod amryw o'r dynion

elwir

Mae hon (os rhaid elhola'n) o oesoedd rhyfedd maith
Mae'n hynod yn ei hachau, mae'n hynod yn ei hiaith;
Hi anwyd cyn *Methusala*, a hi fydd byw o hyd,
Er maint yw'r caro fy arni, tra paro byd yn fyd.

M

Yn

elwir yn Antinomïaid, yn caru Iachawdwr y byd, wedi
derbyn o'i Yspryd ef, ac yn tanlyn ei ol yn ddythlyngidd, ac
yn ymorchestu i gadw oddi wrth bob enw o fywyd pen-
rydd; ac o'r tu arall, fod lliaws ag fydd yn gwaeddi yn
groch yn erbyn y gair Antinomian, a'r athrawiaethau
a gyfenwir felly; etto yn byw yn llwyr wrthwyneb i'w
pyngciau eu hunain, ac yn fwy teilwng o'r enw hwnnw
nâ neb o'r lleill: Gany's beth yw Antinomïaeth, ond
bywyd croes i *Efengyl Duw*, ac yna ceisio dlytio i fynu
byngciau o blaid y cyfryw fywyd anfoesol, a llygredig.---
Mae'r yspryd hyn wedi dechrau mor forau a dyddiau
Cain, ac wedi ennill ymlaen at ddyddiau'r Apostolion;
pan y cafodd groch waeddi yn ei erbyn, gan yr holl Apost-
olion. Un yn ei ddesgrifio fel hyn, Eu duw hwynt yw
eu bol, a'u gogoniant yn eu cywilydd. Arall yn rhai
eu nodau i lawr, sef eu bod trwy ymarweddiad drwg
yn gwadu yr Arglwydd yr hwn a'u prynodd; a thrwy
gybydd-dod, a chwedlau teg yn gwneud marfandaeth o
ddynion; sef eu denu i roddi iddynt gyflogau, bywiol-
iaethau, salaries; a hwythau trwy y cyfoeth hyn yn
byw yn foethus, yn loddestgar, yn segur, mewn chwant
afendid, ac yn diystyru llywodraeth; ceryddon dynion
ysprydol osododd Duw yn ei eglwys mewn awdurdod ---
Apostol arall a ddywaid mai dynion wedi ymlusgo i
mewn ydynt, sef gyrru a gwithio eu hunain i eglwys, heb
eu gaho gan Duw, na dynion duwiol; ac wedi cael un
waith fel seirph eu pennau i meion, a nyddant eu holl
gynffonnau i ganlyn: Maent medd efe, Yn troi gras Duw
i drythyllweh, se a'u geitw hwynt yn frychau yn y cariad
wleddoedd; yn pefgi eu hunain heb ofn duwiol, cym-
mylau di-ddwfr, preniau diflannedig, ddwy waith yn
seirw, wedi eu ddiwreiddio; tonnau cyndeiriog y môr,
y rhai fydd yn ewynnu allan eu cywilydd eu hunain;
Ser

Yn nyddiau Cain hi gododd hi laddodd brophwyd mawr
 Sy â'i waed yn gwaeddi dial o hynny hyd yn awr ;
 Ac mae'r euogrwydd yma, pan troddo hi iddi ei hun,
 Fel tanllyd feirph yn brathu hyd hyn am leiddiad dyn.

Scorpionau fy'n ei cheudod yn gwibio yma a thraw,
 A gwaed-gwn yn ei rhwygo rhag ofn dydd a ddaw ;
 Rhyw ddychrynau ac ofnau piccellau uffern dân,
 Hen ffrwyth ei holl ddichellion ffeiddiaf hi o'r bla'n.

Pan

Ser gwibiog, i rhai y cadwyd niwl tywyllwch yn dra-
 gywydd. . . . *Ac yn yr Epistol at eglwys Pergamus, gelwir*
yr yspryd penrydd yma, athrawiaeth Balaam ; ac yn yr
un Epistol y gelwir ef athrawiaeth y Nicholaiaid ; ac
eilwaith yn yr epistol at eglwys Thyatira gelwir y gau
yspryd hwn yn athrawiaeth Jezebel, yr hon sydd, medd
Duw, yn ei galw ei hun yn brophwydes, ac yn dysgu, ac
yn twyllo fy ngwasanaethwyr i odinebu, ac i fwytta
pethau wedi eu haberthu i eulunod ; hynny yw, eu dysgu
y gallant fyw ar ol holl frys, chwantau, moethau, a phle-
serau'r cnawd o fewn rhydd-did yr Efengyl. -- Am ba achos
y mae Duw yn ei rhoddi ar wely i gyfudd mawr iawn,
ac yn lladd ei phlant hi â marwolaeth, yn awr nid oes i
ni feddwl mai rhyw fenyw yn eglwys Thyatira, fel Eli-
sabeth neu Fargaret ydoedd hon, ag oedd yn dysgu cyf-
reithlondeb plŷserau, ond yspryd gau ag oedd yn rhai o'r
eglwys honno, yn byw beunydd ar ol eu holl bleserau, ac
etto yn haeru mai hwy ydoedd y bobl orau, nesaſ at Dduw,
ac yn deall dysnderau satan, pan nad oedd y lleill ond cael
eu cyfrif yn fabanod. --- Am hynny mi elwais gau-athraw-
iaeth, sef egwyddorion ag sydd yn dwyn bywyd cnawdol
gyd â hwynt, yn athrawiaeth Jezebel, ac all eraill ei alw
yn Antinomïaeth, neu yr enw fynnon. Yr oedd Jezebel
yn ei hyspryd yn erlid prophwydi Duw, ac yn caru gau-
athrawon, ac yn ei holl ddrwg arferion yn gyssgod rhagorol
o'r yspryd hwn, ac fe feddylia rhai nad yw y buttain a
ddywaid Salomon am dani yn y Diarhebion y viisfed, ond
gau-athrawiaeth yr hon sydd mor addfed i dynnu pererin-
ion oddi ar ffordd y bywyd.

Pan y chwanegodd pechod a digio Crewr nen,
 Nes soddi gan y diluw y bryniau uwcha eu pen ;
 O fewn i'r arch pryd hynny 'roed *Jezebel* yn un,
 Tan enw *Cam* felldithiwyd, hi oedd yr wythfed dyn.

Ond ni cha'dd hi mo'i henw er maint ei rhwyfsg a'i hynt
 Nes iddi fynd yn fenyw yn nyddiau *Ahab* gynt ;
 A gwneuthur iddo ymwerthu (ei phriod oedd efe)
 Ei hun i bob drygioni ddyfeisiwyd is y ne'.

Hi dysgodd ef i garu phrophwydi gau bob rhyw,
 A'i wrthod ef *Michea* yr unig feddai Duw ;
 Hi yrrodd am *Elias*, hi fynnai ei ddifa ef,
 Fe gongcrodd *Eli' Jeze'*, a diangc wnaeth i'r nef.

O ran na saif gau-yspryd er cymmaint fyddo ei rym,
 O flaen gwir brophwydoliaeth y mymryn lleia ddim ;
 Un gair i Dduw fy ddigon i fwrddro yn ei wŷn,
 Brophwydi *Baal* pe byddent hwy gannoedd yn gyttun.

Ond *Jezebel* gas enw o fewn y ddinas fawr,
 A'r deml sanctaidd hyfryd ddesgynodd Duw 'ddi lawr ;
 Hi laddodd ei brophwydi, hi gododd wrth ei chlŷn,
 Hardd deml i *Astoreth*, a thrigfan iddi ei hun.

Roedd hi yn ffrynd i'r *Iuddew*, yn ffrynd i'r *Pharise'd*,
 A hi hardd wisgodd trostynt holl athrawiaethau eu cred,
 Hi gododd draddodiadau, hi trefnodd hwy'n eu lle,
 Hi a'u stampiodd, hi gosododd o flaen cyfreithiau'r ne'.

Gan *Jezebel* y dysgodd y *Saduseaid* eu ffydd,
 Nad oes na saint, nac angel, nac adgyfodiad ddydd ;
 Y *Targums* mawr anorphen sy'n fwy nâ'r ddeddf eu bri,
 Sy wedi eu cyfansoddi eu gyd o'i choryn hi.

Hi nerthodd yr *Iuddewon*, hi annogodd hwynt ynghyd,
 I ladd ac i gondemnio Iachawdwr mawr y byd ;
 Hi ofododd draddodiadau (na rodd cyfreithiau'r nef,)
 Yn uwch, yn well, yn burach nâ'i athrawiaethau ef.

Hi erlidiodd ei 'Postolion, hi lladdodd hwynt a'i llaw,
 Gwasgarodd rai i *Pontus*, a *Chappadocia* draw ;
 Hi g'nigodd rwystro'r 'fengyl, a'r iechydwriaeth ddrud,
 Hi fethodd eisiau gallu, ni fethodd eisiau lliid.

Ac ofer pan y ffeindiodd i roi 'ddynt farwol glwy',
 Mi wisga ddyfais arall (be hi) mi af gyd â hwy;
 Pan bwyf fi yn eu canol, yn gariad, ac yn dân,
 Myfi wnaaf fwy o ddrygau o bosib' nag o'r bla'n.

Hi gym'rodd apostoliaeth o'r diwedd arni ei hun,
 Ac wrth yr eglwys newydd hi gadwodd heddyw' nglyn;
 Gan dd'od ag ūs, ac efrau, a phyngeiau gau yn lli',
 A bywyd cnawdol segur fel diluw gyd â hi.

Nes gorfu ar y gwilwyr sy'n disgwyl ar y mur,
Paul, Pedr, Iago, Ioan, rybuddio'r dwyrain dir;
 Ac un yn dweud ei phyngeiau, ac un yn dweud ei bai,
 A phlawb yn grach yn gwaeddi ei bod hi'n agosau.

Ei dau hi yw ei bola, be un yn eglur iawn,
 Ac am ei bol ma'i swfwr foreuddydd a phrydnhawn;
 Ei syniad sy ddaearol, ei myfyr sy am y donn,
 A'i chlod ydyw ei ch'wilydd, wrth hyn nabyddwch hon

Mae'n gwardd be'r llall briodas, ei hun ordeiniodd Duw
 Mae'n gwahardd bwyta bwydydd amrywiol pur eu rhyw
 Y rhai a greodd Iesu yr hwn a gafodd glwy',
 Eu gyd trwy roddi diolch i'w eu harferyd hwy,

Judas yn ceryddu yspryd penrydd Antinomiaeth.

Mae *Jude* yn daran danllyd yn llawn o ddwyfol lid,
 Yn portreidu ei pherson, a'i drygau mawr ynghyd;
 Yn llwybr *Cain* mae'n cerdded, sy'n lladd y gwirion ddyn
 Condemnio 'be ef y gonest er mwyn derchafu ei hun.

Gwrthddwedyd gyd â *Ghera*, brophwydi sanctaidd Duw
 Ac ennyn tân mewn gwersyll, o'r cyndeiriocca ei ryw;
 Dewino gyd â *Balam*, a derbyn gwobr gau,
 I regu a darostwng y dewisedig rai.

Mae hi a'i phlant yn frychau er tecced yw eu gwedd,
 Ymhob cynhulliad nefol, ymhob rhyw gariad wledd;
 Cyd-wledda yn rhyfygus â'r saint nefolaidd ryw,
 Ymlaenw ar ddanteithion heb fymryn bach o Dduw.

Cymmylau heb ddim dwfr rai fychion di-fwynhâd,
 Di-effaith, di-awdurdod, di-barch i'r dwyfol wa'd;

Arweinir

Arweinir gan y gwyntoedd o'r dwyrain fel i'r de,
Heb ddwyn un gawod beraidd, ond attal haul y ne.

Preniau wedi diwreiddio, heb ffrwythydd o unrhyw,
Dwy waith yn awr yn feirw, debygfid un tro'n fyw;
Fel tonnau cyndeiriocaf y moroedd yn ddibaid,
Sydd yn ewynnu allan eu c'wilydd fel y llaid.

Ser gwibiog bwhwmmanllyd sy'n rhedeg yma a thraw,
At y pleserau cynta ynddynt a ymaffo eu llaw;
Ac iddynt rhowd ynghadw niwl t'w'llwch dudew chwith
Digofaint dwyfol tanbaid i'w poeni ynddo fyth.

Grwgnachwyr, a thuchanwyr, afrywiog y'nt bob un,
Sy'n cerdded 'nol eu chwantau afreolus brwnt eu hun;
Yn dweud chwyddedig eiriau o ymffrost cas bob dydd,
Mawrygu wynebau dynion, am wobwr, ac am fudd.

Gwatwarwyr eiddigeddus, tan ddamfang pawb ynghyd
Sy â'u bywyd yn annuwiol a'u hyspryd yn y byd;
Ac yn didoli eu hunain, gan fofio rhydd-did mwy,
Heb feddu Ysryd Iesu, na 'nabod dim o'i glwy.

A barn y rhai'n cyn diluw a rowd gan brophwyd mawr
Yr hon a sicr safodd o *Enoch* hyd yn awr;
'Doi'r Arglwydd a'i angylion, a'i seintiau i farnu'r byd,
A *Jezebel* condemnid a'i heppil yno ynghyd.

*Pedro yn dangos cynheddfau athrawon Antinomïaidd, eu
hanwired a'u dialedd hwy a'u canlynwyr, 2 Pedr ii.*

A *Pbedr* yntau olrhain ei nodau drwg hi gyd,
O amser *Jan* a *Jambres* dau brophwyd gau ynghyd;
Ei bod hi'n dirgel arwain i mewn, a dyrus wau,
Herefiau pur ddinyftriol ac athrawiaethau gau.

Mae'n gwadu'r hwn a'i prynodd, ein Iesu mawr 'be ef,
O ran nad yw hi'n dilyn sancteiddiol lwybrau'r nef;
Yn tynnu arni ei hunan, a'i phlant ddinyfstr glân,
A llawer a ganlynant eu distryw hwynt ymla'n.

Ac mewn cybudd-dod eger a chwedlau gwneuthur rhith
Marfandaeth wnant o honoch er eich distrywio fyth;
M 3 Bwy-

Bwyttant o gnyf eich defaid, ac yfant laeth eich ŵyn,
Ond poen a thraul a gofid ni chym'rant er eich mwyn.

Ar ol y cnawd y rhodiant, mewn chwant aflendid cas,
Dyfftyru wnant lywodraeth, ceryddon nefol ras;
Rhyfygus a diofn, a chyndyn y parhan',
Heb arfwyd cablu urddas i'r rhai rhodd Duw y bla'n.

'Nifeiliaid afresymmol, anianol rhagddynt ant,
A wnaethpwyd i'w difethu, a'u dala gan eu chwant;
Y pethau ag ni's gwyddant a gablant yn gyttun,
A hwythau a ddifethir yn eu pleserau eu hun.

A chyflog anghyfiawnder gant am eu gwaith ryw ddydd
A moethau yn hyfrydwch beunyddiol iddynt fydd;
Rhyw frychau brwnt a mellau ynt yn eich gwleddoedd
Ac etto ymddigryfo maent yn eu twyll eu hun. [cun,

A'u llygaid breision gwibiog yn llawn godineb cas,
Heb beidio medru pechu, na chwant i gario'r ma's;
Yn llithio rhai anwadal i'w rhwydau drwg eu hun,
A gwneuthur yn gaeth-weision, heb ado os gallant ddyn
A'u calon gas o'r diwedd wedi 'mgnefino'n llwyr
A hoccoed, a chybudd-dra o'r borau hyd yr hwyr;
Eu henw yw plant y felldith, ac arnynt cwymp ryw bryd
A melldith y'nt i'r eglwys, a melldith y'nt i'r byd.

Yr union ffordd gadawsant, cyfeiliorn y'nt o'u bron,
Canlyn'fant ffordd mab *Beser*, gau wobr ydoedd hon;
Yr hwn gas ei geryddu â dynol lef yn frau,
O safn asen sydan arferol tan y iau.

Ffynnonnau y'nt diddwfr, cymmylau heb ddim gwlaw
Sy'n cael eu troi a'u gyrru gan dymestl yma a thraw;
I rhai mae niwl tywyllwch a'r brwmstan chwerw fyth,
Ynghadw fel eu gwobr i dragwyddoldeb byth.

Yn dweud chwyddedig eiriau, gorwagedd dilefâd,
Trw chwantau a thrythyllwch yn llithio rhai a ga'd,
Unwaith wedi dihengi i maes o faglau'r byd,
Drachefn yn eu rhwydo, a'u dala ynddo 'nghyd.

Yn addo rhydd-did hyfryd, cysurus i bob un,
A hwythau'n weision pechod a phob rhyw chwant eu hun

Yn

Yn gorwedd tan euogrwydd, mewn tom a llaid yn trol,
 Heb geisio 'ddiwrth un plefer, na'i gongcro ie na ffoi.

Fel hyn desgrifiwyd *Jeze'* hoccedus buttain fawr,
 Gan ddeuddeg hen apostol ddanfonodd nef i lawr;
 Ac etto er eu hymdrech i'w doddi maes ar goedd,
 Yn plefio myrdd myrddiynau hia'i hathrawiaethau oedd

Ysryd penrydd neu Antinomïaeth a'i heisteddfod yn Eglwys Rufain.

Ac fel b'ai'r amser auraidd 'postolaidd' yn pellhau,
 Drwg fywyd a gynnyddai, ffrwyth athrawiaethau gau;
 A *Jezebel* a ddringodd o'r diwedd cuwch a'r ne',
 Nes ennill holl eglwyfi'r gorllewin, faith a'r de'.

A gwneuthur maingc ardderchog o fewn i *Rufain* fawr,
 Adeilwyd ar faith mynydd, fel gwelir hyd yn awr;
 Y man mae hi yn eistedd yn fawr ei rhwyg a'i grym,
 Ar fwyfifil o liw 'sgarlet, heb i'w gwrth'nebu ddim.

Ei gwig fydd oll o borphor, sidan a lliain main,
 Deg corn fu iddi'n cwmpo, deg brenhin oedd y rhai'n;
 Y rhai fu'n hir yn yfed, ac yn cael hyfryd fias,
 Ar win ei brwnt aflendid, a'i hen butteindra cas.

Gwnaeth i ymerawdwyr cedyrn i gwmpo yn ddioed,
 Ymddiosg o'u coronau, 'nghyd a chusanu ei throed;
 Ei hewyllys oedd y cyfan, a'i gair gai'r blaen o hyd,
 Gan wych frenhinoedd enwog a phendefigion byd.

Nes

* *Pan dyrchafwyd eglwys Rufain i'r uwchder mwyaf o
 rwyg daearol, fe ymddangosodd y Pab yn y fatb raddol
 falchder ag fyddai yn anodd gan un i'w gredu, oni bai
 fod digon o hanesion yn rhoi sicrwyd o'r peib: Canys bu
 Pab Celestin yn coroni Harri yr VI. a'i droed. --- A
 Harri IV. fu yn disgwyl wrth ddrws y Pab 3 diwrnod
 a 3 nos, mewn rhew ag eira, am ddysodfa i mewn at
 Bab Gregori. --- Brenhin Ioan belyd fu yn cynnyg ei goron
 i Pandulphus Legate y Pab. --- Harri y IV Emprwr fu yn
 ymadael a'i goron ac yn ei rhoi i'r Pab. --- Brenhin Harri*

Nes mynd ei haeth a'i harfwyd o'r dwyrain hyd y de,
 Can's ganddi 'roedd awdurdod ar draian ser y ne;
 Hi fwyddai, hi ddiswyddai, hi godai, hi dynnai lawr,
 Frenhinoedd penna'r ddaear, ac ymerawdwyr mawr.

Marchogai warrau dynion, hi hunan biau'r byd,
 Gwnai i frenhinoedd gerdded yn rhes o'i blaen ynghyd,
 Hi barai iddynt ddisgwyl o flaen ei dorau'n synn,
 Heb agor iddynt dridiau mewn rhew ac eira gwyn.

Hi fwrddrodd, hi wenwynodd, hi wnaeth laddfaoedd
 mawr,

Ar fyrddiwn lawn o seintiau cyn llifo ei chyrn hi lawr;
 Gwaed saint mae hi yn yfed, am ddynol waed ma'i llef,
 Hi yrrodd fyrdd i'r ddaear, hi gododd fyrdd i'r nef.

Mae hi heddyw wedi ymdannu i'r de a'r dwyrain draw
 'Does man yr enwir Iesu na welir ol ei llaw;
 Mae'n llechu yn yr eglwys fy â'i chlochdŷ cuwch a'r
 Mae yn y rŷ cyfarfod yn dweud mai hi fy ben. [nen,

Mae ymhob sect ac enw, ond yn rhai sectau'n fwy,
 Ac weithiau hi ddatguddir, ac weithiau hi gaiff glwy;
 Mae arni gant o enwau, a'i hienwau hi oll y fydd,
 Yn cael eu trin a'u trwsio a'u harddu bob rhyw ddydd.

Ble bynna mae ymddangosiad heb gadw dim o'r gwir,
 Ble bynna gwres a thaerni heb fywyd duwiol pur;
 Ble bynna gwir egwyddor heb gariad ac heb ras,
 Ond *Jezebel* sydd yno nid Iesu'n cario'r ma's

Mae'n dysgu athrawiaethau sydd ag awdurdod mawr,
 Gael bywyd pur ac ofn duwiolaf ras i lawr;
 A rhodio yn ddaearol, yn gnawdol, ac yn llym,
 A chadw pyngciau crefydd, heb gadw ei bywyd ddim.

Mae

*yr ail fu yn gorfod cusanu pen glin Legate y Pab.---
 Ffrederic y I. yr Emprwr fu yn dal stirrup y Pab, ar yr
 ochr aswy.---Bu'r Pab yn marchog, yr Emprwr yn dal
 y ffrwyn, a Brenhinoedd yn cerdded o'r blaen.---Bu'r
 Pab yn cael ei ddwyn ar ysgwyddau dynion, Ymerawdwyr
 Brenhinoedd yn cerdded o'r blaen.*

Mae ferthedd, mae segurdod, yn rhedeg megis lli,
A bwyttâ'n dda ac yfed, gyd â'i hathrawiaeth hi;
A gwisgo ffwr a felfed, a lawr a lliain main,
A gwneud i'r abl dalu yn fuan am y rhai'n.

Mae erlid, mae condemnio, mae barnu pawb o'r byd,
A myrdd o ciriau segur mae'n gadarnhau ynghyd;
A dant am ddant, a llygad am lygad iddynt hwy,
Ag fydd yn duo ei henw, a rhoddi iddi glwy'.

Wedi anghosio ympryd, a gweddi uchel gri,
Ag fydd yn agor drysau cadarna'r nefoedd fry;
Ond yn diotlde rhydd-did, yn esmwyth heb neccâd,
I oll sy'n boddio nattu, a phlesio cig a gwaed.

P E N XVI.

Theomemphus, yn cyfarfod â Jezebel (*sef dyn o yspryd
Antinomiaidd, a chrefydd benrydd*) ac yn ymddiddan
â hi am y ddeddf, am nattu yr Efyngyl, am ffraith-
au ffydd. — *Ac ymron ei demtia ef* — Ond yn diange, o
yn ymolchi yn ffynnon Bethlehem.

OND ar ryw un-diwrnod a'r haul yn ddisglair iawn,
Yn tynnu i'r gorllewin yn addo teg brydnawn;
A Theomemph yn rhodio a'i fyfyr tu a'r ne',
Yn unig wrtho ei hunan balmentydd Salem dre'.

Yn gwibio ei lygaid nesol ffordd yma a ffordd draw,
Heb ddeall fodigan satan ryw faglau cas gerllaw;
Fe'i gwele hi chwedleugar mewn gwisgoedd hyfryd dlws,
Cariadus ymddangosiad yn eistedd wrth ei drws.

Jezebel.

O henffych well bererin, nesolaidd â'r bê hi,
Uwch pendefigion penha y ddacâr yw dy fri;
Y galon hon a lammodd yn fynych tan fy mron,
Mewn gobaith ryw amserau cawn weld y funud hon.

Wel tyred-tros fy nhrothwy a rho dy glûn i lawr,
Am hyn rhôwd i mi gaban, o'r diwedd daeth yr awr;

Fu

Fu nghronglwyd ddim mwy hapus na minne ddim mwy
Na'r pryd mae *Theomemphus* yn eistedd tani hi. [mri,

Theomemphus.

Os gras wyt ti'n ei garu a doniau pur y nef,
Fedd *Theomemph* lygredig ond gronyn hono ef;
Ond gronyn yw fy ddigon, mae gronyn Duw yn faith,
I'm cadw I rhag uffern a'm dwyn i ben fy nhaith.

Mi gredais, mi wrthgiliais, mi gerais Dduw i gyd,
Mi gysgaais mi ymdroddais ynghariad oer y byd;
Rhad ras fydd yn fy nghadw 'does ar fy enaid cun,
Ddim gwaith a dâl ei enwi ond weithiodd Duw ei hun.

Jezebel.

O *Theomemph* rwi'n credu, ac anodd ffeindio dyn,
Sy'n 'nabod nef ac uffern fel yna yaddo ei hun!
Er bod holl roddion nefoedd yn rhad ac yn parhau,
'Does nemawr yn eu 'nabod, a llai yn eu mwynhau.

Pan delom ni i ddeall gorch'mynion *Seion* fryn,
A gado'r ddeddf llwyrcefn fu'n fawr ei rhwyg cyn hyn;
Rhoi heibio ofn deddfol sy'n blino fore a hwyr,
Ni ddewn i brofi rhydd-did, 'does neb ond rhai a'i gwyr.

Theomemphus.

I'r rhydd-did nefol hyfryd i roi'n meddyliau i'r nef,
Ymlawenhau, 'mhyfrydu, yn ei ogoniant ef;
Heb gadwyn o euogrwydd, na'r cabledd dudew mawr,
Fel cadwyn brês, sy'n rhwymo mewn pydew obry lawr.

A thyma'r rhydd-did nefol w'i am gael ei fwynhau,
Na bo un math o blefer o mewn yn amlhau;
Ond ffydd bob dydd yn ymladd yn gwillio 'n cario'r dydd
A'm bywyd trwy bob croesau yn fywyd llawn o ffydd.

Jezebel.

Mae arfaeth wedi ei gwneuthur, mae honno fer y bryn,
Mae wed'yn addewidion yn cylchu'r arfaeth hyn;
A myrdd o addewidion gyflawnwyd oll yn un,
Yr awr ar groesbren chwerw bu farw Fab y dyn.

Yn awr i'r rhai arfaethwyd mae addewidion rhad,
Hwy gannwyd, neu hwy gennir yn fuan yn y gwa'd;
A hwn

A hwnnw gas maddeuant nid bellath byth ei le,
Trwy ddeddfol waith drachefn i flotto llyfrau'r ne'.

Mynd at y ddeddf am fywyd, a'i thorri fyth heb lai,
A chwympo, a galaru, och'neidio a 'disarhau ;
Ac yna ei thorri eilwaith, ar ol cael ynddi hedd,
Ei briwio hi a'i chyflawni, nes gorwedd yn y'bedd.

Theomemphus.

Mae'r ddeddf yn dda yn sanctaidd, a'i changau bob yr un
Yn goppi o'r purdeb nefol sy 'nghalon Duw ei hun ;
Ac y mae'r saint yn ymdrech o hyd am ufuddhau,
Ac yn hiraethu'n wastad bob mymryn am gwplau.

Ac unwaith pan y torrwyf orchymmyn lleia ei ryw,
Rwi'n ngweld yn diystyru ewyllys bur fy Nuw ;
Mae'r gyfraith yn fy namnio, 'rwi'n rhedeg yn fy ngwa'd
At glwyfau'r addfwyn Iesu i 'mosyn am iachad.

Rwi'n griddfan rwi'n och'neidio rwi'n wyllo yn 'disarhau
Am gael maddeuant newydd yn hollol am fy mai ;
A theimlo heddwch hyfryd, ar ol y storom fawr,
A nerth fy llygredigaeth ar unwaith gwympo lawr.

Jezebel.

Deddfoldeb yw dy brofiad, ac er mai Cristion gwir,
Mwy nag oedd raid a deithiaist o ddyrus anial dir ;
Ti wnest it' lwybrau geirwon, ti dorraist ffordd i ma's,
Wnaeth *Moses*, i ragori ar oruchwiliaeth gras.

O *Theomemphus* cymmer it' gyngor gennyf fi,
A thyma pa'm y'th elwais, mor wresog i fy nhŷ ;
I rydd-did oll y'n galwyd, ffyddlonaf anwyl frawd

Theomemphus.

Ond gochel yn achlysur arferyd hwn i'r cnawd.

Jezebel.

Pob peth sy bur i rhei'ny ac ei arferyd yw,
Y rhai a fu tan *Sina*, a brofodd heddwch Duw ;
A *Moses* a waharddodd rhyw lawer iddynt hwy,
Ond cawsom i'w harferyd trwy Iesu a'i farwol glwy'.

Theomemphus.

Mae deg o eiriau purion a rowd ar *Sina* fryn,
Mewn nerth, a bod, a bywyd, yn para hyd yn hyn ;
A gwae

A gwae yr hwn a'u torro, 'does iawn gael is y ne',
Ond gwaed yr addfwyn Iesu i gymhwyso atto 'fe.

Na thwng, a chadw'r sabbath, sy eiriau pur di-nam,
Na ladd, ac na ladratta, rho barch i'th dad a'th fam;
Na ddwg un gam dystiolaeth yn erbyn gelyn ddyn,
Ac fyth na wna odineb, yw 'wyllys Duw ei hun.

Jezebel.

[iau ma's,

Dwi'n studio mo'r gorchmynion, 'rwi'n treulio'm dydd-
Wrth gredu i'm harfaethu, a chredu i'm gael gras;
A byw mewn hyfryd gariad, os gallai â phob fant,
A dweud fo yn fy meddwl, a gwneud fo arnai chwant.

Attolwg pa sancteiddrwydd sy'n un diwrnod mawr?
Ond wyf si rwym i garu fy Nuw bob munud awr?
I'r tlawd, i'r gwas, i'r caeth-was, i'r asen 'nifel mud,
Rhodd seithfed dydd i orphwys rhag eu llabyddio nghyd

Mae bywyd yr anifail mewn ffos neu ddryfni fydd,
Yn fwy, yn well, yn drymach, na'r sabbath seithfed dydd;
Nid dyn er mwyn y sabbath, ond sabbath er mwyn dyn
Lluddedig a thrafferthus, medd Iesu mawr ei hun.

Fyth na chaethiwa'th hunan, i godi fynu'th fryd,
Ar un diwrnod sanctaidd yn fwy nag unrhyw bryd;
Can's y mae'r annuwiolion, a phlant y byd heb ball,
Yn gorphwys un diwrnod o deryn byd i'r llall,

Theomemphus.

Nid gorphwys rwyf si arno, yn hytrach gweithio mwy,
A 'mofyn pur bregethau, ble bynna byddont hwy;
Gweddio ddeg am unwaith, ac felly'r sabbath fydd,
I mi o ddyddiau'r flwyddyn y pell felusaf ddydd.

Pum pregeth un diwrnod, w'i weithiau'n wrando'n llwyr
Heb fwytta ac heb yfed o'r borau hyd yr hwyr;
Ond canu a moliannu, a gwleda yn y ne',
Rwi'n rhoi fy hun i gyfsgu fel yn ei fynwes E'.

Hiraethu'r borau drannpeth am Salem sanctaidd bur,
A meddwl daw y sabbath tragywyddol cyn bo hir;
A rhifo'r chwech diwrnod, a'u henwi o awr i awr,
A bresu am y seithfed, gwyn-fyd na f'ai e'n awr.

Jezebel.

Jezebel.

Hwyl, tymmer a deddfoldeb yw'th brofiad gwan i gyd,
A dyddiau gwyl, a sabbath, a newydd loerau 'nghyd;
Sain udgorn, a fwn clychau fy nawr yn tarddu ma's,
A deddfau cnawdol *Moses* tan oruchwiliaeth gras.

Un dymmer gref o gredu fydd raid i mi bob dydd,
Ac yn lle pob rhyw deimlad ni cheisias fi ond ffydd;
Mewn oerni mewn gwresogrwydd mae hon yn para'r un
Nid yw hi fwy dydd sabbath ddydd mercher na dydd llun

Theomemphus.

Fel cadw'r sabbath eilwaith, mae na ladratta yn un,
Gorchymmyn digyfnwid ag roddodd Duw ei hun;
Ni allaf fi gymmeryd dim ag fyda eiddynt hwy,
Heb gennad gan ei berchen, heb roi'm cydwybod glwy'.

Mae'm Iesu yn fy nyfsgu, a hynny yw fy mri,
I fod yn fodlon ddiddig i roddodd ef i mi;
Heb chwant ac heb eiddigedd un mymryn at a ga'dd
Feddiannau mawr a helaeth, a chyfoeth o bob gradd.

Mae hawl gan bawb iw meddiant wrth y gorchymyn hyn
Boem byw bawb 'nol y mesur rodd Iesu o gyfoeth in';
Mae'n lledrad byw mewn moethau a gwisgo llain main,
A dodi rhai cyfoethog i dalu am y rhai'n.

Jezebel.

Cyffredin oedd meddiannau yn oesoedd gorau'r byd,
Pawb i'w mwynhau a'u cym'ryd fel byddai yn ei fryd;
Cybydd-dod, daearoldeb, ac eisiau 'chydig ffydd,
Yw methu o haelioni, a methu o yspryd rhydd.

Dwi ddim yn eiddo fy hunan, na dim fydd gennyf fi,
Boed oll o fewn fy lletty, O *Theo* yn eiddot ti;
Pa'm na's gall sant gymmeryd yr hyn sy'n eiddo'r ne',
Y pagan dall cybyddiyl a'i geilw'n eiddo fe.

Boed duwiol ar ddyn duwiol yn eon ac yn hy',
Pa'm byddai neb mewn eisiau tr'o arian gyd â mi;
Boed *Jezebel* a'i harian, a'r cwbl yn ei rhan,
I'r cynthiaf sant a ddelo i'w 'mofyn yn y man.

Aed ffwrdd yr hen anghariad o ddifgwyl talu 'nol,
Un gred, un pwrs, un yspryd, un lletty, llaw a chol;

Aed pob peth yn gyffredin o'r dwyrain faith i'r de',
Rhwing pererinion cywir sy'n teithio tu a'r ne'.

Ni all Hedrad fyth fod mwyach rhwng seintiau fo gytun
Can's cyfoeth y cyfoethog fydd gan y tlottaf ddyn;
A phan yn eiddo ei hunan, amhosibl iddo mwy,
Pan cym'ro ddâ trwy wybod ladratta arnynt hwy.

Theomemphus.

O Jezebel ti gollaiſt, 'rhyn a gyfranno'r nef,
I un fel goruchwiliwr y rhy rhagluniaeth ef;
Edryched ynte'n fanwl, 'nol hynny atto ei hun,
Can's rhaid rhoi cyfri cywir ar fyrr i Fab y dyn.

Nid oes gan un ar arall, pe duwiol'faent ill dau,
Ddim hawl i gym'ryd mymryn ond fel bo'r llall yn rhoi;
Mae'r Bibl mawr yn dwedyd mai lledrad yw a cham,
Byw ar feddiannau eraill, neu ddwyn ar dad a mam.

Mae twyll yn dy athrawiaeth, mam pob segurdod yw,
Segardod fydd yn meithrin pob nwydau drwg eu rhyw;
Bwyta trwy chwys dy dalcen, medd Duw, a gweithia â'th
Fel gennyt bo i rod-di i'r hwn sy heb feddu dim. [rym.

Rwyt ti fel yna'n dadrys hyfryd gyfreithiau'r ne',
Yn tynnu ffwrdd elusen rinweddol bur o'i lle;
Trugaredd a haelioni ac amryw nefol ras,
(Trwy rydd-did cyfeiliornus) o'r Bibl mawr i ma's.

Yn rhwyſtro'r bobl weithio, ond bwytta trwy fawr frys
Ys hyn ennillodd eraill yn galed yn eu chwys;
Yn meithrin chwantau cnawdol a phob rhyw anllad wyn
Mae eitha grym trythyllwch wrth d'athrawiaethe nglyn.

Gwir yw 'rwi'n credu rwan a glywais i o'r blaen,
Dy fod di'n rhoddi rhydd-did i natur fynd ymlaen;
Y gair na wna odineb, ond cofia y ceidw ei le,
Ryw fil o weithiau'n sicrach nâ'r haul yn entrych ne'.

Jezebel.

Iae erlyd cas a chelwydd yn nôd diddadl clir,
O falais satan darrug, ac o bererin gwir;
Fyth chariad wi'n dderchafu, a chariad bia'r dydd,
A'r ffydd sy heb fedru caru na fœd i mi yn ffydd.

Pwy gyfraith ddwed yn erbyn cyfeillach saint ynghyd ?
 Pwy reswm wahardd cariad i gael fo yn ei fryd ?
 Pa hām rhodd Duw egwyddor a nwydau sy'n parhau?
 Ond i'n cariadau nefol pryd mynnont i'w mwynhau.

Cyn cwympo o ddyn yn *Eden* mewn natur rhowd y tân,
 Ac angen fydd o'i ennyn, a'i feithrin yn y bla'n;
 I lanw'r byd o ddynion *Brasil* a maith *Beru*,
 Ni chredai yn wrthwyneb fod hyn i feddwl Duw.

Parwgnach pa anfodlonrwydd sy o'r de' i'r dwyrain dir,
 Gan wragedd fwy na mwrddiwn tu ag at eu priod wyt?
 Ond am na fedrant garu (efnuchiaid oer difryd)
 Nac edrych fyth yn serchog ond ar drysorau'r byd.

Ac er mwyn gwneuthur cariad yn llawer uwch ei ryw,
 O asen gwrryw gwnaethpwyd y fenyw gynta'n fyw;
 A phwy sy'n berchen deall, yn awr all rwystro dyn,
 Gofleidio, a chael meddiant o'i asgwrn gwyn ei hun.

Theomemphus.

Na fwytta fwyd eulunod, eu haberth ffaidd yw,
 Godineb ac anlladrwydd ei hunan farna Duw;
 A'i farn fydd yn gyndeiriog a fflamiau yw ei lid,
 Nid dyn faif yn ei erbyn, ei eiriau rwyga'r byd.

Priodas fydd yn addas, a sanctaidd yw y iau,
 A'i phlefer fydd gyfreithlon wrth gyfraith Duw i'r ddau;
 Aflendid fydd uffernol gwaistadol *Dophet* dân,
 A bwydydd a diodydd sy'n gyrru'r fflam ymla'n.

Boed i'r Cenhedloedd arfer (sy heb 'nabod *Israel* sant)
 Bob blys a chnawd a phlefer yn un ffeiddiaf chwant;
 Ond ffoed y pererinion sy'n mynd tu a'r nefol le,
 Rhag pob rhyw chwantau arian a enwir is y ne'.

Mae'r galon hon yn deml i'r hollalluog Dduw,
 Na chaed anlladrwydd ynddi lettya tra fwi byw;
 Pleserau mwy godidog mae f'enaid yn fwynhau,
 Ac na foed byth im' redeg at un pleserau llai.

Jezabel.

O *Theomemph* wirionna, r'wi'n deall nad wyt
 Yn gwybod mo ddyfnderoedd hen satan gyfrwys hy;

Ni fuost fawr o gartre', ni's gwyddost fawr am 'fior,
 Sy fry yn entrych awyr, ac obry yn y môr.

Os chwant fy yn fy nghongero rai prydiau a'm cael i lawr
 Flyn fy am gŵyr y diafol fod gennyf drysor mawr;
 Prophwydes wyf fy'n 'nabod dirgelion *Seion* fryn,
 O na ddoi *Theomemphus* i brofi'r pethau hyn.

Heb dreulio ei amser gwerthfawr fel yma o hyd yn brudd
 A rhedeg tan euogrwydd ryw ganwaith yn y dydd;
 Dy boen yw dy hyfrydwch, dy euogrwydd yw dy rym,
 Dy hawddfyd ar y ddaear a'th blefer aeth yn ddim.

Theomemphus.

Mae'm cnawd yn caru c'rwydro yn fynych iawn o dre',
 Nid llawer gwell yr aswy na chanddo yr ochr dde';
 Rwi'n teimlo arnai ofn, a theimlo arnai chwant,
 Y funud gynta yw'r orau i *Theo* fynd i bant.

Jezebel.

Nag ê, o aros rony'n, nid yw egwyddor gras,
 Yn glau yn cym'ryd tramgwydd, a diange f'wrdd i ma's;
 Ni frysia, ni therfysga, os credu y mae gŵr,
 Nes clywed gwraidd y chwedl, a phrofi grym y dw'r.

Roedd arnaf fi adduned ac eisiau mynd i'r wledd,
 Roedd gennyf ŵyl i'w chadw ac offrmw aberth hedd;
 A heddyw mi a'u telais, addewais oll i Dduw,
 Rwi'n esmwyth yn fy yspryd, diwrnod hyfryd yw.

Mi drwsiais, do, fy ngwely â llenni hyfryd fain,
 Llieiniau pur ardderchog o'r *Aipht* y daeth y rhai'n;
 Gwaith dwylo'r cywraint ydyw'r cerfiadau bras o'u bron
 Mwgderthais ef ag *Aloës*, a *Myrr* a *Sinamon*.

Tyrd aros yma heno, mi wnes dy le yn glud,
 Caiff cariad dy ddifyrru trwy'r nos er maint ei hyd;
 Chaiff yma ddim dy flino, fydd yma ond ni ein dau,
 A dim a gaffo ei wneuthur nid rhaid it' 'disarhau.

Fy mhriod nid yw gartre, fe aeth i'r cenfor draw,
 A chodaidd fawr o arian a gym'rodd yn ei law;
 Fe ddaw y dydd ammododd, ac fyth nid yw efe,
 Yn dyfod cyn yr ammod p'odd bynna bo i dre.

Theo.

Theomemphus.

Fe astudiodd *Theomemphus*, fe deimlai fod pob cam,
 Ei swynion a'i throiadau yn ennyn ynddo'r fflam;
 Caruaid ddull ei hwyneb, a'i llygaid serchog llon,
 Yn gweithio goglais distaw, dirgelaid tan ei fron.

Nes cyn i'r tân i ennyn, daeth ofn duwiol fydd,
 Yn ennyn fêl, a gwilio, ac yn gwresogi ffydd;
 Gan beri iddo redeg, a chadw ei hun yn lân,
 Mae'r fan be fe 'rwi'n aros uwch dibin uffern dân.

Prophwydes yw ei henw, ond hwn fydd enw gau,
 'Does yn ei ffydd na galar, nac oeh, na difarhan;
 O'r pydew mwya dwfn yn uffern fawr y cas,
 Gan *Belsebub* a *Dagon* ei hathrawiaethau ma's.

Ei phynagclau fydd yn arwain yn ffaidd iawn i fyw,
 Hon yw fydd ar y bwythil yn marchog coch ei liw;
 Y llwybr idd i'w lletty yw'r ffordd i uffern fawr,
 Fe safiodd *Theomemphus* ei fywyd bach yn awr.

Mae hi yn un â *Balaam*, yn dod i merched glân,
 I rwystro meiblon *Jacob* i deithio'r ffordd ymla'n;
 Mae'n dysgu'r pererinion i edrych yma a thraw,
 A chym'ryd hynay'n bleier y cynta fo gerllaw.

Mae'n dactylus ac yn hawddgar, ac yn synhwyrol dlws,
 Ond y mae'n gwneud marliandaeth o bawb a ddel i'w
 drws;

Mae'n llithio myrdd o ddynion eneidiau gwerthfawr cun
 I fyw yn ol eu natur, a phlesio eu cnawdol wŷn.

Theomemphus wedi cael prawf o natur crefydd ben-
 rydd yn ei ffeiddio bi, ac yn ffoi rhogadi.

Yr awrhon *Theomemphus* tan ddiolch aeth i bant,
 Dy ras dy hun fy Arglwydd be fe gongewerodd chwant;
 Mi faeddais, mi orchfygais, mi ddes o'r rhiwyd i ma's,
 Fy nhafod fyth na thawed, ond canu nefol ras.

Rwi'n rhydd, ond mi ddifwynais, gallsw'n ddifwyno mwy
 Heb fynd i ffynnon *Bethle'm*, ni arosai funud hwy;
 Y ffynnon fydd yn golchi, y ffynnon rydd iachad,
 I rhai mewn dom ymdroddodd, neu'n gorwedd fy mewn
 gwa'd.

Yn *Bethle'm* mae hi'n tarddu yn loyw ffrwd i ma's,
 Mae'n rhedeg fel y grisial yn awr tan orsedd gras;
 Mi sodda f'enaïd aflan i lawr yn nyfnder hon,
 Hi ddiiffodd pob euog:wydd ennynodd tan fy mron.

Mae athrawiaethau *Jeze'* ymron a llanw'r byd,
 Hi dynnodd idd i'w lletty fyrdiynau maith ynghyd;
 Ac wrth ei drws mae beddrod, mi 'drychais ynddo fe,
 Llawn o benglogau dynion rifedi ser y ne'.

Pob sect, pob cenhedlaethau, pob oedran, a phob thyw
 O'r diluw hyd yn yma fu o fywyd drwg yn byw;
 Oll yn proffesu'r Iesu, ond o ymarweddiad rhydd,
 A'u chwant yn eu congwero, a'u cnawd yn cario'r dydd

Hi *Jezebel* sy'n arwain y lliaws hyn i gyd,
 Cânt ar eu cred roi'r enw a fynnon't yn y byd;
 Cânt arfer y ddyfgyblaeth a'r drefn fo arnynt chwant,
 Ond glynu wrth y drefn a'r bywyd i roi bant.

Mae milœedd yn ei charu na synnant adde eu bod,
 Yn cyfeillachu yn ddirgel ond heb broffesu ei nod;
 Maent yn ffeiddio ei henw, ond yn cael hyfryd flas,
 Ar gant o athrawiaethau ag mae yn ei ddodi ma's.

Hi lygrodd gwlad ae' eglwys o gwmpas maith y ne',
 Cymynygu wnaeth â'r sectau o'r dwyrain faith i'r de',
 Boed clod, 'he *Theomemphus*, i'm Duw a'i nefol ras,
 A wnaeth i'm henaïd ddiange o'i dyrus rwydau ma's.

P E N. XVII.

Malais Iratus at Theomemphus yn ennyn ei lid ynteu,
Duw yn llefaru yn ddirgel wrtho, ynteu yn madden
iddo, ac yn ei gosseiddio; ac yn troi Iratus yn Grifftion;
ac yn son llawer am ras maddewol, a nattur gwir
gariad.

ON D ni's cadd *Theomemphus* er iddo gario'r dydd,
 Ar *Jezebel* a'i swynion, ddim etto fynd yn rhydd,
 O ofodiad temtasynau, mae temtasynau ynglyn,
 Tra rhodio wyneb daear wrth y duwiolaf ddyn.

Ond

Ond cyntaf un a wasgodd yn danbaid arno fe,
 Oedd malais ddu *Iratus* gwrthnebw'r mawr y ne',
 Ac oedd wedi 'marferyd ymlaen o groth ei fam,
 Mewn eitha dig, a dyfais â'r gwirion wneuthur cam.

Can's angen ydoedd profi'r hwn ga'dd maddeuol ras,
 A allfai ynteu faddeu i'w gyd-greadur cas;
 A'i alw i goffadwriaeth o'r nwydau drwg eu hynt,
 Cenfigen fawr y pydew fu ynddo ei hunan gynt.

Mor llawn o lid a malais oedd yr *Iratus* hyn,
 Ag ydyw'r sarph hedegog o wenwyn glas yn dynn;
 Cenfigen bron ei chwalu, ac am gael tywallt-llid,
 At gyntaf un ag allai fe gwrddid yn y byd.

A *Theomemph* oedd hwnnw arfaethodd dwyfol ras,
 I *Iratus* i gael chwydu ei wenwyn arno ma's;
 I weled rhwyfsg ei galon, a gweled uffern dân,
 A d'od i maes o'r ffwrnais yn burach nag o'r bla'n.

Ac angen oedd i'w brofi â phob ystornus wynt,
 Fel profwyd *Job* a *Joseph*, ac anryw seintiau gynt;
 Fel byddai *Theomemphus* flaguryn gwych y ne',
 Yn nod o ras effeithiol o fewn i *Salem* dre'.

Am hynny cwmpodd arno *Iratus* yn ei lid,
 Tros satan 'roedd yn gweithio, o satan 'roedd e' gid;
 Fe'i treisiodd, fe'i gorthrymmodd, yn ddirgel ac ar go'dd
 Ei fwyd oedd anghyfiawnder, a chelwydd wrth ei fodd.

Ei enw hyd y gallodd a wnaeth ef yn ddirym,
 Gan wneud achwynion lawer lle nad oedd achos ddim;
 Fe'i duodd, fe'i llysenwodd, damfangudd ef tan dra'd,
 Fe dorrodd hyd y gallodd ei awdurdod yn y wlad.

Ond Duw'r hwn oedd ar fedr troi'r olwyn cyn b'ai hir,
 Oedd fry yn dirgel ddisgwyl p'odd safai *Theo* ei dir;
 Yn gwybod am ei natur, yn deall am ei rym,
 On' safai'r nef ei hunan, na safai *Theo* ddim.

Ac yn resolfo ei adael ryw oriau iddo ei hun,
 I weld pa wa'a rhwng grasol a llid anrasol ddyn;
 Ac i roi seintiau *Salem* i weld o hynny ma's,
 Mai nid mewn dyn ynghadw ond Iesu mae ei ras.

Yna pan daeth y gawod ar *Theomemphus* wari;
 Fe fethodd rhai grasufau yn union yn y fan;
 Amynedd nefol hyfryd, brenhines wych y nef,
 Gan anfodlonrwydd yspryd a aeth i maes o'i lle.

Tofturi, dioddefgarwch, trugaredd, cariad pur,
 Ac amryw rasau eraill, pryd hynny gollodd dir;
 A malais, a chenfigen, ymddial cas a llid,
 A chant o ryw ellyllon ddaeth yn eu lle hwy' nghyd.

Ac yna calon *Theo* derfysgodd, fel yn awr,
 Cyndeiriog donnau stormus y moroedd llydain mawr;
 Gras yn gwrthnebu gwyniau, gwyn yn gwrthnebu gras,
 Rhaid i ryw ochr gongero, cyn elo'r awr i ma's.

Ond Duw a drodd ei gefn, tros oriau rai ynghyd,
 Ac yna ennill ydoedd yn eiddo nwydau llid;
 A *Theomemph* resolfodd ymddial yn ei hynt,
 Megis y ceisiodd *Dafydd* ar *Nabal* atgas gynt.

Dymunodd gyd ag *Elî* i dynnu tân o'r nef,
 Heb fymryn o drugaredd ar a'i gwrth'nebai ef;
 A lladd holl feibion *Sichem*, fel hyn mae natur dyn,
 Ymddial hyd yr eitha pan gedir e' iddo ei hun.

Ond cyn i'r fflam i ennyn, a'r ergyd fynd i lawr,
 Ca'dd *Theomemphus* arwydd o entrych nefoedd fawr;
 Ei fod ef heddyw'n tynnu i maes o ddwylo Duw,
 Ffaint nad oedd ddim yn eiddo creadur neb yn fyw.

Daeth atto'r llais yn eglur, ond hyfryd ddistaw fain,
 Mewn geiriau awdurdodol cyffelyb iawn i'r rhai'n;
 Nid eiddo *Theomemphus* erioed yw dial llid,
 Mae hynny oll yn perthyn i Farnwr mawr y byd.

Fy eiddo-I yw ymddial, ac mi ymddial i dre',
 Gad lonydd i *Iratus* mi ddelia fy hun ag e';
 Mae ddydd e' etto heb ddyfod a'i awr pryd cynta daw,
 Mi dala iddo'r hatling yn gywir trwyddi draw.

Os nad yw yn yr arfaeth sydd yn pwrpasu gras,
 Caiff gyflawn gosp a hwyfo bob gradd o'i gamwedd cas;
 Caiff orwedd ar y brwmstan, a'r fflamiau yn ei ffroen,
 Os nad oes gwaed i'w brynu ynghlwytau'r-dwyfol Oen.

On d

Ond os arfaethwyd iddo ryw hyfryd ddedwydd ddydd,
 Gael myned o'i genfigen, a'i falais gas yn rhydd;
 Gael congwest ar ei bechod, maddeuant llawn ryw bryd
 Tofturia *Theomemphus* rho ymaith wg a llid.

Can's rhaid wylofain chwerw, a dwfn-difarhau,
 Am leiaf radd o falais, am leiaf radd o fai;
 A thalu'r cam a wnaethpwyd, bob mymryn bach yn ol,
 A chym'ryd ei elynion creulonaf yn ei gol.

Ti fuost ti dy hunan fel yma yn mynd ymla'n,
 Mewn eitha rhwysg fel ynteu tu a dyfnder uffern dân;
 'Run gras a ge'ft, 'run gallu, 'run galon graf o'r nef,
 O bosib' roir ar fyrder drachefn iddo ef.

Fe rowd i ti faddeuant, maddeuant rhyfedd rad,
 Yr awr ag oe't yn gorwedd yn isel yn dy waed;
 Yn cablu, yn melldithio, yn llidio wrtho ef,
 Ac f'ai â rhyw arwyddion o deithio tu â'r nef.

Fel heddyw mae *Iratus*, yr oeddit ti dy hun,
 Pan safiwyd *Theomemphus* p'odd collir bellach ddyn;
 Trugaredd a'th achubodd, pan 'ro'it yn llawn o fai,
 Dy le tr'echn ar y ddaear yw bellach drugarhau.

A'r sawl sydd yn dy flino, os fyth na chânt hwy ras,
 Gânt daliad hyd yr hatling o ddydd y farn i ma's;
 Cânt 'difarhau mewn poenau, am falais ac am lid,
 Cânt brynu plefer pechod yn llawer iawn rhy ddrud.

Fel hyn mewn geiriau dirgel llefarodd gallu'r nef,
 A *Theomemph* yn gwrando'n ddistawaf arno ef;
 Ei galon oedd yn toddi gan lais pereiddia'r nen,
 A llid yn gorfod cwmpo yn methu codi ei ben.

'Rwi'n maddeu i *Iratus*, 'rwi nawr yn maddeu'n lân,
 Fel y maddeuodd Iesu i *Theomemph* o'r bla'n;
 'Dyw ef a'i lid, a'i falais, a'i eiriau aml ri',
 Na dim yn llai, na rhagor, ond fel y buais I.

Ond Och, mae'n gant trueni fod *Theomemph* fath ddyn,
 Yn methu maddeu i arall, wedi cael maddeu ei hun;
 'Run lygredigaeth ffiaidd, 'run fflam gyndeiriog gref,
 Sydd 'rwan yn fy nghalon, ag welai ynddo ef.

Ai byth y pery pechod? Oes diwedd ar ei rym?
 A elliff gras maddeuol i ladd digofaint ddim?
 Mae'n rhaid mi wela'n oleu gael gras o ganol ne',
 Bob munud ynteu natur fydd sicr gadw ei lle.

Digofaint cilia ymaith, darfydded bellach lid,
 Na foed i mi ond caru Iachawdwr mawr y byd;
 Mae munud fach o'i garu ganwaith yn well ei blâs,
 Nâ blwyddyn faith o ymddial a tharrug gwympto ma's.

Iratus gwnaed a fynno, ei ddyddiau nid yw hir,
 Daw celwydd i'r goleuni, se gadarnheir y gwir;
 Gonestrwydd ddal i fynu, symlwrwydd gwyd ei ben,
 Pan syrthio fel y ffigys holl oleuadau'r nen.

Fy enaid nac ymddigia, dysg ddiodde eitha llid,
 'Dyw hyn ond a ddioddefodd fy Iesu mawr ryw bryd;
 Ca's wradwydd, ca's ddigofaint, ca's falais drom ynghyd
 A'r cwbl all'fai dynion i wneuthur iddo i gyd.

A dant am ddant ni roddodd, y dwyfol Oen dinam,
 Ond bodlon tan y gwradwydd, a gwirion ddiodde'r cam;
 Er iddo fyw a marw tan gysgod dwyfol hedd,
 Ac etto gyd â'r anwir y gwnaeth fy Iesu ei fedd.

Mae e' nawr yn medi o'i lasur, a ffrwythau maith ei friw,
 O fewn i'r nef yn eistedd ar ddeheulaw fy Nuw;
 Dilynaf ol ei gamrau, mae ei gamrau gyd yn ras,
 Na flined llid o'm hyspryd fyth fyth o hyn i ma's.

Mi hun a tan adenydd llarieiddiaf pur y nef,
 A malais, sawl a fynno ymborthed arno ef;
 Mi gaf ddeg cymmaint elw, a chyfri oll ynghyd,
 O funud awr o faddeu, nâ blwyddyn faith o lid.

Pan dofodd *Theomemphus*, a dosi grym y tân,
 Fe ddaeth ei hen rasufau i'r golwg fel o'r bla'n;
 'Trugaredd, a thosturi, a chariad pur ynghyd,
 Amynedd, cydymdeimlad, holl berlau'r 'Fengyl ddryd.

Ac yna *Theomemphus* ar forau hyfryd iawn,
 A heddwch Duw yn tywynnu ar ei yspryd ef yn llawn;
 Aeth at *Iratus* greulon, ac a'i cosleidiodd ef,
 O ddysnder cariad perffaith, fel hyn gan ddyrcha ei lef.

O ma-

O maddeu i mi *Iratus*, na'd lid fyth i barhau,
Na chadw wŷg at hwnnw anghofiodd Duw ei fai;
Fe faddeu Duw i tithau, os ceisi ganddo ras,
Dyw'th fai un gronyn rhagor nâ mwrddiwn faith a'i ca's.

O dere tu a'r bywyd, mae myrdd myrddiynau mwy,
Erioed nag a feddyliaist i gael mewn dwyfol glwy';
Mae gwleddoedd ar y ddaear, a gwleddoedd yn y nef,
Ganwaith a dâl yr *India*, yn ei gwmpeni ef.

Fel yma ar *Iratus Theomemphus* ga's y dydd,
'Roedd cariad yn ei lygaid, a chariad ar ei rudd;
A chariad yn ei galon, yn llosgi fel y tân,
Ac fe gongcwera cariad bob malais trwyddo'n lân.

Ac yna pan diffoddodd digofaint tanbaid cas,
Fe gwmpodd ar *Iratus* awelon hyfryd ras;
Ei alw yn effeithiol trwy ddwyfol nerth a ga'dd,
A'i arwain tu a'r bywyd o hyfryd radd i radd.

'Nol maddeu i *Iratus*, daeth rhyw oleuni lawr
I yspryd *Theomemphus* yn ddisglair fel y wawr,
Ar decst ac nid y lleiaf o'r hyfryd 'Sgrythur lân,
Ar decst oedd wedi ei ddarlain na 'styriodd ef o'r bla'n.

Yr hwn sy'n caru'r Arglwydd â chywir gariad cun,
Sy'n caru ei gymmydog yn gymmwys fel ei hun;
A'r hwn nad yw yn caru (pe dwedai ef ei fod)
Ei elyn; ef ni's carodd Iachawdwr byd erio'd.

O'r trysor welai yma, 'be *Theomemph* yn brudd,
O'r blaen hi ddaeth i'm meddwl ehangder cariad bydd;
Anghariad sy'n teyrnasu o sect i sect heb ball,
O egwyddor i egwyddor, o gwrr y byd i'r llall.

Mae Mibl i mi'n peri anghofio beiau o'r bron,
Pob dyn o wraig a aned sydd ar y ddaear hon;
Daeth barn ar yspryd malais, daeth barn ar yspryd llid,
Pan hoeliwyd ar *Galfaria* Iachawdwr mawr y byd.

'Dyw caru'm sect fy hunan, a'm pobl i fy hun,
Ddim yn cydreddeg felly a chariad Duw at ddyn,
Yr hwn sy'n caru ei eiddo, o gwmpas maith y nef,
O boed i'm cariad ganlyn ei hyfryd gariad ef.

Mi wela rhaid im' garu â chariad pur heb bali.
 Bob un tan enw Cristion o gwrr y byd i'r llall;
 Ac ymgeleddu ei ddefaid, a'u cym'ryd yn fy nghôl,
 O *India* faith i *India*, neu ynte o bôl i bôl.

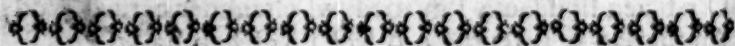
A maddeu eu gwendidau, a chuddio, cuddio'n llwyr,
 Bob bai a welwi ynthynt o'r borau hyd yr hwyr;
 A phledio o blaid eu henwau er malais ac er llid,
 O flaen athrodwyr atgas, a phendefigion byd.

Cymuno, cyd gymuno, cyd ganu, cyd fwynhau,
 Cyd wylo, cyd alaru, cyd hyfryd lawenhau;
 Un corph, un Crist, un enaid, un bedydd, ac un ffydd,
 Gwnaed Iesu *Theomemphus* fyth fythol iddo yn rhydd.

O dysg fi garu yn anwyl, heb ragfarn, heb neccâd,
 Bob un ag fydd yn perthyn i'r dwyfol nefol wa'd;
 Heb lynu wrth seft nac enw, na phyngciau nac wrth ddyn
 Ond pur gyffredin gariad at seintiau Duw yn un.

A charu'r annuwiolion, a'u hargyhoeddi'n fwyn,
 A thirion hyd y gallwyf eu beichiau trymion ddwyn;
 Anghosio pob ymddial, a glynu wrth drugarhau,
 A rhoi fy hun i garu, ac felly byth parhau.

Fel gallwyf fod mewn heddwoch perffeithiaf â phob dyn
 A'r heddwoch-hynny'n tarddu o hedd a'r Iesu ei hun;
 A marw mewn tangnefedd, heb 'nabod beth yw llid,
 Ond profi gwledd o gariad mewn ymddialgar fyd.

P E N XVIII.

*Ei briodas â Philomede; a'i gystuddiau ar ol hynny;
 a'r cwbl er bendith iddo, &c.*

'NOL hyn ryw amser bychan, daeth i'w feddyliau
 'n gry,
 Am gymmar o fywioliaeth, rhodd benna'r nefoedd fry;
 Fe welodd, fe ystoriodd, i'r Crewr roddi dau,
 O *Eden* hyd yn yma gan mwyaf tan y iau.

Ac

Ac i fod dau yn gryfach, yn ddoethach nag yw un,
Haws codi'r baich gan sgwyddau fo unol a chytun ;
Dwy gaingc os bydd y llinyn ni's tyrr ef ddim yn frau
Fe oera un mewn gwely ni oera dim o'r ddau.

Am hyn 'be fe mi ymgrymma o flaen y nesoedd fry,
Y nef a ry ymgeledd, nid arall neb i mi ;
Fe'm twyllodd cnawd a natur, fe'm twyllodd wyneb
Mi apelia nawr yn unig at orfedd Duw ei hun. [dyn,

Fy Nuw 'rwi'n danfon heddyw, 'be fe ddrylliedig lef,
O ddiben gwir debygwn i mewn i ganol nef ;
Am i ti roi i mi gymmar, serchoccaf, dduwiol, bur,
Fo'n help i'm traed i gerdded tu a'r baradwyfaidd dir.

Dwi'n 'mofyn cnawd na thegwch na gruddiau hyfryd
Na throed a fo'n rhygyngo fel ceisiais i o'r bla'n ; [lan,
Ond yspryd wedi ei dorri, ac yspryd ga'dd iachad,
Oddiwrth euogrwydd pechod mewn dynol ddwyfol wa'd

Un roddo i mi gyf'rwyddyd i neidio tros y ffos,
Un gadwo wrth fy ystlys yn gydwybodol glos ;
Un gym'ro genny gyngor, a cherydd am ei ba,
Os llithra ei throed ond mymryn a fedro 'difarhau.

Mae gwraig ry wen, ry gynnes, ry firiol, a rhy ffratli
Yn nod i demtasynau amrywiol iawn eu bath ;
Rwi'n ofni'r holl flinderau all ddod o'r wyneb gwyn,
Mae heddyw rai'n och'neidio a'u cafodd hwy cyn hyn.

Rwi'n dewis os cai'm dewis. wraig o rinweddau mwy,
Ac oddimewn dymunwn yn benna eu caffael hwy ;
Rhinweddau distaw tawel, firwyth drylliog ofnus ffydd,
Yn tarddu maes o'i hyspryd yn beraidd iawn bob dydd.

Caruaid yn ei geiriau, synhwyrol yn ei dawn,
Yn astud yn ei gweithred, o drysor gras yn llawn ;
A'i mwrtais am y nesoedd, a'i hyspryd 'ddior y byd,
Mewn cydsein bur a hyfryd a *Theomemph* o hyd.

A minnau allu ei charu, a chariad nefol nôd,
Yn fwy nag cerais *Fartha* na *Philomel* erio'd ;
Grasfau yn lle cnawdoldeb yn hongian ar ei grudd,
I'm tēmtio i edrych arni bob munud awr o'r dydd.

Priodas wedi ei stof, priodas wedi ei gwau,
 Ag egwyddorion nefol, fo fythol i barhau;
 Yr arfaeth ddigyfnewid dragwyddol iddi'n sail,
 A chydbleth bur rhwng undeb a chariad bob yn ail.

Mi helpa honno i'r bywyd, fe helpa honno fi,
 A braich ymraich ni deithiwn fel hynny 'mlaen yn hy;
 Cyfarwyddo wnawn ein gilydd, rhoi cyfran dêg heb ball
 O bob rhyw ddawn a bendith y naill o hyd i'r llall,

Fel yma *Theomempus* a roddodd waedd i'r nef,
 Ac atteb wnaed-y weddi er daioni iddo ef;
 Ond nid fel 'roedd yn meddwl, meddyliau Duw y fy,
 Fel nefoedd uwch y ddaear uwch ein meddyliau ni.

Rhwn nad yw'n rhoi yn fynych 'rhyn f'arnom ni ei chwant
 Ond weithie'n gado hebddo, ac weithie ei dynnu bant;
 Ein tynnu o bob plefer, ac o bob eulun gun,
 Er mwyn ein cael yn hollol yn eiddo iddo ei hun.

Trwy bethau hyll yn atteb gweddiau taerion iawn,
 Ac yn gwneud croes a chystudd yn fendith ryfedd lawn
 Yn gwneud pob croes ragluniaeth pob siomedigaeth gas
 Er rhyfedd fudd a bendith yn rhyfedd i droi ma's.

Ac felly *Theomempus*, er gweddio o hono i'r nef,
 Ac er i'r Mawredd wrando ar ei erfynion ef;
 Ni's cafodd ef a geisiodd, sef rhinwedd o bob rhyw,
 Ond cadd yr hyn oedd orau i'w ddwgid ef at Dduw.

Rhaid oedd ei dreio ymhellach ymhob rhyw ras a dawn,
 Rhaid iddo oedd adnabod ei nwydau ei hun yn llawn;
 Rhaid oedd i gael rhyw gyftudd i dreio pob rhyw ras,
 Ac amryw at un pechod cyn tasfu hwnnw ma's.

Am hynny *Theomempus* ga's priodi *Philomede*,
 A dybiodd ef oedd gywir ac o iachusol gred;
 Yn meddu gwres, a bywyd, goleuni clir, a than,
 A'r holl rinweddau hynny feddyliodd ef o'r bla'n.

Ond wedi ychydig loerau yn ol cyfylltu llaw,
 Gwnaeth *Philomede* ei hunan yn amlwg trwyddi draw;
 Dangosodd hyn i *Theo*, cyn treulio lloer i ma's,
 Fod ynddi fwy o wenwyn o ganwaith nag o ras.

Hi blinodd ef a'i geiriau yn drwm o ddydd i ddydd,
Hi gloddiodd tan ei seilfaen, hi gurodd ar ei ffydd;
Hi geisiodd friwio ei hyder, hi geisiodd lethu ei hedd,
Hi gwasgodd ef i angau, hi gyrrodd ef i'r bedd.

Bob dydd doi tros ei wely 'doedd dim ond *grawg a rhoch*
Yr utgorn cas : flafar, a fwn y drwm a'r gloch;
Nes gorfu ar *Theomemphus* a'i weddi gyd ag ef,
Fynd heibio i wraig a chyfan, a 'mestyn tu a'r nef.

Un tro am ei haelioni ei erlid hi a wnai,
Bryd arall am ddiwydrwydd yn gwrando yn parhau ;
Yn fynych am ei gariad a'i ewyllys da i'r saint,
Dioddefodd w'radwyddiadau na wyddis dim pa faint.

Am hyfryd ras yn wastad y deliai hi atto wg,
Nid byth yr anfodlonai am unrhyw weithred ddrwg;
Draen ydoedd yn ei ystlys, ac anodd iawn ei chwrrd,
A neidr yn ei fynwes, a bustl ar ei fwrdd.

Yn ceisio ei ddal i wared, a'i attal ddringo i'r lan, [wan;
Nes gwneuthur iddo ymgrymmu fel pwys ar ysgwydd
Yn gosod rhyw glogfeini 'mlaen ar ei ffordd ef draw,
A'i arwain ar gyfeiliorn pe gallasai ar bob llaw.

Am hyn 'be *Theomemphus*, mi wela nawr yn glir,
Nad oes un gartre' i mi, tu yma i'r nefol dir ;
Mae'n rhaid fy nghael i o'r cwbl, mae'n rhaid fy nghael
Tr'wi'n rhodio wyneb daear yn unig i fy Nuw. [i fyw,

Erioed mae yn fy natur ryw gyfeiliornad mawr,
I'mofyn rhyw hyfrydwch yn rhywle ar y llawr ;
Rwi'n methu fyth a'i ffeindio er cymmaint ceisio rw'i,
Ac nid oes argoel ronyn na's methu wnae fi mwy.

Mi ceisiais weithiau yma, mi ceisiais weithiau draw,
Mi colla pan debygwn ei fod ef yn fy llaw ;
Mi ceisiais ef yn *Philo*', ni' chefais ond y gwae,
Y cwbl ges yn honno oedd chwerw 'difarhau.

O'm bodd mi rois o'r diwedd fy nghadarn fydd a'm cred
Gan dŷbied i mi ei gaffael yn yspryd *Philomede*;
Ond yma ce's fy siommi â chroesau o bob rhyw,
'Does dim i *Theomemphus* mae'n debyg ond ei Dduw.

Mae'n rhaid i mi gael croesau o'r borau hyd y nos,
'Chadd fy Iachawdwr nefol o'm blaen i erio'd ond cro's;
Os caf fi fendith' arnynt mi â trwyddynt bob yr un,
Pe b'ai myrddiyniau o'honynt wrth *Theomemph* ynglyn.

Mwy dedwydd mewn priodas er hyn wyf fi nâ hwy,
Mae'm calon yn cael aros tan ryw ddiylliedig glwy';
Mae dyn, mae dâ, mae cyfoeth, mae pob peth ar y don
O'r dwyrain i'r gorllewin yn puro'r galon hon.

Mi fyddaf diddig bellach, mi gefais gan fy Nhad,
Yr orau is yr wybr i *Theo* er llesad;
Mi cara hi fel cymmares, rhodd didrango arfaeth yw,
Ac mi wna ngorau'n wastad i'w demu at fy Nuw.

Mae'n gnawd o'm cnawd, a'm hasgwrn, can's iddi rhoes
fy nghred,

'Does dim a dyrr ond angau rhyngof a *Philomede*;
Boed iddi bob daioni uwch pob rhyw fenyw'n fyw,
Ac yn y farn ofnadwy caed weled wyneb Duw.

Ac yn ei blant drachefn cadd *Theomemphus* glwy', [hwy
Rhyw groes bob dydd a ddeuai 'ddiwrth un o'honynt
Cant cystudd am bob plentyn, mor sicr oedd y gro's,
I ganlyn sawdl *Theo*, a dydd i ganlyn nos.

Ac ni chas ef yn hynny ddim ond yr unrhyw glwy,
Ag gafodd *Job* a *Dafydd*, ac amryw seintiau mwy;
Rhaid oedd pob tân i'w buro, rhaid oedd ei gael e' gyd
I maes o bob creadur a welwyd yn y byd.

P E N. XIX.

Yn cynnwys ymddiddan rhwng Academicus a Theomemphus, ynghylch yr angenrheidrwydd o ddyfsg, ac o'r Celfyddydau, i gymbwysu dynion at weinidogaeth y gair; a'r pechod iddynt redeg at y fwydd honno wrth gymbwysiadau dynol; heb gael eu galw gan Dduw.

YN y cyfamser yma, y cwrddodd ef ryw bryd,
A meistr oedd yn dyfsgu holl gelfyddydau'r byd;
Yn.

Yn chwilio gwraidd y ieithoedd, a'u geiriau aml ryw,
Er mwyn cymhwyso dynion i weinidogaeth Duw.

Y rhai'n fy'n dwgyd trosom o *Athen* fawr ei bri,
Ganghennau pob doethineb ryfeddir gyd â ni;
Gwneud mudion yn arcithwyr, a dynion ffol yn gall,
A *Stoiciaid* yn bregethwyr, o gwrr y byd i'r llall.

Yn gwisgo cnawd i fynu, â doniau gorau'r byd,
Philosophy, a *Logic*, *Disfinity* ynghyd;
Pob deall dyn, pob rhefwm, pob dyfais gyfrwys goeg,
Fu yn yr *Aipht*, a *Rhufain*, a holl ysgolion *Groeg*.

I chwilio gair o'i ddechrau, a'i olrhain at y tŵr,
A'r cyfnewidiad fu ynddo er cyn y diluw ddw'r;
A'i wneud yn feilfaen olau o ryw athrawiaeth gref,
A pheri i'r bobl sentro eu bywyd arno ef.

A phan y cwrddodd *Theo*, ar siawns ag un o'r rhai'n,
Mewn arian pur, a felfet, a lân, a lliain main;
Yn marchog yn ei gerhyd, yn union yn ei hynt,
Mewn dull na chawd apostol nac unrhyw brophwyd gynt

Wedi ymfrashau a gwingo, trwy wenith coch a baidd,
Ac wedi ymgynhefu yn glyd ynghnu y praidd;
A chodi ei 'stafelloedd' o gedrwydd pur yn lân,
A'u lliwio â *fermilion*, trwy chwys y defaid mân.

Ond pan cadd le i ymddiddan, rhagluniaeth oedd cael lle
Ag un oedd cuwch yn 'hedeg a'r eryr yn y ne;
Fe ymgrymodd *Theomemphus*, fe ddaeth yn ewn ymla'n,
Ond balchder *Academius* newidiodd beth o'i rân.

Gad i mi ofyn i ti, 'be *Theomemph*, yn hŷ,
Ai dyfg fydd yn addasu at ein Hefengyl ni?
A wna gwybodaeth loyw ynghelfyddydau'r byd,
Gymmwysder i ddwyn allan y iechydwriaeth ddrud?

Araid cael gwybod ieithoedd? *Groeg*, *Lladin*, hen a'i sain?
Caldeneeg, *Hebraeg*, a *Siriaeg*, a llawer gyd â rhai'n?
Cyn gallo neb anturio i 'nganyd gair o'i ben,
O bulpit am drysorau haelionus nesoedd wen.

Ai ysgol wna Bregethwr? a ydyw Duw i'w gael
Mewn fwn, a threfn geiriau, a chelfyddydau gwael?

A alliff gwr arfaethu, a dwedyd, Hwnna yw ?
Trwy ddyfsg mi gwna'n offeiriad, ac yn weinidog Duw.

Academicus.

[clir,

Rhaid dyfsg, mae'n rhaid gwybodaeth, ymmenydd goleu
Gan bawb cyn cymront arnynt bregethu'r 'Fengyl bur;
Fydd gŵr heb ddyfsg, heb ieithoedd, heb reswm cryf
heb ddawn,

I draethu pyngciau crefydd, ond tlawd a thrwsgl iawn.

Gweld gŵr uwchben y bobl, heb ddeall iaith ond un,
Sydd aethus idd i'w feddwl, pe b'ai y callaf ddyn ;
Ni's gall ef wneud daioni, a gwnaed a fynno ymyfsg,
Y rhai fo fwy mewn deall, mewn hanes, ac mewn dyfsg.

Theomemphus.

Ond effaith ydyw'r cwbl ac anorchfygol ras,
Sydd gynta'n dal pechadur, a'i dynnu o'i feiau ma's ?
Ac Yspryd y Goruchaf, ac nid doethineb dyn,
Sy'n cadw'r effaith yma yn gwbl iddo ei hun ?

Ac mae'n ei roi i gydgerdded â geiriau llawer dyn,
Na ŵyr mo'r celfyddydau, na iaith erioed ond un ;
A rhai'n yw'r offerynnau, trwy lasur tynn a phoen,
I dd'od â llu i gredu yngwaed yr addfwyn Oen.

Hwy wedi credu eu hunain, yn arwain eraill fydd,
Trwy'r unrhyw fath anialwch, at werthfawr gadarn ffydd
Yn ffordd ble mae creigydd, yn 'maflyd yn eu llaw,
A'u gwyys rhwng y ffoelydd yn gynnwl yma a thraw.

Ac wedi bod eu hunain yngrym y 'stormydd mawr,
Yn cael eu curo ganwaith, gan donnau gwyllt i lawr ;
'Nawr wedi dyfsgu'r llwybr, yn gwybod nerth y don,
Yn medru arwain *Israel* â gwialen ac â ffon.

Hwynt hwy gas deimlo pechod, a theimlo gwir ryddhad,
Hwynt hwy a ga'dd faddeuant effeithiol yn y gwa'd ;
Eu bwrdd ydyw'r Efengyl, eu bwyd yw marwol glwy',
A phwys eneidiau'r dynion fydd ar eu hyspryd hwy.

A gras fel hyn fydd bennaf, a'r seilfaen orau yw,
Yngalwad gweinidogion, at arwain pobl Dduw ;
'Dyw dyfsg ond chwyddo i faldher, a gadael dyn yn
Gras sy'n addasu'r meddwl yn dirion at y praid. [flaidd

Academicus.

Heb
Sy'n
Heb
Neb

Wna
Ond
Fe g
Wru

A'u
I gy
A d
Sy a

A d
I ry
Dal
I w

Hon
Egl
Hi
Oec

P'f
'Sg
Na
A c

Par
Bol
I g
O

Ne
Na
Cy
Ne

A
Yn
Hi
N

Academicus.

Heb ddysg podd gall y 'Sgrythur ei hagog gael yn llawn?
 Sy'n *Lladin*, *Groeg*, a *Hebriw*, a ieithoedd lawer iawn;
 Heb ddysg p'odd gellir ammau'r *Iuddewon* haerllug hy?
 Neu hwy'r *Papistiaid* creulon, fydd lawer fwy eu rhi'?

Theomemphus.

Wnaeth dysg un dim o ochr achosion Duw erioed,
 Ond tynnu lawr ei enw, a'i fathru tan ei droed;
 Fe glwyfodd fwy ar grefydd nag wnaeth ef o lesad,
 Wrth ofod ei resymmau yn lle y dwyfol wa'd.

A'u clymmu wrth eu gilydd, rhyw liaws mawr yn un,
 I gynnyg gosod allan gyfiawnder breulyd ddyn;
 A dadrys iechydwriaeth rad ddwyfol gadarn gref,
 Sy anhawsach idd i'w thynnu o'i lle na fer y nef.

A dysg a rannodd grefydd gynghanedd yma a thraw,
 I ryw gyfeiliornadau echrydus ar bob llaw;
 Daliadau drwg eu natur, daliadau fy'n rhoi sail,
 I wadu Tywysog bywyd, a phechu bob yn ail.

Hon a wnaeth sectau filoedd, ynghonglau pell y byd,
 Eglwyfi gwyh, a rannodd hi benben boeth ynghyd;
 Hi greodd athrawiaethau, hi wnaeth y byd ar dan,
 Oedd lonydd, ac ysprydol, yn caru Duw o'r bla'n.

P'fawl 'sgybor faith lanwafai y *Folums* mawr i gyd,
 'Sgrifenodd dysgedigion erioed o ddechrau'r byd?
 Na buafai raid i'w gwneuthur, oni buafai refwm gau,
 A chnawdol ddysg dywyllodd gwirionedd Duw ill dau.

Pan collwyd grym duwioldeb, y galwyd gynta 'mlaen,
 Bob iaith tu yma i'r *India*, dieithr in' o'r blaen;
 I gymmysg yr Ysgrythur yn *Gaos* garw ynghyd,
 O opiniynau tywyll i orawchguddio'r byd.

Nes chwyddodd eglwys *Rufain* i eitha rhwysg a grym,
 Na's gall'fai ymerawdwyr idd i'w gwrth'nebu ddim;
 Cynhyddodd mewn gwybodaeth yn erbyn 'fengyl Duw,
 Nes eistedd yn y diwedd ar fwyfifil coch ei liw.

A Duw a'i geilw hi'n buttain er cymmaint yw ei dawn,
 Yn erbyn nef hi chwyddodd, a'i ras, yn forau iawn;
 Hi ymfrostiodd yn ei chyfoeth, a'i dysg a'i gwnaeth yn
 Nid teml Iesu heddyw, yw hi, ond twlc y fall. [ddall,

Nid hefyd dysg fy'n dacclo y Bibl pur ei ryw,
 Ond prawf o ras iachufol, ac Ysryd sanctaidd Duw;
 'Run Ysryd a'i 'sgrifennodd, 'run pensil, a'r un pin,
 Sy i agor, fy i gymhwyfo, a dehongli'r pethau hyn.

Wyr dyn wrth ddyfsg a rheswm, a'r uwcha ddyn o radd,
 Un jot o iaith y Bibl, ond hynny all ei ladd;
 Fe olrhain dysg lythyren, ond ni chaiff neb i ma's,
 Feddyliau'r Bod tragwyddol, ond pur iachufol ras.

Academicus.

Mae dysg yn dda i 'nabod gau athrawiaethau rhydd,
 Eu mhoeu 'nol, a'u hymlid, rhag iddynt gario'r dydd;
 Ac on' b'ai grym dysgeidiaeth, a rheswm pur ynghyd,
 Fe lanwai *Hereticiaid* a'u holl *heresiau* r byd.

Fe gurai y *Deistiaid* y 'Fengyl olau maes,
 Ac *Arius*, a *Socinius*, yn union gariai'r maes;
Pelagius, ac *Arminius*, a milcodd gyd â hwy,
 Oni bai grym dysgeidiaeth a roi i'r Efengyl glwy'.

Theomemphus.

Pa dda a wnaeth 'sgrifenywyr o blaid Efengyl gras?
 Bryd cufant y *Deistiaid* o'u maith resymmau maes?
 Mwy cryf y'nt wrth resymmu, rhesymmu yw eu grym,
 Ac wrth yr arfau hynny ni lwydda'r 'Fengyl ddim.

Oddinod mae ei gallu, a'i nerthoedd hi fydd fawr,
 Hi dyrr, hi rwyga gestyll y ddraig, yn ddrylliau lawr;
 Y nef yw ei hawdurdod, a'i sail yw dwyfol waed,
 Nid yw hi'n ceisio benthyg rhesymmau cig a gwaed.

A'n Iesu, pan danfonodd ei ddeuddeg gŵr i ma's,
 Trwy gonglau maith y ddaear i efangylu gras;
 Ni's cym'rodd yn ddyfgedig mewn dynol ddull mo'r un,
 Ond ef a'u hyfryd ddyfsgodd a'i nefol ras ei hun.

Fel gallent fynd yn eon, o flaen brenhinoedd mawr,
 Heb chwilio idd yw hartebe, un gair nes doi yr awr;
 Ac yn cael yrio ddigon, heb arnynt fyth ddim trai,
 Nid dawn oedd hwn tros ronyn, ond dawn fydd yn
 parhau.

Ac yn y cantoedd cyntaf, pan yr oedd pabell Duw,
 Yn trigo gyd â dynion, a'u hyfryd hwythau'n fyw;

Ac

Ac erlid brwd ar grefydd, o'r dwyrain faith i'r de',
Yn llawn o ddyfg y nefoedd, oedd ei offeiriaid e'.

Ond erlid pan y llafodd, a gosteg bloedd y blaidd,
A chyflog i'r bugeiliaid, am edrych at y praidd,
Pryd hyn daeth dyfg ac elw, a rhwyfg a pharch ynghyd,
Nes myned yr offeiriaid yn bennaf rhai o'r byd.

Rhesymmau dawn a dygiad ddaeth heddyw i ennill lle,
Gras, fêl, ac yspryd bywyd, arfogath bur y ne';
Cymhwyso rhai'n fugeiliaid, mewn 'sglion uchel wna'd,
Fel y cymhwyfid crefftwr at alwad yn y wlad.

Ac yna eu danfon allan, mewn eitha rhwyfg a bri,
A rhoi iddynt fywioliaethau, fel heddyw gyd â ni;
Nes 'nillodd dyfg ac uwchder, a'r *sciences* bob rhyw,
Y lle, y radd, yr alwad, oedd eiddo Ysryd Duw.

Ac i'r amseroedd ddyfod, 'nynnodd ei 'ddigedd ef,
Ac esgor 'nol beichiogi o drugareddau'r nef;
A danfon y goleuni, mewn argyhoeddiad pur,
Trwy holl deyrnafoedd pabaidd yr ehang ddwyrain dir.

A rhoi *Melanct.*, a *Luther*, a *Chalfin* fel y gwynt,
I swnio yr Efengyl oedd yn y dyddiau gynt;
I rwygo'r llen dywylla, amrywiol hân ynghyd,
A roddodd dyfg a natur ar wyneb dall y byd.

Academicus.

Pwy sylwedd fydd mewn pulpit, pwy oleu a phwyr ym?
Na bo rhesymmau cryfion ag na's gwrth'nebir ddim;
Neu weithiau *Röeg* a *Lladin*, *Hebraeg*, os cair a'i dwed,
Ac amryw hen sentensiâu o deidau union gred.

Fel byddo'r pwngc yn oleu, foed yn ei ddodi ma's,
A siwr fod celfyddydau'n egluro dwyfol ras;
Philosophi sy'n fuddiol, a hystori sy'n gry',
I bwyo mewn Efengyl i'n clustiau trymion ni.

Theomemphus.

O athro gwag disylwedd, heb ddeall beth yw dawn,
Na gras Efengyl Iesu, na'i Yspryd ef yn iawn;
Torf o resymmau gweigion, mewn rhyw ysgolion ga'd,
I'th dyb, a golau natur yw'r iechydwr iaeth rad.

Na thwylla ddim o'r bobl, pregethu 'rwyd dy hun,
A ieithoedd hen a rheswm, nid haeddiant Mab y dyn;
A thynnu llygaid dynion oddi wrth y Iesu mawr,
Ac yn lle gwaed y croesbren rhoi d' enw d'hun i lawr.

Moefoldeb yw'th bregethau, 'run yw ag fu o hyd,
Gan y Philosophyddion, er oesoedd cynta'r byd;
'Run yw ag sy'n yr *India* yngenau'r pagan dall,
Heb son am Iesu ynddi, o gornel pell i'r llall.

A ph'odd y gelli ddatgan am dano fe na'i glod?
Ni's gwelaist, ac ni's clywaist, ni's teimlaist ef erio'd;
Ni's gwyddost fwy am dano, cai weled yn y man,
Na'r *Negre* du yn *Affric*', na'r *Indian* yn *Japan*.

Y dall yn arwain deillion, ofnadwy fydd y gwae,
Oni ddaw help yn fuan, i'r ffos fe gwymp y ddau;
Ni ddal dy holl ddyfgeidiaeth, pan del yr Iesu 'mla'n,
Mwy nag a ddal y foflyn ymrig y danllwyth dân.

'Does neb ŵyr faint y drygau fod dynion drwg diras,
Heb fedru yn ceisio dangos dyfnderau nefol ras;
Yn cablu'r peth na's gwyddant, ar gyfri' elw'r byd,
Ond derbyn maent eu gwobr, ac mae yn wob'r ddrud.

Academicus.

Dwed pa'm yr wyt mor greulon yn erbyn dynol ddyfsg?
Mae'n hardd, mae'n awdwr trefn a synwyr yn ein mysg;
'Dyw gras heb ddyfsg mor hyfryd, mwy nag yw gras heb
ddawn,

Gras bach pan bo dyfgeidiaeth a'mddengys yn ras llawn.

Theomemphus.

Yn erbyn dyfsg nid ydwyf, mi wn bod dyfsg a dawn,
Os hwy na charaferir yn berlau gwerthfawr iawn;
Fel yr anghyffion Fammon yn derbyn dyn i'r nef,
Os er gogoniant dwyfol hwy a'i defnyddiant ef.

Mae pob rhyw gelfyddydau yn hyfryd yn eu lle,
Ac fel pe baent yn fscwrio grasufau pur y ne',
Os cânt eu troi a'u trafod, a'u harfer oll i glod,
Yr hwn a roddodd deall i'w gweled gynta erio'd.

Rwi'n caru astudio natur o gwrr i'r llall o'r byd,
Y ddaear, môr, ac awyr, ac ynddynt fydd i gyd;
A ffeindio *Sadwrn* bwyfig, a'i holl leuadau ma's,
Ond i'r wybodaeth yma i rag-waf'naethu gras.

Rwi'n chwilio'r holl hystorwyr yn gylch ddel i fy llaw,
 Ac hyd y caffwyf amser eu darllain trwyddynt draw ;
 Ond hyn w'i'n geisio ynddynt, nid er helaethu nglod,
 Ond gweled gwaith yr Arglwydd a'i ryfeddodau erio'd.

Nid dysg wyf fi'n ffeiddio, na 'studio naturr faith,
 Nac olrain un gelfyddyd fo'n gweled Duw a'i waith ;
 Ond am fod dyn heb alwad, dyn oddi fewn fo'n flaidd
 Yn cym'ryd cyflog bugail, o liw i borthi'r praidd.

A dyn yn cael ei ddyfgu, heb ei gyfnewid ef,
 Mewn doniau pur gyffelyb i ddoniau mawrion nef ;
 A'i yrru i ryw brif-ysgol yn brentis tros ryw faint,
 A'i drwsio oddi allan fel tawel ddisglair saint.

A hwn oddi yma allan a'i fryd tr'o ar y donn,
 Ama wobrau, am gyflogau, a derchafiadau o'r bron ;
 A gado'r praidd i drengu, heb ymgeleddu'r ŵyn,
 Na gwaeddi nac och'neidio i'r nesoedd er eu mwyn.

Ac ambell ŵr gaiff feddu tair *liffing* faith yn un,
 Heb wraig, heb blant i'w difa, na bol ond ef ei hun ;
 Yn rhifo llog ei eglwysydd, yn ddau cant ymhob man,
 A'r Curat yn gwaf'naethu am yr ugeinfed ran.

A'r defaid hwythau'n rhedeg i'r borfa yma a thraw,
 O dŷ i dŷ i wrando lle byddo bwyd gerllaw ;
 Dyn oedd a wnaeth y bugail, nid bugail oedd ond blaidd
 Ac yn lle eu porthi'n dirion fe ymborthodd ar y praidd.

Ac os gwell corlan eilwaith gynnygir idd i'w ran,
 Y defaid mân fe'u gedu i drengu yn y fan ;
 Fe ddewis yr un bennaf fo gyfoethocca ei gwlan,
 Pe llewod, eirth, a chedni, a larpiai'r praidd yn lân.

Hyn wna pwrpasu dynion ac na phwrpasodd Duw,
 A'u dysgu i bregethu wrth reolau aml ryw ;
 A'u gwneud yn grefftwyr cywrain mewn *Academi* lawn,
 Yn philosophaidd oleu, o fydol foefol ddawn.

Hyn, hyn, yw'r drwg wi'n feddwl, a thyma lle mae'r bai
 A ph'un o'n prif ysgolion sy am dano'n 'difarhau ;
 Pwy *Academi* ydyw sy'n griddfan tan y pwn ?
 Ac yspryd pwy sy'n teimlo y baich trwmlywythog hwn?
 Rwi'n

Rwi'n caninol pob dysgeidiaeth fel rhoddion ~~adaeth~~ o'r
Holl gyfieithiadau'r Bibl yw ei effeithiau ef; [nef,
Ac O na chwiliai'r *Cymro* cyn elo ei wallt yn wyn,
Holl gelfyddydau'r ysgol o fewn yr yspryd hyn.

'Rwi'n teimlo blas rhagorol ac effaith pur y ne',
Wrth agor y 'Sgrythurau yn gywir yn eu lle;
'Rwi am gael pob hanesion, o *Moses* hyd yn awr,
Er mwyn helaethu'm deall o fewn y Bibl mawr.

Ond er bod dysg yn werthfawr, mi wela hyn bob dydd,
Nad oes un dyn ond brofodd bregetha werthfawr fydd
Yr Yspryd wna gweinidog, ac unig fwn y nef,
Ni's clywir gan neb dynion ond trwy ei Yspryd ef.

Ychydig ddoniau gwresfog, a phrosiad goleu clir,
Athrawiaeth ysgrythurol, ddiddadl, gadarn, wir;
Parodrwydd pur i ddysgu, a bywyd diargyoedd,
A blys troedigaeth dynion, ddwed Duw fod wrth ei fodd

Ac os bydd dysg yn canlyn, a deall mawr a dawn,
Fel cyfoeth i dduwioldeb, maent oll yn hyfryd iawn;
Heb wneuthur dim mariandaeth o'r 'fengyl ddwyfol rad
Ond cariad pur yn peri pregethu rhin y gwa'd.

Nid d'od i chwilio natur, nid d'od i wybod taith
Yr haul, y lloer a'i chwmpas, a ser y nefoedd faith,
'Rwyf fi tan yr efengyl, ond d'od i 'mosyn grym,
Yn erbyn hen elynion sydd am fy ngwneud yn ddim.

Mae f'enaid yno'n disgwyl yn ddirgel am iachâd,
A theimlo tros *Galfaria* awelon pur y gwa'd;
Yn rhoi i mi drachefn faddeuant i'w fwynhau,
Fel gallwyf tan bob cystudd i hyfryd lawenhau.

O na b'ai'r holl ysgolion trwy ynys *Brydain* fawr!
Yn gweled heddyw'r eisiau gael c'loimmen Duw i lawr;
I weld nad yw dysgeidiaeth, a doniau bob yr un,
Ond gweision roddodd Iesu i'w netol ras ei hun.

Ffarwel be *Theomemphus* pwy wyr cai'th weled mwy,
Dyddysg wi'n weld yw thnoddfa, f'un i yw marwol glwy
Yn nydd y farn mi'th gwrrda, cai yno weld yn glir,
Nad oes ond Yspryd Iesu fynega eiriau gywir.

P E N.

P E N . XX.

Angau yn cyfarfod â Theomemphus, ac yn bostio ei awdurdod yn y byd, ei fyddin, ei arfau, a'i fuddugoliaethau—Theomemphus yn ei falens—Anghrediniaeth yn taro o blaid Angau, nes rhoi Theomemphus i derfysgu—Anthrodictus yn ei gysuro, yntau yn condemnio ffydd ddeddfol Anthrodictus, ac yn marw mewn ffydd a gorfoledd.

PAN oedd yr haul yn tywynnu yn hyfryd un pryd-nhawn,

A'r llyfiau'n rhoddi allan eu haroglau'n hyfryd iawn ;
Y maesydd yn wyrdd-leision, a'r coed yn llawn o ddail,
A natur ar ei gilydd yn chwerthin bob yn ail.

A *Theomemph* yn eistedd yn dawel wrtho ei hun,
Mewn myfyr synn am ddechrau a diwedd siwrneu dyn ;
Yn olrhain grym ei nwydau, yn olrhain natur gras,
A phwyso pa mor ffaidd gan Dduw oedd pechod cas.

Pan daeth rhyw wŷn gyndeiriog, fel awel gadarn gref,
Gan danneru cyn pen munud trwy ei holl aelodau ef ;
Nesfodd at ei galon, hi weithiodd tan ei fron,
A *Theomemphus* synnodd, 'be fe, *Beth ydyw hon*.

Ai cennad oddi wrth Angau ? Ai cloch i ngalwi i'r nef ?
Rhaid mynd pan galwo Angau, does le i wrthsefyll ef ;
Rhodd iddo ef gomisiwn, a feliau'r nen ynghyd,
Gwas Brenhin y brênhinoedd yw ef tra paro'r byd.

Angau yn ateb.

Mi yw fy'n d'od i'th 'mosyn, fy llais i oedd yr un,
A d'rawodd yn dy esgyrn, a alwaist ti yn wŷn ;
Ni chai di lonydd genny, nes torrwi'r cwlwm mawr,
Oedd rhwng dy gorph a'th enaid yn sicr hyd yn awr.

Rwi'n'nabod dy holl natur, a'th rym, myfi yw'r gŵr,
A dynn dy frys i fwydydd, a dry dy waed yn ddwr ;
Wanha dy esgyrn cryfion, er cymmaint yw eu grym,
A ddifia dy yspriedoedd, a wna dy nerth yn ddim.

P

Phyfygwr

Phyfygwr 'does tan awyr, 'does meddyg ar y donn,
All welia fyth o'r ergyd drywanwyf tan dy fron ;
Nid oes dim *gum* o'r *India*, ac nid all *drugs* *Peru*,
Ddewiso *Angau* i'w daro, i gadw hwnnw'n fyw.

Rwi'n frenhin ar y ddaear, a brenhin fyddai o hyd,
Tra paro dyn ag anadl, tra paro byd yn fyd ;
Rwi'n fwy dychrynlyd brenin, yn fwy ofnadwy ngwedd
Mae'n wastad yn fy nghanlyn i uffern fawr a'r bedd.

Mae mil o ryw gyfuddiau yn gwibio yma a thray,
Yn barod i'm gwasanaeth, yn chwareu ar bob llaw ;
Rwi'n rhoi comifiwn iddynt, yn ddirgel bob yn ail,
A'r gwanna wrth gomifiwn, a gloddia at y fail.

Yr hen *Gonswmsiwn* truan fydd yn datguddio ma's,
Bob cymmal, a phob asgwrn, a phob gwthien lās ;
Yn tynnu'r chwant i fwydydd, rhoi'r pefwch yn ei le,
A thafu'r fflēm i fynu ; fy nghyfaill i yw e'.

Y *Rheumatis* cyndeiriog, sy'n marchog o fy mla'n,
Y danllyd *Gowt* redegog, sy'n poethi fel y tân ;
Yn gyrru'r humors heilltion i'r traed a'r byfedd main,
A thrwy ryw ddygn boenau yn digymmalu rhai'n.

Mae ffit o'r *Apoplecsi*, yn un o'm byddin faith,
Hi aeth â myrdd i uffern mewn trwmgwsg lawer gwaith;
Fe fethodd y phyfygwyr er dyfais o bob rhyw,
A'u lanfet lem a'u blisters i wneud y rhai'n yn fyw.

Mi bia'r *Palsi* marw, sy'n rhwyfstro'r gwaed i'w daith,
Yn cronni'r nerfs nes methu o'r musgls wneud eu gwaith
Yn gwneuthur rhan yn addas o'r corph i'r ddaear lās,
Cyn y cymmero'r enaid 'madewiad o hono ma's.

O'm plaid mae *Epilepsi*, sy'n tafu'r clas i lawr,
Gwneud iddo rincian danedd, mewn dygn boenau mawr
Yr anadl bron yn methu, a'r ewin ar y mân,
A'r llygaid yn torrwyntu heb wybod iddo ei hun.

Mae gyd â fi ryw luoedd glefydion o bob gradd, [ladd;
A'r gwanna, ond cael gorchymryn, fydd sicr iawn o
Mae rhai yn fwy at iengetyd, a rhai at henaint fydd,
Oll â'u cleddyfau'n barod yn disgwyl am y dydd.

Y *Cwinfi*

Y *Cw*
Y *Col*
Y gar
Mewn

Mae'r
Sy'n g
Y cle
Fel pe

Mae g
'Dogs
Yr H
Yw'r

Yr ai
A ho
Mae
A lad

Y lla
Nes
O Pa
Mae

A'r o
O bl
Sy'n
Nes

Fe la
Y C
A'r
Fe f

Mi l
O fil
Yn c
Y m

Rwi
Filiw
Rwi
Ac e

Y *Cwinsi*, ef a laddodd lu o rai llawn o waed,
 Y *Colic* gwynt a fathrodd fyrddiynau tan ei draed;
 Y garreg yn yr aren, neu yn y bledren ddw'r,
 Mewn eitha poen ddibennodd amrywiol rymmus wr.

Mae'r *Dropsi* fawr gwmpafog yn chwareu gyd â mi,
 Sy'n gwneuthur dyn rai prydiau yn gymaint bron a thri;
 Y clefyd melyn gwyddyn, sy'n troi y gwyn ei liw,
 Fel pe bai ef yn agos o tan yr haul yn byw.

Mae genny bedwar capten sy'n torri lawr o'r trwch,
 'Dogs neb a wyr pa nifer ddodasant yn y llwch;
 Yr *Hippocon* a'r *Sterics* sy o hyd yn altro eu llun,
 Yw'r cynta un, a hwnnw gyfenwyd gynt yn *Splin*.

Yr ail yw'r dwymyn boethlyd sy'n dod i'r gwaed ar dân,
 A hon mi 'sguba wledydd o gedyrn rai o'm bla'n;
 Mae amryw ryw o honynt, ond yr un leia ei grym,
 A ladd tan law'r physygwr, na thycia ei phisic ddim.

Y llall yw'r frech gyndeiriog fydd yn cyfnewid dyn,
 Nes gwneuthur heddyw'n falw oedd ddoe yn hardd ei
 O *Perfia* daeth hi trosodd, o'r *India* ehang fawr, [lun;
 Mae'n lladd myrddiynau genni yng *Ngbymr* uchaf yn awr

A'r ola yw y llyngyr sy'n cludo llu o'u bla'n,
 O blant, a rhai mewn oedran, i'r beddrod heb wahan;
 Sy'n clymmu am eu gilydd ac yn cysylltu eu grym,
 Nes maeddu drugs y meddyg, a gwneud ei sgil yn ddim

Fe ladd y *Pleuris* filoedd ond i mi ei danfon hi,
 Y *Cryd poeth*, *Durton* driadau, y *Peripneumoni*;
 A'r *Pla* fydd yn y gadwyn, ond i mi ei roi yn rhydd,
 Fe fwrddra ddeg o filoedd o gewri ganol dydd.

Mi leddais gynt yn *Llundain* o fewn o faes i'r dre',
 O filoedd wyth a thrugain a rhagor o hono fe;
 Yn *Constant* fawr inopl ei drigfan ef y fydd,
 Y man 'rwi'n difa miloedd yn fynych yn y dydd.

Rwi'n lladd yn *Ffraince*, a *Phortu*, a *Spain* ac *Itali*,
 Filiwnau pan bo dynion yn myn'd yn fawr eu rhi';
 Rwi'n sgubo hen deyrnas oedd a threfydd mawr eu grym
 Ac er rhifedi eu llwythau, rwi yn eu gwneud yn ddim.

Mae'r llif yn mynd a miloedd, mae'r eira, 'r gwynt a'r
A holl elfennau natur yn 'igubo rhai o'u bla'n; [tân,
Mae'r môr yr oes ddiwetha a'i 'stormydd mawr ynghyd
Ei hun yn difa'r drydydd y dynion fy'n y byd.

Mi wnaif i'r bwyd a'r ddiod a'r phific orau ei rhin,
A'r cwbl ag mae dynion yn ofod wrth eu min,
Ond i mi weld yr oriau diniwaid bwyntiodd Duw,
I ladd megis y gwenwyn o'r cyndeiriocca ei ryw.

Mae'r cleddyf glâs o'm byddin, a phan y digiwi'n fawr
Mi ladda eg ef ryw filoedd mewn llai na hanner awr;
Mi gyrra trwy galonnau nes gwelech gewri brâs,
Fel yd ar ol y crymman yn gorwedd 'rhyd y ma's.

Y mannau y mae dynion yn brinion yn y byd,
Y bwa faeth a'r biccell fydd yn rhyfela i gyd;
Mi ladda yn yr *India* heb faethau ond y rhai'n,
Mi lesia hwynt yn gyw nyd at y blewyn main.

Ond pan daeth meib on dynion i lanw'r ddaear lawr,
O *India*'r de i'r dwyrain, fel gwelir hwynt yn awr;
Dyfeisiais *won* a *chanon*, mwy buan a mwy braw,
I daro lawr ar unwaith o bonibl wyth neu naw.

Pel hyn i'rwin ddech na dynion, y dynion cryfa ma's,
Ni fu ond dau ddihangodd rhag faethau Angau glâs;
Elias yn ei gerbyd, na's gallsw'n gwrdd ag ef,
Ac *Enoc* a gymmerwyd yn ddiistaw mewn i'r nef.

Onte mi gwympais *Cesar*, er maint ei rwyfsg a'i rod,
Mi gongrais *Alecander* y congerwr mwya erio'd;
Mi gwympais gewri lawer, un oedd *Golia* fawr,
A dim ond carreg fechan ga'dd *Dafydd* ar y llawr.

Dwyt ti ddim tammaid immi, wel edrych ar fy ngwedd
Fy ngolwg a'th drywana i lawr i waelod bedd;
Mae'th awr ymron a dyfod, mae blaen fy ngwaywffon
O fewn y mymryn lleiaf i'w gwanu tan dy fron.

Theomemphus yn ateb Angau.

Nid heddyw gwn am danat, nid dieithr wyt i mi,
Rwi wedi a'th astudio er's blwyddau maith eu rhi',
Mi wn dy rwyfsg a'th achau, a'th allu o gylch y byd,
Brenhin dychrygiadau yw'th ditl penna gyd.

Bu arnai fyrdd o ofnau, bu arnaf ddygn fraw,
 Ac aeth tan leiaf ddolur rhag bod dy gledd' gerllaw ;
 Mi'th gongcrais yn y diwedd, mi faeddais d' ofn cas,
 Y funiud gynta daethum, i brofi nefol ras.

F'euogrwydd a fymmudwyd, f'euogrwydd yw dy rym,
 Os na fydd hwnnw'n seilfaen ni fydd dy allu ddim ;
 Yn *Eden* ce'f't ddechreuad pan bwy't'wyd ffrwyth y pren
 Waharddwyd idd i'w fwytta gan Dywysog mawr y nen.

Dy dad oedd Satan gyfrwys, dy fam oedd pechod cas,
 Ti anwyd yn anghenfil, ffeiddiaun i ma's ;
 Di lun, di nerth, di enw, peth marwol brwnt di ddim,
 Ac nid creadur ydwy't, er dy ymfirost o dy rym.

Mae'r gadwyn fawr am danat, na's gelli fyth gwplau,
 Un dim wyt yn ddymuno er cymmaint yw dy swau ;
 Er maint yw rhif dy fyddin a'th saethau amryw radd,
 'Does dyn ar wyneb daear heb gennad elli ladd.

Er i ti fostio'th *Golic*, dy *Splin*, a'th *Jaundis* du,
 Dy *Frech*, dy *Gout*, dy *Bleuris*, dy *Beripneumoni* ;
 Efe'r phyfygwr ofnog a'u maedda hwy bob rhyw,
 A llysiâu mân y gerddi, nes delo amser Duw.

Dwyt ti ond caethwas tywyll, a'r caethwas penna'n fyw
 Heb barch gam ddyn is wybren, nac angel it' na Duw ;
 Ac amser ddaw ar fyrder, ei weld â'n llygaid cawn,
 Y'th lyngcir oll i fynu mewn buddugoliaeth lawn.

A thyna'r tro cyfyngwyd dy faith lywôdraeth gref,
 Pan yn nyfnderoedd poenau y gwaeddodd Tywysog nef ;
 Gorphenwyd iechydwrïaeth, gorphenwyd angau loes,
 Fe gongrwydd bedd ac uffern ill dauwedd ar y groes.

Yn awr mae mil yn diange i ganol nesoedd fry,
 Heb dd'od tan glwy' nac archoll dy gleddyf marwol di ;
 Ond hwylio'n gynt nâ'r awel pan el y ffûn i ma's,
 I mewn i dir y bywyd tu cefn Angau glâs.

Can's prin y gellir dwedyd, mai ti sy'n dwyn i'r pridd,
 Y rhai o tan euogrwydd a dynnodd Duw yn rhydd ;
 Eu hangel fydd yn derbyn eneidïâu rhai'n i ma's,
 Yr hwn oedd yn eu gwilio er pan y cawfant ras.

Nawr nid yw dy awdurdod ar neb o'r nefol ri',
 Nac un o rhai a brynwyd ar fynydd *Calvari* ;
 Eu gwared o'u caethiwed, a'u helpu i'r nefoedd fynd,
 Eu ffrynd wyt ti os gelyn a ellir alw'n ffrynd.

Myfi gwna im' dy waetha, 'dwi'n ofni dim o'th lo's,
 Mewn lloches wyf nas gelli fy nghwrddid ddydd a nos ;
 Fe olchodd gwaed fy enaid, haeddiannol waed y nef ;
 Ac ni all Angau gwrddid â'r fawl a gannodd ef.

Pan delo'r awr i fyni, a deued yn ei phryd,
 Mi agora mynwes itti, a gwna dy waetha i gyd ;
 'Rwi'n bfino ar y ddaear, 'rwi'n brefu am y wlad,
 Lle mae fy Nuw, fy Iesu, fy Mhriod a fy Nhad.

Ni ches ond gwaetha pechod, ni ches ond gwaetha'r byd
 'Chai ond dy waetha dithau, O Angau dewr ynghyd ;
 I arall fyd y nganwyd, i arall fyd 'rwi'n mynd,
 Dwi'n disgwyl neb ond Iesu, o'r ddaear hon yn ffrynd.

Anghrediniaeth o blaid Angau.

Bydd gynnill, *Theomemphus*, can's llawer rhagor fydd,
 O fyfig ar y ddaear, nag fydd o gywir ffydd ;
 Mae mwrddiwn aeth i angau 'n hyderus ym a thraw,
 Ond gwelfant eu camfynied, a hymy maes o law.

Ond rhy ddiweddar ydoedd, i gredu nid oes le,
 Yn wyneb Angau digllon mewn oriau geilw'r ne' ;
 Rhaid ffydd yn hir cyn marw, cyn clefyd mae par'toi ;
 Onte ni's caiff mo'r memrwn sancteiddiol ei gwplau.

Pa rinwedd dda fydd ynnot ? pwy nodau pur o ffydd ?
 O syrthio i unrhyw bechod a wyt ti'n berffaith rydd ?
 Pa fath yw dy dystiolaeth ; pwy wers o'r Bibl mawr ?
 A chyda pha awdurdod y rho'wd hi itti lawr ?

Rho dro i mewn i'r eglwys, a gwel pa ddrwg sy'n bod,
 Wnaeth hunan-dyb, a balchder, a rhyfig gas erio'd ;
 P'fawl myrddiwn fydd yn uffern na chredent ddim o'r
 Nes teimlo grym y poenau caent weled uffern dân. [bla'n

Gwna wyth neu naw os gelli o nodau i mi ma's,
 Mi'th gadarnha y hunan o wirioneddol ras ;
 Ac oni's gelli hynny, rho'th ryfig gas i lawr,
 Arswyda, a dychryna yn erbyn Angau dewr.

Na thybia i'r Iesu farw tros bawb o ddynol ryw,
 Na neb ond a etholwyd gaiff yfed heddwch Duw;
 Rhaid ffydd, rhaid edifeirwch, rhaid cant o berthau'n un
 O'th fewn cyn gallech gym'ryd un cysur i ti'th hun.

Mae digon megis tithau yn gwaeddi nos a dydd,
 Mai gwerthfawr iawn yw'r Iesu, mai gwerthfawr iawn
 yw ffydd;

Heb brofi loeson dyfnion o edifeirwch pur,
 A hwn sy'n arwain dynion o'r byd i'r nefol dir.

Os rhoddi wnest elusen, a wyddost ti bod gras,
 Ynot dy hun a'i rhoddodd, ai yn y dyn a'i ca's;
 Pob cangen o'th weithredoedd raid fod o ddiben glân,
 Ac oni te hwy losgir fel esrau yn y tân.

Na feddwl bod yr Iesu 'n drugaredd oll i gyd,
 Y llew o lwyth hen *Juda*, mor llawned yw o lid;
 Trwy dân ar fyrr cai'th brofi, se ddengys tân dy ffydd,
 Ac os yw hi heb seilfaen, arfwyda gwrdd â'r dydd.

Theomemphus yn terfysgu.

O Arglwydd ble yr aethum? pwy anial 'rwyf yn byw!
 Pa gwmwl du gysgododd rhwng f'enaïd gwan a Duw!
 'Dwi'n 'nabod dim o'r llwybr! O anhapusaf ddyn!
 Mi gwmpais i ryw bydew, ac Angau with fy nghlun.

Rwi'n ofni oll a glywa, mae f'enaïd bach mewn braw,
 Ac etto n'allai fflyd, na'r ochr hyn na thraw;
 Fe gwmpodd lluoedd arnai, a rhei'ny oll ynghyd,
 Sydd i mi'n waeth nag angau, a rhagor yw eu llid.

Pwy gredai? p'un ai'r Ysryd oedd ynwyf fi o'r bla'n?
 Oedd eon, a hyderus, ynghanol dw'r a than;
 Yn caru, ac yn canu i'r Iesu mawr a'i glod,
 A hynny'n blefer mwya a feddwn is y rhod.

Yn meddwl dim am gyfoeth, yn meddwl dim am fri,
 Na rhwennych dim daearol yn eiddo i myfi;
 Yn ben ar fy nhrâchwantau, o flaen y tawel wynt,
 Yn hwylio i'r *Baradwys* a gollodd *Adda* gynt.

Ond angrediniaeth gludodd mewn i'm meddyliau i nawr
 Rwy fyrddiwn o amheuwyr mewn llai na hammer awr;
 Mae

Mae ynwi ryw beth cadarn yn eu gwrth'nebu'n hy,
Ac etto, er fy ngwaetha cadarnach y'nt nâ mi.

Fu arnai wedi ngeni, er gwelais oleu ddydd,
A minnau yn wyneb angau, ddim mwy o eisiau ffydd;
A thyma awr y treial, a thyma awr y tân,
Yr briau gynt a gredais ond erbyn heddyw maen'.

O pwy oedd a'm hyspeiliodd? pwy oedd a'm gwnaetha
yn ddim? [grym?

Pwy fugnodd heb im' wybod fy nerthoedd mawr a'm
O anghrediniaeth cadarn! fy ngelyn wyt bob dydd,
Fy ngelyn wyt yn benna, bryd bynna eisiau ffydd.

Anthrodicus Presbiter Eglwys Laodicea, yn ei gysuro ef.
Ac yn yr awr amheuus, fe ei hunan ddeuai ymla'n,
Yr Angel oedd ar Eglwys *Laodicea* lân; [wynt,
P'odd felly nawr *Theomemphus*? p'odd daeth y 'storom
Nid dyma'r gred oedd gennynt pan gwelais i di gynt.

Ac mi eddyliais hefyd na pharit ddim ymla'n,
Rhyw ormod sêl oedd gennynt, rhy fflamlyd oedd dy dân
Dechreuais yn rhy forau, ac mae yn anodd iawn,
Os dechrau gyd â'r wawr-ddydd i bara hyd brydnhawn.

Ble mae dy sicrwydd gadarn? ble mae dy hyder gre'?
A ddarfu pan oedd swya yr eisiau o hono fe?
Tydi gondemnaist lawer, ac uchel oedd dy gri,
Yn erbyn pob profieiwyr o fewn i'n heglwys ni.

Yn awr yr wyt ti'n gweled dy hun nad wyt ond gwan,
Na cheidw'r wyneb angau dy sêl na'th ffydd di i'r lan;
Os gwella wnaï o'th glefyd, ar angau a chario'r dydd,
Bydd rhagor o addfwynder, o bosibl yn dy ffydd.

Ond etto na fydd egwan, i'th ofnau nid oes fail,
Er angau, ac anghrediniaeth, i'th guro bob yn ail;
Ti eili'n sicr gredu, mae gennynt amryw nôd,
Na feddodd y rhagrithwyr mo honynt hwy erio'd.

O cofia dy rinweddau, dy elusenni o'r bron,
O fewn i fwthau'r tlodion sy'n llanw'r ardal hon;
Fe wyl y tlawd, a'r weddw, o gwrr i'r llall i'r wlad,
Mai thi, a'th bur haelioni yn unig yw eu tad.

Mae cronglwyd y cardottyn yn gwaeddi ag uchel gri,
A chlog, a phais y beger, fod nesoedd wen i ti;
Mae rhew, mae ia, mae'r eira, a'r gwynioedd oer eu rhin
Ynghornel glud yr aelwyd yn methu cwrdd â'r un.

P'fawl gwaith deff â gelynion cyndeiriog cas ynghyd,
Dy enw yw Tangnefeddwr, yn awr gan bawb o'r byd;
Trwy'th gariad a'th amynedd a'th gymwynafon maith,
Ti dynnaist rai i garu Efengyl Duw a'i waith.

Rwyt ti o fewn yr eglwys, 'rwyt ti o fewn y wlad,
Yn brophwyd, yn henuriad, yn athro, ac yn dad;
Cyfrwyddwr y rhai gwirion, a rhwyf i'r weddw dlawd,
Ac i'r rhai gorthrymmedig, yn briod, ac yn frawd.

O cofia dy weddïau, yn ddirgel, ac ar go'dd,
Gwrandawodd Duw weddïau ag ydoedd wrth ei fodd;
Na wrando anghrediniaeth, er cymmaint yw ei rym,
Trwy wneuthur o'r dechreuad dy broffes oll yn ddim.

Mae'r Arglwydd yn drugarog, pa'm anobeithi mwy,
I'r sawl gyffeso ei enw pa bynna sect b'on' hwy;
Mae gennyf addewidion, gwrth'neba'r drwg yn fynn,
Ac ynot mae ammodau sy'n ateb i rhai hyn.

Wel cofia dy berffeithrwydd, na ildia ddim o'r ma's,
Rho dro trwy'th ddyledfwyddau, ac olrhain rym dy ras;
Myfyria ar dy ddonïau, a'th rasau i gyd o'r brôn,
Ac attal anghrediniaeth roi'r archoll tan dy fron.

Theomemphus.

O bresbiter difwyd, ngheryddu am fy nhân!
Y fêl, y gwres, a'r bywyd, oedd ynwyf fi o'r bla'n;
Er dy fod di'n ei weled yn wenfflam gadarn fawr,
Rhy fach oedd, ac mi wela fod e'n rhy fach yn awr.

Och, och, na feddwn heddyw, yr avel gadarn gref,
F'arweiniedd i rai prydiau i mewn i ganol nef;
P'tai gennyf ges ryw amser, o mewn y funud hon,
Ni fuasai ofn angau yn gweithio tan fy mron.

Ond eisiau'r gwynt o'm hochr, ac eisiau ffydd yn fwy,
Yw'r lle gas anghrediniaeth i roddi i'mi glwy';
O chwytha ar y llyfiau, ddeheuwynt hyfryd iawn!
Rwi yn y gwres a'r taro, rho fuddugoliaeth lawn,

Anthrodeicus gyfiawnaſ, ni wyddoſt etto ddim,
Pa beth yw faethau uffern, y diafol hen a'i rym;
Rwyf ti'n cael cyſgu'n llonydd, heb wybod beth yw poen
Nac chwaith, pa fath feluſtra fy 'ngwaed yr anwyl Oen.

Rwyf finnau yn y frwydr, a gelynion o bob tu,
Mor amled arnai'n euro, a ſer y neſoedd fry;
Qmewn maent yn gyndeiriog, o maes maent yn fwy gwan
A hawſach eu congwero, o fwy nâ'r ganſed ran.

Mae angau, ac anghrediniaeth, ac uffern yn gyttun,
Yn curo eitha eu gallu ar f'enaïd gwan yn un;
Dyw coſio dyledſwyddau, rhinweddau maith a gras,
Fwy nag yw coſio medydd i gadw rhai'n i ma's.

Pa beth yw elufeni? pe caſglwn hwynt ynghyd;
Fe hwyſa nerthoedd uffern holl elufeni'r byd;
Wna ymryd a gweddïau, a'r donïau gorau'n fyw,
Na chongero anghrediniaeth, na bodd cyfiawnder Duw.

Mae angau, ac amheuan, yn llawer mwy eu grym,
'Dyw marâu fil, a nodau, o'u blaen ond megis dim;
Mae'n rhaid rhyw lwybr arall, i'm tyb na wyddoſt ti,
Can's dyrus iawn a dyfal yw faethau uffern ddu.

Wel acw 'rwi am gyrraedd, i glwyfau Mab y dyn,
A gongc'rodd angau'n hollol wrth ddiodde angau ei hun
Yr aſael hon oedd genny', a hon a gongc'rodd lu,
O elynion mwya chwerw y dyddïau gynt i mi.

Rwi'n 'maſſyd, nid wrth nodau, a graſau ynoſ f'hun,
Ond rhoddion rhad y neſoedd yw rhei'ny bob yr un;
Ac nid oes ynwi ond pechod, 'rwi'n aſlan oll i gyd,
Ni wn a oes mor ddued bechadur cylch y byd.

Fy nerth yw bod addewid eſtynnodd Duw i ma's,
I benna o bechaduriaid, addewid rad o ras;
Duw graſlawn, Duw tſugarog, ſydd barod faddau bai,
I'r dua a'r aſlana, a'r annuwiolaſ rai.

Rwyf finnau'n teimlo'm hyſpyrd yn 'maſſyd yn y gair,
Rwi'n teimlo pwys fy enaid, ar aned gynt o *Fair*;
Mae ei enw e'n perthyn i mi, iachawdwr dynol-ryw,
A'm honw i iddo yntau, colledig am gael byw.

Mi gwela hi nawr yn olau, fel gwelais hi o'r bla'n,
 Deſgynnodd ar fy enaid y dwyfol nerthol dân,
 Rwi eisioes ym *Mharadwys*, wel taro angau nawr,
 Rhan o honwi â i'r nefoedd, a rhan o honwi i'r llawr.

Rwi nawr yn ffrynd i'r pryfed, pan cefais olwg ffydd,
 Can gwell nâ phalas brenhin gan *Theo*' wely pridd;
 Mi lecha yn y ddaear, caiff llwch at lwch i fynd,
 Ond angau ti gai weled fod Iesu i mi'n Ffrynd.

Rwi'n rhoi ffarwel o'm calon i'r cwbl is y rhod,
 'Does arnai fymryn hiraeth am welais etto erio'd;
 Rwi'n rhoi fy mhiant a'm priod i'w ei gadwraeth ef,
 Sy'n trefnu, i falu am ddaear fawr a nef.

Rwi'n gadael i'r Bibl sancteiddiol gyd â hwy,
 Ac addewidion moedd, nâ'r *India* faith sy'n fwy;
 A miloedd o weddiau, am iddynt gaffael gras,
 A diango o *Sodoma* sy'n danllwyth boeth i mae's.

Does genni nawr ond credu mai geirwir yw Duw'r nef,
 Ac fyth na chollir sillaf o'r geiriau dd'wedodd ef;
 Bydd adgyfodiad imi, trwy haeddiant dwyfol wa'd,
 Ac yno cai'm digoni â delw bur fy Nhad.

Mae'r ana'l byrr yn darfod, mae'm hyspryd yn llefgau,
 Mae nattur gref yn methu, mae angau yn nefau;
 Rwi'n ceisio craffu'm llygaid at hyfryd waed y groes,
 Dal d'afael f'enaid arno, yn nyfnder angau loes.

Mae satan a'i holl luoedd, mae uffern yn ei grym,
 Yn ceisio rhwygo'm hyder, ond etto'n methu dim;
 Awr y tywyllwch ydyw, a minnau 'dwyf ond gwan,
 Fy Nuw O sâf o'm hochr, mi â trwyddi yn y man.

Fel yma *Theomemphus* ymadael wnaeth â'r byd,
 Trwy faith gystuddiau dyrus a'i gwasgodd ef ynghyd;
 Fe gas ei ddal er hynny yn helaeth tu yma i'r bedd,
 Ar ôl temhestloedd creulon mewn amryw nefol wledd.

Ychydig cyn ei 'madael, fe rôdd y geiriau hyn,
 I ofod ar ei feddrod, ar garreg nadd â phin;
 Fel bynna un ai heibio, ryw bryd o blant y ne',
 Cai ddarllen hyn o wersi, i weled ble roedd e'.

'Sgrifen-

Synod

Grifon Fedd THEOMEMPHUS.

WE L dyma'r un a garydd, a gannwyd yn y gwa'd,
Deng miliwn lawr o feiau fandeuwyd iddo nerhad;
Ei dynnu unarod o'r danllwyth, ac ynteu'n mynd i lawr,
Fe gadwyd hwn o uffern, mae e' yn y nef yn awr.

Fi ga fy nghorff i fyrru, fel fy Anwyblyd cy,
Heb nwyddau drwg byth mwyach i'w gael i fel y bu;
'Does dyn wyr is yr wybr, dledwyd i'w gael fy lle,
Ac ni's gall dyn ddych mygu dim am dderfau'r ne.

Heb saeth, heb fraw, heb ofn; heb ofid ac heb boen,
Yn canu o flaen yr orfodd, ogoniant Ddu a'r Oen;
Ynghanol myrdd myrddynau yn casu oll heb drai,
Yn Anthem ydyw cariad, a chariad i barhau.

D I W E D

Mary Griffiths here book

